

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**FOTOĞRAFLA TÜRKİYE
ALBÜMÜ'NDE (1937)
KÜLTÜR VARLIKLARI VE ÇAĞDAŞ MİMARLIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ganimet ATALAY TALEBAZADEH

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nejat Turgut SANER

AĞUSTOS 2022

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**FOTOĞRAFLA TÜRKİYE
ALBÜMÜ'NDE (1937)
KÜLTÜR VARLIKLARI VE ÇAĞDAŞ MİMARLIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Ganimet ATALAY TALEBAZADEH
(502131114)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nejat Turgut SANER

AĞUSTOS 2022

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502131114 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Ganimet ATALAY TALEBAZADEH, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “FOTOĞRAFLA TÜRKİYE ALBÜMÜ'NDE (1937) KÜLTÜR VARLIKLARI VE ÇAĞDAŞ MİMARLIK” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Nejat Turgut SANER**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Vesile Gül CEPHANECİGİL**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kaan SAĞ
İstanbul Üniversitesi

Teslim Tarihi : 24 Temmuz 2022
Savunma Tarihi : 26 Ağustos 2022

*Doksan dokuz sene evvel Cumhuriyet'i Türkiye'ye
armağan eden
Mustafa Kemal Atatürk'ün
yüce anısına,*

ÖNSÖZ

Matbuat Umum Müdürlüğü-Ankara tarafından 1937 yılında yayımı gerçekleştirilen, Othmar Pferschy'e ait fotoğrafların yer aldığı Fotoğrafla Türkiye Albümü'nü, arkeoloji mimarlık ve sanat tarihinin temsili konularında ele aldığım bu çalışma, tez danışmanım Prof. Dr. Nejat Turgut Saner'in önerisi ile şekillenmiştir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan fotoğrafların ilk defa bir arada ele alınarak, dönemin arkeoloji, sanat ve mimarlık tarihi disiplinleri çerçevesinde değerlendirdiğim çalışmamın, Cumhuriyet dönemi tarih, sanat ve mimarlık politikalarına dair yeni bir kaynak olmasını diliyor ve çeşitli mecralarda anonim olarak lanse edilen fotoğraflar için Othmar Pferschy imzalı Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün kaynak olarak gösterilmesini umut ediyorum.

Çalışmam boyunca değerli zamanını ayırarak bilgisi ve deneyimini benimle paylaşan, sürecin her aşamasında bana olan inancını hissettiren, tez danışmanım, sevgili hocam Prof. Dr. Nejat Turgut Saner'e sabrı ve emeklerinden dolayı teşekkürü borç bilirim.

Kilometrelerce uzak mesafede olsalar dahi manevi varlıklarını hep hissettiğim Ablalarım, Abilerim, Kardeşim ve Yeğenlerime; Geniş Aileme,

Hayatım boyunca mutlu olmamı sağlayan, fikirlerime önem veren, benimle gurur duyan, sevgilerini hep hissettiğim babam Mevlüt Atalay'a ve annem Feride Atalay'a,

Hayatımın en zorlu zamanları başta olmak üzere hep yanımda olan, bu uzun ve önemli süreçte de bana uygun koşullar yaratan, masa başında sabahladığım gecelerde benimle birlikte sabahlayan, sabır gösteren, sonsuz desteğini her zaman hissettiğim, bütün çabalarımın arkasındaki itici gücüm sevgili eşim, yol arkadaşım Faraz Talebazadeh'ye sonsuz teşekkür ederim.

Temmuz 2022

Ganimet Atalay Talebazadeh

Sanat Tarihçi

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	ivii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ŞEKİL LİSTESİ	xv
ÖZET	xxi
SUMMARY	xxv
1. GİRİŞ	1
2. CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ÇAĞDAŞLAŞMA, TANITIM VE PROPAGANDA	5
3. FOTOĞRAFLA TÜRKİYE ALBÜMÜ	9
3.1 Albümün Oluşum Süreci	14
3.2 Fotoğraf Seçimi	20
4. FOTOĞRAFLA TÜRKİYE ALBÜMÜ'NDE MİMARİNİN TEMSİL ALANLARI	23
4.1 Modern Mimari ve Ankara	23
4.1.1 Anıtlar	27
4.1.2 Eski üslup yapılar (I. Ulusal mimari)	37
4.1.3 Modern yapılar	44
4.2 Turizm ve Tanıtım	100
4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler	102
4.2.2 Tarihi yapılar	114
4.2.3 Doğal güzellikler	141
4.3 Ülkenin İmarı	165
4.3.1 Barajlar	171
4.3.2 Demiryolları	173
4.3.3 Köprüler	176
4.3.4 Limanlar	183
4.3.5 Turizm tesisleri	188
4.3.6 Modern düzenlemeler	194
4.4 Endüstrileşme	200
4.4.1 Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar	202
4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar	209
5. ALBÜME İLİŞKİN YURTİÇİ VE YURTDIŞINDAN YORUMLAR.....	235
6. SONUÇ	241
KAYNAKLAR	247
EKLER	257
ÖZGEÇMİŞ	317

KISALTMALAR

ATO	: Ankara Ticaret Odası
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
JFA	: Journal of the Faculty of Architecture
METU	: Middle East Technical University
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TTK	: Türk Tarih Kurumu

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge A.1 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Modern Mimari ve Ankara</i> ”	258
Çizelge A.2 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Anıtlar</i> ”	259
Çizelge A.3 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Eski üslup yapılar (I. Ulusal mimari)</i> ”	261
Çizelge A.4 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Modern yapılar</i> ”	263
Çizelge B.1 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Arkeolojik alanlar ve eserler</i> ”	275
Çizelge B.2 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Tarihi yapılar</i> ”	280
Çizelge B.3 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Doğal güzellikler</i> ”	291
Çizelge C.1 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Barajlar</i> ”	299
Çizelge C.2 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Demiryolları</i> ”	300
Çizelge C.3 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Köprüler</i> ”	301
Çizelge C.4 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Limanlar</i> ”	303
Çizelge C.5 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Turizm tesisleri</i> ”	304
Çizelge C.6 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Modern düzenlemeler</i> ”	306
Çizelge D.1 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar</i> ”	308
Çizelge D.2 : Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “ <i>Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar</i> ”	310

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1	: Fotoğrafla Türkiye Albümü (Dış Kapak).	10
Şekil 3.2	: 20.09.1937 tarihli Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi fon:30 18-1-2, kutu: 79, gömlek: 81, sıra: 9 “Türkiye’yi dışarıya tanıtmak maksadıyla Almanya’da bastırılan Fotoğraflarla Türkiye [Fotoğrafla Türkiye] adlı albümden % 1 gümrük vergisi alınması” isimli vesika.	13
Şekil 3.3	: T.B.M.M Kütüphanesi envanterinde bulunan (Es. No.: 1937: 3376) Fotoğrafla Türkiye, 25 Teşrinisani [Kasım] 1937 tarihi kayıtlı albümün ilk sayfası.	15
Şekil A.1	: “Yenişehirden bir parça” (Fotoğrafla Türkiye).	26
Şekil A.2	: “Hakimiyeti Milliye Abidesi” (Fotoğrafla Türkiye).	29
Şekil A.3a	: “Emniyet Abidesi” (Fotoğrafla Türkiye).	32
Şekil A.3b	: “Emniyet Abidesinin diğer yanı” (Fotoğrafla Türkiye).	33
Şekil A.4	: “Etnoğrafya Müzesinden bir bakış” (Fotoğrafla Türkiye).	36
Şekil A.5	: “Büyük Millet Meclisi” (Fotoğrafla Türkiye).	38
Şekil A.6	: “Ziraat Bankası” (Fotoğrafla Türkiye).	40
Şekil A.7	: “Halkevi ve Etnoğrafya Müzesi” (Fotoğrafla Türkiye).	42
Şekil A.8	: “Atatürk köşkü” (Fotoğrafla Türkiye).	45
Şekil A.9	: “Silo” (Fotoğrafla Türkiye).	47
Şekil A.10	: “Sergievi” (Fotoğrafla Türkiye).	50
Şekil A.11a	: “Stadyum Tribünleri” (Fotoğrafla Türkiye).	53
Şekil A.11b	: “Gençlik! iş başına” (Fotoğrafla Türkiye).	54
Şekil A.11c	: “İzci Kızlar” (Fotoğrafla Türkiye).	55
Şekil A.11d	: “Cumhuriyet kızları” (Fotoğrafla Türkiye).	56
Şekil A.11e	: “Yürüyen gençlik” (Fotoğrafla Türkiye).	57
Şekil A.11f	: “Sporcu gençlik” (Fotoğrafla Türkiye).	58
Şekil A.11g	: “Ankara’da idman şenliği” (Fotoğrafla Türkiye).	59
Şekil A.12	: “Nümune Hastanesi” (Fotoğrafla Türkiye).	61
Şekil A.13	: “Sihhat Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).	64
Şekil A.14a	: “Kız Lisesi” (Fotoğrafla Türkiye).	66
Şekil A.14b	: “Ankara kız lisesinde” (Fotoğrafla Türkiye).	67
Şekil A.15a	: “İsmetpaşa kız Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).	69
Şekil A.15b	: “İsmetpaşa kız Enstitüsünde bir dikiş atelyesi” (Fotoğrafla Türkiye)..	70
Şekil A.15c	: “İsmetpaşa kız Enstitüsünde” (Fotoğrafla Türkiye).	71
Şekil A.16a	: “Ticaret Lisesi” (Fotoğrafla Türkiye).	74
Şekil A.16b	: “Ankara Ticaret Lisesinde” (Fotoğrafla Türkiye).	75
Şekil A.17a	: “Yüksek Ziraat Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).	78
Şekil A.17b	: “Yüksek Ziraat Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).	79
Şekil A.18	: “Cumhuriyet Merkez Bankası” (Fotoğrafla Türkiye).	81
Şekil A.19	: “Emlâk ve Eytam Bankası” (Fotoğrafla Türkiye).	83

Şekil A.20	: “Kızılay Umumî Merkez Binası” (Fotoğrafla Türkiye).	85
Şekil A.21	: “Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti” (Fotoğrafla Türkiye).	87
Şekil A.22	: “Nafia vekâleti” (Fotoğrafla Türkiye).	90
Şekil A.23	: “Millî Müdafaa vekâleti” (Fotoğrafla Türkiye).	91
Şekil A.24	: “Genelkurmay” (Fotoğrafla Türkiye).	93
Şekil A.25	: “Vilâyetlerevi (Dahiliye vekâleti)” (Fotoğrafla Türkiye).	96
Şekil A.26	: “Devlet Mahallesi” (Fotoğrafla Türkiye).	98
Şekil 4.1.4a:	Atalay, Talebazadeh, (2022), “1936 tarihli, 5 Numaralı, Nafia İşleri Mecmuası’nda yer alan “Bakanlıkların 1936 yılında görünümü” (s. 152). fotoğraf üzerinde Vekâletlerin Tespiti.	99
Şekil 4.1.4b:	Atalay, Talebazadeh, (2022), <i>Fotoğrafla Türkiye Albümü</i> ’nde yer alan <i>Devlet Mahallesi</i> ” imajı üzerinde Vilâyetlerevi (Dahiliye Vekâleti), Nafia Vekâleti, Genelkurmay, Millî Müdafaa Vekâleti binalarının tespiti.	99
Şekil B.1	: “Bergama harabeleri” (Fotoğrafla Türkiye).	104
Şekil B.2a	: “Sard” (Fotoğrafla Türkiye).	105
Şekil B.2b	: “Sard sütunları” (Fotoğrafla Türkiye).	106
Şekil B.3	: “Pompeipoli” (Fotoğrafla Türkiye).	107
Şekil B.4	: “Urfa” (Fotoğrafla Türkiye).	109
Şekil B.5	: “Kızkalesi (Mersin)” (Fotoğrafla Türkiye).	110
Şekil B.6a	: “Arkeoloji müzesi (İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).	111
Şekil B.6b	: “İskenderin lâhdi. Arka plânda ağlıyan kadınların lâhdi (Arkeoloji müzesi, İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).	112
Şekil B.6c	: “Afrodit ve Efeb (Arkeoloji müzesi, İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).	113
Şekil B.7a	: “Bir eti eseri” (Fotoğrafla Türkiye).	115
Şekil B.7b	: “Bir eti kabartması” (Fotoğrafla Türkiye).	116
Şekil B.7c	: “Bir eti eseri” (Fotoğrafla Türkiye).	117
Şekil B.8	: “Konya’dan” (Fotoğrafla Türkiye).	119
Şekil B.9	: “Konyanın Çifte minareleri” (Fotoğrafla Türkiye).	120
Şekil B.10	: “Konya’da bir selçuk türbesinin kapısı” (Fotoğrafla Türkiye).	121
Şekil B.11	: “Yalova kaplıcaları” (Fotoğrafla Türkiye).	122
Şekil B.12	: “Binbirdirek” (Fotoğrafla Türkiye).	124
Şekil B.13	: “Kızkulesi” (Fotoğrafla Türkiye).	125
Şekil B.14a	: “Ayasofyanın kubbesi” (Fotoğrafla Türkiye).	126
Şekil B.14b	: “Ayasofya camii” (Fotoğrafla Türkiye).	127
Şekil B.15a	: “Sultan Ahmed camii” (Fotoğrafla Türkiye).	129
Şekil B.15b	: “Sultan Ahmed camiinin içi” (Fotoğrafla Türkiye).	130
Şekil B.15c	: “Sultan Ahmed camiindeki çiniler” (Fotoğrafla Türkiye).	131
Şekil B.16	: “Rüstempaşa camii” (Fotoğrafla Türkiye).	132
Şekil B.17	: “Süleymaniye camii” (Fotoğrafla Türkiye).	133
Şekil B.18	: “Mihrimah camii” (Fotoğrafla Türkiye).	134
Şekil B.19	: “Üsküdar’da bir cami” (Fotoğrafla Türkiye).	135
Şekil B.20	: “Boğaziçinden Ortaköy camii” (Fotoğrafla Türkiye).	136
Şekil B.21	: “Rumeli Hisarı” (Fotoğrafla Türkiye).	137
Şekil B.22	: “Rumelihisar kaleleri ve bir eski çeşme” (Fotoğrafla Türkiye).	138
Şekil B.23a	: “Yeşil camiden” (Fotoğrafla Türkiye).	139
Şekil B.23b	: “Yeşil caminin penceresi” (Fotoğrafla Türkiye).	140
Şekil B.24a	: “Yeşil türbenin kapısından” (Fotoğrafla Türkiye).	142
Şekil B.24b	: “Yeşil türbeden” (Fotoğrafla Türkiye).	143
Şekil B.25	: “Mavi çiniler (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).	144

Şekil B.26	: “Yeşil caminin çinileri” (Fotoğrafla Türkiye).	145
Şekil B.27	: “Bursa’da sabah” (Fotoğrafla Türkiye).	147
Şekil B.28	: “Yeşil Yalova” (Fotoğrafla Türkiye).	148
Şekil B.29a	: “Boğaziçi’nde sabah” (Fotoğrafla Türkiye).	150
Şekil B.29b	: “Mehtapta İstanbul” (Fotoğrafla Türkiye).	151
Şekil B.29c	: “Boğaziçi’nde Akşam” (Fotoğrafla Türkiye).	152
Şekil B.30	: “Eyübdan Haliç” (Fotoğrafla Türkiye).	153
Şekil B.31	: “Çamlıcadan Marmara’ya bir bakış” (Fotoğrafla Türkiye).	154
Şekil B.32	: “Tortum şelâlesi” (Fotoğrafla Türkiye).	155
Şekil B.33	: “Çoruh” (Fotoğrafla Türkiye).	156
Şekil B.34	: “Ağrının eteğinde harman” (Fotoğrafla Türkiye).	157
Şekil B.35	: “Doğu Anadolu’dan” (Fotoğrafla Türkiye).	158
Şekil B.36	: “Kars-Artvin arasında bir manzara” (Fotoğrafla Türkiye).	159
Şekil B.37	: “Kar ve bahar (Malatya)” (Fotoğrafla Türkiye).	160
Şekil B.38	: “Balık ağları” (Fotoğrafla Türkiye).	161
Şekil B.39	: “Haşhaş tarlası (Afyon)” (Fotoğrafla Türkiye).	162
Şekil B.40	: “Pamukkale” (Fotoğrafla Türkiye).	163
Şekil B.41	: “Beyşehir gölü” (Fotoğrafla Türkiye).	164
Şekil B.42a	: “Namrun yaylası (Toros)” (Fotoğrafla Türkiye).	166
Şekil B.42b	: “Namrun yaylasında bahar” (Fotoğrafla Türkiye).	167
Şekil B. 43	: “Toroslarda bir köy değirmeni” (Fotoğrafla Türkiye).	168
Şekil B.44	: “Tarsus’da şelâle” (Fotoğrafla Türkiye).	169
Şekil B.45	: “Mersin’de akşam” (Fotoğrafla Türkiye).	170
Şekil C.1	: “Çubuk barajı (Ankara)” (Fotoğrafla Türkiye).	172
Şekil C.2	: “Toros dağlarında demiryolu” (Fotoğrafla Türkiye).	175
Şekil C.3	: “Devlet demiryollarının tamir atelyeleri (Eskişehir)” (Fotoğrafla Türkiye).	177
Şekil C.4	: “Bir demiryolu köprüsü” (Fotoğrafla Türkiye).	180
Şekil C.5a	: “Fırat üstünde büyük köprü” (Fotoğrafla Türkiye).	181
Şekil C.5b	: “Hayvan ve teknik” (Fotoğrafla Türkiye).	182
Şekil C.6	: “Zonguldak-Bartın yolu” (Fotoğrafla Türkiye).	184
Şekil C.7	: “Boğaziçi” (Fotoğrafla Türkiye).	186
Şekil C.8	: “Giresun limanı” (Fotoğrafla Türkiye).	187
Şekil C.9a	: “Çelikpalas (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).	189
Şekil C.9b	: “Çelikpalas kaplıcası (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).	190
Şekil C.9c	: “Çelikpalastan bakış (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).	191
Şekil C.10	: “Yalova’da otel” (Fotoğrafla Türkiye).	193
Şekil C.11	: “Galata Köprüsü” (Fotoğrafla Türkiye).	195
Şekil C.12	: “Sultan Ahmed’den Ayasofya’ya Bakış” (Fotoğrafla Türkiye).	197
Şekil C.13	: “Bayazid Meydanı” (Fotoğrafla Türkiye).	198
Şekil C.14	: “Moda Koyu” (Fotoğrafla Türkiye).	199
Şekil D.1	: “Deri ve kundura fabrikası (Beykoz- İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).	203
Şekil D.2	: “Pamuklu fabrikası (Adana)” (Fotoğrafla Türkiye).	205
Şekil D.3	: “İpekli Fabrikası” (Fotoğrafla Türkiye).	206
Şekil D.4	: “Erdek Sardalyası” (Fotoğrafla Türkiye).	208
Şekil D.5	: “Uşak şeker fabrikası” (Fotoğrafla Türkiye).	211
Şekil D.6	: “Şeker çuvalları (Eskişehir fabrikası)” (Fotoğrafla Türkiye).	213
Şekil D.7	: “Zeytin yağı barilleri” (Fotoğrafla Türkiye).	215
Şekil D.8a	: “Sömikok fabrikası (Zonguldak)” (Fotoğrafla Türkiye).	216

Şekil D.8b : “Sömikok fabrikası (Zonguldak)” (Fotoğrafla Türkiye).	217
Şekil D.9 : “Çimento fabrikası (Kartal-İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).	219
Şekil D.10 : “Cam Fabrikası (Paşabahçe-İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).	221
Şekil D.11a : “Çinicilik (Kütahya)” (Fotoğrafla Türkiye).	223
Şekil D.11b : “Çinicilik (Kütahya)” (Fotoğrafla Türkiye).	224
Şekil D.11c : “Çinicilik (Kütahya)” (Fotoğrafla Türkiye).	225
Şekil D.12a : “Pamuklu kombinası (Kayseri)” (Fotoğrafla Türkiye).	227
Şekil D.12b : “Pamuklu kombinası (Kayseri)” (Fotoğrafla Türkiye).	228
Şekil D.13 : “Gülyağı fabrikasının imbikleri (Isparta)” (Fotoğrafla Türkiye). ...	229
Şekil D.14a : “İzmir’de bir tütün atelyesi” (Fotoğrafla Türkiye).	231
Şekil D.14b : “İzmir’de bir tütün deposu” (Fotoğrafla Türkiye).	232

FOTOĞRAFLA TÜRKİYE ALBÜMÜ'NDE (1937) KÜLTÜR VARLIKLARI VE ÇAĞDAŞ MİMARLIK

ÖZET

Kemalist Türkiye Cumhuriyeti'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun “eski” kavramına karşı geliştirdiği başat argümanı “yeni” kavramı endüstriden sanata, sosyal hayattan mimariye her alanda kendini göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimleri ile modernleşme sürecinde kat ettiği mesafenin görülmesi yeni dönemin iyi anlatılabilmesinden geçmektedir.

Basım ve yayım özelliklerinden dolayı “yeni” devleti en iyi anlatabilecek öge olarak fotoğraf görülmüştür. Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, fotoğraf; Kemalist devrimleri, “genç” Türkiye'nin gelişen ve değişen yüzünü tüm dünyaya aktarabilmek için tanıtım ve propaganda unsuru olarak kullanılmıştır.

Atatürk ilke ve inkılapları ile şekillenen Cumhuriyet ideolojileri çerçevesinde oluşturulan Othmar Pferschy'nin objektifinden çıkan fotoğrafların yer aldığı, Ankara-Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından tasarlanan, F. Bruckmann AG., Münih Grafik İşleri Müesseseleri tarafından Almanya'da basılan, 1937'de yayımlanan Fotoğrafla Türkiye Albümü Cumhuriyet'in çağdaş mimari örneklerinin ve kültür varlıklarının sergilendiği bir eserdir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, “Ankara”, “İstanbul”, “Şehir ve Manzaralar”, “Arkeoloji ve Ar”, “Ekonomi ve İnşa”, “Kültür ve İnsan” olmak üzere altı bölüm bulunmaktadır. Albümde, bu bölümlerle ilişkili olarak Othmar Pferschy'nin Türkiye'nin dört bir yanından fotoğrafladığı 153 imaj yer almaktadır.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün “asrı” Türkiye'nin “yeni” görüntülerini ekleyebilmek amacıyla oluşturulmuş vidalı bir sistemi bulunmaktadır. Ankara-Matbuat Umum Müdürlüğü kurumu bu vidalı tasarımı, memleketin “yeni” fotoğraflarının albümde yer alan önceki imajlarla organik bir bütünlük oluşturmasını sağlamak adına tercih etmiştir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün ön sayfalarında bulunan Türkiye Cumhuriyeti ile Osmanlı İmparatorluğu'nun “*Kültürel Bakımdan*”, “*Sosyal Bakımdan*”, “*Ekonomik Bakımdan*” ve “*Politik Bakımdan*” mukayese edildiği “*Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cümhuriyetine*” başlığındaki tarihsel metin ile albümün özelliklerinin verildiği “*İzahat*” metni albümün yazı içeriğini oluşturmaktadır. Albümün metin kısmı ve fotoğraf künyeleri Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Almanca olarak yazılmıştır.

“Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde (1937) Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık” başlıklı yüksek lisans tezi kapsamında söz konusu albüm arkeoloji, sanat ve mimarlık tarihi disiplinleri esas alınarak, başta başkent Ankara olmak üzere “modern Türkiye”nin şehirleri üzerinden dönemin kültürel, sosyal, ekonomi politikaları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Birbiri ardından devrimler yaşayan Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni dönem siyaseti “modern” kavramı üzerinden dönemin gazeteleri paralelinde okunmaya çalışılmıştır. Çalışmanın konusuyla ilgili olarak dönemin gazetelerindeki yazılar taranmış, görüş açısı aynı olan gazetelerden bir seçki yapılmamış, dönemin siyasal algısı açıklanırken bağımsız bir değerlendirme esas alınmıştır.

Cumhuriyet döneminin aydınlarının, köşe yazarlarının Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne yönelik yaptığı eleştiriler, değerlendirmeler ve tavsiyeler dönemin yurtiçi ve yurtdışı gazetelerinden takip edilmiştir. Görsel propaganda metoduyla oluşturulan Fotoğrafla Türkiye Albümü vasıtasıyla Cumhuriyet Türkiye'si'nin kat ettiği mesafenin görülmesi sağlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde oluşturulan faaliyetler “*Modern Mimari ve Ankara*”, “*Turizm ve Tanıtım*”, “*Ülkenin İmarı*” ve “*Endüstrileşme*” başlıkları altında değerlendirilmiş, Erken Cumhuriyet döneminde oluşturulan mimari eserler ve var olan kültürel miras dönemin politikaları çerçevesinde anlatılmaya çalışılmıştır.

Tez kapsamında albümde temsil edilen arkeoloji, sanat ve mimarlık tarihi disiplinlerine ilişkin daha kapsamlı bir değerlendirme yapılabilmesi amacıyla her bir fotoğrafın niteliği, albümde yer alma amacı metin içerisinde değerlendirilmiştir. Teşhir edilen eserlerin künye bilgileri, metin içeriği ve albümde yer alan fotoğraflar çalışmanın “*Ekler*” bölümünde katalog formunda sunulmuştur.

Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, fotoğraflanan bazı mimari ve sanat eserlerinin albüm künyesinde genel bir adlandırma yoluna gidilerek verilen künye bilgileri görsel karşılaştırma yoluyla özelleştirilmiş, yapıların isimleri tespit edilmiştir. Bazı imajların künye bilgilerinde eser isimleri, yer bilgileri gibi yanlış aktarımlar görülmüştür. Eserlerin künye bilgilerine yönelik yapılan bu yanlış aktarımlar dipnotlarda ve metin içerisinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede fotoğraflarda yer alan mimari ve sanat eserlerinin künye bilgilerinin tespiti yapılmıştır.

Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne yönelik yapılan yorumlarda albümün ve albümde yer alan her bir fotoğrafın Cumhuriyet Dönemi fotoğraf sanatının bir ürünü olarak değerlendirilmesi ve bazı albümlerde bulunan eksik fotoğraf sayfalarının Cumhuriyet Dönemi fotoğraf sanatının ürünü olarak sanat mezarlarında yer alması albümün yalnızca bir kültür envanteri niteliğinde olmadığı aynı zamanda bir sanat eseri olarak görüldüğünün kanıtı niteliğindedir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü, Kemalist Türkiye Cumhuriyeti’nin, 1923’ten 1936 yılına kadar 13 yıl içinde ortaya koyduğu maddi ve manevi tüm Cumhuriyet faaliyetleri içeriğiyle oluşturulmuştur. Arşiv belgeleri ve dönemin gazetelerinden 1937 yılında yayımlandığı belirlenmiştir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü’ndeki kültür varlıkları ve çağdaş mimarlık öğeleri Cumhuriyet temsili çerçevesinde değerlendirildiğinde, devrimlerle şekillenen yeni Türkiye’nin modern yapılarına ayrılan bölümün en geniş alanı kapladığı ve “asri Türkiye” temasının vurgulandığı görülmüştür.

Cumhuriyet’in fotoğrafik hafızasının temel taşlarından biri olan Fotoğrafla Türkiye Albümü, birbiri ardından gerçekleştirilen Cumhuriyet devrimleriyle “yeni Türkiye”nin oluşumuna tanıklık etmiştir. Türkiye’nin inşa faaliyetleri, kalkınma faaliyetleri ile dinamik ilerleyişinin ekseriyetle başkent Ankara’da görüldüğü ve Anadolu kentlerinde yorumlandığı albüm bu yönüyle “modern Türkiye”nin fotoğrafik belgelerini ortaya koyan görsel bir “Cumhuriyet antolojisi”dir.

CULTURAL ASSETS AND CONTEMPORARY ARCHITECTURE IN THE ALBUM OF TURKEY IN PICTURES (1937)

SUMMARY

The main argument of the Kemalist Republic of Turkey against the “old” concept of the Ottoman Empire, the “new” concept, showed itself in every field from industry to art, from social life to architecture. Seeing the distance that the Republic of Turkey has covered in the modernization process with its revolutions is possible to explain the new period well.

Due to its printing and publishing features, photography was seen as the element that could best describe the “new” state. In *The Album of Turkey in Pictures*, the photograph is; Kemalist revolutions were used as an element of publicity and propaganda in order to convey the developing and changing face of “young” Turkey to the whole world.

Created within the framework of the ideologies of the Republic shaped by Atatürk’s principles and reforms, including photographs taken from the lens of Othmar Pferschy, designed by the Ankara-Matbuat General Directorate, published in Germany by F. Bruckmann AG., Munich Graphic Works Institutions, published in 1937 *The Album of Turkey in Pictures* is a work in which contemporary architectural examples and cultural assets of the Republic are exhibited.

There are six sections in *The Album of Turkey in Pictures*, namely “*Ankara*”, “*Istanbul*”, “*Towns and Landscape*”, “*Archaeology and Art*”, “*Economy and Constructive Work*”, “*Man and Civilisation*”. In *The Album of Turkey in Pictures*, there are 153 images photographed by Othmar Pferschy from all over Turkey in relation to these sections.

The Album of Turkey in Pictures has a screwed system created in order to add “new” images of “modern” Turkey. Ankara-The General Direction of the Press has chosen this screw design in order to ensure that the “new” photographs of the country create an organic unity with the previous images in the album.

The historical text in the title *“From the Ottoman Empire to the Turkish Republic”*, in which the Republic of Turkey and the Ottoman Empire are compared in terms of *“Cultural”*, *“Social Life”*, *“Economy”* and *“Politics”* on the front pages of The Albüm of Turkey in Pictures, and the characteristics of the album. The text *“Explanation”*, which is given in the text, constitutes the content of the album. The text of the album and the photo tags are written in Turkish, French, English and German.

Within the scope of the master's thesis titled In the *“Cultural Assets and Contemporary Architecture in The Album of Turkey in Pictures (1937)”* the album in question was evaluated within the framework of the cultural, social and economic policies of the period, based on the disciplines of archeology, art and architectural history, and the cities of *“modern Turkey”*, especially the capital Ankara.

The politics of the new period of the Republic of Turkey, which went through one revolution after another, were tried to be read through the concept of *“modern”* in parallel with the newspapers of the period. Regarding the subject of the study, the articles in the newspapers of the period were scanned, a selection was not made from the newspapers with the same point of view, and an independent evaluation was taken as a basis while explaining the political perception of the period.

The criticisms, evaluations and recommendations made by the intellectuals and columnists of the Republican era on The Albüm of Turkey in Pictures were followed from the domestic and international newspapers of the period. The distance covered by the Republic of Turkey has been seen through The Albüm of Turkey in Pictures which was created with the visual propaganda method.

The activities created in the Republican period were evaluated under the titles of *“Modern Architecture and Ankara”*, *“Tourism and Promotion”*, *“Construction of the Country”* and *“Industrialization”*, the architectural works created in the Early Republican period and the existing cultural heritage were tried to be explained within the framework of the policies of the period.

Within the scope of the thesis, in order to make a more comprehensive evaluation of the disciplines of archeology, art and architectural history represented in the album, the quality of each photograph and the purpose of being included in the album were evaluated in the text. The imprint information of the exhibited works, the text content

and the photographs in the album are presented in catalog form in the “*Appendix*” section of the study.

In *The Albüm of Turkey in Pictures*, a general naming method was used in the album tag of some of the architectural and artistic works photographed, and the imprint information given was customized through visual comparison, and the names of the buildings were determined. Incorrect transfers such as work names and location information were seen in the imprint information of some images. These mistranslations regarding the imprint information of the works have been evaluated in the footnotes and in the text. In this framework, the identification information of the architectural and artistic works in the photographs has been determined.

In the comments on *The Albüm of Turkey in Pictures*, the album and each photograph in the album are evaluated as a product of the photographic art of the Republic Period, and the missing photo pages in some albums are included in art auctions as a product of the photographic art of the Republican Period, indicating that the album is not only a cultural inventory. at the same time, it is proof that it is seen as a work of art.

The Albüm of Turkey in Pictures was created with the content of all material and moral Republican activities that the Kemalist Republic of Turkey put forward in 13 years, from 1923 to 1936. It was determined that it was published in 1937 from archive documents and newspapers of the period.

When the cultural assets and contemporary architectural elements in *The Albüm of Turkey in Pictures* are evaluated within the framework of the representation of the Republic, it is seen that the section devoted to the modern structures of the new Turkey shaped by the revolutions covers the largest area and the “contemporary Turkey” theme is emphasized.

One of the foundation stones of the photographic memory of the Republic, *The Albüm of Turkey in Pictures* witnessed the formation of the “new Turkey” with the successive Republican revolutions. The album, in which Turkey's construction activities, development activities and dynamic progress are mostly seen in the capital Ankara and interpreted in Anatolian cities, is a visual “Republican anthology” that reveals the photographic documents of “modern Turkey” with this aspect.

1. GİRİŞ

Othmar Pferschy'nin objektifinden çıkan fotoğrafların yer aldığı, Ankara-Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından tasarlanan, F. Bruckmann AG., Münih Grafik İşleri Müesseseleri tarafından Almanya'da basılan, 1937'de yayımlanan Fotoğrafla Türkiye Albümü bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Birbiri ardından gerçekleştirilen devrimlerin bir ürünü olan albüm yeni Türkiye'nin oluşumuna tanıklık etmekte, "yeni" dönemin iyi anlatılabilmesini mümkün kılmaktadır.

Harp sonrasının ortaya çıkardığı yeni ve genç memleketlerden biri olan Kemâlist Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu ile yalnızca aynı kara parçası üzerinde kurulmuş olması itibariyle benzeşmektedir. İki devletin varlığı kültürel, sosyal, ekonomik ve politik bakımdan karşılaştırıldığında Türkiye Cumhuriyeti'ndeki unsurların Osmanlı'nın tam zıddını temsil ettiği görülmektedir. (Fotoğrafla Türkiye, Açıklama Metni) Cumhuriyet rejimi, dünyadaki ilgili gelişmelerle yakından ilişkisi bakımından ve "asri" memleket olma arzusuyla da "eski" devletten ayrılmaktadır.

Fotoğrafla Türkiye Albümü, çağdaşlaşma, tanıtım ve propaganda unsurlarını aynı potada eritmesi bakımından önem arz eden bir neşriyattır. Onun bu özellikleri, Türkiye tarihinde, II. Abdülhamit'in kişisel ilgisi dahilinde oluşturulan "*Yıldız Albümleri*" de denilen, "*II. Abdülhamit Albümleri*" ile mukayese edilebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nda da albümle amaç ve içerik olarak benzeşen böyle bir çaba vardır ve fakat bu iki neşriyatın karşılaştırılması bahsi çalışmanın konusunu oluşturmamaktadır.

Fotoğrafla Türkiye Albümü "yeni" kurulan devletin modernleşme sürecinde kat ettiği mesafenin görülmesi bakımından önem teşkil etmektedir. Bu yaklaşımla, Fotoğrafla Türkiye Albümü projesi için ekonomi, endüstri, tarih, arkeoloji, sanat ve mimarlık disiplinleri çerçevesinde değerlendirilen fotoğraflar ele alınmıştır.

Erken Cumhuriyet dönemi gerek sosyal potitikaları, gerek ekonomi politikaları gerekse mimarlık ve sanat tarihi yaklaşımları ile şimdiye dek birçok çalışmaya konu olmuştur, ancak "yeni" kurulan devletin tüm bu bileşenlerinin aynı anda aynı mecrada görüldüğü yer olması itibariyle Fotoğrafla Türkiye Albümü ehemmiyet arz etmektedir.

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün önderlik ettiği çalışmaların bir ürünü olan albümü arkeoloji, sanat ve mimarlık tarihinin temsili bakımından ele alan çalışmanın amacı, Tarih Öncesi dönemden Cumhuriyet dönemine uzanan bir kronoloji üzerinde çok çeşitli kültürel içeriğe sahip Türkiye'nin Cumhuriyet rejiminin kurduğu “yeni dönemi” dünyaya gösterme amacıyla değerlendirilmiş, fotoğraf muhteviyatı, fotoğrafın niteliği, albümde yer alma amacı üzerine ve basım yılına dair herhangi bir bilgi bulunmayan albümün tarihine dair iz sürülmüştür. Tez çalışmasında, albümde yer alan fotoğraflara konu olan eser ve eserleri temsil eden her türlü düşünsel arka planın albümün içeriğiyle beraber dönemin algısı bağlamında ele alınması hedeflenmiştir.

Tezin kapsamı Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan mimari ve kültür varlıkları ile sınırlıdır. Albümde yer alan fakat bu içeriğe sahip olmayan imajlar tezin konusu dışında tutulmuştur. Bu bağlamda, mimari ve sanat tarihi temsili çerçevesinde değerlendirilmeyen “*Kültür ve İnsan*” faslında yer alan bazı imajlar ile “*Ekonomi ve İnşa*” faslında yer alan endüstri bitkileri, tarım ürünleri, hayvansal ürünler, geleneksel tarım metodları içeriğine sahip imajlar çalışmanın dışında tutulmuştur. Çalışmada, mimari ve sanat temsili içerisinde fotoğraflanmış eserlerin dökümü ve içeriği ön plandadır. Çalışmanın esasını bu içerikteki imajlar; modern mimari ürünleri, anıtlar, arkeolojik alanlar ve eserler, tarihi yapılar, barajlar, demiryolları, köprüler, limanlar, turizm tesisleri, meydan düzenlemeleri, ve endüstri ürünü fabrikalar oluşturmaktadır.

Albüme ilişkin birincil kaynakları, dönemin algısını göstermesi bakımından süreli yayınlar ile albümün tarihlendirilmesi faslında yararlanılan arşiv belgeleri ve Cumhuriyet politikalarına ait konuları içeren matbu kaynaklar oluşturmaktadır. Atatürk ilke ve inkılapları ile şekillenen Cumhuriyet ideolojileri çerçevesinde devrimleri dünyaya tanıtmak maksadıyla Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından tasarlanan, tanıtmaya ve propaganda unsuru olarak kullanılan Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün kendisi çalışmaya ilişkin en önemli bilgi kaynağını oluşturmaktadır.

İlişkilendirildiği konu başlıklarıyla birbirinden ayrılan albümün bölümleri, fotoğrafların seçiminin yanı sıra, dönemin algısı perspektifinde de incelenmeye çalışılmıştır. “Genç Türkiye”nin gelişen ve değişen yüzünü dünyaya göstermek amacıyla oluşturulan albümde, çalışmanın muhteviyatında yer alan her bölüm, kendi mesajına paralellik taşıyan metinlerde karşılık bulmaktadır. Bu bağlamda, albüm bölümleri için onları anlamlandırmaya yardımcı olacak dönemin gazete kupürleri üzerinden bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca albümü ve tek tek mimari

ve sanat eserleriyle ilgili haberleri yayımlayan gazeteler de albümün oluşturulduğu dönemdeki toplumsal algıyı birinci elden yansıtmaları bakımından önemli bir kaynak grubudur. Albümdeki fotoğrafların niteliği dönemin toplumsal algısı bağlamında bu çerçevede incelenmiştir.

Albümde yer alan fotoğraflarda tespit edilen eserlerin künye bilgileri çalışmanın “*Ekler*” kısmında katalog halinde sunulmaktadır. Bu bağlamda, bazı mimari ve sanat eserlerinin genel bir adlandırma yoluna gidilerek verilen künye bilgileri görsel karşılaştırma yoluyla özelleştirilmiş, bazı imajların künye bilgilerinde yer alan eser isimleri, yer bilgileri gibi yanlış aktarımlar tespit edilmiş, bu bilgiler konuyla ilgili tablolarla ve dipnotlarla ve metin içerisinde de paylaşılmıştır.

Ulaşılabilen kaynaklar içerisinde yer almayan, albümün oluşmasında rolü olan Almanya ayağının değerlendirilmesinin yapılması pek mümkün olmamakla beraber yine de bu hususta yurt içinde yer alan haberler değerlendirilmiş, gazete kupürlerinde yer alan dönemin köşe yazılarından edinilen bilgiler ile albümün basımını yapan F. Bruckmann AG., Münih Grafik İşleri Müesseseleri’ne ait yayınlar bağlamında bu durum anlatılmış ve albümün bu faslına dair anlamlandırmalar yapılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede eksiklerin olabildiğince az olduğu düşünülmektedir.

Tez kapsamında ele alınan fotoğraflarda yer alan eserler ve eser seçkisi ile albümle çağdaş düşünce alanının birlikteliği ön planda tutulmuştur. Görsel propaganda yoluyla oluşturulan albüm vasıtasıyla Cumhuriyet Türkiye’si’nin aldığı yolun görülmesi sağlanmıştır. Cumhuriyet dönemi fotoğraf sanatının bir ürünü olması sebebiyle albümün, yalnızca neşriyat niteliğinde olmadığı aynı zamanda bir sanat eseri de olduğu düşünülmektedir.

Cumhuriyet’in 13. yılına kadar olan içeriklerden oluşan, 1937’de yayımlandığı belirlenen Fotoğrafla Türkiye Albümü’ndeki kültür varlıkları ve çağdaş mimarlık öğeleri Cumhuriyet temsili çerçevesinde değerlendirilmiştir, devrimlerle şekillenen Türkiye’nin “modern” yapılarına ayrılan bölümün en geniş alanı kapladığı ve “asri Türkiye” temasının bu hususta vurgulandığı görülmüştür. Cumhuriyet rejimi albümle, içerisine doğduğu tarihsel mirası da göstermiştir, fakat “asri” memleket olma ülküsündeki Türkiye Cumhuriyeti’nin “modern” imajları albümde daha büyük bir payı oluşturmaktadır. Bu çerçevede tezin çabası, bu içeriğe ilişkin bilgileri ve bazı özgün belgeleri derleyerek yorum imkanları aramak olmuştur.

2. CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ÇAĞDAŞLAŞMA, TANITIM VE PROPAGANDA

Kemalist Türkiye Cumhuriyeti, “asri olma” güdüsüyle endüstriden sanata, sosyal hayattan mimariye her alanda kendini Osmanlı İmparatorluğu’nun tam karşısında konumlandırmak istemiştir. “Eski” devlete karşı geliştirdiği başat argümanı “yeni” ve “genç” kavramı rejimin ilk günden itibaren tasarladığı plan ve projelerinde kendini göstermiş, Cumhuriyet kurumları bu mantalite ile oluşturulmak istenmiştir.

Mustafa Kemal’in 30 Ağustos 1924’te,

Efendiler, milletimizin hedefi, milletimizin mefkûresi, bütün cihanda tam manasiyle medeni bir hey’et-i içtimaiye olmaktır. Bilirsiniz ki, dünyada her kavmin mevcudiyeti, kıymeti, hakk-ı hürriyet ve istiklâli, malik olduğu ve yapacağı medeni eserlerle mütenasiptir... Medeniyet yolunda muvaffakiyet teceddüde vebestedir. İçtimai hayatta, iktisadi hayatta, ilim ve fen sahasında muvaffak olmak için yegâne tekalüm ve terakkî yolu budur (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II, 1952, s. 183).

sarf ettiği bu sözler “yeni” devletin nerede konumlandırılacağına, hedeflerine dair fikir vermekte, “asri” bir ülke olma ülküsüyle yola çıkan Cumhuriyet rejiminin oluşturacağı her kurumun bu çerçevede tasarlandığının görülmesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu ideal, 5 Teşrinisani [Kasım] 1937 tarihli “Atatürk ve Yeni Türkiye” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 2) de ilerleyen yıllarda karşılık bulacaktır. Haberde, Yunan gazetelerinin memleket hakkında yazılar yazdığı bilgisi verilmiş, bu gazetelerde çıkan haberlerin Türkiye’nin yeni dönemi ve bu ülkünün yaratıcısı Cumhurbaşkanı Atatürk’ün faaliyetlerini içerdiği söylenmiştir.

Cumhuriyet idealiyle tasarlanan kurumlardan biri olan Matbuat Umum Müdürlüğü’nün, 1920 senesinde İcra Reisliğine bağlı Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet Umumiyesi olarak kurulduğu, bu kuruluşun Hariciye ve Dahiliye Vekaleti teşkilatı

içinde zaman zaman yer değiştirdiği, 1926 yılında da adının Matbuat Umum Müdürlüğü'ne çevrildiği belirtilmiştir (Köfteoğlu, Karabulut 1998, s. 16).

“Yeni Türkiye”nin hariçte ve dahilde tanıtılması misyonu, “*Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilâtına ve Vazifelerine Dair Kanun*” isimli, 26.05.1934’de kabul edilen, 29 Mayıs 1934 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2444 sayılı kanunda kendini gösterecek, kurumun görevleri arasında tanıtım ve propaganda maddesi odak noktasını oluşturacaktır. Diğer vazifeleri arasında menfi propagandalarla mücadele etmek, yabancı memleketlerde yapılacak propagandanın araçlarını hazırlamak ve kendi sahasında neşriyat yapmak sayılacaktır. Kurumun bu vazifelerle alakadar diğer kurumlarla temas halinde bulunacağı ve haberleşeceği belirtilmiştir. Matbuat Umum Müdürlüğü ile neredeyse eş zamanlı faaliyet gösteren Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, turizm bahsinde temas halinde olunan ve haberleşilen kurumlardan biridir.

Türkiye Turing ve Otomobil kurumunun tarihi, Cumhuriyet döneminde turizm alanına ilk fiili ilginin olmasıyla başlamaktadır. Sonradan ismi Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu olan kurumun isminin 1923’te İstanbul’da kurulan Türk Seyyahîn Cemiyeti olduğu belirtilmiş, kurumun memlekete gelen turistlere tercümanlık eden yabancı kişilerin Türkiye hakkındaki menfi söylemlerine karşı oluşturulduğu belirtilmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. Cilt 9, 1983, s. 2555). Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu çalışmaları sonucunda ilk turizm prospektüsleri, ilk afişler, ilk karayolu haritalarının bastırıldığı, ilk tercüman rehberlik sınavlarının yapıldığı kaydedilmiştir (Kozak, Akoğlu, Kozak, 1997, s. 83).

29 Mayıs 1934 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan, 27.5.1934’te kabul edilen, 2450 sayılı “*İktisat Vekâleti Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun*” turizm işlerine ait ilk yasal düzenlemedir. Yasayla, İktisat Vekâleti’nin iş ve vazifeleri arasında sayılan neşriyat ve propaganda ve turizm işleri Dış Ticaret Dairesi-Türk Ofis’e verilmiştir.

Bu kararlar dahilinde denilebilir ki, Cumhuriyet Dönemi tanıtım ve propaganda faaliyetleri Turing Kulübü, Türk Ofis ve Matbuat Umum Müdürlüğü olmak üzere üç sacayağı üzerine kurulmuştur ve bu kurumlar birbiriyle bağlantı içerisindedir. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün Turing Kulübü ve Türk Ofis kurumlarından, memleketin çağdaşlaşma faaliyetlerini gösteren neşriyatlar hususunda ayrıldığı gözlemlenmiş, bu durumun, “modern” teması vurgusuyla hazırlanan dergilerle ve Fotoğrafla Türkiye Albümü ile sonuçlandığı görülmüştür.

Cumhuriyet rejimi, ilk senelerde propaganda faaliyetlerini, Cumhuriyet Türkiye'si'ni devraldığı Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrı değerlendirmeyen menfi eleştirilere, propagandalara cevap verme şeklinde yürütmüştür. Bu durum, 25 Ağustos 1931 tarihli "*Propaganda ve Mukabil propaganda*" başlıklı Cumhuriyet gazetesine (s. 1) de konu olmuştur. Haberde, Başbakan İsmet [İnönü] Paşa propagandanın ehemmiyetinden bahsetmiş, "*muntazam tertip olunmuş daimi ve kuvvetli bir propagandaya en şuurlu milletlerin bile dayanamayacağını, kanacağını*" söylemiştir. Haberin devamında (s. 2) İsmet Paşa'nın meş'um propagandalar hakkındaki beyanatı değerlendirilmiş, en müessir propaganda aletinin gazete olduğu belirtilmiştir.

5 Ağustos 1933 tarihli "*İsveçli gazeteci nelerden şikâyet ediyor*" başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde, Cumhuriyet rejiminin artık menfi eleştirilere cevap vermek yerine modern bir memleket olduğunu göstermesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Haberde, İsveç'te çıkan birçok gazetenin yazarı olduğu ve bir süredir bu gazetelere yorum yazmak için Türkiye'de bulunduğu belirtilen M. Edgar Anderson'un amacının, Türkiye'de tetkikat yapmak olduğu söylenmiştir. Anderson gazete metninde (s. 4), her sene Stokholm'de bulunan bir gazete için farklı bir ülkeyi konu alan yazılar yazdığını, bunun için seyahatlere çıktığını belirtmiş, Türkiye'ye gelme maksadının Cumhuriyet'in on yıllık faaliyetleri ve ilerlemesi hakkında İsveç halkına fikir verme amacıyla olduğunu söylemiştir. M. Edgar Anderson, Türkiye'nin bu denli güzel olmasına rağmen neden memleketle ilgili propaganda yapılmadığını merak ettiğine değinmiş, Yerli Mallar Sergisi'ni gezdiğini ve bu noktada yapılacak propaganda ile Türkiye'nin harice de gösterilebileceğinin fikrini vermiştir.

Gazete haberlerinden takip edilebildiği kadarıyla sıklıkla yurt içinde ve yurt dışında seyahatlere çıktığı görülen Matbuat Umum Müdürlüğü'nün başındaki isim Vedat Nedim Tör'ün, bu yapıcı eleştirileri gördüğü farz edilmekte ve Matbuat Umum Müdürlüğü'nün vazifeleri arasında sayılan neşriyat yapma hadisesini bu doğrultuda 1934 yılında başlattığı düşünülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin devrimleri ile modernleşme sürecinde aldığı yolun gösterilmesi bakımından önem arz eden Matbuat Umum Müdürlüğü'nün neşriyatları arasında Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün öncülü olarak düşünülen 1934'ün Haziran ayında yayımlanan "*La Turquie Kemaliste*" dergisi ile 1935 senesinde yayımlanan "*La Turquie Contemporaine*" adlı Fransızca neşriyatlar sayılabilir. Fotoğrafla Türkiye Albümü ile aynı amaca hizmet eden bu neşriyatlar Türkiye'nin tanıtım ve propaganda içeriğini oluşturmaktadır.

9 Temmuz 1935 tarihli, “*Türkiye’de Turizm İşleri Nasıl Başarılır?*” başlıklı Cumhuriyet gazetesinde (s. 1), Türkiye’nin hali hazırda tanıtıcı bir neşriyatının olmadığından bahsedilir. Bu argüman, yabancı memleketlerin -örneğin Yunanistan’ın- kendilerini tanıtmak için Fransızca, İngilizce ve Almanca izahatlı tanıtıcı neşriyatlar yaptığını, Türkiye’de ise memleket insanının dahi bu içerikte yayın bulamadığı belirtilmiştir. Turizmin ekonomi işi olduğu kadar bir kültür işi de olduğu vurgulanmış, sistematik bir iş olduğu belirtilen turizm için, propaganda tavsiye edilmiştir. Propagandanın çok çeşitli usullerinin olduğu resimle [fotoğraf] de propagandanın yapılabileceği belirtilmiştir. 1935’de yapılan bu eleştiri 1934 tarihli “*La Turquie Kemaliste*” ya da 1935 tarihli “*La Turquie Contemporaine*” gibi Fransızca içeriklerin bu manada memleket içerisinde tanınmadıklarını göstermesi açısından önemlidir.

Matbuat Umum Müdürlüğü, “yeni” dönemin iyi anlatılabilmesi amacıyla, önceki neşriyatlardan da edinilen tecrübeyle Cumhuriyet’in kat ettiği mesafeyi 1937 tarihli Fotoğrafla Türkiye Albümü ile anlatacak, basım ve yayım özelliklerinden dolayı fotoğraflardan oluşan albüm diğer iki neşriyata oranla daha fonksiyonel bir yerde duracak, Kemâlist devrimler, genç Türkiye’nin gelişen ve değişen yüzü tüm dünyaya “görsel propaganda” unsuru olarak tasarlanacak albümle anlatılacaktır.

21 Birinciteşrin [Ekim] 1937 tarihli, “*Fotoğrafla Türkiye*” başlıklı Kurun gazetesinde (s. 1) Asım Us, “*Propaganda bir sanattır yeni Türkiye’yi medeniyet alemine tanıtmak için olduğu kadar memlekette turizm hareketi uyandırmak için de bu sanatı öğrenmeye muhtacız*” dediği köşe yazısında, yeni basılan Fotoğrafla Türkiye Albümü’nden de bahsetmiştir. Albümde, her biri bir kitap kadar manalı olduğunu belirttiği fotoğrafları anlamak için Türkçe bilmeye gerek olmadığına değinmiş, eserin memleketi bilhassa yabancı memleketlere tanıtmak hususunda önem teşkil ettiğini anlatmıştır. Asım Us (s. 4), Vedat Nedim Tör ile İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya’nın eseri oluştururkenki gayretlerinden bahsetmiş Fotoğrafla Türkiye gibi Türkiye’yi ve Türkleri yabancı gözlemlere sevdirecek bir sanat numunesiyle memleketin sanat ve kültür hayatının yükseleceğini belirtmiş, eserin sanat ve kültür sahası ihtiyacındaki boşluğu gideren örnek bir eser olduğunu vurgulamıştır.

Bu çerçevede albümün, Atatürk ilke ve inkılapları ile şekillenen Cumhuriyet faaliyetlerini tüm dünyaya duyurmak maksadıyla oluşturulmuş, “asri” kavramı vurgusuyla çağdaşlaşma, tanıtım ve propaganda unsurlarını aynı potada eriten “Cumhuriyet’in vitrini” niteliğinde tasarlanan bir neşriyat olduğu düşünülmektedir.

3. FOTOĞRAFLA TÜRKİYE ALBÜMÜ

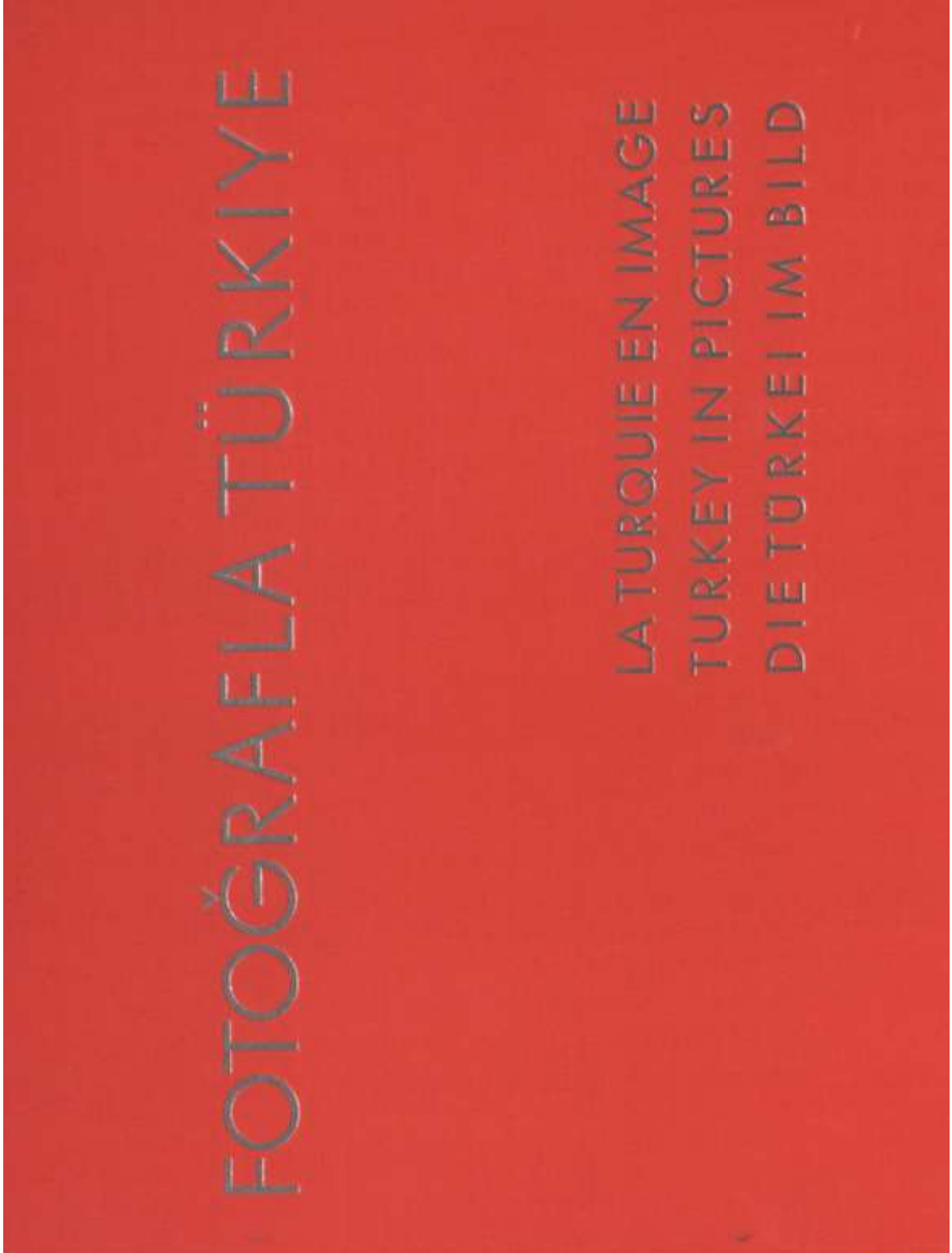
Matbuat Umum Müdürlüğü-Ankara tarafından projesi tasarlanan, fotoğrafları Othmar Pferschy'e ait olan Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün basımı F. Bruckmann AG., Münih, grafik işleri müesseseleri tarafından gerçekleştirilmiştir.

F. Bruckmann AG., Münih, Grafik İşleri Müesseseleri kuruluşunun sanat ve fotoğraf içeriğinde başka neşriyatlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olan, "*Die Kunst für Alle*" [Herkes İçin Sanat] isimli derginin ilk sayısının 1885 Ekim'de yayımlandığı söylenmiştir. Kuruluşun sahibi, Friedrich Bruckmann'ın böyle bir sanat dergisi çıkartma fikrini yirmi yıl önce tasarladığı ancak bu girişimi maddi bir başarı getirmemesi sebebiyle ertelediği, biraz fedakarlık gösterilerek Alman sanat literatüründeki bu boşluğun giderilmesi fikrine sarıldığı bilgisi verilmiştir. Bruckmann'ın 1858'de Frankfurt'ta kurduğu yayınevini iki yıl sonra Münih'e taşıdığı belirtilmiş, kuruluşun sonra Viyana, Berlin, Paris, Londra ve New York'ta şubeleri bulunan bir şirkete dönüştüğü söylenmiştir (Brantl, 2006, s. 1).

Matbuat Umum Müdürlüğü-Ankara tarafından Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün basım işleri için F. Bruckmann AG., Münih, Grafik İşleri Müesseseleri'nin tercih edilme sebebi olarak fotoğraflarda uyguladığı baskı kalitesi ve sanat içerikli yayın oluşturma tecrübesinin gözetildiği düşünülmektedir.

25 cm x 34 cm ölçüleri olan albüm 178 sayfadır (Şekil 3.1). Fotoğrafla Türkiye Albümü, "*Ankara (A)*", "*İstanbul (B)*", "*Şehir ve Manzaralar (C)*", "*Arkeoloji ve Ar (D)*", "*Ekonomi ve İnşa (E)*", "*Kültür ve İnsan (F)*" olmak üzere altı gruba ayrılmıştır. Her fotoğraf bölümünün arasında, albümün kapağıyla aynı renkte olan renkli karton sayfa bulunmakta ve grubun ismi yazmaktadır. Albümde, bütün imajların kenarında ait olduğu grubun harfinin yazıldığı 153 fotoğraf yer almaktadır.

Asri Türkiye'nin yeni görüntülerini ekleyebilmek için vidalı bir sistematığının olduğu belirtilen Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün ön sayfalarındaki "*İzahat*" metninde, bu usulün ilave edilen fotoğraflarla albümün organik tarzda büyümesini mümkün kılmak

Şekil 3.1: Fotoğrafla Türkiye Albümü (Dış Kapak).

için kabul edildiği belirtilmiştir. Bölümde, ayrıca albümü edinen kişilerden albüme sonradan eklenen fotoğrafların kendilerine ulaştırabilmesi için adreslerini Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bildirmeleri rica olunmuştur (Fotoğrafla Türkiye, İzahat metni).

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün ön sayfalarında bulunan “*Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine*” başlığındaki tarihsel metin ile “*İzahat*” başlığındaki yazı albümün metin kısmını oluşturmaktadır. Albümün metin kısmı ve fotoğraf künyeleri Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Almanca'dır.

İlk sayfalarda bulunan “*Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine*” başlıklı tarihsel metinde, harp sonrasının ortaya çıkarttığı yeni ve genç memleketlerden biri olarak nitelendirilen Kemalist Türkiye Cumhuriyeti'nin Türklerle meskûn olan parça üzerinde kurulmuş olması itibarıyla alakadar olduğu söylenmiştir. İki devlet varlığı ile iki cemiyet arasında hemen hiçbir münasebet kalmamış gibi olduğu belirtilmiş, bilakis, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki unsurların, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki mukabil unsurların tam tersini ve zıddını temsil ettiği açıklaması yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile Osmanlı İmparatorluğu bu metinde, “*Kültürel Bakımdan*”, “*Sosyal Bakımdan*”, “*Ekonomik Bakımdan*” ve “*Politik Bakımdan*” mukayese edilmiştir (Fotoğrafla Türkiye, Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine metni).

Albümün, 1998'de Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından, Cumhuriyet'in 75. yıl dönümüne ithafen tıpkı basımı yapılmıştır. Kurum, bellibaşlı kütüphanelerin dışında bulunmadığını belirttiği albümün tıpkı basımıyla toplumsal hafızanın yenilenmesine mütevazi bir katkıda bulunmayı amaçladıklarını söylemiştir (Fotoğrafla Türkiye – Tıpkı Basım, 1998).

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün basım yılına dair albümün içerisinde herhangi bir bilgi olmaması eserin tarihi ile ilgili belirsiz bir durum yaratmaktadır. Albümün “*Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine*” başlıklı metinde, “*yeni şeniyetle realiteleri topdan temsil eden, 1923'den beri mevcut olan Kamâlist Türk Cumhuriyeti ve bunun 13 yıl içinde ortaya koyduğu maddî ve manevî realizasyonlardır*” denilerek tazeleme gereği duyulan literatür ve arşiv vesikalarına dair kurulan cümle albümün, 1936 yılına kadar olan Cumhuriyet faaliyetlerini içerdiğini göstermesi açısından önemlidir.

“*Cumhuriyet'in Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları*” isimli İstanbul Modern'de Othmar Pferschy'nin fotoğraflarının kızı Astrid von Schell tarafından 1714 negatif ve

1293 adet basılı fotoğrafı bağışlaması üzerine açılan serginin küratörü aynı zamanda serginin ismiyle yayımlanan kitabın yazarı Engin Özendes albümün yayımlanma tarihi olarak 1936 yılını göstermiştir (Cumhuriyet'in Işığında: Othmar Pferschy Fotoğrafları, 2006, s. 29-30).

Engin Özendes'in, İstanbul Modern'e bağışlanan bu içerikle Ankara'da 2007'de açılan "*Ankara'dan Yükselen Işık: Othmar Pferschy Fotoğrafları*" serginin ismiyle yayımlanan kitabında da Cumhuriyet'in ilk tanıtım albümü olarak nitelediği Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün yayım tarihi olarak 1936 yılını vermiştir (Ankara'dan Yükselen Işık: Othmar Pferschy Fotoğrafları, 2007, s. 23).

Engin Özendes'in bu tarihlendirmeyi, albümde kurulan "*yeni şeniyetle realiteleri topdan temsil eden, 1923'den beri mevcut olan Kamâlist Türk Cumhuriyeti ve bunun 13 yıl içinde ortaya koyduğu maddî ve manevî realizasyonlardır*" cümlesine dayalı olarak yaptığı düşünülmektedir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün tarihlendirmesi ile ilişkili arşiv belgeleri iki adettir. Bunlardan ilki, 20 Eylül 1937 tarihli belgedir. Arşiv belgesinin içeriğini gümrük vergisinin azaltılması oluşturmaktadır. 13.08.1937 tarihinde Dahiliye Vekaleti tarafından yazılan resmi belgede, memleketi harice tanıtmak maksadı ile Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından Almanya'da bastırılan albümün dış ülkelerde dağıtıldıktan sonra memleket dahilinde dağıtılmak üzere getirtilecek 5000 adetinin 54000 lira olan gümrük işlemi için Matbuat Umum Müdürlüğü'nün bu tutarı ödemesine imkan olmadığı belirtilmekte, memleket içerisinde ücretsiz olarak dağıtılacak eserin mevcut vergisi ile ilgili olarak 2294 sayılı kanunun birinci maddesince verginin yüzde bire düşürülmesi istenmektedir. 20.09.1937 tarihinde 2964 sayılı kanunca bu istek kabul edilmiştir (Şekil 3.2).

Bu belge, Cumhuriyet rejiminin albümü yalnızca dış memleketler için hazırlanmadığının, memleket insanının da ülkesini tanıması, bu doğrultuda bilinçlenmesinin amaçlandığının görülmesi bakımından önem arz etmektedir, ve yine bu belge albümün yayım tarihi olarak 1937 yılına işaret etmektedir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü ile ilgili bulunan iki arşiv belgesinden diğeri, 01.12.1937 tarihli Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, fon: 571, kutu: 35016, gömlek: 138211, sıra: 5, "*Muhtelif Konsolosluklara Gönderilen Fotoğraflarla Türkiye [Fotoğrafla Türkiye] albümü ile ilgili malumat*" isimli vesikadır. Bu vesikanın

4420

Dahiliye Vekillikinden yazılan 13/8/937 tarih ve 5376/-
34 sayılı tezkerede; memleketimizi harice tanıtmak maksadile Matbuat
Umum Müdürlüğü tarafından Almanyada bastırılan(fotoğrafla Türkiye)adlı
albümden hariçte tevzi edildikten sonra kalan ve memleket dahilinde
tevzi edilmek üzere getirilecek olan 5000 adedi için gümrük vesaire
resmi olarak 54000 lira tediyesi icap etmekte ise de bu paranın Matbu-
at idaresince tediyesine imkân olmadığından memleket içinde parasız o-
larak dağıtılacak olan bu eserin gümrük resminin,2294 sayılı kanunun
birinci maddesi hükmüne göre yüzde bire indirilmesi istenilmiş ve Ma-
liye Vekillikinden yazılan 15/9/937 tarih ve 32279 sayılı mutaleaname-
de,bahsi geçen albümlerin gümrük resimlerinin asgarî had üzerinden a-
lınması muvafık olacağı bildirilmiştir.

Bu iş İcra Vekilleri Heyetince 20/9/937 tarihinde görüşü-
lerek; bahsi geçen albümlere ait gümrük resminin 2967 sayılı kanunla
müddeti uzatılmış olan 2294 sayılı kanunun birinci maddesine göre yüzde
bire indirilmesi onanmıştır. 20/9/937

REİS ICUMHUR

K. Atatürk

Bş. V. V.

C. Bayazıt

Ad. V.

S. Sencer

M. M. V.

K. Özalp

Da. V.

S. Kaya

Ha. V. V.

M. M. V.

Ma. V.

S. Sencer

Mi. V.

S. Akman

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V.

C. Bayazıt

S. İ. M. V.

S. R. Bayraktar

G. İ. V.

K. S. Sencer

Zr. V.

S. Kaya

080 18 01 02 79 719

Şekil 3.2: 20.09.1937 tarihli Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi fon:30
18-1-2, kutu: 79, gömlek: 81, sıra: 9 "Türkiye'yi dışarıya tanıtmak maksadıyla
Almanya'da bastırılan Fotoğraflarla Türkiye [Fotoğrafla Türkiye]" adlı albümden %
1 gümrük vergisi alınması" isimli vesika.

içeriğiyle ilgili bir döküman paylaşılmadığından, bu içeriğin direkt olarak konsolosluklara gönderilen albüm olduğu düşünülmektedir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün yayım tarihinin 1937 olarak belirlenmesinde rol oynayan bir diğer husus da, T.B.M.M Kütüphanesi envanterinde bulunan Fotoğrafla Türkiye (Es. No: 1937: 3376) 25 Teşrinisani [Kasım] 1937 tarihinde kaydedilen albümdür (Şekil 3.3).

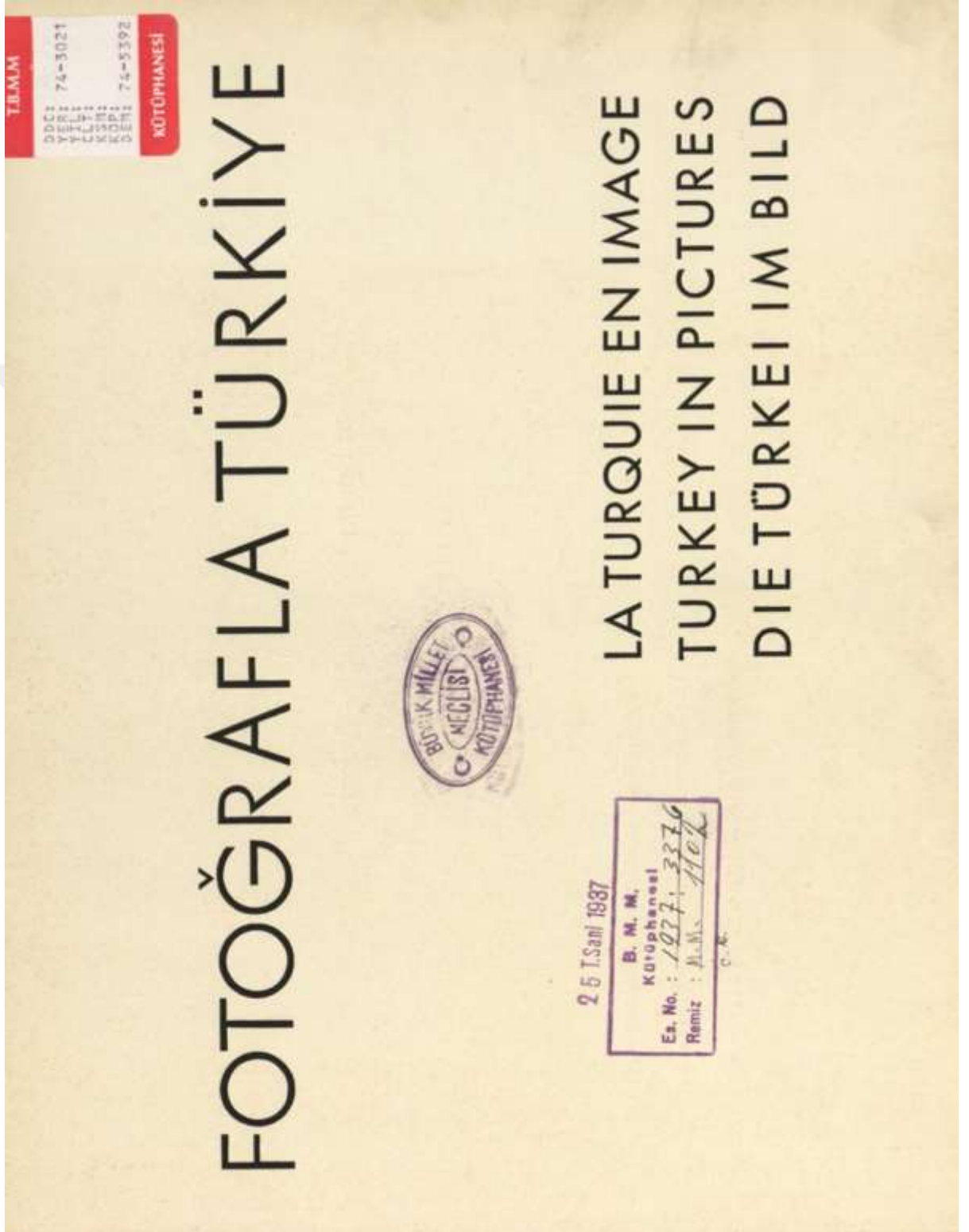
20 Eylül 1937 tarihli ilk vesika ve 1 Aralık 1937 tarihli diğer vesika ve albümün yayımlanması ile ilgili çıkan gazete haberlerinin tamamının tarihinin 1937 (Ekim ve Kasım ayları) olması albümün yayım tarihinin 1937 olduğunu netleştirmektedir.

3.1 Albümün Oluşum Süreci

Fotoğrafla Türkiye Albümü Matbuat Umum Müdürlüğü'nün bir ürünüdür. 1920. senesinde İcra Reisliğine bağlı olarak kurulan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet Umumiyesi'nin Hariciye ve Dahiliye Vekâleti teşkilatı içinde zaman zaman yer değiştirdiği, 1926'da da adının Matbuat Umum Müdürlüğü olduğu belirtilmiştir (Köfteoğlu, Karabulut 1998, s. 16).

29 Mayıs 1934 tarihli Resmî gazetede yayımlanan, 26.5.1934'te kabul edilen, 2444 sayılı “*Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatına ve Vazifelerine Dair Kanun*” metninde, Dahiliye Vekillğine bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'nün vazifeleri sıralanmıştır. Memleket dahilinde ve haricinde yerli ve yabancı neşriyatı takip etmek, memleket haricinde Türkiye'yi tanıtmak ve menfi propagandalarla mücadele etmek, kendi sahasında neşriyat yapmak, beynelmilel matbuat teşekkülleriyle mesleki temas ve münasebetlerde bulunmak maddeleri sayılmıştır. Kurumun bu vazifelerle alakadar diğer kurumlarla temas halinde bulunacağı ve haberleşeceği, tüm bu vazifeleri oluşturken kurumun denetleme işinin de Maarif Vekâleti tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Albümü oluşturma işinin kurumun Neşriyat ve Propaganda servisine tabi olduğu kaydedilmiştir.

29 İlkteşrin [Ekim] 1936 tarihli “*Matbuat Umum Müdürlüğünün son yılı*” isimli Ulus gazetesi metninde (s. 10), kurumun esas vazifesini teşkil eden iç ve dış neşriyat ile propaganda faaliyetlerinin geçen 13. Cumhuriyet yılını kapsadığı belirtilmiştir. Yurt içine ait Türkçe neşriyat bahsinde “*Ayın Tarihi*” isimli memleket hadiselerini sistematik bir şekilde ele aldığı belirtilen aylık mecmua ile “*Sahne Eserleri*”

Şekil 3.3: T.B.M.M Kütüphanesi envanterinde bulunan (Es. No.: 1937: 3376) Fotoğrafla Türkiye, 25 Teşrinisani [Kasım] 1937 tarihi kayıtlı albümün ilk sayfası.

sayılmıştır. Yabancı dillerdeki neşriyatta ise, Türkiye’yi yabancılara tanıtmak için “*La Turquie Kemaliste*”, Cumhuriyet Türkiye’si’nin oluşunu ve her sahadaki zaferlerini kısa ve toplu bir ibrazda yabancılara anlatmak maksadıyla oluşturulduğu belirtilen “*La Turquie Contemporaine*”, Türk’ün tabiatla mücadelesinin muvaffak eseri olarak addedilen “*Orman Çiftliği Broşürü*” sayılmıştır. Maarif Vekaleti için çıkartılan “*Instruction publiques en Turquie*” isimli broşür ile Modern Türk Edebiyatı’nın seçme parçalarını kapsayan “*Anthologie des Ecrivains Turcs d’aujourd’hui*” eserleri de bu listeye eklenmiştir. Gerek memleketin neşriyatı için gerekse yabancı gazetelerin istekleri için memlekete ve hadiselerine ait fotoğraf gönderebilmek adına Umum Müdürlüğü’nün tanınmış bir sanatçı ile sözleşme imzalandığından bahsedilmiş ve bir fotoğraf arşivi oluşturulduğu söylenmiştir. Bu arşivle yeni Türkiye’nin her cephesinden canlı suretle tanıtılacak bir külliyyat elde edilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Uzmanın, bir sene süren Türkiye’yi dolaşma süresince 6000 den fazla klişe [cam negatif] aldığı, bu cam negatiflerden 4000 kadar fotoğrafın elde edildiği ve bu fotoğrafların yabancı memleketlere sevk olunduğu söylenmiştir. Umum Müdürlüğün elindeki mevcut cam negatifleri tasnif ettirdiği ve bunların en seçmelerinden bir yurt albümü oluşturduğu belirtilmiştir.

Bu gazete kupüründe bahsi geçen uzman Othmar Pferschy’dır. Bahsi geçen albüm de Fotoğrafla Türkiye’dir ve fakat albümün henüz tasarım aşamasında olduğu isminin dahi belirlenmediği ve hatta basımının dahi yapılmadığı bu metinden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün 1936 senesine kadar olan içerikle tasarlandığı, yayımının da 1937’de olduğu ve Matbuat Umum Müdürlüğü’nün oluşturduğu bir fotoğraf arşivi neticesinde oluşturulduğu söylenebilir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü tasarlanırken Matbuat Umum Müdürlüğü’ne başkanlık eden isim Vedat Nedim Tör’dür. Tör’ün, Fotoğrafla Türkiye fikrinin -bir albüm şeklinde olmasa da- Matbuat Umum Müdürü olmazdan evvel de aklında olduğu söylenebilir.

Nitekim, 26 Nisan 1931 tarihli Vakıf gazetesi “*Heyetimiz*” başlıklı haber bu fikrin göstergesi niteliğindedir (s. 1). Haberde, Peşte’de beynelmilel bir sergi açılacağı, Türkiye’nin de bu sergiye katılacağı duyurulmuştur. Türkiye’yi temsil vazifesinin de Milli İktisat ve Tasarruf cemiyeti adına, kurumun müdürü Vedat Nedim Tör’e verildiği belirtilmiştir. 9 Mayıs’ta açılıp 18 Mayıs’a kadar devam edeceği bildirilen serginin numune ve satış olmak üzere iki kısımdan oluşacağı söylenmiştir. Oluşturulacak sergi

pavyonunun “*Adetle Türkiye*” ve “*Fotoğrafla Türkiye*” olmak üzere iki köşesi bulunacağı ve “*Adetle Türkiye*” köşesinde memleketin iktisadi hayatının grafiklerle anlatılacağı, “*Fotoğrafla Türkiye*” köşesinde de yeni ve eski Türkiye’nin birbirine zıt fotoğraflarla gösterileceği durulmuştur. Aynı zamanda asarı atikanın, memleketin tabii güzelliklerinin, imar faaliyetlerinin ve iktisadi hayatının da sergileneceğinin bilgisi verilmiştir.

1931 tarihinde gerçekleştirilen Vedat Nedim Tör’ün katıldığı Peşte Sergisi’ndeki bu köşe, Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün oluşum nüvesi olması bakımından önem arz etmektedir. Vedat Nedim Tör’ün albüm fikri, Matbuat Umum Müdürü olduktan bir sene sonra Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından düzenlenen “*Türkiye, Tarih, Güzellik ve İş Memleketi*” isimli bir sergi ile gelişecektir. Serginin ilki 1935 tarihinde, ikincisi de 1938’de olacaktır.

“*Türkiye, Tarih, Güzellik ve İş Memleketi*” isimli sergisiyle ilgili çıkan ilk haberlerden biri olan, 30 İlkânun [Aralık] 1935 tarihli “*Ankara’da bir fotoğraf sergisi*” isimli Haber gazetesi metnine göre, Basın Genel Direktörlüğü’nün açacağı belirtilen sergiye, Türkiye’deki yerli ve yabancı, profesyonel ve amatör her fotoğrafçının katılabileceği duyurulmuş, sergide yer alacak fotoğrafların jüri tarafından seçileceği kaydedilmiştir (s. 3).

31 I. Kânun [Aralık] 1935 tarihli “*Türkiye, tarih, güzellik ve iş memleketi*” başlıklı Kurun gazetesi haberinde “*Türkiye, Tarih, Güzellik ve İş Memleketi*” sergisinin 25 Şubat’la 5 Mart arasında Sergi Evi’nde açılacağı belirtilmiştir.

Serginin açılış tarihinin 1 Mart 1936 olduğu belirtilen “*Fotoğraf Sergisi*” başlıklı Kurun gazetesi haberinde, Basın Genel Direktörlüğü tarafından tertip edildiği söylenen serginin açılışını Ekonomi Bakanı Celal Bayar’ın yaptığı duyurulmuştur. Açılışta Vedat Nedim Tör’ün fotoğrafla ilgili olarak bir konuşma yaptığı, konuşmasında fotoğrafın memleketi içeride ve dışarıda tanıtmak ve sevdirmek hususundaki rolünü anlattığı söylenmiştir. Tör’ün, Basın Direktörlüğü’nde kurulmakta olan arşivden de bahsettiği belirtilmiştir. Sergide, Basın Genel Direktörlüğü’ne ait 500 adet; 28 amatör ve 152 profesyonel san’atkâra ait de 152 fotoğraf bulunduğu kaydedilmiştir (s. 7).

İlki 1935 de gerçekleştirilen “*Türkiye, tarih, güzellik ve iş memleketi*” sergisinin ikincisi 1938’de yapılmıştır. “*İkinci Fotoğraf Sergisi*” başlıklı 25 İlkânun [Aralık]

1938 tarihli Ulus gazetesi haberinde önceki gün açılış töreninin yapıldığı belirtilen serginin açılışını Dahiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Refik Saydam'ın yaptığı belirtilmiştir (s. 1). Haberin devamında, sergide memleketin tabîî güzelliklerinin, inkılap eserlerinin, ziraat ve iş hayatı ile tarihi kıymetlerinin fotoğraflarının sergilendiği belirtilmiş, eserlerin Matbuat Umum Müdürlüğü'nün muhtelif sanatçılarıyla birkaç amatör fotoğrafçının ürünü olduğu söylenmiştir. Refik Saydam'ın, Matbuat Umum Müdürü [Vedat Nedim Tör] ile mütehassıs Otmar'ı [Othmar Pferschy] sanatta gösterdikleri muvaffakiyetten ötürü tebrik ettiği bilgisi verilmiştir (s. 3).

25 İllkânun [Aralık] 1938 tarihli, Ulus Gazetesi'nin (s. 9), *“İkinci Fotoğraf Sergisi”* isimli gazete metnine göre, oldukça rağbet gördüğü ve bu sebeple süresi uzatıldığı belirtilen ilk serginin bilhassa memleket dışına ait neticesi olarak Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün neşredilmesi gösterilmiştir. Albümün yankılarının o günlerde dahi -1938- devam ettiği vurgulanmıştır. Ankara'yı ziyaret eden bir İngiliz gazeteciye Türkiye'yi görmek arzusunun nereden geldiği sorulduğunda, gazeteci Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde gördüğü yapıların aslını görmek maksadıyla Türkiye'ye geldiği cevabını vermiştir. Gazete metninde, sergiyi gezen kişilerin, bu fotoğraflarla memleketin kuruluş ve kalkınma temposunun gün geçtikçe hızlandığı kanaatini hissedecekleri vurgulanmış bu sebeple, iki sergi arasındaki tek farkın yalnızca fotoğrafların sayıları olmadığı aynı zamanda memlekette gösterilecek unsurların da arttığı belirtilmiştir.

19 Teşrinievvel 1937, *“Türkiye: Propaganda Şampiyonu”* başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 3), Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Tör'ün Türkiye'ye yeni bir şampiyonluk -propaganda- kazandırdığı belirtilmiş, Dahiliye Vekâleti'ne bağlı bir kurum olan Matbuat Umum Müdürlüğü'nün şimdiye kadar birçok kitap bastırdığından, fakat kıyas kabul edilmeyecek ölçüde en güzelinin Türkiye'ye dair neşredilen Fotoğrafla Türkiye Albümü olduğundan bahsedilmiştir. Gazete metninde, Vedat Nedim Tör'ün albümü oluşturma fikriyle alakalı olarak Matbuat Umum Müdürlüğü kurumunun istenilen şekle getirildiğinde bu teşebbüsten tüm dünyadaki ilgili müesseseleri bilgilendirmeye dayalı anlattığı anekdot paylaşılmıştır. Tör, kurumla ilgili verilen bilgiyle birlikte, ilgili müesseselere *“Türkiye'ye dair bir isteğiniz olursa heber verin, gerek havadis, gerek resim [fotoğraf] dökümanı halinde yollarız”* denildiğini, ve fakat bu bilgidен sonraki aşamalarda son derece pişman olduklarını anlatmıştır. Bilgi gönderilen her ülkeden *“Bize Türkiye'nin resimlerini gönderin”*

içeriğine dair çok sayıda mektup aldıklarına değinmiş sonra bu talebe nasıl karşılık verileceğini düşündüklerini söylemiştir. İlk ve en kolay tedbir olarak her vilayete kendi muhitlerine dair mektup yazma fikrinin geldiğini fakat kiminden hiç netice gelmediğini, kiminden de kullanılamayacak formda fotoğraflar geldiğini belirtmiştir. Tör, Bu işi başarmaya karar vermeleri neticesinde artist kabiliyetindeki kişileri Türkiye'nin her tarafında gezdirdiklerini ve bu seyahatlardan 10.000 civarında fotoğraf edinildiğini söylemiş ve bu bütünün bir manevi hazine teşkil ettiğini vurgulamıştır. Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün de bu hazinenin en değerli kısmını oluşturduğunu vurgulamıştır. Başta Ankara, sonra İstanbul ve albümün diğer parçaları olmak üzere, Türkiye'nin burada fotoğraflarla anlatıldığını belirtmiş, tarihi bakımdan, istihsal bakımından Türkiye'yi aynı kitabın artistik köşesinden izlemenin de mümkün olduğuna değinmiştir. Öyle ki üç kilo ağırlığında olduğunu belirttiği albümün her yaprağını çevirirken ayrı bir zevk duyulduğunu, bitince de kişide tekrar tekrar bakma isteğinin uyandığını söylemiştir. Albümü bir tane edinmek saadetine nail olanların, onu kütüphanelerinin değil, salonlarının en güzel ve en görünür yerine koyacaklarını vurgulamıştır.

Metinden hareketle, Vedat Nedim Tör'ün Fotoğrafla Türkiye Albümü'nü yalnızca bir neşriyat olarak görmediği, albümü Cumhuriyet dönemi fotoğraf sanatının bir eseri olarak gördüğü Tör'ün albümle ilgili aktardığı cümlelerden çıkartılan bir kanaattir, onun bu görüşü dönemin gazelerinde çıkan albüm üzerine yapılan yorumlarda da desteklenilmektedir.

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün başındaki isim Vedat Nedim Tör'ün, kurumun başına geçmezden beynelmilel "*Peşte Sergisi*"nde yer alan bir fotoğraf köşesi ile Fotoğrafla Türkiye fikrinin nüvesinin oluştuğu, Matbuat Umum Müdürlüğü kurumunun Türkiye'ye dair çağdaşlaşma, tanıtım ve propaganda içeriğiyle oluşturduğu fotoğraf arşiviyle bu fikrin devam ettiği görülmektedir. Kurumun neşrettiği neşriyatlardan "*La Turquie Kemaliste*" ve "*La Turquie Contemporaine*" gibi Fransızca yayınlar ile "*Ayın Tarihi*" gibi Türkçe içeriklerden edindiği tecrübeyle bu fikrin beslendiği, arşivin "*Türkiye, Tarih, Güzellik ve iş memleketi*" sergileriyle desteklendiği ve hatta ilk serginin neticesi olarak albümünün gösterilmesi Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün oluşum sürecinin parametreleridir.

3.2 Fotoğraf Seçimi

Cumhuriyet dönemi Türk fotoğraf sanatının, daha önceki dönemlerden ayrılan önemli özelliği olarak tekniğin sanat niteliği ve tanıklık özelliğini kavramış fotoğrafçıların yetişmesine olanak tanınması gösterilmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi . Cilt 3, 1983, s. 792).

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün ürünü olan Fotoğrafla Türkiye Albümü'ndeki fotoğrafları seçen kişi kurumun başındaki isim Vedat Nedim Tör'dür. Tör'ün, "*Kadro*" dergisinde yazması, Matbuat Umum Müdürlüğü görevi, Turizm Müdürlüğü, Ankara Radyosu Müdürlüğü, Ankara Elektrik Şirketi Müdür Muavinliği, Yapı Kredi Bankası, Akbank gibi çok çeşitli kurumda çalıştığını belirttiği, anılarını paylaştığı "*Yıllar Böyle Geçti*" isimli kitabında Matbuat Umum Müdürü iken yepyeni ve memlekette olmayan tıfduruk tekniğiyle, Almanya'da, Münih'te Bruckmann basımevinde basımının yapıldığını söylediği albümden de bahsetmiştir. Vedat Nedim Tör, Matbuat Umum Müdürlüğü görevini 6 Ekim 1933'den, 6 Ekim 1937'ye kadar sürdürdüğünü belirtmiştir (Tör, 1976, s. 32-91).

Tör'ün Matbuat Umum Müdürlüğü'nde dört yıl devam eden görevi 17 Teşrinisani [Kasım] 1934 tarihli Akşam gazetesi haberinde (s. 2), İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumî katipliğinden Matbuat Umum Müdürlüğü'ne tayin edildiği şeklinde duyurulmuştur. Kurumdaki görevinin sona erdiği de dönemin gazetelerinden Yeni Asır'da, 7 Son teşrin [Kasım] 1937 tarihli haberle duyurulmuştur.

29 Mart 1976 tarihli, "*Şevket Süreyya'nın Ardından*" isimli Vedat Nedim Tör imzalı Cumhuriyet Gazetesi köşe yazısında (s. 2), "Kadro" dergisinde beraber çalıştıklarını belirttiği Şevket Süreyya Aydemir'in vefatıyla kaleme aldığı metinde, Aydemir'in Tör için yazdığı bir yazının bir bölümünü paylaşmıştır. Tör'den "*Teşkilât ve disiplin adamı*" olarak bahsettiği yazısında Aydemir, Vedat Nedim Tör'ün çabalarıyla katıldıklarını belirttiği Budapeşte, Leipzig ve New York Dünya Sergileri'nin Kemalist Türkiye'nin tanıtılması yolunda büyük hizmetleri olduğunu belirtmiştir. Tör'ün, Matbuat Umum Müdürlüğü'ne tayin edildiği zaman hiç yoktan yepyeni bir anlayışla küçük, fakat çok canlı ve verimli bir teşkilat kurduğunu, daracık bütçeyle "*La Turquie Kemaliste*", "*Ayin Tarihi*" ve "*Fotoğrafla Türkiye*" albümü gibi benzeri bulunmayan yayınlar yaptığını anlatmıştır. Bu köşe yazısı, Vedat Nedim Tör'ün çalıştığı kurumlarda kendisinin oluşturduğu kadronun işleyişine dair bilgi vermektedir.

Matbuat Umum Müdürlüğü ve kurumun başındaki isim Vedat Nedim Tör tarafından fotoğrafları değerlendirilen Othmar Pferschy, Fotoğrafla Türkiye Albümü'ndeki tüm fotoğrafların sahibidir.

16 Ekim 1898'de Avusturya'nın Graz şehrinde doğduğu kaydedilen Othmar Pferschy'nin 9 Ekim 1926'da İstanbul'a geldiği ve bir gazete ilanıyla Foto Français'in sahibi Jean Weinberg'in yanında işe başladığı söylenmiştir. 1931'de Beyoğlu'nda kendi iş yerini açarak çalışmalarına herhangi bir kuruma veya kişiye bağlı kalmaksızın devam ettiği belirtilmiştir. 11 Haziran 1932'de kabul edilen 2007 sayılı kanunla *"Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki"* kanunla fotoğrafçılık ve birçok mesleğin yalnızca Türk vatandaşları tarafından yapılabileceğinin duyurulmasıyla, Weinberg ve Pferschy'nin çalışmalarının kısıtlandığına değinilmiş, bu yasayla, Jean Weinberg ve Othmar Pferschy'nin çalışmalarına devam etme fikrini İskenderiye'ye giderek planladıklarının bilgisi verilmiştir (Özendes, 2007, s. 5-9).

Avusturyalı fotoğrafçı Othmar Pferschy'nin, Vedat Nedim Tör'ün Basın Yayın Genel Müdürlüğü sırasında Ankara'ya çağrılarak Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin tanıtılması çalışmalarına katılmasının istendiği belirtilmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. Cilt 3, 1983, s. 796).

Othmar Pferschy ile Vedat Nedim Tör'ün karşılaşması, *"La Turquie Kemaliste"* dergisinin deneme sayısında kullanılmak üzere fotoğraf arayışlarında olduğu zamanda gerçekleşmiştir. Tör, anılarından oluşan kitabında bu karşılaşmayı bir anekdotla anlatmıştır. Anektodda, Vedat Nedim Tör, dergi için fotoğraf arayışının İstanbul'dan gelen büyük bir zarf içerisindeki fotoğraflarla son bulduğunu belirtmiş, bu fotoğrafların altlarındaki imzanın Othmar Pferschy'ye ait olduğunu söylemiştir. Pferschy'nin fotoğraflarını oldukça beğenen, zevkli ve artistik bulan Vedat Nedim Tör, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ'dan Othmar Pferschy'yi hemen bulup, Ankara'ya yollamalarını istediğini, Pferschy'nin birkaç gün sonra Ankara'ya geldiği aktarmıştır. Tör, Othmar Pferschy'e *"Sizi, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün fotoğraf uzmanı olarak tayin etmek isterim"* dediğini ve fakat Pferschy'nin kendisine *"Maalesef kabul edemeyeceğim"* cevabını verdiğini belirtmiştir. Othmar Pferschy, teklifi kabul etmemesiyle ilgili olarak, Beyoğlu'nda Foto Français sahibi Weinberg'in yanında yıllardır teknisyen olarak çalıştığını, Küçük Sanatlar Kanunu'nun çıkmasıyla İstanbul'daki atelyeyi kapatıp Kahire'ye göç etmek zorunda

kaldıklarını ve bu sebeplerden ötürü kendisini maruz görmeleri gerektiğini belirtmiştir. Tör, Othmar Pferschy'e Kemalist Türkiye'nin uzman fotoğrafçısı olmayı reddetmemesi gerektiğini ve düşünmesini önerdiğini söylemiş, görüşmede, kendi maaşının iki katını Pferschy'e teklif ettiğini aktarmıştır. Vedat Nedim Tör, Othmar Pferschy'nin düşünmek için izin istediğini ve öğleden sonra geldiğinde de *“Umum Müdürümü selâmlıyorum”* diyerek teklifi kabul ettiğini belirtmiştir (Tör, 1976, s. 24).

Teklifi kabul eden Othmar Pferschy'nin Beyoğlu Kuloğlu Sokak 25/27 numaradaki ilk küçük stüdyosunu 31.05.1935 tarihinde kapatıp, ailesiyle birlikte Ankara, Sıhhiye'ye yerleştiği söylenmiştir. Pferschy'nin, Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü fotoğraf servisinde 31 Mayıs 1935'ten 30 Haziran 1940'a kadar mütehassıs şef olarak istihdam ettiği belirtilmiştir (Özendes, 2007, s. 13-17).

Atatürk ilke ve inkılapları ile şekillenen Cumhuriyet ideolojileri çerçevesinde oluşturulan Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne yön veren iki ismin albümü oluşturma süreci bu doğrultudadır. Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Tör'ün fotoğraf sanatına bakış açısı, Othmar Pferschy'nin objektifinden çıkan karelerle birleştirilmiş ve Fotoğrafla Türkiye Albümü tüm bu perspektifle 1937'de yayımlanmıştır.

Kemalist devrimleri, “genç” Türkiye'nin gelişen ve değişen yüzünü tüm dünyaya tanıtmak için tasarlanan albümde, görsel propaganda metodu kullanılmıştır. “Modern” kavramının vurgulandığı, Başkent Ankara başta olmak üzere İstanbul, Bursa, Yalova, İzmir, Manisa, Balıkesir, Uşak, Isparta, Eskişehir, Konya, Kayseri, Sivas, Zonguldak, Bartın, Giresun, Mersin, Adana, Şanlıurfa ve Gaziantep olmak üzere birçok Anadolu şehrindeki mimari yapı ile Türkiye coğrafyasından kareler, memleketin tarihi ve kültürel mirası, endüstrileşme hareketinin öncüsü fabrikalar ve Cumhuriyet'in imar faaliyetlerinin albümün içeriğini oluşturduğu görülmektedir.

Albümdeki fotoğrafların sahibi Othmar Pferschy, Cumhuriyet ideolojisinin ve Cumhuriyet Türkiye'si'nin kattığı mesafenin görülmesi açısından Türkiye'nin dört bir yanındaki şehirleri gezmiş ve buralarda fotoğraflar çekmiştir. Matbuat Umum Müdürlüğü'nün başındaki isim Vedat Nedim Tör ve kurum, Pferschy'nin çektiği bu karelerden bir fotoğraf seçkisi oluşturmuş ve 1937 yılında yayımlanan Fotoğrafla Türkiye Albümü ile fotoğraf aracılığıyla “yeni” başlayan dönemin iyi anlatılabilmesi mümkün kılınmıştır.

4. FOTOĞRAFLA TÜRKİYE ALBÜMÜ'NDE MİMARİNİN TEMSİL ALANLARI

4.1 Modern Mimari ve Ankara (Ek A), (Çizelge A.1).

“Asri bir ülke” olmayı amaçlayan Türkiye, Cumhuriyet’in kuruluşuyla beraber şehircilik faaliyetlerine hız vermiş, Cumhuriyet rejiminin simgesi olarak addedilen Ankara, Cumhuriyet dönemi şehirciliğinde önemli bir yer tutmuş ve kentin imarı fikri, yeni devletin en önemli atılımlarından biri olmuştur.

Anadolu’nun ortasındaki coğrafi konumu, demiryolunun ulaştığı son nokta olması gibi stratejik öneminin yanında, Kurtuluş Savaşı’nda oynadığı rolü ile ilişkilendirilen Ankara’nın Cumhuriyet’in ilanından on altı gün önce 13 Ekim 1923’te Türkiye Devleti’nin başkenti olduğu belirtilmiş, yeni yönetimin uluslararası dilde Ankara Hükümeti olarak geçtiği bildirilmiştir (Batur, 1984, s. 1384).

Milli Meclis’in kurulduğu 23 Nisan 1920’de Ankara’ya -Anadolu’nun merkezine-geldiği belirtilen karar verme erkinin (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2009, s. 19) belirli bir mimarlık ve kentsel planlama programıyla ilişkisi olmayan kent için, temel altyapının sağlanabilmesi adına Alman Heusslers Keşfiyat ve İnşaat Türk Anonim Şirketi’nin sorumluluğunda bir imar planı hazırlatıldığı, planın gerçekleştirilebilmesi için de Carl Christoph Lörcher’in görevlendirildiği söylenmiştir. Lörcher’in, planda 200 bin kent sakini için asgari bir çözüm önerdiğine değinilmiş, kentin eski merkezi Ulus ve Kale’yi geleceğin yönetim binaları için merkez olarak bıraktığı, batıda Millet Bahçesi ile bağlantılı bir tren garı mevkie öngördüğü, burasının Gazi Bulvarı ile kesiştiği, güneyde uzunluğu 3 kilometre genişliği 400 metrelik bir endüstriyel bölge planladığı belirtilmiştir. Bu tespitlerin gelecekte Hermann Jansen’in 1927 yılında planladığı kent tasarımı etkileyecek ön koşullar olduğu bildirilmiştir (Nicolai, 2011, ss. 25-26). 1928 yılında, İç İşleri Bakanlığına bağlı olarak Ankara İmar Müdürlüğü’nün kurulduğu ve düzenlenen imar planı yarışmasını kazanan Herman Jansen’in planına göre çalışmalara başlanıldığı kaydedilmiştir. Yurt ölçeğinde

planlama çalışmalarının ise 1930 yılında yürürlüğe giren Belediyeler ve Umumî Hıfzıssıha yasaları ile başlatıldığı, bunları üç yıl sonra Belediyeler Yapı ve Yollar Yasası'nın izlediği ve bu yasalarla Cumhuriyet rejiminin algıladığı batılı biçimde sağlıklı ve uygar bir kent imgesinin yaratılmak istendiği vurgulanmıştır (Aslanoğlu, 1980, s. 12).

1 Haziran 1929 tarihli *“Ankara'nın Kat'î Plânı: Profesör Jansen'in yaptığı plân tatbik edilince şehir nasıl güzelleşecek ve genişleyecek?”* başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberi de bu kronolojiyi doğrular niteliktedir. Habere göre (s. 1), Ankara'nın imarı için hazırlanan üç plandan en uygununu seçmek üzere oluşturulan jürinin üyelerinden Güzel Sanatlar Akademisi öğretmeni Celal Esat [Arseven] Bey, birinci kabul edilen Jansen'in plânı ve şehirde uygulanmasını değerlendirmiş, vaktiyle plansız olarak yapılan Ankara'nın dağınıklığının bu plânla aşılabileceğini söylemiştir. Uygulamaya ilk olarak yollardan başlanacağını belirtmiştir. Haberin devamında (s. 2), Ankara Yenışehir'de Gazi Bulvarı'nın kenarına yapılacak binaların Yenışehir'e bir kent manzarası oluşturacağını söylemiş, sonraki senelerde çokça kullanılacak olan bir benzetmeden bahsetmiştir. Şehir plânının tesadüfi olarak kalbe benzediğini ve bu bağlamda Ankara'nın da Türkiye'nin Kalbi olduğunu vurgulamıştır. Plânın kaleyi merkez almasına göre oraya bir Gazi Heykeli düşündüğünü ve bunu da heyete bildirdiğinin bilgisini vermiştir.

Türkiye için her alanda bir model kent, model topluluk, model yaşam yaratma idealiyle oluşturulan Ankara'nın modernizmi, çağdaşlaşmayı ve uluslaşmayı kendi bedeninde cisimleştirerek Türkiye'nin diğer şehirlerine örnek oluşturacağı vurgulanmıştır (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 30).

Bu idealle, Mustafa Kemal, 01.11.1924'te, İkinci dönem ikinci toplantı yılını açarken yaptığı konuşmasında, Ankara'dan,

“...Anadolu ortasında süratle vücuda getirilecek asri ve mamur bir Ankara, asırlarca münhal kalan Türk vatani için başlı başına bir medeniyet merkezi, Türk devleti için pek mühim bir mütteka olacaktır” (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938) 1945, ss. 322-323).

asırlarca boş kalan Türk vatani için başlı başına bir medeniyet merkezi, Türk devleti için çok önemli bir dayanak, Anadolu ortasında ivedilikle oluşturulacak bayındır ve çağdaş bir şehir olarak bahsetmiştir.

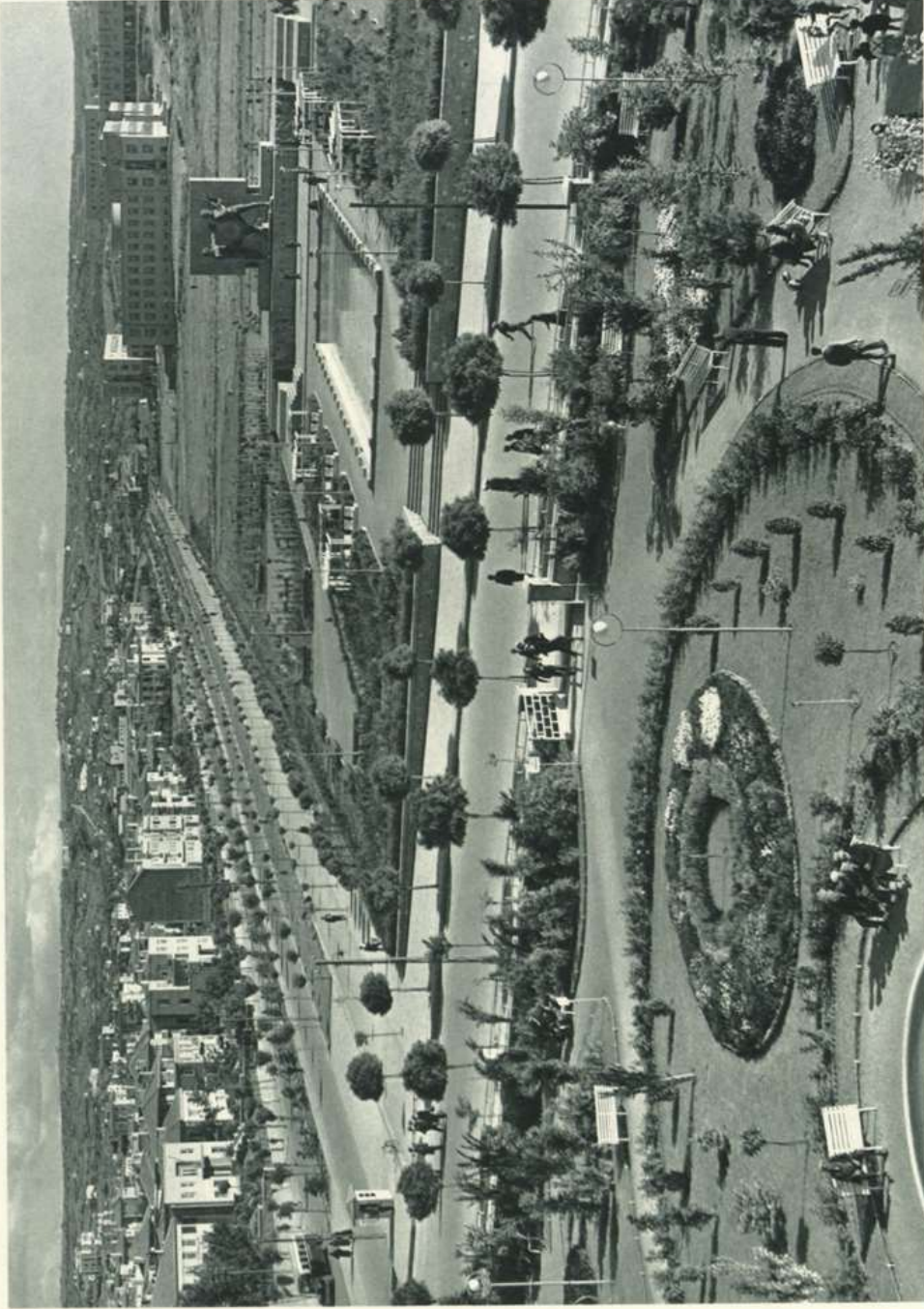
Gazeteci ve mebus Falih Rıfkı [Atay] Bey 29 Birinci Teşrin [Ekim] 1933 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesi'nde kaleme aldığı "*Ankara*" yazısında dokuz yıl önceki Mustafa Kemal'in Ankara temennisinin oluşum sürecinden bahsetmiş (s. 88), Ankara'nın beynelmilelde ve millîde yeni olan bir davanın adı olduğunu vurgulamıştır. İstanbul'a gidilseydi bir şeyin bitirilmiş olacağını, Ankara'da kalınca bir şeye başlanmış olduğunu belirtmiş, yazısının devamında başkentin İstanbul'dan Ankara'ya taşınmasının aşamalarını anlatmıştır. Susuz ve yeşilsiz şehir olarak belirtilen Ankara'da başarılı olunursa Anadolu'nun inşaaının sırrının bulunacağına değinmiş, sonuçta meydana gelen şehrin Anadolu'yu tanıtan, Anadolu'nun imar ve gelişme usullerini öğreten büyük bir Türk tecrübesi olduğunu belirtmiştir. Falih Rıfkı, yazısının ikinci sayfasında (s. 89), Ankara'nın bir yayılma noktası olduğunu, burada yetişen seçkinlerin vatanın bütün köşelerine dağılmakta olduğunu belirtmiştir.

Bu köşe yazısı ile, halifelik, padişahlık ve Boğaziçi saraylarıyla İstanbul hükümetinin "eski" kavramını temsil ettiği, bozkırda bir şehir yaratan Ankara hükümetinin ise "yeni" kavramını temsil ettiği gözlemlenmektedir.

29 Teşrinievvel [Ekim] 1933 tarihli "*On Yılın Yarattığı Şehir: Ankara*" başlıklı Milliyet gazetesi yazısına göre (s. 18), Cumhuriyet'in kurduğu şehir vurgusuyla Ankara'nın Türk İstiklal ve İnkılâp hareketlerinin yayım merkezi olduğu vurgulanmış, hükûmet merkezi ve şehircilik ve belediyeçilik noktasında Türk irade ve azminin az zamanda neleri başardığı üzerinde durulmuş, mimari yapıların bilançosu tutulmuş, İmar Plânı Dairesi'nde her yeni sene biraz daha güzelleştiği söylenen Ankara'nın kısa süre sonra medeni ve asrî ihtiyaçları karşılayabilecek bayındır bir şehir olacağı muştulanmıştır.

"*Yenişehirden bir parça*" isimli Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan imajda (Şekil A.1) Ankara Kızılay Meydanı'na adını veren Robert Oerley'in tasarladığı Kızılay Umumî Merkez Binası ve yapının bahçesinde bulunan, yapıyla organik bütünlük oluşturan Ankaralıların dinlenme yeri olarak kullandıkları, Cumhuriyet'in kamusal alan politikaları çerçevesinde değerlendirilen Kızılay Parkı ile caddenin karşısındaki aksta, Güven Park'da yer alan ön yüzündeki heykeller Anton Hanak'a, arka yüzündeki heykeller ise Josef Thorak'a ait olan, tasarımını Clemens Holzmeister'in yaptığı Emniyet Abidesi ile hemen yanında uzanan Atatürk Bulvarı ve yol boyunca devam eden Cumhuriyet dönemi konut yapılarından örneklerle, belirli açılardan Jansen'in planına sadık kalan Clemens Holzmeister'in tasarımı vekâletlere

A

Yenişehir'den bir parça

Vue partielle de la Nouvelle Ville
Partial view of the New Town
Eine Teilansicht aus der neuen Stadt

Şekil A.1: “Yenişehir'den bir parça” (Fotoğrafla Türkiye).

ait binaların yer aldığı Devlet Mahallesi görülmektedir. Bahsi geçen tüm bu Cumhuriyet yapılarının aynı anda, aynı karede görülebilmesi açısından bu imajın, “Modern Ankara’nın temsil fotoğrafı” niteliğinde olduğu ve bu sebeplerden ötürü albüm için tercih edildiği düşünülmektedir.

Yeni kurulan devletin, memleketin diğer şehirlerine de uygulayabileceğini düşündüğü kent tasarımı fikri ve eski kentin dönüşümü Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde başkent Ankara üzerinden incelenebilmektedir. Yeni rejiminin muvaffakiyetinin ölçütü olarak değerlendirilebilecek başkent Ankara, vilâyet yapıları, anıtlar, banka yapıları, konut yapıları, idari yapılar, endüstri yapıları, eğitim yapıları, sağlık yapıları, kamu yapıları kamusal alanlar ve bu yapılarla ilintili imajlarla albümde yer almıştır.

4.1.1 Anıtlar (Ek A), (Çizelge A.2).

Heykel sanatı ve buna bağlı olarak gelişen anıt inşaatları Cumhuriyet dönemi ile birlikte özel bir ivme kazanmış, kamusal alanlarda bağımsız örnekleri ortaya çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin resmi kuruluş ideolojisine ve kültür politikalarına uygun heykeller ve anıtlar, ulus olma bilincini pekiştirmeye yönelik işlevleriyle günlük yaşama aktarılmıştır. Özellikle heykel sanatının, kamu veya meydan sanatı olabilme yönüyle de bağlantılı olarak Cumhuriyet’in ilkelerini geniş halk kitlelerine doğrudan ulaştırma görevi üstlendiği, bu yönüyle resim sanatından çok daha fazla toplum ile sanat etkileşimine katkı sağlandığı söylenmiştir (Atılğan, Okay, 2009, ss. 101-102). Önde gelen şehirlerin yanı sıra, Anadolu halkının da çağdaş heykel örnekleriyle karşılaşmasının Cumhuriyet anıtları yoluyla olduğu belirtilmiştir (Kedik, 2012, s. 78). Mustafa Kemal, 22.01.1923’te, Bursa’da Şark sinemasında verdiği bir söylevde, dönemin sanat politikası çerçevesinde abidat, yani anıt kavramını değerlendirmiştir.

“...Abidattan bahseden arkadaşlarımızın maksadı heykel olsa gerektir. Dünyada mütemeddin, müterakki ve mütekamil olmak isteyen herhangi bir millet behemehal heykel yapacak ve heykeltraş yetiştirecektir... Münevver ve dindar olan milletimiz terakkinin esbabından biri olan heykeltraşlığı azami derecede ilerletecek ve memleketimizin her köşesini ecdadımızın ve bundan sonra yetişecek evlatlarımızın hatıratını güzel heykellerle dünyaya ilan edecektir” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938) 1959, ss. 66-67).

Memleketi ileri seviyeye taşıyacak unsurlardan birisi olarak gördüğü heykel sanatını ve heykeltraşların yetiştirilmesi gerekliliğini modern dünyaya açılan birer kapı olarak

nitelemiş, Türk toplumunun hem aydın ve uygar hem de dindar özellikleri üzerinde durmuştur. Yetiyecek heykeltıraşların Türkiye'deki nesillerin hatıratını dünyaya tanıtacakları temennisinde bulunmuştur. Bu şekilde heykel sanatına yurtiçinde ve yurtdışında mesaj taşıyıcılığı görevi yüklemiştir.

Atatürk, güçlü bir ulusal tarih bilinciyle ülkeyi çağdaşlaştırma programı sürecinde halkın heykelle ilişki kurma konusundaki deneyimsizliğini ve bir ölçüde tutucu yaklaşımını söylemleriyle dengeleyebilmiş, çağı yakalamada anıtların, diğer sanat ve bilim eserlerinin üstlendiği önemli rolü özellikle vurgulamıştır (Tansuğ, 1993, s. 204).

Yeni devletin kamu alanındaki başlıca yansımaları arasında anıt heykeller bulunmaktadır. Devlet-toplum-sanat beraberliği yeni siyasal rejim ve devrimlerle iç içe yürütülmüştür (Osma, 1995, ss. 129-133). Bağımsızlık ve uygarlaşmanın simge figürü Atatürk, yol gösterici kimliğiyle anıt-heykellerde en fazla mesaj taşıyan unsurdur (Yasa, Yaman, 2011, ss. 74-75).

Atatürk, çocuklar, gençlik ve kadınlarla birlikte de konumlandırılmış, çoğunda halk, köylü niteliğiyle öne çıkmış, güçlü ve gülyüzlü Türk genci ve köylüsü, sportmen ve sağlıklı bir görüntüde heykellere aktarılmıştır. Geleceği emanet alacak sağlıklı bir gençlik düşüncesi, Atatürk'ün sağında ve solunda yer alan, bu inancı ve utkuyu ellerindeki meşalelerle yukarıya taşıyan genç kız ve erkek figürleriyle anlatılmıştır. Heykel yoluyla kamusal alanda birçok erdemle donanmış kadın imgesinin görünürlüğü de sağlanmıştır (Yasa, Yaman, 2011, s. 75).

Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla şekillenen anıt inşaatları Ankara'daki üç anıt-heykelle yansımıştır. Bunlardan ilki, Ulus Anıtı veya yaptırın kurum itibarıyla Yenigün Anıtı veya Zafer Anıtı gibi isimlendirmeleri de olan Heinrich Krippel'in eseri Hakimiyeti Milliye Abidesi, ikincisi, heykeltıraş Anton Hanak ve Josef Thorak ile Clemens Holzmeister'in ortak eseri olan 1934 tarihli Emniyet Abidesi ve üçüncüsü de Etnoğrafya Müzesi'nin önüne yerleştirilen Pietro Canonica'nın 1927 tarihli atlı Atatürk Heykeli'dir.

“Hakimiyeti Milliye Abidesi” (Şekil A.2) Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün ilk fotoğrafıdır. Anıtta, Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşı sahneleri ve yeni devletin kurulmasına katkıda bulunan kişilikler; asker, kadın figürleri betimlenmiştir.

Hakimiyeti Milliye Abidesi

Monument de la Souveraineté Nationale
Monument of National Sovereignty
Denkmal der nationalen Souveränität

A

Şekil A.2: “*Hakimiyeti Milliye Abidesi*” (Fotoğrafla Türkiye).

Anıt, 1927 yılında Yenigün gazetesi sahibi Yunus Nadi Abalıoğlu'nun yürüttüğü bir kampanyayla, Ankara halkının ve yurttaş komitesinin maddi desteği alınarak yapılmıştır (Tekiner, 2010, s. 90). Ulus Meydanı'nın eski kent bölgesi ile yeni kurulan modern kenti birbirine bağlayan bir konuma¹ sahip olduğu söylenmiştir. Dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi ikinci başkanı Ali Fuat Paşa'nın başkanlığında otuz ila kırk kişiden oluşan bir anıt komisyonu oluşturulduğu, komisyonun umumi katipliğini İsmail Habip [Sevük] Bey'in yaptığı belirtilmiştir (Osma, 2003, s. 40). İsmail Habip Bey, Hâkimiyet-i Milliye Meydanı'ndaki abidenin sadece bir sanat eseri olmadığını, bir tarih gibi de görülmesi gerektiğini vurgulamıştır (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 72).

Anıt için açılan milletlerarası yarışmada birinciliği kazanan Avusturyalı Heinrich Krippel (1883-1945) 1925'te Ankara'dan davet almış, 1938'e kadar Türkiye'de birçok başka eser üzerinde de çalışmıştır (Aslanapa, 1993, s. 45). Anıtın gerçekleştirilmesi işinin o zamana kadar hiç tanınmayan Krippel'e hangi koşullar altında verildiği bilinmemektedir. 1925 yılında yayınlanan yarışma şartnamesinde, anıtın ana teması olarak Kurtuluş Savaşı belirlenmiş, savaşın tarihsel verileri ve olayları geniş bir şekilde açıklanmıştır. Eserin ana figürünün Atatürk olacağı da belirtilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, ss. 70-320). Krippel, hazırlık çalışmalarını Türkiye'de yürütmüş, heykelleri Viyana'daki atölyesinde tamamlayarak (Vereinigte Metallwerke) dökümhanesinde tunca döktürmüştür. Kompozisyon parçalar halinde taşınarak Türkiye'deki yerlerine yerleştirilmiştir (Aslanapa, 1993, s. 46).

Anıt, kaide üzerinde atlı Atatürk figürü ve yerleştiği üçgen alanın herbir köşesinde birer tane olmak üzere üç figürden oluşmaktadır (Osma, 1995, s. 133). Figürlerden biri elinde süngüsü hücum işareti veren miğferli asker, diğeri düşmanı gözetler pozisyonundaki bir askerdir (Aslanapa, 1993, ss. 45-46). Asker figürlerinin ordunun akıllı, zeki ve temkinli yanı ile cesaretini temsil ettiği belirtilmiştir (Tekiner, 2010, s. 95). Omuzunda mermi taşıyan şalvarlı çarıklı kadın figürünün ise halk arasında Milli Mücadele kahramanı Kara Fatma olarak tanındığı söylenmiştir (Aslanapa, 1993, s. 46). Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'na katkısını simgelediği bilgisi verilmiştir (Osma, 2003, s. 43).

¹ Meydanın orta noktası için düşünülen anıt meydanın genişletilmesi sırasında yerinden kaldırılarak şimdiki yerine taşınmıştır.

Karakterlerin, Kurtuluş Savaşı sırasında halkın milli birliğini ve beraberliğini anlattığı kaydedilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 320).

Tunç döküm heykel andezit ve mermer bir kaide üzerindedir. Kaide üzerindeki dört kitabede Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin askeri ve siyasi koşullar vurgulanmakta, Sakarya ve Dumlupınar savaşları görselleştirilmektedir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 320). Kitabeler eski harflerle yazılmış, harf devriminden sonra Türkçeleştirilmiştir. Kaidenin arkasındaki nişte, kökleri dışarı uzanan kırık bir dal ve kırık dalın içinden filizlenen hayat ağacı motifi bulunmaktadır (Tekiner, 2010, ss. 91-96). Kırık ağaç dalı Osmanlı İmparatorluğu'nun onun üzerinde filizlenen fidan ise genç Türkiye Cumhuriyeti'ni sembolize etmektedir (Osma, 2003, s. 44).

Zafer Anıtı, Anıtkabir inşa edilinceye kadar Ankara'daki devlet törenlerinin yapıldığı yer olarak işlev görmüştür. Ayrıca kartpostallar, mecmualar, gezi kılavuzları ve afişler üzerinde görselliği yaygınlaşan ulusal bir simge haline geldiği belirtilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 320). 18.11.1939 tarihli Ulus Gazetesi'ndeki *"Pulculuk"* başlıklı metin anıtın ulusal bir simge niteliğinde pullarda da kullanıldığını konu etmektedir (s. 6).

"Emniyet Abidesi" Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, Ankara taşından oluşan kaidesiyle anıtın ön yüzü (Şekil A.3a), Thorak'ın eseri olan heykellerin bulunduğu *"Emniyet Abidesinin diğer yanı"* (Şekil A.3b) isimli imajla Güven Park'ı da içine alan iki ayrı fotoğrafla temsil edilmiştir.

Jansen Planı'nda Kızılay'ın güneyindeki tepe; yeni ve eski kente röper oluşturacak ikinci bir Şehir Tacı olarak nitelendirilmiştir. Dikilitaş benzeri tasarlanan Havacılık Anıtı sonra yerini Güven Anıtı'na bırakmıştır (Nicolai, 2011, s. 92). Holzmeister, planlama evresi 1930'a rastlayan anıtın mimarı olarak görevlendirilmiş, Holzmeister de heykel tasarımı için Anton Hanak'ı seçmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 74). Anıtta betimlenmesi istenen tema polis ve jandarmadır (Ertuna, 2005, ss. 6-7). Holzmeister'in tabiriyle Jandarma Anıtı (Gendarmerie Denkmal) hükümet yapılarının programsal niteliğini ortaya koymaktadır (Nicolai, 2011, s. 88). Anıt ile ilgili resmi anlaşma 7 Kasım 1932'de Viyana'da imzalanmıştır. Hanak, anıtın kavramsal çerçevesini *"Türkiye Cumhuriyeti'nin Asya'daki başkenti Ankara'nın yeni yönetim bölgesi için Emniyet Anıtı"* notunda şu sözlerle anlatmıştır:

A

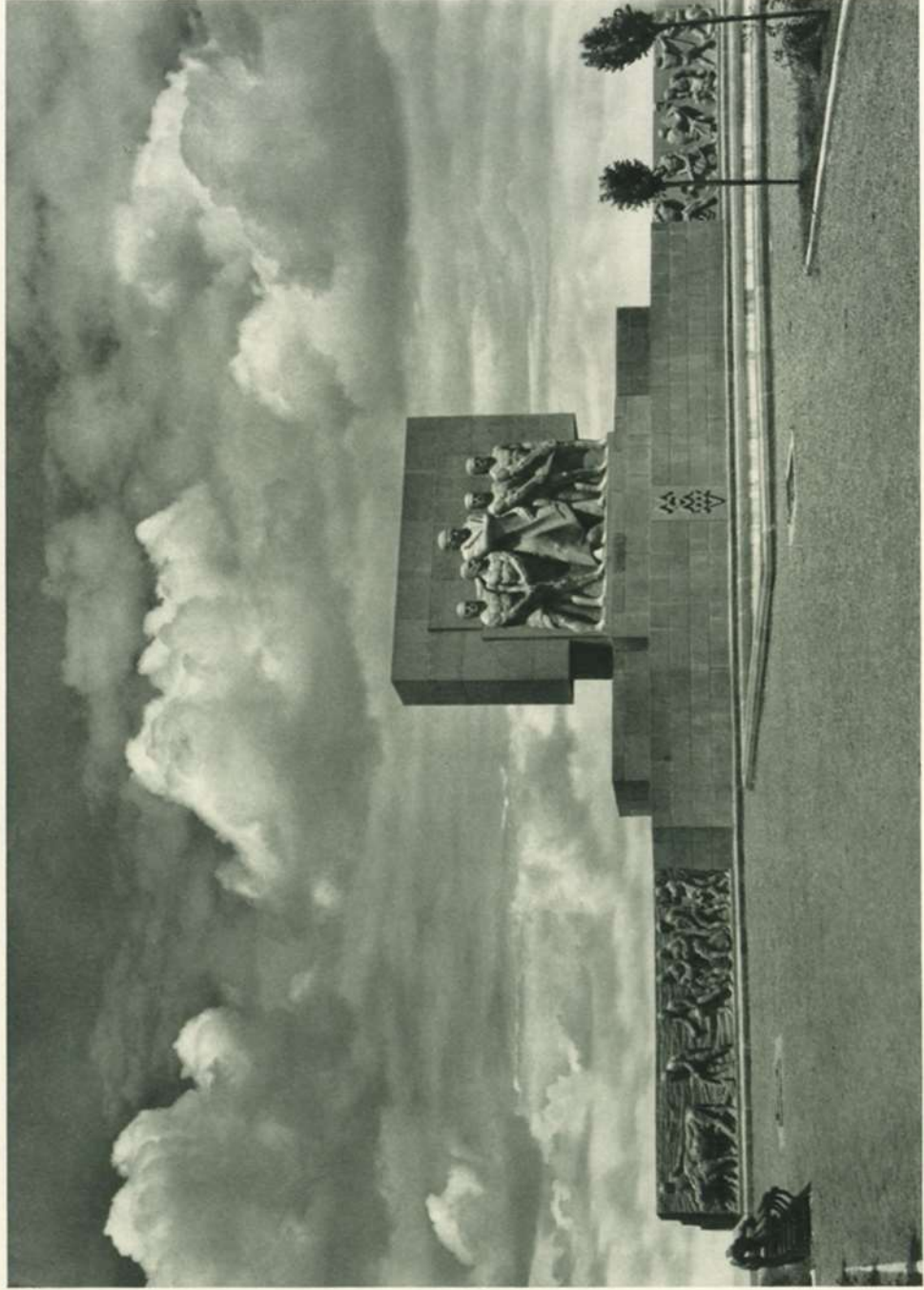

Emniyet Abidesi

Le monument de la Sécurité
The Monument of Safety
Das Sicherheitsdenkmal

Şekil A.3a: “Emniyet Abidesi” (Fotoğrafla Türkiye).

A

Emniyet Abidesinin diğ er yanı

Une des façades du monument de la Sécurité
One of the Facades of the Monument of Safety
Eine Seite des Sicherheitsdenkmals

Şekil A.3b: “Emniyet Abidesinin diğ er yanı” (Fotoğ rafla Türkiye).

“Anıtın hem derinlerde yatan içeriği hem dışarıya seslenen biçimi “yeni Türkiye Cumhuriyeti bu esaslar üstüne inşa edilmiştir” olmalı. Bin yıllık yaşlı Türkiye’nin sembolü ve muazzam bir güçle Türkiye’nin sarsılmaz temelleri üstünde doğrulan genç Türkiye’nin sembolü.”

Hanak’ın erken vefatı sebebiyle, Holzmeister, Hanak’ın öğrencilerini anıtı bitirmekle görevlendirmiştir (Ertuna, 2005, ss. 7-11). 24 Birinciteşrin [Ekim] 1932 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde *“Emniyet Abidesi Nasıl Olacak?”* başlıklı haberde, Hanak’ın tasarımı gösterilmiştir (s. 5). Yanlardaki kabartmaları Franz, Wirth, Triberer ve taşçılar, hazırlanan modele göre tamamlamıştır (Aslanapa, 1993, s. 31). Hanak’ın iki figürü Viyana Erdberg dökümhanesinde dökülmüş, 27 Haziran 1934’te yerine yerleştirilmiştir (Aslanapa, 1993, s. 31). 29 Birinciteşrin [Ekim] 1934 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde *“Vilayetler evi ile Emniyet abidesi dün merasimle açıldı”* başlıklı yazıda (s. 1), anıtın açılması haberi verilmiş Yenişehir’deki Hükümet mahallesinin ileride alacağı planlama da sunulmuştur (s. 9).

Anıt iki cephedir. Yenişehir tarafına bakan ön yüzde; iki bronz figür ile sağ ve solunda kabartmalar yer alır. Polis ile jandarmanın halkın güvenliği yolundaki çabaları konu edilmiştir (Osma, 2003, s. 101). Figürlerin altında Atatürk’ün *“Türk Öğün, Çalış, Güven”* sözleri yer alır. Ana kaidenin arka yüzü için Holzmeister halkın koruyucusu Gazi temalı dev boyuttaki rölyefi tamamlaması için Avusturyalı Josef Thorak’tan yardım istemiştir (Ertuna, 2005, s. 12). Merkezde yer alan Atatürk yanındaki dört figüre² göre daha büyük betimlenmiştir. Kompozisyonun altına tarih yazılmıştır (MCMXXXV) (Tekiner, 2010, ss. 130-131). Kabartmalarda güvenlik içinde çalışan işçi, zanaatkâr, çiftçi ve sanatçılar tasvir edilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 210).

Figürler Türkiye’nin idari yapısındaki reformlara işaret etmektedir (Osma, 2003, s. 102). Anıt, Cumhuriyet’i, savunma gücünü ve örgütlenmesini simgelemektedir. Anıta yerleştirilen bronz plakada, eserin *“Türk milletinin jandarma ve polisine sevgisi ve hoşnutluğunu göstermek için vilayetlerinin yardımı ile yapıldığı”* yazmaktadır. 1 Teşrinisani [Kasım] 1934 tarihli Vakit gazetesinde Sadri Etem, *“Vilâyetler evi,*

² Thorak’ın, Atatürk’ün sağında yer verdiği iki erkek figürü, 1937 yılında Paris’te düzenlenen Dünya Fuarı’nda, Alman pavyonunda da kullanılmış, *“Yoldaşlık”* (Kameradschaft) adını verdiği bu ikili figür Alman heykel sanatının simgesi olmuştur.

emniyet âbidesi” yazısında (s. 3), Emniyet abidesini, “*yurtta kanuna ve yurttaşın hayatına verilen mananın taş üstüne oyulmuş izahıdır*” sözleriyle betimlemiştir.

“*Etnoğrafya Müzesinden bir bakış*” isimli görselde yer alan Etnoğrafya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Heykeli³ Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde mimariye entegre olmuş bir şekilde gösterilmiştir. Heykel, eski Namazgâh Tepe’sinden yeni kurulan şehre bakar şekilde fotoğraflanmıştır (Şekil A.4).

Milli Eğitim Bakanlığı’nın [Maarif Vekaleti] yarışma sonucu heykeltıraş Pietro Canonica’ya yaptırdığı heykel, Ankara’nın ilk anıtıdır ve ilk atlı kompozisyonudur (Tekiner, 2010, ss. 79-80).

Heykel İtalya’da kalıba dökülmüş, kaidedeki kabartmalar Venedik’te yapılmıştır. 1927, Haziran ayında Ankara’ya getirilen heykel, kaidesine 29 Ekim 1927 günü yerleştirilmiş, açılış töreni 4 Kasım 1927 tarihinde yapılmıştır. Açılış törenine Meclis başkanı Kâzım Paşa, Belediye Başkanı Asaf Bey, hükümet erkânı, heykeltıraş Canonica ve halk katılmıştır (Osma, 2003, s. 37).

Heykel iki kademeli bir kaide üzerinde yükselmektedir. Atatürk figürü; sol ayağı ileri hamle yapmış, at üzerinde, mareşal üniforması ve peleriniyle, atın dizginlerini tutar konumda Batı’ya bakarken betimlenmiştir (Tekiner, 2010, s. 82). Atatürk, bu heykelde Zafer kazanmış komutan olarak betimlenmiştir. Kaidenin alt kademesinin yan yüzlerinde üçer tane, ön ve arka yüzünde ikişer tane girlandlarla çevreli madalyon yer almaktadır (Osma, 2003, ss. 37-38). Alt kademenin ön yüzündeki madalyonların sağında, esir düşen Yunan Başkumandanı General Trikopis’in 3 Eylül 1922’de kılıcını Atatürk’e teslim edişi, 10 Eylül 1922’de İzmir’e gelen Atatürk’e zafer çiçeklerinin verilme sahnesi, arka yüzdeki madalyondan soldakinde Atatürk’ün Meclis kürsüsündeki görüntüsü, TBMM’de “*Başkomutanlık Kanunu*” tartışmalarının yapıldığı sahne yer alır. Sağdakinde ise son Osmanlı padişahı Vahdettin ve hanedanının 17 Kasım 1922’de İngiliz gemisi Malaya ile İstanbul’dan ayrılma sahnesi görülmektedir (Tekiner, 2010,ss. 83-86).

Kaidenin ikinci kademesine bronz panolar monte edilmiştir. Soldaki sahnede Sakarya Muharebesi, sağda ise kale ile güneş betimlemesi görülmektedir (Osma, 2003 s.38).

³ “Etnoğrafya Müzesi Önündeki Atlı Heykel”, albümde yer alan “*Halkevi ve Etnoğrafya Müzesi*” imajında da görülmektedir.

A

Coup d'œil du péristyle du musée Ethnographique
View from the Ethnographic Museum
Blick vom Ethnographischen Museum

Etnoğrafya Müzesinden bir bakış

Şekil A.4: “Etnoğrafya Müzesinden bir bakış” (Fotoğrafla Türkiye).

Diğer rölyefte, ölüm ve yaşam ile Osmanlı ve Cumhuriyet karşıtlığının işlendiği söylenmiştir (Tekiner, 2010,ss. 85-86).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında sanat yalnızca estetiğin konusu olarak anılmamış, aynı zamanda toplumun eğitilmesi görevini de üstlenmiştir. Devlet sanatı eğitim ve telkin aracı olarak da görmüş ve uygulamıştır. Kurtuluş Savaşı sahneleri, zafer görüntüleri yeniden doğuşu ve modernleşmeyi yücelten kavramlar olup, propaganda üretmek amacıyla Cumhuriyet dönemi anıtlarında ve heykel sanatında, ideolojik bir araç olarak devleti ve rejimi temsil etme görevi üstlenmiştir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü tüm bu misyonları, Hakimiyeti Milliye Abidesi, Emniyet Abidesi ve Etnoğrafya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Anıtı gibi heykel sanatının ürünleri ile Cumhuriyet ideolojisinin, “yeni” kavramını vurgulayarak, yöntem olarak da görsel propaganda metodunu kullanarak sunmuştur.

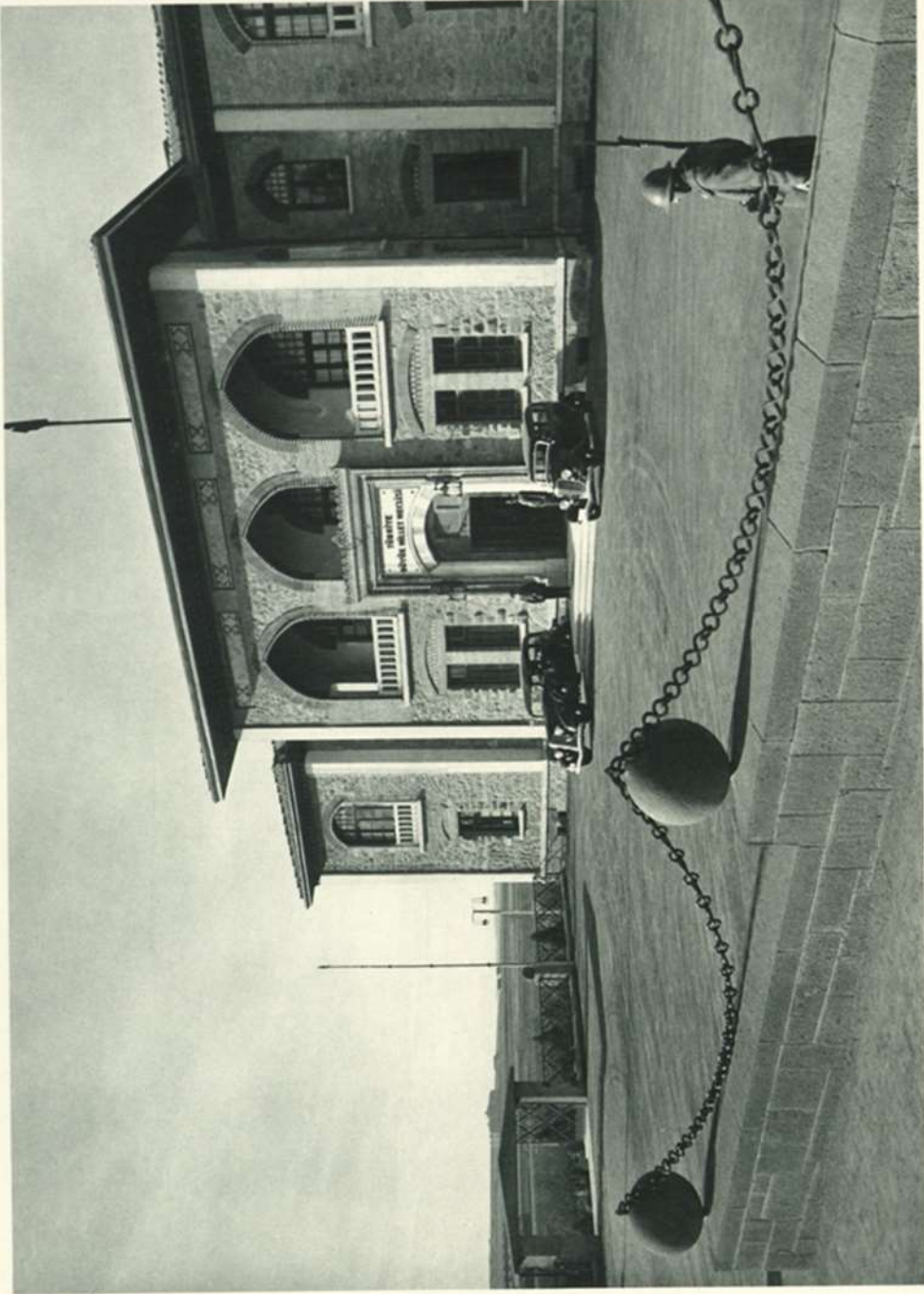
4.1.2 Eski üslup yapılar (I. Ulusal mimari) (Ek A), (Çizelge A.3).

Erken Cumhuriyet döneminin değişen mimari gereksinimlerine cevap vermede zorlanan I. Mimarlık düşüncesi, geleneksel Türk mimarlığından yararlanma temayülü yerini çağdaş Türkiye'nin yeni imarı düşüncesine bırakması sebebiyle bir geçiş evresi olarak nitelendirilmiştir (Batur, 1984, s. 1382). Modern çizgilere sahip tasarımların ortaya çıkmasından önce yine de Tek ve Mongeri gibi mimarların milli mimarlık üslubundaki eserleri Ankara'da da hakim olmuştur.

Güzel Sanatlar Akademisi'nde ressam Namık İsmail Bey başkanlığında bir eğitim reformu başlatılmış, 1927-28'de Türkiye'ye gelen Ernst Egli, Türk mimarlık eğitimini Almanya'nın düzeyine getirilmek istenmesi sebebiyle, bölümün başına getirilmek istenmiştir. Bu nedenle bölümdeki Mongeri ve Vedat Bey atölyeleri kapanmış, yerine Egli ile yardımcısı Sırrı Bilen'in modern mimari atölyesi kurulmuştur (Alsaç, 1976, ss. 127-128). Bu açıdan, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde; yeni kurulan Cumhuriyet'in getirdiği reformlarla karşılaştırıldığında günün gerisinde kalacak veya eski üslup ifadesi altında tanımlanabilecek mimari örnekler, İkinci Meclis Binası, Ziraat Bankası, Halkevi ve Etnoğrafya Müzesi binasıdır.

“*Büyük Millet Meclisi*” (Şekil A.5) işleviyle kullanılmış olan İkinci Meclis binası, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde cephesinin üst kısmında geleneksel sanatın yansıması çinilerin gösterildiği, taş cephesinin vurgulandığı bir fotoğrafla yer almıştır.

A

La Grande Assemblée Nationale
Grand National Assembly
Große Nationalversammlung

Büyük Millet Meclisi

Şekil A.5: “Büyük Millet Meclisi” (Fotoğrafla Türkiye).

Yapı, yeni kurulan devletin ilk anıtsal yapılarından olma özelliğiyle ve toplum adına yaşamsal değerde kararların alındığı yerlerden biri olması bakımından önem arz etmektedir. Meclis Binası'nı Vedat Tek 1924 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nin toplanma yeri (Halk Fırkası Mahfeli) olarak tasarlamış, fakat sonrasında işlevi değiştirilmiştir. Albümde ismi Büyük Millet Meclisi olarak geçmektedir.

Birinci Meclis binasının bulunduğu arazi üzerinde inşa edilmiştir; Ankara Palas'ın karşısında konumlanmıştır. Yapı kütesi ana caddeye dik olarak yerleştirilmiş, mekânlar, ortadaki iki katlı meclis salonunun üç kenarına dizilmiştir. Üst kat Osmanlı motifleriyle bezeli bir tavanla örtülmüş, meclis salonunun duvarları, tavanı da benzer süsleme öğeleriyle değerlendirilmiştir. Cephelerde kullanılan sivri ve basık kemerler, çini bezemeler, geniş saçaklar Osmanlı mimarlığından alınmıştır. Girişteki taç kapı ile dıştan hacimlerin dikey beyaz şeritlerle belirlenmesi özgün tasarıma ait değildir (Aslanoğlu, 1980, s. 74).

“Ziraat Bankası” (Şekil A.6) Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, mimarisinin karakteristik özelliklerini vurgular nitelikte, ön cephesi ana eksene oturmuş şekilde fotoğraflanmıştır. Giulio Mongeri' nin tasarımı banka binası, yeni Türkiye için ekonomik bir hamleyi temsil etmektedir. Bu açıdan, mimaride eskiyi değil gelenekseli; geleneksel Türk sanatını oluşturan değerleri yüceltmesi yönüyle önem teşkil etmektedir.

Banka binası yüksek zemin üzerine iki kat, bir asma kat ve çatıdan oluşmuştur. Sivri kemerli arkadlar, yıldız motifli korkulukları olan galeriyi taşımaktadır. Kemer alınlıkları, altıgen yıldız desenli çini panolarla kaplanmıştır. Yapının köşeleri dışarı taşırılarak kule görünümü almıştır. Saçaklarının alt yüzleri geometrik motiflerle bezelidir. Her kat için ayrı açıklıklı ve kemerli pencereler kullanılmıştır. Rozetler, mermerden oyulmuş geometrik desenli balkon korkulukları, kuleler arasındaki kütlelerin korkuluk duvarları, Türk üçgenli sütun başlıkları, mukarnaslı kornişler genel anlamda Selçuklu ve Osmanlı öğeleridir (Aslanoğlu, 1980, ss. 117-118).

5 Kanunisani [Ocak] 1929 Akşam gazetesi “Ankara'da büyük binalar” başlığıyla (s. 1), asrî ve medeni bir şehir haline geldiği belirtilen Ankara'nın muazzam yapılarından biri olarak vurgulanan Ziraat Bankası'ndan bahsetmektedir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, Cumhuriyet öncesi dönemi çağrıştıran eski üsluptaki yapıların, bu görünümünün değil, yeni ve çağdaş işlevlerinin vurgulandığı, bu

Ziraat Bankası

La Banque Agricole
Bank of Agriculture
Landwirtschaftsbank

Şekil A.6: “Ziraat Bankası” (Fotoğrafla Türkiye).

yönleriyle albüm için tercih edildiği söylenebilir. Meclis Binası yeni ideallerin tartışıldığı, karara bağlandığı yerdir. Ziraat Bankası da kalkınma seferberliği içinde yer bulmaktadır. Bu özellikleri, anlaşıldığı kadarıyla üslubun referans verdiği geleneksel anlayıştan, Selçuklu ve Osmanlı geçmişinden bağlantısız olarak önde tutulmuştur.

“Halkevi ve Etnografya Müzesi” isimli imajda yer alan Halkevi binası ile Etnografya Müzesi binası eski Namazgâh tepesinde Arif Hikmet Koyunoğlu’nun tasarladığı eserlerdir. Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde kamusal mekan, müze ve güzel sanatlardan heykel örneğinin iç içe gözüktüğü, çevre tanzimi yapılmış bir kompleks yapı fotoğrafıyla yer almıştır (Şekil A.7).

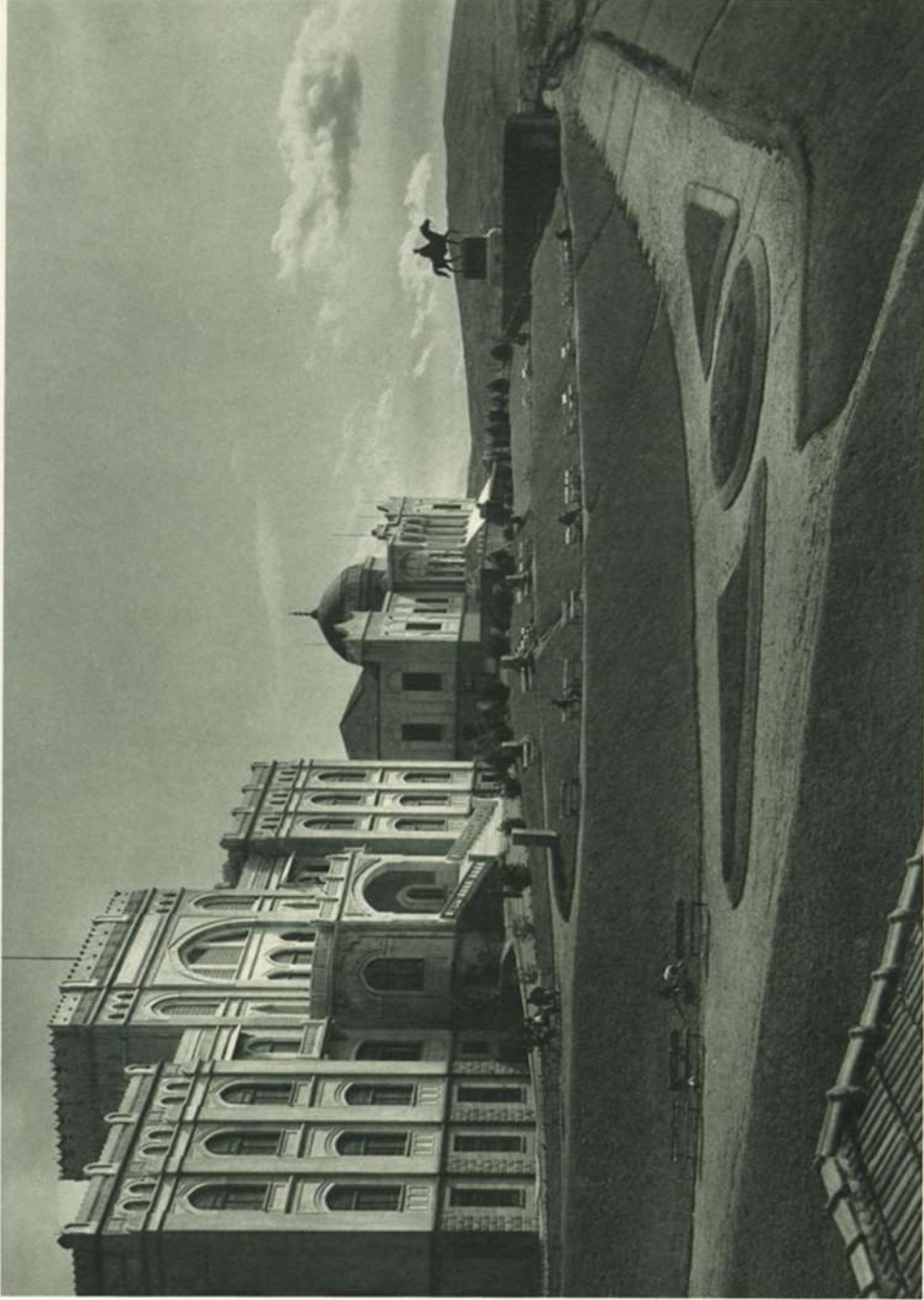
Arif Hikmet Koyunoğlu’nun milli uslupta değerlendirilen Halkevi yapısı, 1927-1930 yıllarında Türk Ocağı binası, 1932’den sonra Halkevi binası olarak kullanılmıştır. Yapı günümüzde Devlet Resim Heykel Müzesi’dir (Bozdoğan, 2002, s. 155).

13 İkinci Kânun [Ocak] 1932 tarihli *“Halkevi”* başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberi de bu kronolojiyi doğrular niteliktedir (s. 1). Haberde, sonraki gün açılacak yapının artık fiilen çalışmaya başlayacağı müjdesi verilmekte, *“harsen çok yüksek, iktisaden muaffak, medeniyet dünyasında tam yerini almış bir Türkiye’nin yapıcılarını bu evler yetiştirecektir”* sözleriyle de yapının işleviyle hedeflenen ülkü açıklanmaktadır.

Yapının, yüzey bezemeleriyle, zemin kat pencerelerinde basık, üst katlarda kullanılan sivri kemerleriyle, bodrum katının dışında kullanılan rustik taşıyla, üst katlarda kullanılan Marmara mermerleriyle Osmanlı mimarlığından esinlenilerek yapıldığı, ifade edilmektedir (Aslanoglu, 1980, s. 105). Bu görüşle yapının görünüş itibarıyla klasik işlevi itibarıyla modernist olduğu söylenebilir.

Halkevlerinin işlevlerinin ulusal eğitim ve Cumhuriyet ilkelerini halka yaymak olduğu belirtilmektedir (Bozdoğan, Kasaba, 1998, s.140). İki sayfa halinde yayımlanan 18 Birinci Kânun [Aralık] 1931 tarihli *“Halkevleri Teşkiyat, idare ve Mesai Talimatnamesi”* başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi metni de bu girişime örnektir (s. 1). Metinde, modern olarak addedilen ülkelerin teşkilâtları hakkında bilgi verilmiş, siyasi, içtimai ve iktisadi temeller üzerinde yükselmesi arzu edilen Türkiye’nin yeni teşkili halkevilerinin talimatnamesi açıklanmıştır. Gazete metninin takip eden sayfasında (s. 2), her vatandaşın kendisini geliştirebilmesi adına duygu, yetenek ve arzularına göre tercih edebileceği dil, edebiyat, tarih; güzel sanatlar; temsil; spor;

A

La Maison du Peuple et le Musée Ethnographique
People's House and Ethnographic Museum
Volkshaus und Ethnographisches Museum

Halkevi ve Etnografya Müzesi

Şekil A.7: “Halkevi ve Etnografya Müzesi” (Fotoğrafla Türkiye).

içtimai yardım; halk dersaneleri ve kurslar; kütüphane ve neşriyat; köycüler; müze ve sergi gibi şubeleri olan halkevlerinin işleyişi hakkında bilgi verilmiştir.

Etnoğrafya Müzesi, Koyunoğlu'na ait diğer yapıdır. Müze, Halkevi imajında da yer alan iki görselle albümün yapı listesinde yer almıştır. Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde bina, "*Etnoğrafya Müzesinden bir bakış*⁴" isimli görselde Sergi Evi, Ziraat Bankası gibi Cumhuriyet Dönemi mimari ürünlerinin de yer aldığı manzaranın önünden, yapıyla bütünlük oluşturan Cumhuriyet eserlerinden Pietro Canonica'nın Atlı Atatürk Heykeli hizasından fotoğraflanmıştır.

Etnoğrafya Müzesi'nin⁵, kubbeli giriş kısmı, sütunlu mekanı, sivri kemerleri, mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıkları, kemer alınlıklarındaki rozetleri, sekizgen kaideye oturtulan kubbenin iç yüzündeki süslemeleriyle ulusal üslupta yapılan diğer binalardan daha çok bir Osmanlı yapısını anımsattığı dile getirilmektedir (Aslanoğlu, 1980, s. 106). Koyunoğlu'nun diğer yapısı gibi bu yapının da görünüş itibarıyla klasik işlevi itibarıyla modernist olduğu söylenebilir.

6 İkinci Teşrin [Ocak] 1936 tarihli "*Alacahöyük hafriyatı*" başlıklı Kurun gazetesi metni (s. 2) Etnoğrafya Müzesi'nin işleyişi hakkında bilgi vermektedir. Türk Tarih Kurumu'nun Alacahöyük'te yaptığı kazıdan çıkartılan kültür buluntularının Etnoğrafya Müzesi'ne sergilenmek üzere getirildiği, müzede sergilenen eserlerin buraya getirilmeden önceki serüveni anlatılmaktadır.

Halkevi binası özellikle Cumhuriyet gençliğinin Türk kültürünün yükselmesi amacıyla mesai harcadığı, organize olduğu yerdir. Binada sıklıkla düzenlenen sergiler, kültür faaliyetleri bunun göstergesi niteliğindedir. Etnoğrafya Müzesi ise Türk milletinin hafızasını oluşturan eserlerin sergilendiği mekandır. Bu iki yapının bu sebeplerle Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih edildiği söylenebilir. On yıl gibi kısa bir süre zarfında kendini neredeyse tamamen yenileyen "asri şehir" başkent Ankara'ya hakim tepeden bakan bu iki binanın Türk mimarlarının eğitimde geldiği noktayı göstermesi açısından da albüm için önem teşkil ettiğini düşünmek mümkündür.

⁴ Yapının ismi Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde "*Etnoğrafya Müzesinden bir bakış*" isimli görselde de geçmektedir, bu imaj Pietro Canonica'nın yaptığı Etnoğrafya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Heykeli bahsinde incelenmiştir.

⁵ Ankara Arkeoloji Müzesi olarak yapılan bina, büyük boy eserler için elverişsiz bulunmuş; Resim ve Heykel Okulu olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Açılışından (1926) sonra ise Etnoğrafya Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

4.1.3 Modern yapılar (Ek A), (Çizelge A.4).

“Atatürk köşkü” mimari fonksiyonu itibariyle Cumhurbaşkanlığı Köşkü’dür. Üzerinde yükseldiği podyumda kullanılan andezit blokların rengi itibariyle Pembe Köşk, ayrıca Ata Köşkü veya Gazi Evi gibi isimlendirmeleri de vardır. Clemens Holzmeister’in Çankaya Tepesi’nde tasarladığı eser, bağlı bulunduğu Cumhurbaşkanlığı yapı kompleksinde, yeşillikler içerisinde gösterildiği haliyle Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil A.8).

Yeni Şehir’e ve Kale ile beraber eski Ankara’ya bakan manzarası ile yapı, Türk evlerinin formunu ve Batının hayat tarzına yönelik konforunu sentezleme gayretindedir. Gazi Evi ile Holzmeister’in, modernin biçim kanonuna diğer projelerinde olmadığı kadar yakınlaştığı, tasarımın Kemalist hareketin manifestosu olarak okunabileceği düşünülmektedir. *“Böylece bu yörenin tarihinde ilk olarak Doğu devletlerinden birinin liderinin konutu, yerel bağlamda geçerli bir tarzda değil de, günümüzün kozmopolit tarzı içerisinde uygulanmıştır. Bu yapının kendi değerinin yanı sıra bu eserin tarihsel önemini ortaya koymaktadır: Doğunun özgürlüğe kavuşmasına giden yolda hem bir temel taşı, hem de bir örnek teşkil etmektedir.”* Yapı, Avusturya’da da bu şekilde algılanmıştır. Proje programı Holzmeister’e 20 Mayıs 1930’da sunulmuş, mimar beş gün içerisinde ilk planları hazırlamıştır. Atatürk’ün eleştirisi üzerine 27 Mayıs’ta planları yenilemiş, üç ay içerisinde de kesinleşmiş kat planları ile bir maket hazırlamıştır. Yapının maketini 27 Temmuz’da Yalova’daki kaplıcalarda Atatürk’e sunmuştur (Nicolai, 2011, ss. 105-107). Holzmeister’in *“benim için en anlamlı, en gurur verici görevim”* diye bahsettiği yapının inşaatında Viyanalı ustalar ve işçiler de çalışmış, Gudrun Baudisch çalışmaların bir bölümünü Holzmeister ile birlikte üstlenmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 228).

18 Eylül 1930 tarihli “Çankaya’da bir Gazi evi inşa ediliyor” başlıklı gazete haberinde de (s. 2) projeden bahsedilmekte, Atatürk’ün evvelki ikametgahının bulunduğu Çankaya’da, erkânı harbiye binalarını inşa eden Holzmeister’in bir villa inşa edeceği söylenmektedir. Bu haberle, Atatürk’ün Ankara’daki asgarî imar faaliyetlerinin nihayetlenmesini beklediği için yapımını ötelediği ikametgahı milletin zaruri ihtiyaçlarının herşeyden önde tutulduğunun bir göstergesi niteliğindedir. 27 Mart 1931 tarihli “Gazi evi” başlıklı Akşam gazetesi haberine göre (s. 1), evin inşaatının Acem ve Belçika Sefaretlerini inşa eden M. Aciman ile Bedri Bey isimli iki mühendise ihale edildiği bildirilmektedir.

Şekil A.8: “Atatürk köşkü” (Fotoğrafla Türkiye).

İki katlı yapının kareye yakın kütlesi içte avlu ile hafifletilmiş, ana mekânlar giriş aksına göre simetrik olarak yerleştirilmiştir. İkinci katta ön cephede yan odaların, tek pencere ve açıklıkları olan çıkmaları vardır. Aynı katta ortadaki dokuz aks dışarıya çıkma yapmış ve böylece eski Türk evindeki hayatı anımsatan yanlarda kapalı bir balkon sağlanmıştır. Türk evi öğelerinden iç mekan havuzu da bu yapıda uygulanmıştır (Aslanoğlu, 1980, ss. 176-177).

Atatürk'ün mimarlık konusunda da yenilik, devrim yanlısı olduğu yeni bir mimarlık düşüncesi olan rasyonel-işlevsel mimarlık düşüncesini desteklemesinden anlaşılmaktadır. İkinci Türk Tarih Kongresi sergisinde, Cumhuriyet Dönemi mimarlığına örnek olarak Çankaya Köşkü'nün yer alması bu yapının Atatürk zamanının çağdaş mimarlık ürünleri olarak nitelendirildiğini göstermektedir (Alsaç, 1976, s. 54).

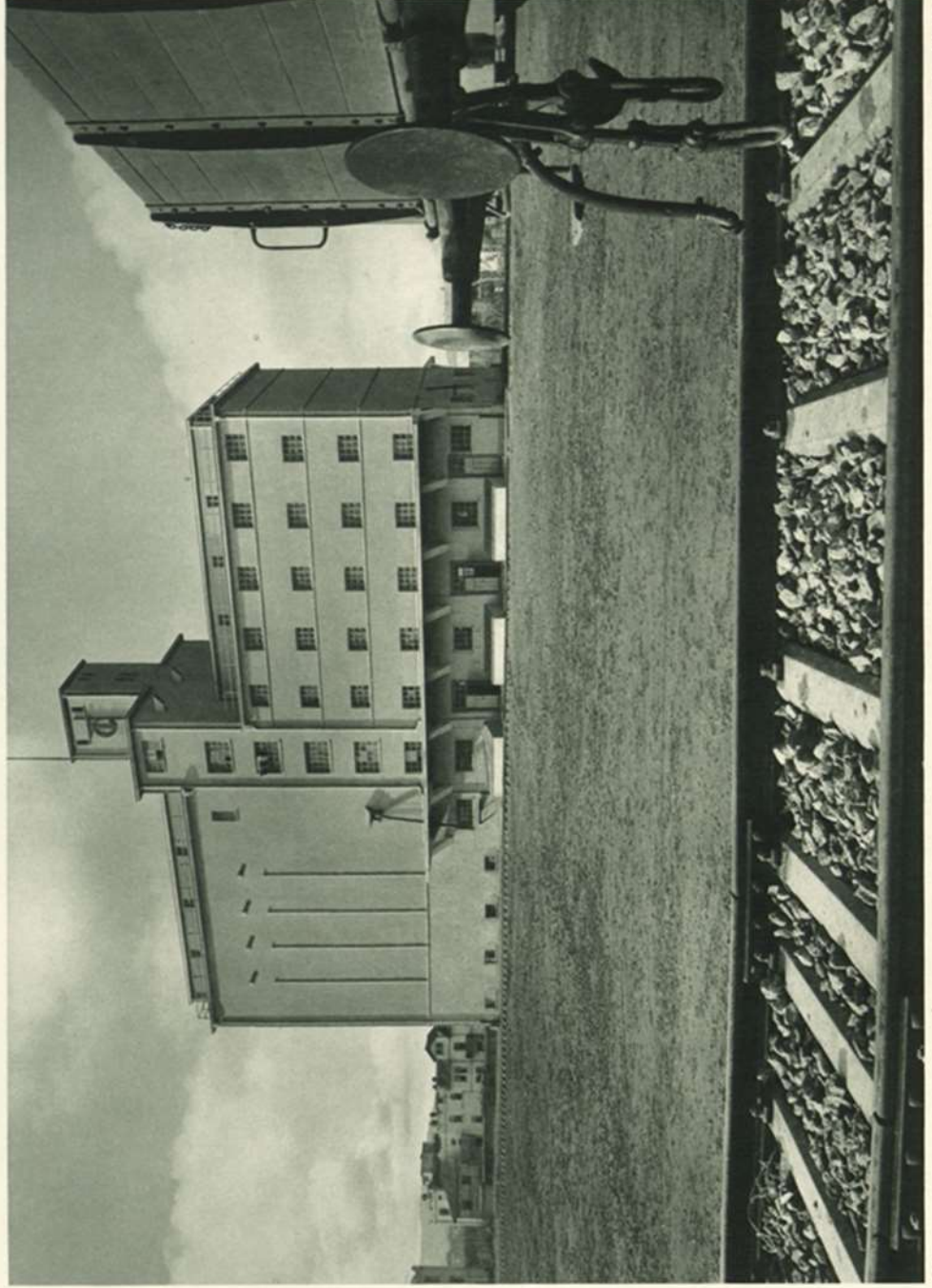
19 Teşrinisani [Kasım] 1931 tarihli “*Ankara’da iymar ve inşâ faaliyetlerinden nûmuneler*” isimli Hakimiyeti Milliye gazetesi metni de bu durumun bir tezahürü niteliğindedir; yazıya göre (s. 1) yeni yapılan binaların modern mimari esaslarına uygun olarak inşa edildiği belirtilmektedir. Yazının devamında “*Ankara’da iymar ve inşâ faaliyeti modern miymarlığa da bir nûmune teşkil ediyor*” başlığı altında Ankara’da altıyüze yakın yapının bu prensiple inşa edildiği bildirilmektedir (s. 5).

Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, modern bir şehir yaratma ilkesiyle tasarlanan başkentin hem kişisel hem de simgesel özelliklerinden dolayı bir temsiliyet yapısı niteliğindeki Atatürk Köşkü’nün modern yaşam kültürüne örnek oluşturması maksadıyla albüm için tercih edildiği söylenebilir.

“*Silo*” yapıları asri bir ülke olmayı amaçlayan Türkiye’nin, Cumhuriyet döneminde oluşturduğu tarım politikaları çerçevesinde planlanmış, Ankara başta olmak üzere Anadolu’nun zahire depoları olarak addedilen pek çok ilde inşa edilmiş yapılardır. Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde bu silolardan ilki, Ankara Merkez Silosu (Şekil A.9) Cumhuriyetin tarım politikalarının tamamlayıcı unsuru olarak görülen demiryolları üzerinden fotoğraflanmıştır.

“22 haziran 1933 tarihinde neşredilen 2303 numaralı kanunla, memleketimizin muhtelif muntıkalarında hububat siloları inşası kararlaştırılmış ve bu inşaata üç milyon lira tahsisat verilmiştir. Macar, Alman, İtalyan, Fransız, İsviçre ve Hollanda

A

Le Silo d'Ankara
The Corn Silo
Genreidesilo

Silo

Şekil A.9: “Silo” (Fotoğrafla Türkiye).

guruplarının iştiraki ile, Ankara silosunun inşaatı Alman MİAG şirketine ihale edilmiştir” (Duyumlar: Memleketimizde Silo İnşaatları, 1937, ss. 127-128). Siloların yeri ve önemi bu ifadelerle dile getirilmiştir.

20 Şubat 1933 tarihli “*silolar*” isimli Vakit gazetesi haberine göre (s. 2), Ziraat vekâleti bu görüşmeleri çok daha evvelden yaptığı belirtilmiş, inşa edilecek buğday silo antrepolarının son sistem olması için Avrupa ve Amerika’daki bazı fabrikalara inşaatı yapmaları için teklifte bulunulduğu belirtilmiştir.

Ziraat Vekaleti, silolar için verilecek avan projeleri için son tarihin 20 Mart olduğunu bildirmiştir (Memleket Haberleri: Zahir Siloları, 1933, ss. 62-63).

4.000 tonluk yapı tamamen betonarme olup, Alman hükümetinin en yeni betonarme nizamnamelerine uygun olarak yapılmıştır. Kapasitenin 1/3’ü katlı ambar, 2/3’ü cellule⁶ kuyu şeklindedir (Duyumlar: Memleketimizde Silo İnşaatları, 1937, ss. 127-128). Dikdörtgen prizmatik kütlelerin yatay-dikey birleşmelerinden doğan asimetrik düzen, büyük yatay kütleyi dengeleyen dikey kule, kütlelerin bordürlerle birbirlerinden ayrılmaları, alçak kanatta pencere altlarının yatay şeritlerle birleştirilmeleri ve düz çatı dönemin bir siloya yansıyan mimarlık özelliklerindedir (Aslanoğlu, 1980, s. 134).

Hububatı yükleme, boşaltma, tartma, temizleme, tasnif etme işleri ile, tohumluk hazırlama, yağlı hububatı özel kuyularda havalandırarak kurutma, böceklenmiş olanı gazla temizleme, elektrik sondajlarıyla kuyuların istenilen derinliklerinden numunelik çekme gibi modern tesisatlar silo yapılarında mevcuttur (Duyumlar: Memleketimizde Silo İnşaatları, 1937, ss. 127-128).

27 Mart 1933 Vakit gazetesi “*Buğday politikası ve silolar*” başlıklı yazısında (s. 1), İç Anadolu’da buğday, çavdar ve arpanın Osmanlı Dönemi’nde nasıl çürüyüp ırmaklara döküldüğünü ve yolsuz, demiryolsuz bir ülkenin bu çürüyüşün asıl nedeni olduğunu bildirmiş, Cumhuriyet Dönemi’nde yolların, demiryollarının yapıldığını ve tarım politikaları gereği çiftçiden bu düzenlemelerle birlikte iki misli ürün istenildiğini, bu isteğin de yerinde olduğunu ve icra edildiğini kaydetmiştir. Siloların gerekliliğini “*Buğday ve yiyecek deposu cephane deposu kadar ehemmiyetlidir*” cümlesiyle özetlemiştir (s. 2).

⁶ Birim.

Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, silo yapısının Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde, endüstrileşme ülküsünün finansal kaynağı olarak görülen tarımsal üretimin arttırılması ve mahsül saklama koşullarının ıslahı açısından tercih edildiği söylenebilir. Ankara Merkez Silosu silo yapılarının ilki ve öncüsüdür. Anadolu’nun hububat üretimi bu yapılarla birlikte arttırılmış, önceleri bozulan, dökülen, ürünler saklama koşullarının iyileştirilmesi ile Cumhuriyet Dönemi tarım politikalarına yön vermiştir.

“*Sergievi*” Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, Atatürk Bulvarı’ndan, başkent Ankara’nın gündelik hayatının akışı içinden fotoğraflanmıştır (Şekil A.10).

Hermann Jansen’in dönemin koşulları içerisinde gerçekleştiremediği belirtilen Gençlik Parkı kompleks yapı projesinde yeralan Opera ve Sergi Yapıları Tasarımı 1934’te Şevki Balmumcu tarafından Sergievi projesiyle gerçekleştirildiği söylenmiştir (Nicolai, 2011, ss. 122-123).

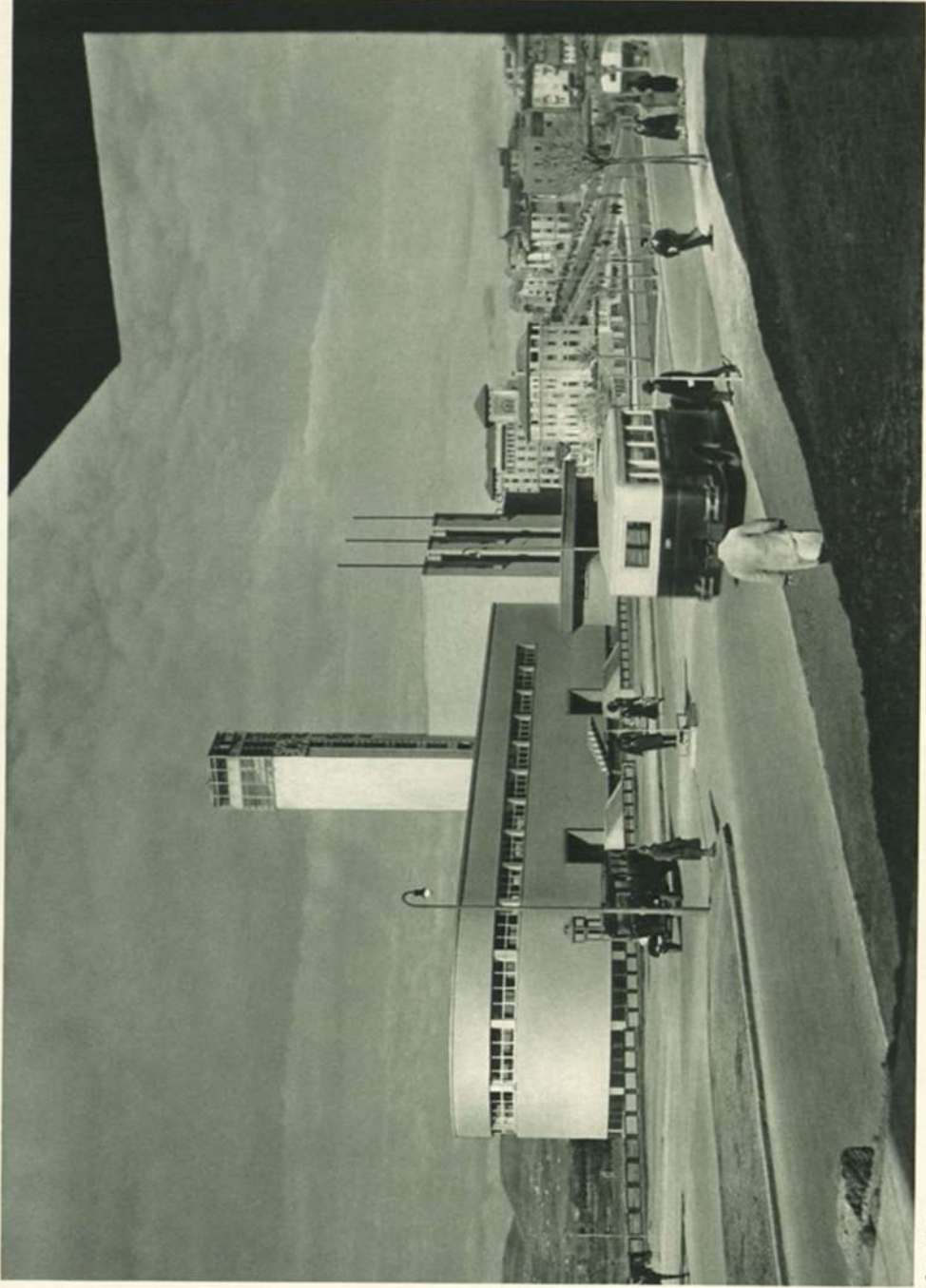
Projenin ehemmiyeti 16 Haziran 1934 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesindeki, “*Sergiler*” başlıklı metinde anlatılmış (s. 3), Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin katkılarıyla nihayet Ankara’da yapılan Sergi Evi’nin memlekette ve hariçte yapılacak olan sergi meselesinin programlı bir hal alması bakımından önem teşkil ettiğinden bahsedilmiştir.

26 Nisan 1933, Hakimiyeti Milliye gazetesi, “*Sergi Evi İçin Projeler*” başlıklı haber metninde ise (s. 3) proje programı hakkında bilgi verilmiştir. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin taleplerini tam olarak karşılayamayan 16 projeden ve İtalya ile İstanbul’dan gönderilen uygun iki projeden bahsedilmiş, söz konusu tasarımın bu iki plandan biri olacağı belirtilmiştir.

Bahsi geçen mimarlar İstanbul’dan katılan Şevki [Balmumcu] Bey⁷ ve İtalya’dan katılan Paolo Violi’dır. Proje mükafatı -2500 lira-aynı sayıda oy alan iki mimar arasında paylaştırılacaktır. Şevki Bey’in eseri elektrik ve kalorifer tesisatı ile 310.000 Lira maliyetindedir (Memleket Haberleri: Sergi Binası müsabakası, 1935, s. 97). Projede eşit oy alan İtalyan mimar Paolo Vietti Violi’nin tasarım maliyeti yüksek

⁷ 26 Nisan 1933, Hakimiyeti Milliye gazetesi “*Sergi Evi İçin Projeler*” haber metnine göre (s. 3) İstanbul’dan katılan mimarın ismi belli değildir. Sadece rumuzunun 1X1=1 olduğu bilinmektedir. “Memleket Haberleri: Sergi Binası müsabakası” 1935 tarihli Arkitekt dergisi metninden (s. 97) yararlanılarak bu rumuzun Şevki Balmumcu’ya ait olduğu tespit edilmiştir.

A

Le Palais des Expositions
The Palace of Exhibitions
Der Ausstellungspalast

Sergievi

Şekil A.10: “*Sergievi*” (Fotoğrafla Türkiye).

-400.000 lira- bulunduğu için Balmumcu'nun projesinin tercih edildiği söylenmiştir (Bozdoğan, 2002, s. 155).

İskeleti betonarme olan yapının ana kütlesi caddeye paralel olarak yerleştirilmiştir. Girişin üstündeki üç dikey kütle ile merdiven kulesinin yapıya asimetric bir denge kazandırdığı düşünülmektedir. İç mekandaki asma katlar ile ana sergi mekanı kütleyi çevreleyen pencerelerden ve üstten ışık almaktadır. Dış yüzey Ankara taşı rengi ile fildişi renginde sıvadır (Aslanoğlu, 1980, ss. 107-108).

Sergievi İkinci Tarih Kongresi sergisinde yer alması sebebiyle Atatürk Dönemi çağdaş mimarlık ürünleri arasında değerlendirilmektedir (Alsaç, 1976, s. 54). 2 Eylül 1933 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesindeki, “*Ülkümüzdeki Ankara'ya Doğru*” başlıklı metinde de (s. 1), Modern Ankara'yı oluşturan yapılar listesinde gösterilmiş, metinde 1923 ile 1933 Ankarası mukayese edilmiş ve yeni şehrin çehresi “*millî davanın âbideleşmiş bir numunesi*” sözleriyle betimlenmiştir. 2 Teşrinisani [Kasım] 1934, Vakit gazetesindeki, “*Sergi Evi*” başlıklı haberde (s. 5), Cumhuriyet'in onikinci yılında Ankara Sergi Evi'nde açılan sanayi sergisinden bahsedilmiş, bu süre zarfında memleketin nasıl sanayici ve yaratıcı bir hal aldığı anlatılmıştır.

Sergievi binası, 1947-1948 yılları arasında Alman mimar Paul Bonatz tarafından Opera binasına dönüştürülmüştür. Yapının giriş, seyirci salonu ve sahne olmak üzere başlıca üç bölümden oluşan ana kütlesi caddeye paralel olarak yerleştirilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 104). Bu dönüşüm modernist bir estetikten çok milli detaylara sahip, resmi bir yapı olarak görülmüş, 1940'ların ideolojik ortamının bir yansıması olarak değerlendirilmiştir (Bozdoğan, Kasaba, 1998, s. 140).

Cumhuriyet'in modern yüzü Ankara'nın simge yapısı olarak addedilen Sergievi Cumhuriyet dönemi mimari yapılarını üstlenen yabancı meslektaşlarına göre sayıları daha az olan Türk mimarlardan birinin eseridir. Ayrıca sergileme gibi memleket üzerinde tesiri olan bir eylemin gerçekleştirildiği yer olması ve yeni devletin ideolojilerinin milletle doğrudan buluşabildiği bir mekan olması sebebiyle Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde tercih edilmiş olmalıdır. Sergievi, mimarının plastik sanatlarla ve devlet ideolojisiyle buluştuğu Cumhuriyet yapılarından ilki niteliğindedir.

“*Stadyum Tribünleri*” isimli imajda yer alan Stadyum ismini Cumhuriyet Gençliğine armağan edilen 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'ndan almıştır. Yapıldığı dönemde Milli Stad da denilen Türkiye'nin ilk stadyum yapısı, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde,

“Ankara” ile “Kültür ve İnsan” fasıllarında yer alan yedi imajla görselleştirilmiştir. 19 Mayıs Stadyumu, sahadan çekilen tribünlerin gösterildiği fotoğraf (Şekil A.11a) ve kız, erkek orta okul ile lise talebelerinin idman şenliklerinde çekilmiş yapı ile bağlantılı “Gençlik! iş başına” (Şekil A.11b), “İzci Kızlar” (Şekil A.11c), “Cumhuriyet kızları” (Şekil A.11d), “Yürüyen gençlik” (Şekil A.11e), “Sporcu gençlik” (Şekil A.11f), “Ankara’da idman şenliği” (Şekil A.11g) isimli fotoğraflarıyla albümde en fazla imaja sahip olan yapıdır.

3 Ağustos 1935 tarihli “Stadyumumuz Eşsiz Bir Eser Olacak” başlıklı Ulus gazetesi metninde (s. 1), Ankara 19 Mayıs Stadyumu’nun yapımını üstlenen yalnızca İtalya’da bile sekiz büyük hipodrom inşa ettiği belirtilen, hali hazırda ise Büyük Milano Hipodromu’nu yaptığı söylenen mühendis (P.) Vietti Violi’nin İsmet İnönü’nün İtalya seyahatinde eserlerinin keşfedilmesi ile birlikte, Ankara Stadyum Projesi yarışmasına dahil olması anlatılmıştır. Gazete metninin devamında da (s. 5), stadyumun bittiği aşamadaki görünüşüyle ilgili bilgi verilmiş, 100 metre uzunluğunda bir futbol alanı ve bu alanın etrafını çevreleyen koşu pisti ve hepsini çevreleyen iki kısımdan oluşan tribünlerin bulunacağı söylenmiştir. (P.) Vietti Violi tribünlerin azami 23.000 kişi kapasiteli olacağını belirtmiş fakat bu sene içerisinde bitirilmesi mümkün olmayan 20.000 kişilik ikinci tribünle ancak yapının hakiki çehresinin görülebileceğini söylemiştir. Violi ayrıca, Ankara Stadı projesinin karakteristik özelliklerinden de bahsetmiştir. Yapının hipodrom alanı; yüzme havuzları ve antrenman alanlarından oluşan halk sporları alanı; en yeni malzemelerle yapılmış tenis kortlarının olduğu lüks spor alanı olmak üzere üç bölümden oluşacağını belirtmiş ve “Program tamamlandığında Türkiye Dünya’nın en mükemmel stadına sahip olacaktır” sözleriyle tasarımın güzelliğini vurgulamıştır.

16 Birinci Kânun [Aralık] 1936 tarihli, “Başbakanımız Dün Ankara Stadyumunu açtı.” başlığıyla yayımlanan Ulus gazetesi (Kızılay Özel Sayısı) haberine göre İsmet İnönü yapının açılışına katılmıştır. Yaptığı konuşmada (s. 1), Ankaralı’nın hizmetine sunulan fakat tribünlerden birinin henüz tamamlanamaması sebebiyle esere belki sonra onbin, belki onbeşbin, belki de daha fazla Ankaralı’nın katılabileceğini muştulamıştır. Açık havada, açık meydanlarda yetişecek Türkiye’nin istikbalini idare edecek genç neslin özelinde yapıyı hizmete sunduğu haberin devamında belirtilmiştir (s. 3).

Şekil A.11a: “Stadyum Tribünleri” (Fotoğrafla Türkiye).

F

Le claxon appelle la jeunesse au travail
The Call of the Youth
Es ruft die Jugend

Gençlik! iş başına

Şekil A.11b: “Gençlik! iş başına” (Fotoğrafla Türkiye).

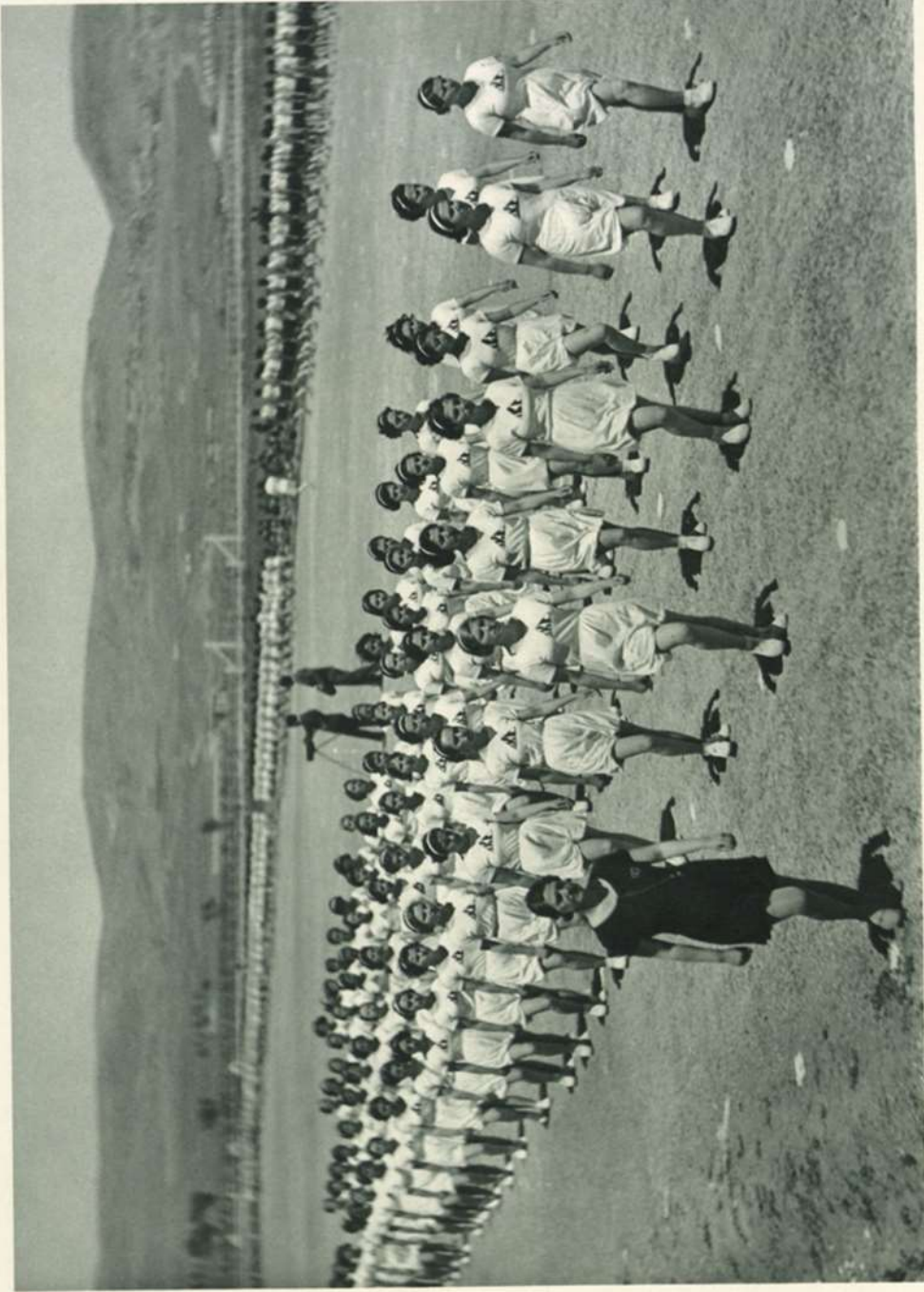

İzci kızlar

Girls-scouts turques
Turkish Girl-guides
Türkische Pfadfinderinnen

71

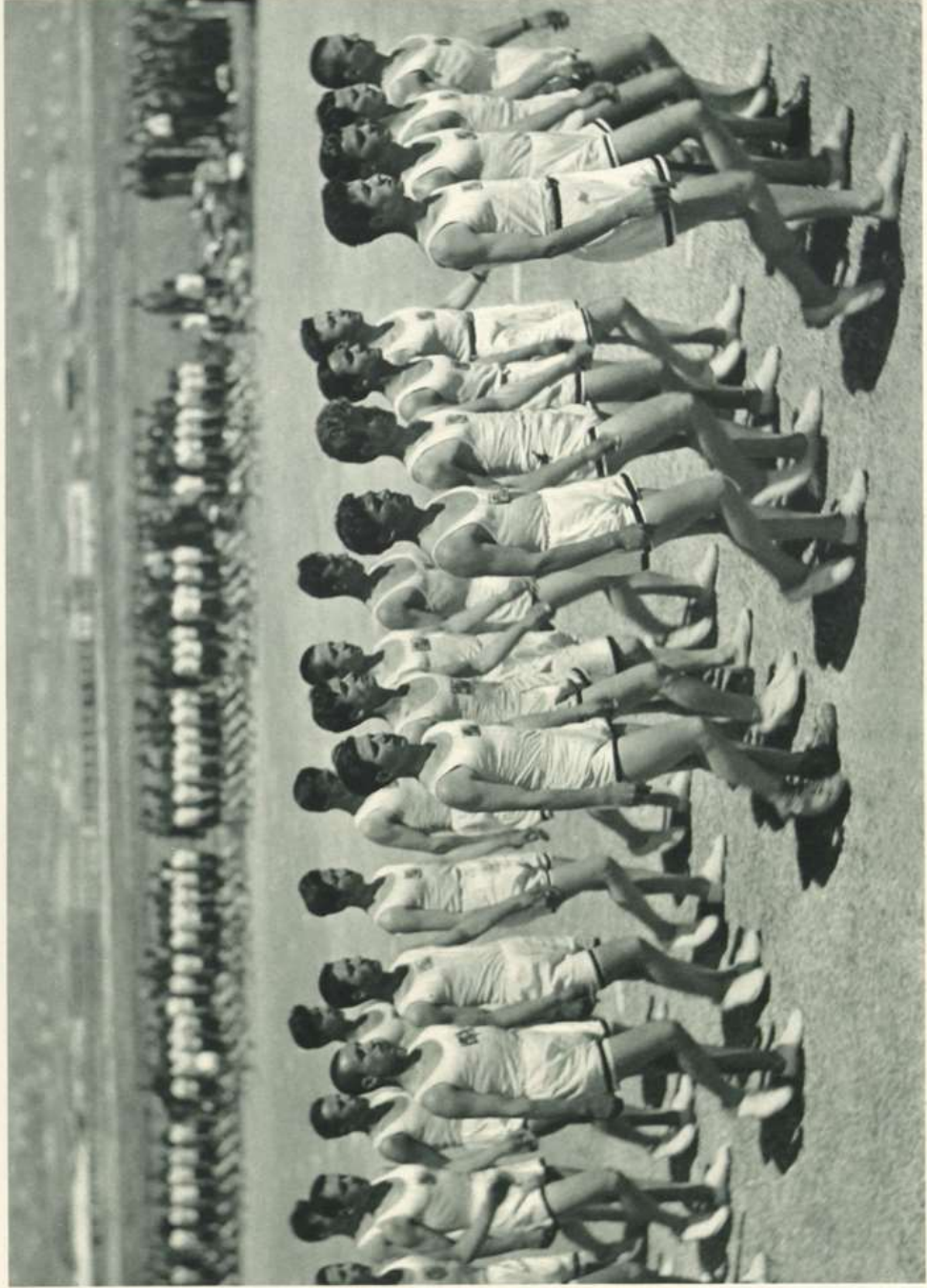
Şekil A.11c: “İzci Kızlar” (Fotoğrafla Türkiye).

Jeunes filles turques sous la République
Turkish Girls under the Republic
Türkische Mädchen der Republik

Cümhuriyet kızları

Şekil A.11d: “Cümhuriyet kızları” (Fotoğrafla Türkiye).

La Jeunesse qui avance
Youth marching
Jugend marschiert

Yürüyen gençlik

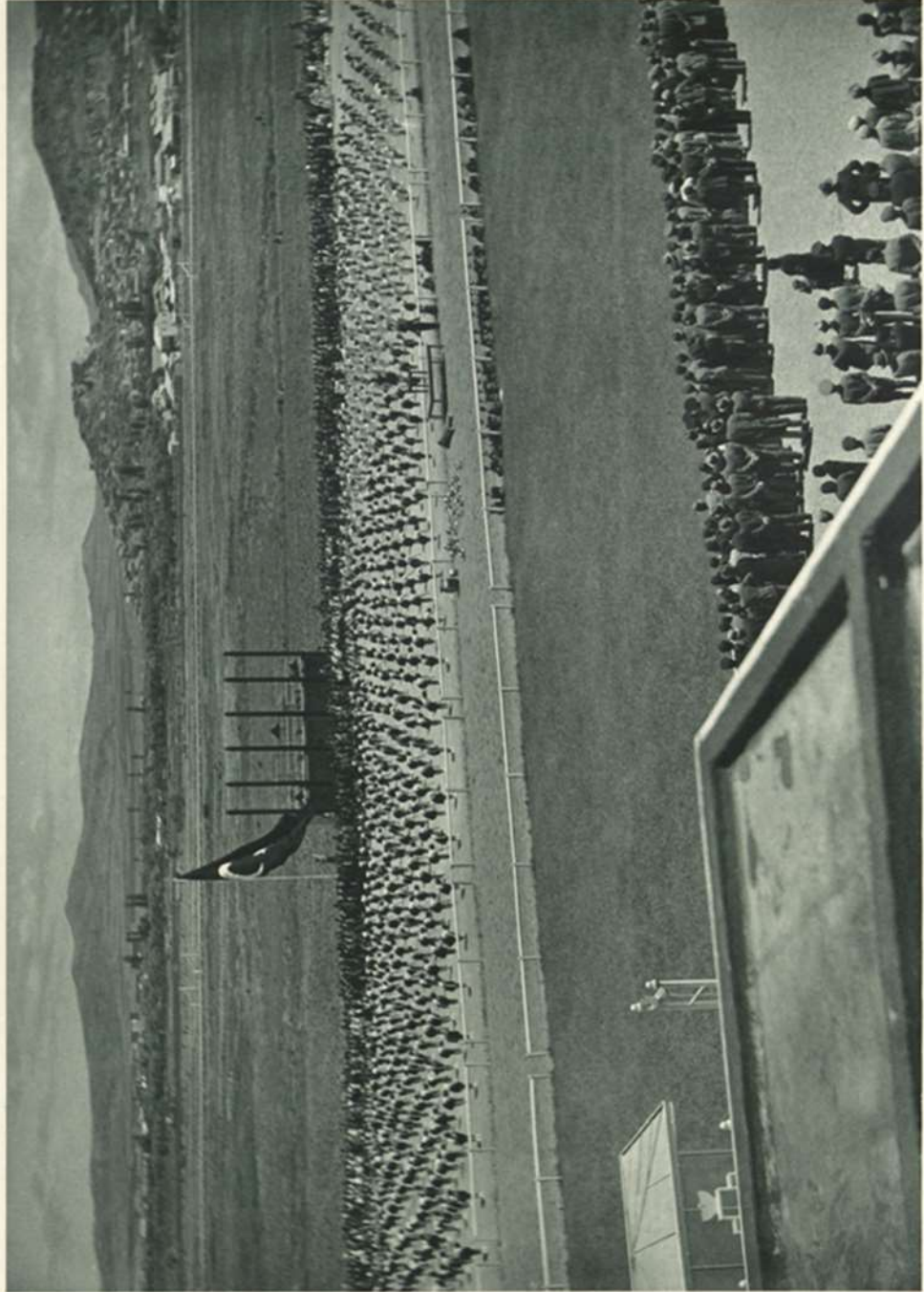
Şekil A.11e: “Yürüyen gençlik” (Fotoğrafla Türkiye).

Jeunesse sportive
Sportive Youth
Sportliche Jugend

Sporcu gençlik

Şekil A.11f: “Sporcu gençlik” (Fotoğrafla Türkiye).

Ankara'da idman şenliği

Les fêtes sportives à Ankara
Sportive festivals in Ankara
Sportfeste werben für gesunde Körperkultur

Şekil A.11g: “Ankara’da idman şenliği” (Fotoğrafla Türkiye).

20 Mayıs 1938, “Atatürk Stadyuma Şeref Verdiler” Ulus gazetesi manşeti (s. 1), İnönü’nün 19 Mayıs Stadyumu muştusunun gerçekleştiğini gösterir niteliktedir. Haberde, Cumhuriyet’in kurucu liderinin kutlamalar dolayısıyla Türk Milleti ile kaynaşmasını stadyumun normal kapasitesinin iki misli kişinin izlemiş olduğu belirtilmiştir. “Atatürk’ün Yüksek Huzurları ile Yapılan Spor ve Gençlik Bayramı” başlıklı haberin devamında da (s. 6), ulusun istikbali Cumhuriyet gençliğinin idman hareketlerinin seyredildiği bildirilmiştir.

Cumhuriyet kültürüne nüfuz eden gençlik ve sağlık özellikleriyle Türkiye Cumhuriyeti’nin, yaşlı imparatorluk ya da Avrupa’nın hasta adamı da denilen Osmanlı İmparatorluğu ile arasındaki bağları başarıyla kopartmış bir devleti simgelediği düşünülmektedir (Bozdoğan, 2002, s. 91).

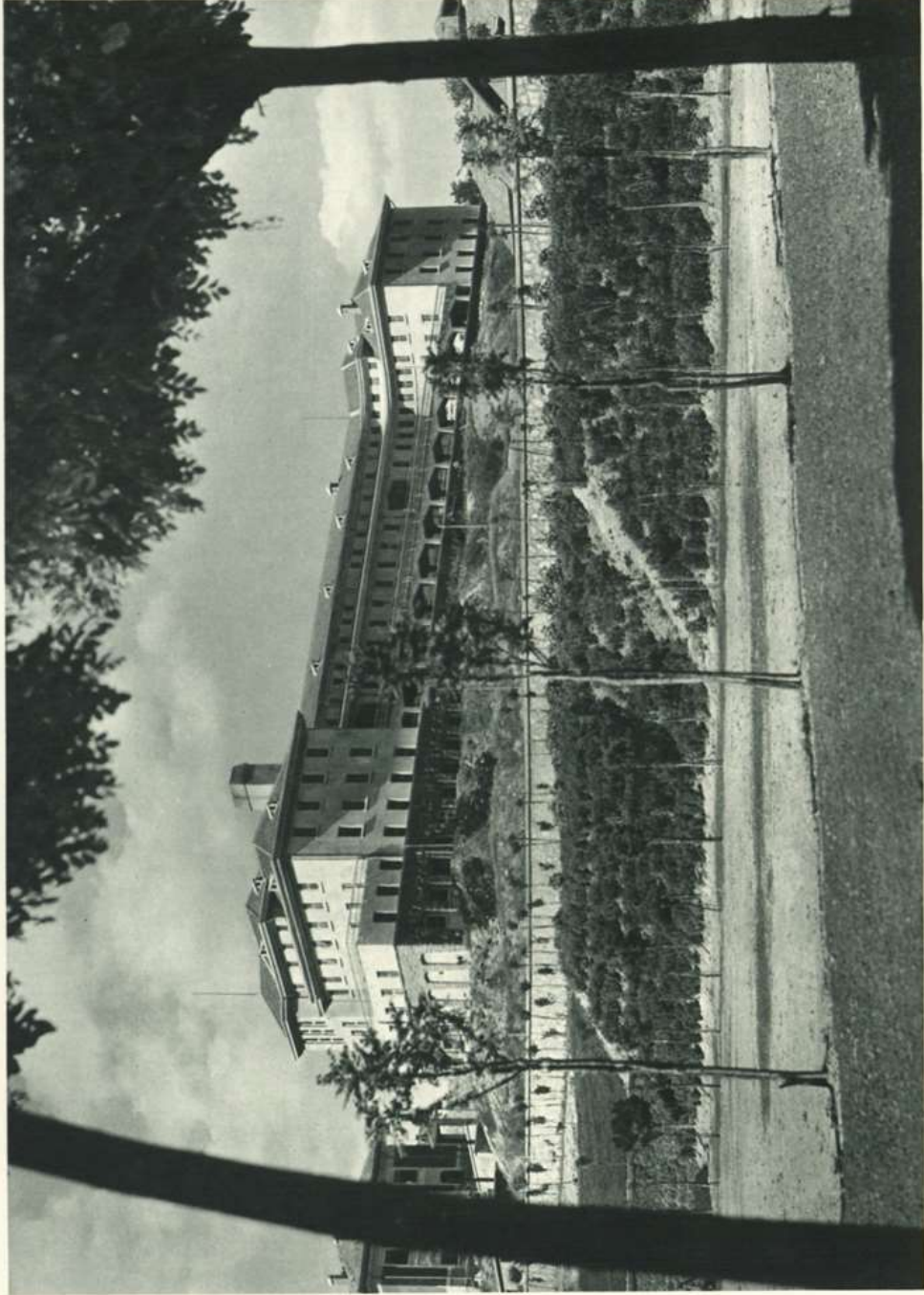
Tüm bu niteliklerden dolayı Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde en fazla görsel içeriğe sahip 19 Mayıs Stadyumu’nun yapıdan çok simgelediği anlam dahilinde albümde yerini aldığı düşünülebilir. Yapıdan çok daha fazla sayıda yer verilen “Türk gençliği” fotoğrafları da bunun kanıtı niteliğindedir. Cumhuriyet dönemi mimarisi esasının, yapıyı amaç olarak değil araç olarak gördüğü düşünülürse, yapının biçiminden çok propaganda metodunun kullanılması yönüyle Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu söylenebilir.

“Nümune Hastanesi” yapıları çağdaş bir ülke olmayı hedefleyen Türkiye’nin, Cumhuriyet dönemi sağlık politikaları çerçevesinde, hastane ve sağlık merkezlerinin yetersizliği sorununa çözüm olarak Ankara başta olmak üzere pek çok ilde inşa edilmiş yapılardır. Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde de bu hastanelerden Ankara Numune Hastanesi’nin İsmetpaşa Pavyonu yapının yüksek taraçalarının da gösterildiği bir fotoğrafla yer almıştır (Şekil A.12).

1924 yılında açıldığı, sonradan yıktırıldığı söylenen Merkez Pavyon⁸, Taş Pavyon ve Hariciye Pavyonu olmak üzere üç ayrı yapıda çalışmaya başladığı kaydedilen Numune Hastanesi’nin, gereksinimleri arttıkça bünyesine yeni yapıların eklendiği belirtilmiş, bunların başında da 1927’de yapılan Refik Saydam Pavyonu ve bu yapıdan altı yıl sonra yapılan İsmetpaşa Pavyonu’nun geldiği söylenmiştir (Aslanoğlu, 1980, ss. 109-110). İsmetpaşa Pavyonu’nun mimarının Avusturyalı Robert Oerley, müteahhitlerinin

⁸ Merkez Pavyon’un yerine İsmetpaşa Pavyonu inşa edilmiştir.

A

L'Hôpital Modèle d'Ankara
The Model Hospital
Das Musterkrankenhaus

Nümune Hastanesi

Şekil A.12: “Nümune Hastanesi” (Fotoğrafla Türkiye).

Redlich Berger ve Koçzâde Vehbi Bey⁹ olduğu kaydedilmiştir (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2009, s. 262).

1 İkinci Teşrin [Kasım] 1933 tarihli “*Cumhuriyetin Büyük Bir Eseri, Ankara Nümune Hastanesinin İsmet Paşa Pavyonu ve Sıhhat Enstitüleri Dün Açıldı*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberi de yapının tarihçesini doğrular niteliktedir. 240 yatak kapasiteli olduğu söylenen Numune Hastanesi’nin büyük pavyonu olan İsmet Paşa Pavyonu’nun açılışına Başbakan İsmet [İnönü], Meclis Başkanı Kazım [Özalp] katılmışlar, yapının açılışında tebrik edildiği kaydedilen Sağlık Bakanı Refik [Saydam] “*Bu eser sizindir, ben sadece yapıcısıyım*” cümlesiyle İnönü’nün tebriğine yanıt vermiştir (s. 1).

15 Şubat 1934 tarihli “*İsmetpaşa Pavyonu*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi metninde (s. 6), nüfus ve sağlık davasında örnek bir eser olduğu söylenen Numune Hastanesi’nin Avrupa’nın en modern ve mükemmel hastanelerinin fenni şartları kıyas alınarak yapıldığı bildirilmiş, yalnızca yapıdan değil yapı bünyesinde çalışan sağlık çalışanlarından da bahsedilmiştir. Dönemin Başhekimisi Nüzhet [Çevik] Beyin vermiş olduğu izahatta altı katlı yapının bünyesinde; üç ameliyathane, hastalıklara ait ihtisas şubeleri, kütüphane, mutfak, doktor ve hasta odaları gibi birimlerin bulunduğu 539 oda ve 245 yataklı bir yapı olduğu belirtilmiştir. Ankara Numune Hastanesi’nin memleketin her vilâyetinde kurulması istenen ve kurulacak olan örnek eserlerden birisi olduğu söylenmiştir. Sıtma, frengi, verem gibi mikroplarla, hastalıkla kırılan Anadolu’nun ocağı, tarlası ve hürriyeti gibi sağlığını da Cumhuriyet’e borçlu olduğu vurgusu yapılmıştır.

Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, “örnek” sağlık yapısı olarak addedilen ve dönemin sağlık planı çerçevesinde, mevcut sağlık yapılarının ıslahı ve yeni yapılacak olanların da “modern” olarak inşası ülküsüyle İsmet Paşa Pavyonu özelinde Ankara Numune Hastanesi dönemin numune hastanelerinin en büyüğü olması ve bu yapıların devamlılığı temennisi sebepleriyle tercih edildiği söylenebilir. Ankara Numune Hastanesi öncülüğünde, Anadolu’nun sağlık merkezlerinin yetersizliği bu binalarla azaltılmış, eğitim yapılarıyla da uzman sağlık personeli eksikliği giderilerek Cumhuriyet Dönemi sağlık politikalarına yön verilmiştir.

⁹ İsmi geçen kişi Vehbi Koç’tur. 31 Mayıs 1926’da sahibi olduğu firma Koçzade Ahmet Vehbi adıyla Ankara Ticaret Odası’na (ATO) kaydedilmiştir.

“*Sıhhat Enstitüsü*” halk sağlığını esas alan sağlık politikaları çerçevesinde çağdaş bir ülke olmayı hedefleyen Türkiye’nin, Cumhuriyet dönemi öncü sağlık yapılarından biridir. Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü de denilen Refik Saydam Hıfzısıhha Enstitüsü yerleşkesine ait yapılar grubundan ilki, Aşı Üretim Merkezi olarak kullanılan Kimyahane-Bakteriyoloji binası girişin üzerinde mimariye entegre olmuş duvar kabartmasının vurgulandığı bir imaj ile Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil A.13).

Kimya, bakteriyoloji, immünobiyo­loji ve farmakodinami olmak üzere dört şubeden oluştuğu belirtilen Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü’ne zamanla eklenen binalarla yapı grubunun geliştiği söylenmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 109). 8 Temmuz 1929 tarihli “*Hıfzısıhha Enstitüsü*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 3), inşaatı bitirilen ve uzman doktorların yapıda çalışmaya başladığı bildirilen iki katlı eser, Enstitünün ilk yapısı olan, Kimyahane-Bakteriyoloji Binası’dır. Cumhuriyet Dönemi sağlık politikalarından biri olan “alanında uzman kişilerle çalışmak” girişimini kanıtlar nitelikte 30 Teşrinievvel [Ekim] 1935 tarihli “*Kimya Profesörü*” başlıklı Akşam gazetesi haberi (s. 5), Sağlık Bakanlığı tarafından Merkez Hıfzısıhha Enstitüsü Kimya şubesi için Tübingen Üniversitesi Toksikoloji ve Farmakoloji profesörü Dr. Paul Pulemka isimli uzmanın Türkiye’ye geleceği haberini vermiş, bakteriyoloji şubesi için de Goçlih isimli uzmanın birkaç güne kadar Ankara’da olacağını bildirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin, Ankara’nın ivedilikle yapımının gerçekleştirilmesi arzusu doğrultusunda 1927’de çıkartmış olduğu Teşvik-i Sanayi yasası ile, yabancı mimarların bilgi, birikimlerinden de yararlanmaya başladığı belirtilmiş, meşru haklarla çalışması için ülkeye davet edilen ilk mimarın da Avusturyalı Theodor Jost olduğu kaydedilmiştir (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2009, ss. 72-73).

1927’de inşasına başlanan Aşı Üretim Merkezi’nin tasarımını Jost’un, üç katlı bir blok ve ikişer katlı yan kollar olarak tasarladığı belirtilmiş, yarım daire form­lu girişin bulunduğu orta kütle üzerindeki kadın rölyefinin -Hygieia¹⁰- 1930’ların heykel sanatına özgü yalın çizgilere sahip olduğu vurgulanmıştır (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 312). Bu anıtsal sağlık rölyefinin Wilhelm Frass tarafından yapıldığı belirtilmiştir (Nicolai, 2011, s. 29).

¹⁰ Adı sağlık anlamına gelen Hygieia hekim tanrı Asklepion’un kızı ve yardımcısıdır.

A

Institut d'Hygiène
Hygienic Institute
Hygienisches Institut

Sıhhat Enstitüsü

Şekil A.13: “Sıhhat Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).

23 Mart 1934 tarihli “*Anadolu*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi metnine göre (s. 3), Avrupa’daki örneklerine benzediği söylenen bakteriyoloji, kimya ve hıfzıssıhha şubelerinin teçhizatı için Rockefeller Enstitüsü’nün, kuruma 80.000 dolar hediye ettiği kaydedilmiştir.

24 Mayıs 1928, Türkiye Cumhuriyeti Hıfzıssıhha Müessesesinin kurulması hakkındaki yasanın kabulü ile (Aslanoglu, 1980, s. 227) yapımlarına başlanan halk sağlığı merkezlerinin öncüsü niteliğindeki yapı, çağdaşlaşma gayesinde olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin “yeni” kavramını simgeleyen ilk sağlık yapılarından birisi olması sebebiyle Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih edildiği düşünülmüştür. Kimyahane-Bakteriyoloji Binası salt mimari özellikleriyle değil, antik döneme referans veren, enstitüyü simgeleyen yüksek kabartması ile de mimari-plastik sanatlar bütünlüğünün aynı yapıda gösterilmesi adına albüm için önem arz etmektedir.

“*Kız Lisesi*” isimli imajda yer alan Ankara Kız Lisesi, Ernst Egli’nin Ankara’da kız öğrenciler için tasarladığı iki eğitim yapısından ilkidir (Şekil A.14a). “Modern kadın” imajı bu yapıyla tahsil gören; meslek sahibi olan; kamusal alanda kendi kimliğiyle varolan “Cumhuriyet kadını” temsiliyle “*Ankara kız lisesinde*” (Şekil A.14b) isimli imajlarla Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır.

Kadınların Cumhuriyet Döneminde görüntüleri ve görünürlülüğü ile Kemalist inkılabın başlıca simgesi haline geldiği düşünülmektedir. Onlar için yapılan eğitim binalarının da yeni mimarinin temsil edici yapıları olarak görüldüğü söylenmektedir (Bozdoğan, 2002, s. 101).

Holzmeister’in tavsiyesi üzerine, Türk Hükümeti tarafından Milli Eğitim Bakanlığı’nın Mimarlık Bürosu Yöneticiliğiyle görevlendirilen Egli’nin, Ankaradakiler başta olmak üzere çok sayıda eğitim binasının tasarımını ve yapımını üstlendiği kaydedilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 384). Egli’nin 1927 yılında Türkiye’deki okul yapılarının mimarı olarak görevlendirildiğinde, Atatürk’ün modern mimarlık talebiyle yüzleştiği söylenir (Nicolai, 2011, s. 37). Bu yapılardan birisi de Modern Türkiye’nin modern kadınlarını yetiştirmesi ülküsüyle planlanan Ankara Kız Lisesi’dir.

Namazgah tepesinde, kültür ve eğitim yapılarının bulunduğu bir alanda konumlandırıldığı söylenen Ankara Kız Lisesi’nin, 1929’da çeşitli nedenlerle tasarımının yarısının bitirildiği, 1936 yılında da kuzeyindeki kayalık alan temizlenerek

A

Şekil A.14a: “Kız Lisesi” (Fotoğrafla Türkiye).

F

Cours au lycée de jeunes filles d'Ankara
A lesson at the Young Women's College at Ankara
Unterrichtsstunde im Mädcheninstitut in Ankara

Ankara kız lisesinde

Şekil A.14b: “Ankara kız lisesinde” ((Fotoğrafla Türkiye).

tasarımının diğer yarısının bitirildiği kaydedilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 150). Yapı, mimari özelliklerinden çok temsil ettiği imgeler nedeniyle dönemin basınında yer bulmuştur. 27 Mart 1938 tarihli “*Ankara Kız Lisesinde Bir Çay Ziyafeti Verildi*” başlıklı Ulus gazetesi de bunun bir örneği niteliğindedir. Gazete metnine göre (s. 1), Profesör [Eugène] Pittard ve eşi şerefine verilen davetin Ankara Kız Lisesi’nde gerçekleştirildiği söylenmiş, haberin devamında (s. 8), bu davette Pittard’a evvelinde Ankara Kız Lisesi’nde öğretmenlik yapmış olan Afet İnan’ın refakat ettiği belirtilmiştir. Cenevre Üniversitesi Profesörlerinden Pittard’ın okuldaki kız öğrenciler üzerindeki izlenimleri yeni türkiye için faal birer temsilci olacakları yönünde olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin “yeni” kavramını simgeleyen eğitim yapılarından birisi olması sebebiyle önem arz eden Ankara Kız Lisesi’nin Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih edildiği düşünülmüştür. Yapının mimari özelliklerinden çok yüklendiği misyon “modern Türkiye’nin kız çocukları”nı yetiştirmesi, eğitmesi, meslek sahibi yapması ile önem arz ettiği düşünülmektedir. Bu sebeptendir ki yapının tanıtımı için “*Kültür ve İnsan*” faslında yer alan görsel de mimari fotoğrafının yanında albüm için tercih edilmiştir.

“*İsmetpaşa kız Enstitüsü*” ya da bir diğer ismiyle Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü Ernst Egli’nin Ankara’da kız öğrenciler için tasarladığı diğer yapısıdır (Şekil A.15a). Cumhuriyet Dönemi’nin ilk kız enstitüsü olan Ernst Egli’nin bu yapısıyla da “modern kadın” imajı vurgulanmış eğitim gören, meslek öğrenen, kamusal alanda kendi kimliğini var eden kadın imajına modern nesiller yetiştirecek “bilinçli anne” “çağdaş aile yapısının temellerini atacak kadın” imajları da eklenmiştir. Enstitü, toplumsal dönüşümü gerçekleştirecek “Cumhuriyet kadını” temsiliyle bağlantılı olarak “*İsmetpaşa kız Enstitüsünde bir dikiş atelyesi*” (Şekil A.15b) ve “*İsmetpaşa kız Enstitüsünde*” (Şekil A.15c) isimli imajlarla Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde üç fotoğrafla yer almıştır.

Yapının başlangıçta Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkezi’ne ait bir binada eğitime başladığı, 1930-1931 öğretim yılında da bugünkü modern binasına taşındığı söylenmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 156). 2 Haziran 1929 tarihli “*Ticaret Mektebi Binası*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberi (s. 3), yapının kronolojisini doğrular nitelikte olup, binanın konumu olarak Etnoğrafya Müzesi’nin

A

Institut de jeunes filles Ismet Paşa
Ismet Paşa Young Women's Institute
Ismetpaşa Madchen-Institut

Ismetpaşa kız Enstitüsü

Şekil A.15a: “İsmetpaşa kız Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).

Atelier de couture à l'Institut d'Ismet Paşa
Dressmaking for Children at the Ismet Paşa Institute
Kinderkleidenschneiderei im Ismet Paşa-Institut

İsmetpaşa kız Enstitüsünde bir dikiş atelyesi

Şekil A.15b: “İsmetpaşa kız Enstitüsünde bir dikiş atelyesi” (Fotoğrafla Türkiye).

İsmetpaşa kız Enstitüsünde

A l'Institut de jeunes filles Ismet Pacha
The Ismet Pasha Girls' Institute
Im Ismetpascha-Mädchen-Institut

71

Şekil A.15c: “İsmetpaşa kız Enstitüsünde” (Fotoğrafla Türkiye).

altında, Türk Ocağı binasının köşesindeki caddede temelleri atılan Ticaret Mektebi'nin hemen üstündeki yol üzerinde olacağı bilgisi verilmektedir.

Dönemin basınına mimari özelliklerinden çok fonksiyonu itibarıyla yansıyan yapının misyonu ile ilgili bilgi veren 12 Teşrinievvel [Ekim] 1929 tarihli “*Kız Enstitüsü*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi metnine göre (s. 1), Türk çocuklarının her türlü zekâ ve kudret derecesini göz önünde bulundurarak hepsinin yararına farklı farklı müesseseler oluşturan Maarif Vekaleti'nin bir sene evvel yaptığı İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nün de böyle bir kurum olduğu belirtilmiş, kızların istekleri dahilinde gördükleri bu dersleri sosyal hayatlarına uygulayabilecekleri ya da küçük sermayedar olarak yeni iş kolları oluşturabilecekleri vurgulanmıştır.

Koridorun iki tarafına yerleştirilen sınıflarla, atölyelerin olduğu uzun ana kütlenin, düz çatı ile örtüldüğü, dört katlı yapının yalın görünüşünün yatay çizgilerin egemen olduğu ana kütle ve yanlarda merdivenlerin bulunduğu dikey bloklar ve toplantı ile yemek salonlarının olduğu köşe kütleleri ile sağlandığı söylenmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 96). Yapının arkasındaki bahçenin özgün plana göre atölye, konferans salonu gibi bazı mekânların Ankara Kız Lisesi ile ortak kullanması için düşünüldüğü, Egli'nin burada topografyayı kullanarak teraslı bir bahçe de tasarladığı belirtilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 156).

27 Mart 1931 tarihli “*Yeni Mimarlık*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi metnine göre, modern bir şehir olarak kurulmakta olan Ankara'daki modern yapıların listesi çıkartılmış, tasarımıyla İsmet Paşa Kız Enstitüsü de bu listede yer almıştır (s. 5).

Ankara Kız Lisesi'ne göre uygulamalı derslerin ağırlıkta olduğu İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nün ders içeriği hakkında yayımlanan 4 Teşrinisani [Kasım] 1930 tarihli “*Meslek Dersleri*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi metnine göre (s. 5), enstitüde Türkçe, Fransızca, resim, matematik gibi genel kültür ile dikiş, şapkacılık, çamaşır, nakış gibi meslek dersleri ve aşçılık, ev temizliği, çamaşır yıkama, ütü, ev dikişi, çocuk bakımı gibi ev idaresi derslerinin ücretsiz olarak verileceği duyurulmuş, ilkokul diploması olan her hanımın derslere devam edebileceği söylenmiştir.

Yapısal olarak yüksekliklerinin farklı, mekânsal olarak doğrudan doğruya ilişkili olduğu söylenen Egli'nin iki yapısı, Kız Lisesi ve İsmet Paşa Kız Enstitüsü, kadın hakları ile ilgili tüm girişimlerin Türkiye'deki ana merkezi işlevini gördüğü ve Batıya göre şekillenmiş ilk eğitim tesisleri olduğu söylenmiştir. Kadın erkek eşitliğine

Türkiye’de bu yapıların inşası ile Orta Avrupa’da olduğundan çok daha hızlı biçimde ulaşıldığı belirtilmiştir. 1950’lerde birçok kadının önemli konumlara eğitimci olarak gelme sebepleri yine bu yapılar olarak gösterilmiş, bu eğilimin günümüze kadar varolageldiği söylenmiştir (Nicolai, 2011, ss. 42-43).

İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nün tüm bu nitelikleri doğrultusunda, mimari özelliklerinden çok yüklendiği vazife itibarıyla Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmekte, “Cumhuriyet kızları”na dikişten mutfığa pek çok konuda tatbiki dersler gösteren enstitünün, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin “modern” kavramını simgeleyen avangart eğitim yapılarından biri olması sebebiyle de albüm için önem arz ettiği düşünülmektedir.

“*Ticaret Lisesi*” isimli imajda yer alan Ankara Ticaret Lisesi ya da Erkek Ticaret Lisesi isimli Ernst Egli’nin tasarımını yaptığı, ismi erkek öğrencilerle anılan fakat kız öğrencilerin de eğitim gördüğü bir diğer okul yapısıdır. Cumhuriyet Dönemi eğitim politikalarına göre “meslek eğitimi” veren bu konuda uzman kadro yetiştirme gayesinde olan Ticaret Lisesi, yılsonu sergilerinin duyurulduğu “resim sergisi” afişinin de görüldüğü cadde üzerinden fotoğraflanmış (Şekil A.16a) bir görsel ile “*Ankara Ticaret Lisesinde*” ismiyle kız erkek öğrencilerin müfredatta yer alan stenografi dersinde daktilo eğitimi alırken fotoğraflandığı bir diğer görselle, yapıyla ilişkili olarak Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil A.16b).

7 Mart 1934 tarihli “*Ankara’da Kıymetli Bir İrfan Müessesesi*” başlıklı Akşam gazetesi metninde (s. 7), Ankara Ticaret Lisesi’nin oluşum süreci anlatılmıştır. 1925’te ticaret vekâleti emrinde ihtiyaca yönelik olarak, Hacıbayram Tekkesi’nin iki harap odasında iki sınıflı bir ilk ticaret mektebi şeklinde açılan yapının, bugün ise binası, tesisatı, eğitim ve öğretim usulleriyle iftihar edilebilecek bir müessese haline geldiği üzerinde durulmuştur. Yapının orta ve lise eğitimi veren sistematiğe sahip bir kompleks eğitim yapısı olduğu belirtilmiş, talebelerin kendi geliştirdikleri tasarruf ve tüketim düzenlerinin memlekete örnek oluşturabilecek niteliği vurgulanmıştır.

16 Teşrinisani [Kasım] 1934 tarihli “*Ankara Ticaret Lisesi İktisat Fakültesi Oluyor*” başlıklı Akşam gazetesi haberine göre (s. 1), mektebin iktisat fakültesine çevrilmesi için inceleme yapıldığı bildirilmiştir. Mektep Müdürü Şevket Süreyya’nın [Aydemir] ilerde oluşturulacak fakülte programları ile meşgul olduğu söylenmiş, mevcut binanın

A

Le Lyc e de Commerce
Commercial College
Handelslyzeum

T icaret Lisesi

Şekil A.16a: "T icaret Lisesi" (Fotoğrafla Türkiye).

Au Lycée de Commerce d'Ankara
At the Commercial College of Ankara
Im Haudelstyeum Ankaras

Ankara Ticaret Lisesinde

Şekil A.16b: “Ankara Ticaret Lisesinde” (Fotoğrafla Türkiye).

yeterli olmaması sebebiyle fakülte binasının mektebin yanındaki saha için düşünüldüğü belirtilmiştir.

İki katlı, kiremitli çatılı yapının giriş düzeninin üçlü açıklık ve katlar boyunca uzanan iki ayaklı düzen şeklinde olduğu, saat ve bayrak kulesinin yatay gelişen kütleyi dengelediği, tek pencerelerin çıkıntılı çerçevelerle, sıra pencerelerin yatay bordürlerle çevrelendiği belirtilen (Aslanoğlu, 1980, ss. 94-95) Ankara Ticaret Lisesi binası dönemin basınına mimari özelliklerinden çok modern tedrisatla yetişen öğrenci hareketleriyle yansımıştır. Bu haberlerden bir tanesi de 27 Haziran 1936 tarihli “*Üç Mekteb, Üç Sergi: Ankara Ticaret Lisesi*” başlıklı Ulus gazetesi haberidir. Haber metninde (s. 1), mektebin yıl sonu sergisinden bahsedilmiş, Sergievi binasının karşısındaki geniş yokuşun sonunda yükselen Ticaret Lisesi’nin salonunda (s. 5), ticaret ile resim tedrisatını aynı potada birleştiren Türk çocuğunun endüstriyel sanatlardaki istidadı vurgulanmıştır.

Ankara Ticaret Lisesi, Cumhuriyet’in eğitim politikaları çerçevesinde “modern eğitim” verilmeye başlanan meslek okullarından biridir. Cumhuriyet’in ilk yarısında kısıtlı olanaklarla oluşturulan mektep yapısının ilerleyen tarihlerde geliştirilmesi ve yapıda yetişen nitelikli öğrencilerin sayısının her geçen sene daha da artması sebebiyle Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih edildiği düşünülmüştür. Albümde, Ankara Yapı Mektebi, Gazi Muallim Mektebi, Musiki Muallim Mektebi gibi ilk ve orta dereceli okullar olarak değerlendirilebilecek, mesleki uzman yetiştirmeye yönelik okulların¹¹ da fotoğrafları yer almaktadır.

¹¹ “*Ankara’da yapı mektebi*” ya da İnşaat Usta Okulu Beşevler’de yer alan 1930 tarihli Ernst Egli’ye ait yapıdır. İnşaat faaliyetleri için çalışan yetiştirme gibi ihtiyaçlara yönelik olarak planlanan okul, Cumhuriyet Dönemi’nde oluşturulan sanat okulu da denilen zanaat öğreten eğitim yapılarından biridir. Ankara Yapı Mektebi, erkek öğrencilerden oluşan bir sınıfın çizim dersi esnasında çekilmiş bir fotoğrafla yer almıştır.

“*Gazi Enstitüsü’nde Bir Ders*”, isimli imajda yer alan Gazi Muallim Mektebi, Gazi Terbiye Enstitüsü gibi isimleri olan yapı, Cumhuriyet döneminde bilhassa önem verilen ortaokullara öğretmen yetiştirme görevini üstlenmiş bir eğitim kurumudur. Gazi Terbiye Enstitüsü, kız, erkek öğrencilerden oluşan bir sınıfta öğrencilerin mikroskop ve modern aletlerle inceleme yaptığı biyoloji laboratuvarındaki ders esnasında çekilmiş bir fotoğrafla albümde yer almıştır.

“*Musiki Muallim Mektebi’nde*” isimli imajda yer alan yapı ya da ilerleyen yıllarda alacağı isimle Ankara Devlet Konservatuvarı Cumhuriyet Dönemi’nde, müzik alanında çalışacak öğretmenlerin ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’nda görev yapacak sanatçıların yetiştirilmesi amacıyla tasarlanan yükseköğretim kurumlarından biridir. Ernst Egli’nin tasarladığı ilk eğitim yapılarından olan Musiki Muallim Mektebi, kız, erkek öğrencilerin çello, keman gibi öğrenimini gördükleri enstrümanları çalarken, nota kitabı başında çekilmiş bir fotoğrafla albümde yer almıştır.

Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün “*Kültür ve İnsan*” faslında yer alan doğrudan yapının gösterilmediği yapılarla ilişkili olarak değerlendirilen bu imajlar mimari ya da kültür varlığı temsili ile gösterilmediği için bu yapılar çalışmanın dışında tutulmuştur

“Yüksek Ziraat Enstitüsü” Altındağ’ın, Dışkapı semtinde yer alan memleketin ziraaî ve hayvancılık faaliyetleri için gerekli uzman yetiştirme gayesinde olan yüksek öğretim kurumlarından biridir. Ziraat Enstitüsü, bağlı olduğu Zooteknik Enstitüsü, Süt Teknolojisi gibi diğer yükseköğretim binalarının da olduğu yerleşke fotoğrafıyla (Şekil A.17a) ve “Yüksek Ziraat Enstitüsü” isimli aynı ismi taşıyan çatısında “Y.Z.E” panosu yer alan, ön avludan zemin kata çıkışı sağlayan merdivenlerin gösterildiği giriş cephesi fotoğrafıyla (Şekil A.17b) albümde iki imajla yer almıştır.

14 Ekim 1928’de inşasına başlanıldığı söylenen Yüksek Ziraat Enstitüsü’nün 17 Haziran 1927’de “Ziraat Tedrisatının Islâhı Kanunu”nun onayından sonra kurulmasının kararlaştırıldığı söylenmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 95). Yüksek Ziraat Enstitüsü’nün ilk yerleşim planı ve bazı yapılarının Naht isimli bir Alman mimar tarafından tasarlandığı ve uygulandığı fakat ücretteki anlaşmazlık sebebiyle uygulamanın Baurat Naht¹²’tan alınıp, yapının tasarım, uygulama ve kontrol sorumluluğunun Ernst Egli’ye verildiğinin bilgisi verilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 126).

Fidanlık bölümünün üniversite parkına dönüştürülmesi, bu parkın da Numune Hastanesi’ne verilmesi sebebiyle, Yüksek Ziraat Mektebi’nin geniş araziye ve ziraaî faydalar için tecrübe bahçelerine ihtiyaç duymasından dolayı binanın yüksek okullar kısmı yerine Keçiören Caddesi üzerinde daha uygun bir araziye konumlandırıldığı bildirilmiştir (Ankara İmar Planı İzahlı Raporu, 1948, s.22). Ziraat, veterinerlik, tabii ilimler ve orman fakültesi olarak planlanan kompleks yapının bünyesinde fakülte kürsülerinin, araştırma enstitülerinin, deney ve uygulama laboratuvarlarının, işletme ve numune çiftliklerinin olduğu söylenmiş, basımevi, cilt evi, atölyeler, elektrik ve su santralinin fakülte binalarından ayrı olarak tasarlandığı belirtilmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 95).

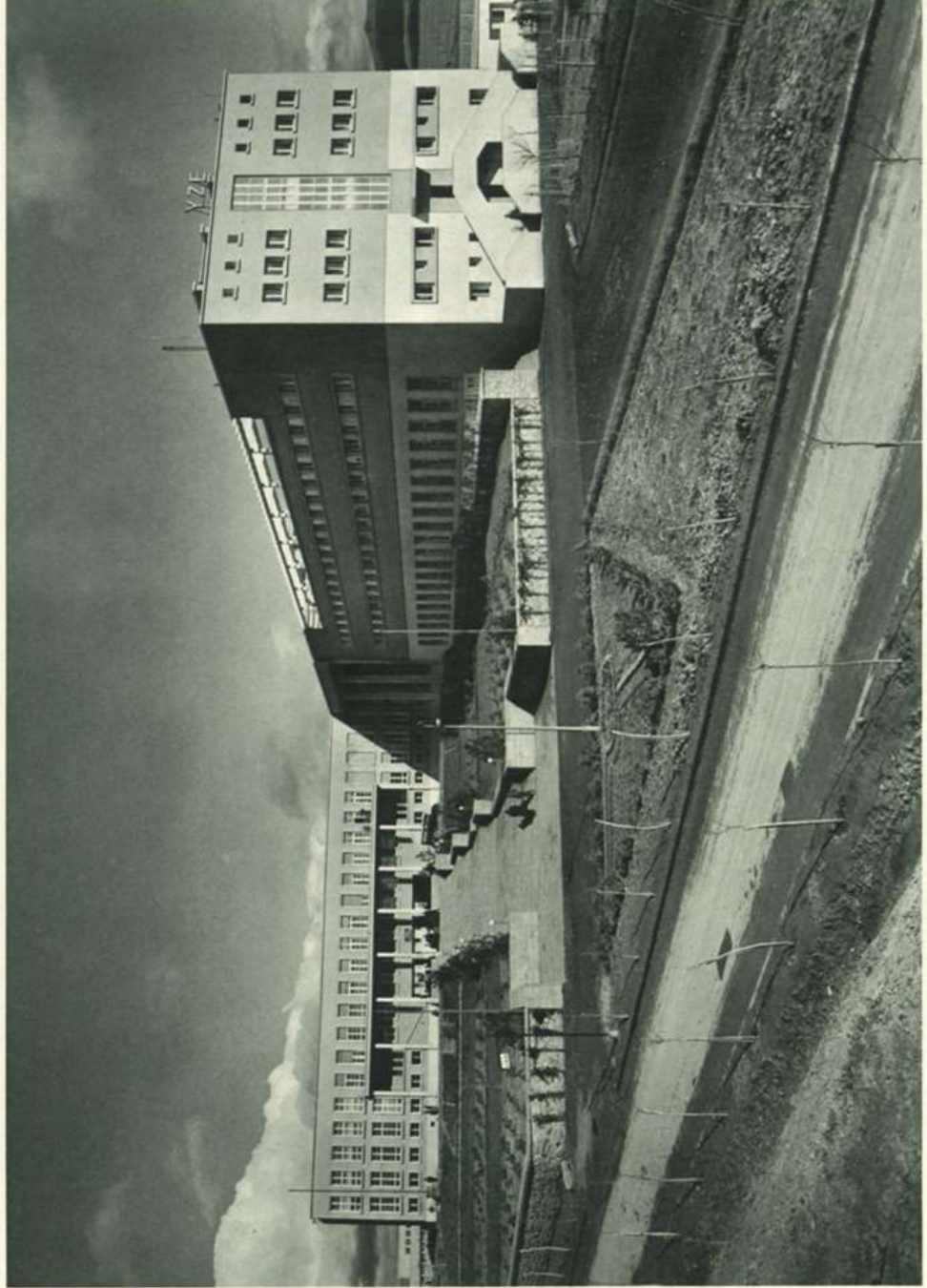
3 Temmuz 1933 tarihli “Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi duyurusuna göre (s. 7), enstitünün kayıt ve kabul şartları belirlenmiş, Ziraat Fakültesine girecek öğrenci adaylarının önce bir sene Gazi Orman Çiftliği’nde staj yapacakları duyurulmuştur. Bu da Cumhuriyet dönemi kurumlarının birbiriyle sürekli etkileşimde olduğunun bir göstergesi niteliğindedir.

¹² Baurat Naht, Mimar Naht’ın sahip olduğu yapı komisyonudur.

Şekil A.17a: “Yüksek Ziraat Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).

A

Institut Supérieur d'Agronomie (Bâtiment principal)
Institutes for Higher Studies in Agriculture (Main Building)
Landwirtschaftliche Hochschule (Hauptgebäude)

Yüksek Ziraat Enstitüsü

Şekil A.17b: “Yüksek Ziraat Enstitüsü” (Fotoğrafla Türkiye).

18 Ağustos 1932 tarihli “*Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberine göre (s. 1), memleketin en yüksek fen müesseselerinden biri olduğu belirtilen Ziraat Enstitüsü’nün ziraatçi gençlik yetiştireceği söylenmiştir. Vatanın ziraatini yükseltecek, toprak mesaisinin kıymetini arttıracak Ziraat Mektebi talebelerinin barınma da dahil olmak üzere her türlü ihtiyaçlarını karşılama gayretinin gösterildiği vurgulanmıştır. Bu ihtiyaç dahilinde 250 kişilik Egli’nin tasarladığı bir pansiyon binasının da yaptırılmakta olduğunu bilgisi verilmiştir. Bu ihtiyaçlardan bir diğerinin de Avrupa’nın en yüksek ziraat alimlerinden bir profesörü getirtmek olduğu söylenmiştir. Yüksek Ziraat Enstitüsü’nün, Leipzig’den gelmiş Friedrich Falke (1928-1939) tarafından yönetiminin yürütüldüğü ve burasının Alman sığınmacı birçok profesöre yurt sağladığı belirtilmiş, böylece bu kurumun, Alman uzmanların çağın önde giden anlayışına göre şekillendiği ifade edilmiştir (Nicolai, 2011, s. 46). Yüksek Ziraat Enstitüsü’nün de aralarında bulunduğu birçok Egli eğitim yapısı Türk ve Alman mimarlık dergilerinde geniş bir biçimde yer almış, Türkiye’de yeni mimarinin ilk örnekleri arasında değerlendirilmiştir (Bozdoğan, 2002, s. 87).

Cumhuriyet’in tarım ve hayvancılık politikaları çerçevesinde önem arz eden nitelikli çalışan yetiştirme fikri Ziraat Fakültesi ve Veterinerlik Fakültesi’nin de içinde olduğu yükseköğretim kurumları eliyle oluşturulmuş, tarım ve hayvancılık konusunda “kalkınma” düşüncesinin gerçekleştirileceği yer olması nedeniyle Yüksek Ziraat Enstitüsü yerleşkesinin Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmüştür.

“*Cumhuriyet Merkez Bankası*” Clemens Holzmeister’in Bankalar Caddesi’nde yer alan iki banka binasından ilkidir. Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, ön cepheden, yapının belirgin özelliği olan anıtsal giriş vurgulanır şekilde cadde üzerinden, önünde bekleyen insanlarla Ankara’nın sosyal hayatından bir kesitin de görüldüğü fotoğrafıyla yer almıştır (Şekil A.18).

Cumhuriyet Merkez Bankası¹³ binası için, Ernst Egli ve Robert Oerley’nin de proje teklifi verdiği ancak Holzmeister’in projesinin uygulandığı, Emlak ve Eytam Bankası için düşünülen ancak henüz inşaat aşamasındayken kurumun kaynaklarının yetersiz

¹³ Yasa tasarısında, Merkez Bankası’nın isminin, bir cumhuriyet kurumu olduğunu vurgulamak amacıyla Türkiye Cumhuriyeti olarak değil, merkezi iradedden bağımsız bir kurum olduğunu vurgulayabilmek için, kamu kurumlarından farklı şekilde Cumhuriyet Merkez Bankası olarak belirlendiği söylenmiştir.

A

Banque Centrale de la République
National Bank of Turkey
Schaatsbank der türkischen Republik

Cumhuriyet Merkez Bankası

Şekil A.18: “Cümhuriyet Merkez Bankası” (Fotoğrafla Türkiye).

kalması nedeniyle Cumhuriyet Merkez Bankası'na devredilen binada faaliyetlerine devam ettiği söylenmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 244).

Yapının planının, bodrum ve zemin üzerine dört kattan ve üstten aydınlanan orta holün çevresine yerleştirilmiş mekanlardan oluştuğu söylenmiş, üst katlardaki çalışma alanlarının da bu sistematik üzerine kurulduğu belirtilmiştir. 1930'larda kamu yapılarında sıklıkla kullanılan düzenin bu yapıda da kullanıldığı belirtilmiş, bol mermer kullanımı, ahşap mobilyalar ve yalın çizgileriyle kullanılan avizelerin dönemin özelliklerini yansıttığı vurgulanmıştır (Aslanoğlu, 1980, ss. 121-122).

28 Mayıs 1930 tarihli “*Cumhuriyet Merkez Bankası Lâyihası Bugün Millet Meclisine Takdim Ediliyor*” manşetli Hakimiyeti Milliye gazetesine göre (s. 1), Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kuruluş amacının; memleketin iktisadi gelişmelerine yardım etmek, para piyasasını düzenlemek ve hazine işlerini yerine getirmek olarak belirlendiği yasa tasarısı doğrultusunda, Fotoğrafla Türkiye Albümü için, yeni Türkiye'nin ekonomi politikasında önem arz eden bir kurum olması itibarıyla tercih edildiği düşünülmektedir.

“*Emlâk ve Eytam Bankası*” Clemens Holzmeister'in Bankalar Caddesi'nde yer alan diğer yapısı Cumhuriyet Merkez Bankası'na göre daha geç tarihli ve daha küçük boyutlardaki banka yapısıdır. Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, ön cepheden, yapının belirgin özelliği olan kolonadlı giriş kadrajın merkezini oluşturacak şekilde, cadde üzerinden, gündelik hayatın içerisinde fotoğraflanmıştır (Şekil A.19).

Bodrum üzerine üç katlı olan yapının, bodrum katı ve banka holünün bulunduğu zemin katının arkadaki iki kattan daha geniş bir alanı kapladığı belirtilmiş, binanın üst katlardaki çalışma alanlarının koridor boyunca sıralandığı bir plan düzeninde tasarlandığı söylenmiştir. Simetrik ön kütledeki zemin katın ortadaki yedi aksının dışarıya taşıp birinci kat için balkon oluşturduğuna değinilmiş, yapı dışarıdan incelendiğinde Holzmeister'in binalarının benzer özelliklerini gösterdiği vurgulanmıştır (Aslanoğlu, 1980, s. 122). Bu yapı ile Holzmeister'e özgü biçim dilinin yeni bir ögesi olarak görülen silindirik biçimli kolonların kullanımının dahil edildiği bu planlamada asistanı Max Fellerer'in önemli katkıları olduğu belirtilmiş, bu tasarımın Gazi Evi'nde de kullanıldığına değinilmiştir (Nicolai, 2011, ss. 103-104).

Yetimlerin [eytam] ekonomik haklarını koruma ve bunları bir finans sistemi içerisinde değerlendirip yetim lehine kazanç elde etme amacıyla 1860'ların ortalarında

Emlâk ve Eytam Bankası

La Banque Immobilière et des Orphelins
The Realstate and Orphans' Bank
Die Hypotheken- und Waisenbank

A

Şekil A.19: “Emlâk ve Eytam Bankası” (Fotoğrafla Türkiye).

kurulduğu belirtilen eytam sandıklarının, Şeyhülislamlığın denetiminde ve ilmiye sınıfının tekelinde faaliyet gösterdiği, bu süreçte de esnaf ve çiftçiye finans sağladığı söylenmiştir. İpotek karşılığında gösterilen emlak üzerinden işlem yapan eytam sandıklarının süreç içerisinde teşkilat ve finansal olarak kendini yenileyemediği ve finansal bir kurum hâline gelemediğine değinilmiş, nihayetinde sandıkların 1926 yılında finansal bir kurum hâline getirilerek Emlâk ve Eytam Bankasına devredildiği belirtilmiştir (Çanlı, 2020, s. 1).

3 Haziran 1926 tarihli “*Emlâk ve Eytam Bankası Kanunu*” başlıklı resmi gazetede yayımlanan 844 nolu, kuruluş kanununa göre (s. 707), yirmi yedi maddelik banka mevzuatının ikinci maddesinde kurumun kuruluş amacı olarak bina sahiplerine ve üzerine bina inşa edilecek arsa sahiplerine kredi verme olarak belirlenmiş, beşinci maddede ise tasfiye edilmiş eytam sandıklarının birikim ve mal varlıklarının Emlâk ve Eytam Bankası’na devredildiği söylenmiştir.

Cumhuriyet’in para politikaları ve bankacılık sistemi çerçevesinde devlet eliyle kurulan bir banka olması bakımından önem arz eden Emlâk ve Eytam Bankası, yeni kurulan devletin ve özellikle başkent Ankara olmak üzere hızla gelişen kentlerin modern bir şehir görünümü kazanmaları için, Osmanlı’dan bu yana kurumsallaşamamış eytam sandıklarına çözüm bulmak, onların birikimlerini değerlendirerek yetim paralarının korunmasını sağlamak amacıyla kurulan bir kurum olması gerekçesiyle ve hemen arkasından kurulan Cumhuriyet Merkez Bankası ile “yeni Türkiye”nin bankacılık sisteminin tamamlayıcı bir ögesi olması sebebiyle Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih edildiği düşünülmektedir.

“*Kızılay Umumî Merkez Binası*” Ankara Kızılay Meydanı’na adını veren yapıdır. Başkent Ankara’daki Numune Hastanesi, Sıhhat Enstitüsü gibi sağlık yapılarının tasarımlarıyla tanınan mimar Robert Oerley’in tasarladığı bina, orta aksta kapının hemen üzerinde bulunan Kızılay’ın simgesi büyük ay görülür şekilde giriş cephesinden, yapının hemen önünde bulunan ve Cumhuriyet döneminin önemli kamusal alanlarından biri olarak addedilen Kızılay Parkı’nın da görüldüğü bir imajla Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil A.20).

Robert Oerley’in, 1927’den itibaren Türkiye’de İmar Müdürlüğü baş danışmanı olarak çalıştığı söylenmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 397). 1928 yılında inşasına başladığı Kızılay Genel Merkezi binasında, üç kanatlı plan şeması

A

La Maison Centrale du Croissant Rouge
The Red Crescent Centre
Das Centralgebäude des Roten Halbmondes

Kızılay Umumi Merkez Binası

Şekil A.20: “Kızılay Umumi Merkez Binası” (Fotoğrafla Türkiye).

uygulaması, neredeyse farklı farklı pavyonlar oluşturacak şekilde tasarladığı düşey cephe elemanlarının bulunması, dikey cephe elemanları tarafından belirlenmiş pencere açıklıklarının olması, bunların üzerinde de kademeli bir alınlığın bulunması, yassı dik çatıların olması ve ön bir bina şeklinde tasarladığı girişiyle yapıda Oerley'e özgü organizasyon elemanlarının görülebildiği belirtilmiştir (Nicolai, 2011, s. 31).

Kamu yararına hizmet eden bir kuruluş olarak kabul edilen Kızılay'ın¹⁴ birçok kan merkezi, hemşire okulu vb. sağlık kurumunu içinde barındırdığı belirtilmiş, özellikle doğal afetlerde önemli görevler yüklenen bir kurum olduğu vurgulanmıştır (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, 1983, s. 1721).

Mustafa Kemal Atatürk, Kızılay'ın faaliyetlerini öğrenmek ve kurumun önemini vurgulamak amacıyla 18 Haziran 1935'de Kızılay Genel Merkezi'ni ziyaret etmiş ve bu haber de 19 Haziran 1935 tarihli Ulus gazetesine "*Atatürk Kızılay Merkezi'nde*" başlığıyla yansımıştır. Atatürk'e bu ziyaretinde Kızılay Genel Merkezi Başkanı Doktor Refik Saydam refakat etmiştir (s. 1).

Halk sağlığını ve dayanışmayı esas alan Cumhuriyet'in sağlık politikaları çerçevesinde öncü sağlık ve yardımlaşma kurumlarından birisi olması sebebiyle, Kızılay Umumî Merkez Binası'nın Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmektedir.

"*Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti*" Cumhuriyet'in en önemli güzergahlarından biri olarak addedilen Ulus ile Yenişehir arasındaki Sıhhiye Meydanı'nda, meydana Numune Hastanesi, Sıhhat Enstitüsü, Kızılay Umumî Merkez Binası gibi işlevi itibarıyla bağlı yapılardan biridir. Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde cadde üzerinden sosyal hayatın içinden, giriş cephesi ve peyzaj vurgulanır şekilde fotoğraflanmıştır (Şekil A.21).

1926-1928 tarihli yapının tasarımının, Ankara'da yaptığı sağlık yapılarıyla tanınan Avusturyalı Theodor Jost'a ait olduğu, mimarın dönemin Sağlık Bakanı Refik Saydam tarafından, birçok Alman doktor ile birlikte genç Cumhuriyet'in gelişimine ve Ankara'nın imarına katkıda bulunmak üzere davet edildiği söylenmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 394).

¹⁴ Kurtuluş Savaşı'nda büyük hizmetler veren Osmanlı Hilâliahmer Cemiyeti, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 1923'te Türkiye Hilâliahmer Cemiyeti, 1935'te de Atatürk'ün teklifi ile Türkiye Kızılay Cemiyeti, 1947'de de Türkiye Kızılay Derneği adını almıştır.

A

Ministère de la Santé Publique
Ministry of Health
Gesundheitsministerium

Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti

Şekil A.21: “Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti” (Fotoğrafla Türkiye).

Bodrum üzerine üç katlı plan şemasına sahip yapının, 1930'ların bazı binalarının özelliklerinden olan simetrik düzenlemeye göre planlandığı belirtilmiştir. Yapıdaki anıtsal görünümü, simetri aksındaki katlar boyunca uzanan Ankara taşıyla kaplı ayakların verdiği vurgulanmış ve bu ayakların üzerlerine de ışıklandırma için yivlerin açıldığı söylenmiştir. Yapının orta kütlesi ile yan kanatlarındaki mekanların bir koridor boyunca iki sıra halinde dizili olduğu belirtilmiştir (Aslanoğlu, 1980, ss. 76-77).

29 Birinciteşrin [Ekim] 1934 tarihli “*Sıhhat teşkilatımız bir yılda ne yaptı?*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberinde (s. 7), Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti'nin halk sağlığı ve hijyenini ilgilendiren kararların alınması ve uygulanması ile ilgilendiği belirtilmiştir. Vekaletin tamamladığı görevler arasında ise, Ankara'da, Bursa'da, Trabzon'da verem dispanseri açtığı, Ankara Numune Hastanesi'nde İsmetpaşa Pavyonu'nu açtığı ve bakteriyoloji, kimya ve çeşitli hastalıklarla ilgili labaratuvarlar kurduğu, hidroterapi, fizik tedavi, kadın ve çocuk servisleri açtığı, hastane kadrosunu ve hasta yatak sayısını arttırdığı, Haydarpaşa Tıp Fakültesi'ndeki eski binaların tadilatını yaptırdığı ve ileride genişletmek üzere burada yeniden bir 250 yataklı bir hastane açmayı planladığı, Sivas ve Erzurum Numune Hastaneleri'nin ameliyathanelerinin iyileştirildiği, İstanbul Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin Adlî ve Cüzzamlılar Pavyonu inşaatının bitirildiği, diğer pavyonlarının da eksikliklerin giderilmesinin planlandığı, Manisa ve Elazığ Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'nin yetkili kadrosunun ve hasta yatak sayısının da arttırıldığı bildirmiştir.

Bu gazete kupürü, “asri” bir ülke olma ülküsünde olan Türkiye'nin Cumhuriyet kurumlarının nasıl işlediğine dair fikir vermektedir. Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti diğer vekâlet yapılarına “örnek” teşkil eder niteliğiyle, toplum sağlığını esas alan çalışmalarıyla, mevcut sağlık yapılarının ıslahı ve yeni yapılacak olanların da “modern” olarak inşa edilmesi amacıyla Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmektedir. Anadolu'nun sağlık merkezlerinin yetersizliği bu binada verilen kararlar neticesinde azaltılmış, eğitim yapılarıyla uzman sağlık personeli eksikliği burada giderilmiş ve Cumhuriyet Dönemi sağlık politikalarına burada yön verilmiş bir mekan olması dolayısıyla da tercih sebebidir.

“*Nafia vekâleti*” Devlet Mahellesi'nde, Clemens Holzmeister'e ait bir dizi idari yapıdan biridir. Demiryolları, liman inşaat işleri, su işleri, yol ve köprü işleri, yapı ve imar faaliyetlerine bakan ve bu işleri gerçekleştirebilecek uzman fen memurları yetiştirme gayesinde olan Nafia Vekâleti, hemen arkasında Milli Müdafaa Vekaleti ve

Genelkurmay binalarının da görüldüğü şekilde, yan cephesi ve bahçesi vurgulanır şekilde fotoğraflanmış bir imajla Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil A.22).

Yapının mimarı Holzmeister’in 1927 yılında yeni başkentin yönetim yapılarını projelendirmek üzere Türkiye’ye davet edildiği söylenmiş, 1934 yılına kadar Türkiye’de, on üç kamu yapısının tasarımını ve yapımını sık sık ülkeye gelerek gerçekleştirdiğine değinilmiştir (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 390).

1934 yılında inşasına başlandığı söylenen vekâlet binasının zemin üzerine dört katlı caddeye dik iki blok ile bunları birleştiren iki katlı orta bloktan oluştuğu belirtilmiştir. Yapıya ortadaki merdivenli ana girişten başka yanlardaki bloklardan da birer girişin olduğu, orta girişten sonra mermerle kaplı antreden bakanlık mekanına ve merasim salonuna geçildiği ve yapının yüz yetmiş beş odasının kütleler boyunca uzanan koridorlara dizildiği söylenmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 80).

12 İkinci Teşrin [Kasım] 1934 tarihli “*Ankara’da Yeni Nafia Binası Açılırken*” başlıklı Vakit gazetesi haberine göre (s. 1), yapıdan “*Yeni üslupta, aydınlık, tertemiz, yenilik ve tazelik kokan bir saray: Nafia*” olarak bahsedilmiş haberin devamında da (s. 4), “*Yeni bina, yeni ruh*” sözleriyle nitelendirilen vekâletin, bütün devlet işlerinde olduğu üzere halkın ilerlemesi, refahı noktasından hareket edeceği vurgulanmıştır.

Cumhuriyet’in bayındırlık ve iskan politikaları çerçevesinde önem arz eden, uzman kadro yetiştirme fikrinde olan Nafia Vekâleti devletin her türlü imar faaliyetleri konusunda “kalkınma” düşüncesinin gerçekleştirileceği yer olması nedeniyle Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih edildiği düşünülmüştür.

“*Milli Müdafaa vekâleti*” Avusturyalı mimar Clemens Holzmeister’in Ankara’da gerçekleştirdiği ilk projelerinden biridir. Sonradan yapılacak vekâletler kompleksine yakın bir alanda bulunan yapı, Nafia Vekâleti, ve hemen yanında bulunan Genelkurmay binalarının da gözüktüğü, cadde üzerinden, Cumhuriyet’in salt bina yapma amacı gütmeyen bina ve çevresini bütüncül olarak değerlendirmesinin bir örneği olarak görülebilecek peyzajla birlikte, kadrada ön ve yan cepheleri ile bahçesinin esas alındığı bir görselle Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil A.23).

Milli güvenliği sağlamak, silahlı kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında Genelkurmay Başkanlığı’nı siyasi, idari, mali ve hukuki yönden desteklemek, ulusal savunmaya

A

Ministère des Travaux Publics
Ministry for Public Works
Ministerium für Öffentliche Arbeiten

Nafia vekâleti

Şekil A.22: “Nafia vekâleti” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil A.23: “*Milli Müdafaa vekâleti*” (Fotoğrafla Türkiye).

yönelik her türlü tedbiri almak gibi vazifeleri olan Milli Müdafaa Vekâleti'nin (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 2, 1983, s. 403) 1927-1931 tarihlerinde yapımı devam eden binasının, büyük dikdörtgen bir avlu çevresinde, koridor boyunca dizilen mekânlardan oluştuğu söylenmiştir. Tasarımının yüzey çıkımları ile tekdüzelikten çıkıp hareket kazandığı belirtilmiş, bu çıkımların ya iki katın üç-dört penceresini kapsayacak biçimde ters T şeklinde, ya da kuzey cephesinde görüldüğü üzere tek pencereli çıkımlar halinde düzenlendiği söylenmiştir. Betonarme iskeletli, subasmanı rustik taşla, giriş üstündeki çıkımları kesme taşla kaplı olan yapının kalanının da gri edelputz¹⁵ sıvalı olduğu ve üst örtüsünün de kiremitli kırma çatı olduğu belirtilmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 78). Bu özellikleriyle askeri kışla mimarisine benzetilen yapının projesinin Viyana'da hazırlandığı söylenmiş (Goethe Institut ve TMMOB Ankara, 2012, s. 214), Holzmeister'in bu vekâlet binası ve daha sonra yapacağı Dahiliye Vekâleti binası başarısından dolayı çok kısa sürede iktidarın mimarı konumuna yükseldiği vurgulanmıştır (Nicolai, 2011, s. 98).

29 Birinci Teşrin [Ekim] 1933 tarihli “*Ankara'nın Büyüyüşü*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberine göre (s. 89), 13 Birinci Teşrin [Ekim] 1923 tarihinde Başkent olan Ankara'nın, 1924 yılında kurulan şehremaneti ile asrî araçlarla donatılacağı müjdesi verilmiş, haberin devamında da (s. 90), bu süre zarfında yapılan yapılar sıralanmış ve Devlet Mahallesi'nin tüm yapılar tamamlandığında alacağı şekil paylaşılmıştır. Haberde aynı zamanda hali hazırda bitmiş olan vekâlet yapılarından Milli Müdafaa Vekâleti'nin de görseli paylaşılmıştır.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, modern bir şehir yaratma ülküsüyle tasarlanan başkent'in idari yapılarının hakim olduğu Vekâletler Semti binalarının ilk örneği olması sebebiyle Milli Müdafaa Vekâleti'nin albüm için tercih edildiği söylenebilir.

“*Genelkurmay*” Devlet Mahallesi'nde, Clemens Holzmeister'in tasarladığı bir diğer yapı olan, vazifeleri arasında Silahlı Kuvvetler'in bütçesi ve idari hizmetlerin yürütülmesinden sorumlu olmak gibi kurumla organik ilişkileri bulunan Milli Müdafaa Vekâleti'nin yanında konumlandırılmış askeri yapıdır. Albümde, önünde bulunan caddenin ve bahçesinin de görüldüğü, karşısında bulunan Nafia Vekâleti bahçe duvarı hizasından fotoğraflanmış bir imajla albümde yer almıştır (Şekil A.24).

¹⁵ Bir tür kaba pürüzlü dış sıvadır. Almanya'ya özgüdür. 1930 sonrasında Türkiye'de de kullanılmaya başlanmıştır.

A

Édifice du Grand État-Major
The Building of the General Staff
Das Generalstabgebäude

Genelkurmay

Şekil A.24: “Genelkurmay” (Fotoğrafla Türkiye).

3 Mart 1924'te, Erkânı Harbiyei Umumiye Vekâleti olan isminin Erkânı Harbiyei Umumiye Riyaseti (Genelkurmay Başkanlığı) olarak değiştirildiği belirtilen kurumun, Silahlı Kuvvetler'in disiplin, harekât, eğitim ve istihbarat faaliyetlerinden mesul olduğu söylenmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, 1983, s. 2610).

1929'da inşasına başlandığı söylenen H şeklindeki Genelkurmay binasının, üç uzun bloğun birleşiminden oluştuğu belirtilmiştir. Paralel iki uzun bloğun uçlarına yarım daire biçimli uzantıların eklendiği, bunlardan kuzeye bakan ikisinin sonradan yıktırıldığı¹⁶, bunlar ile ana girişte bulunan yarım daire şeklindeki eklemenin, yapının görünümünü yumuşattığı vurgulanmıştır. Yarım daire uzantıların aynı yıllar hem Türkiye'de hem de Batı mimarlığında her tür yapıya uygulanabilen bir özellik olduğu üzerinde durulmuştur. Holzmeister'in Türkiye'deki yapılarında uyguladığı cumba görünümündeki yüzey çıkmalarının, caddeye dik iki bloğun ön cephesinde de görüldüğüne değinilmiş, cephelerdeki pencerelerin dizilerek sıralar oluşturduğu belirtilmiştir. Simetri aksındaki merdivenli girişin yarım daire biçimli vestibülünün, Ankara taşıyla kaplandığı, üstündeki katların ise sıvalı olduğu söylenmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 88). Holzmeister'in çoğu yapısında olduğu gibi bu yapıda da Ankara taşını kullanmış olması, yerel malzemeye verdiği önemin göstergesi niteliğindedir.

29 Teşrinievvel [Ekim] 1931 tarihli, "*Ankara'da İki Güzel Bina*" başlıklı Vakıf gazetesi haberine göre (s. 1), Erkânı Harbiyei Umumiye olarak adı geçen Genelkurmay ve bu kurumla ilişkili Millî Müdafaa Vekâleti binalarının 29 Teşrinievvel [Ekim] günü saat 10'da açılışlarının gerçekleştirileceği bildirilmiştir.

Cumhuriyet'in savunma politikaları çerçevesinde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin eğitim, operasyon ve düzeninden sorumlu kurum olması itibarıyla önem arz eden ve Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri'nden oluşan Türk Ordusu'nun yönetim zincirinin başındaki ismin Genelkurmay Başkanı'nın burada bulunması sebebinden ötürü Genelkurmay binasının Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmüştür.

¹⁶ Yapının, sonradan önü yüksek taş revaklı bir ek kısımla Millî Müdafaa Vekâleti binası ile birleştirildiği söylenmiştir. Bu sayede organik olarak birbirine bağlı olan bu iki kurumun fiziksel olarak da bağlandığı söylenebilir.

“Vilâyetlerevi (Dahiliye vekâleti)” Clemens Holzmeister’in Devlet Mahallesi’ndeki vekâlet yapılarından biridir. Yapı, orta ve yan bloklar ile avlunun görüldüğü arka cepheden, kadrada sadece binanın esas alındığı bir görselle Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil A.25).

Bodrum üzerine beşer katlı iki yatay blok ve U şeklini oluşturan üç katlı blokların birleşiminden oluşan bir plan şemasına sahip olduğu söylenen vekâlet binasının yapım tarihi olarak 1932 verilmiştir. U şeklini oluşturan uzun kütlenin ortasındaki on beş çıkmalı aksın ayaklarla taşındığı, bu ayakların oluşturduğu revak yoluyla yapının büyük tören alanına bağlantısının sağlandığı belirtilmiş, simetri aksında avluya doğru çıkan tek katlı bir uzantıdan bahsedilmiştir. Bloklardaki pencerelerin tekdüze bir biçimde serpmne sıvalı cephelere yerleştirildiği, girinti ve çıkmalarla daha hareketli bir cepheye sahip avlu içindeki uzantının ise taşla kaplı olduğu vurgulanmıştır (Aslanoğlu, 1980, s. 79).

29 Birinci Teşrin [Ekim] 1934 tarihli *“Vilâyetlerevi ve Emniyet Âbidesi Açıldı”* başlıklı Vakit gazetesi duyurusuna göre (s. 2), aynı gün gerçekleşen iki yapının açılışına Millet Meclisi Başkanı Kâzım [Fikri Özalp] Paşa ile Başbakan İsmet [İnönü] Paşa ve birçok devlet erkânı katılmış ve İsmet Paşa bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Vilâyetlerevi’nin tamamlanmasının mutlu bir hadise olduğundan bahsetmiş, devlet merkezinde bu kadar güzel bir eserin gerçekleşmesine katkı sağlayanları tebrik etmiş ve bütün vilâyetlerin beraber çalışması ve devlet müesseseleriyle yakın ilişkide olmaları fikrinin nihayet gerçekleşiyor olmasına değinmiştir. İsmet Paşa’nın bu sözleri Cumhuriyet dönemi kurumlarının birbiriyle sürekli etkileşimde olabilmeleri için birbirlerine yakın alanlarda tasarlanmaları fikrinin bir göstergesi niteliğindedir. Yeni kurulan devletin iç güvenlik ve asayişinden sorumlu bir kurum olması itibarıyla, idari ve siyasi sorumluluklarıyla mülki ve mahalli idarelerle sıkı ilişkileri sebebiyle Cumhuriyet’in vazgeçilmez bir kurumu olarak değerlendirilebilecek Vilâyetlerevi (Dahiliye Vekâleti) binasının, Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmektedir.

“Devlet Mahallesi”, Vekâletler Mahallesi ya da Hükümet Mahallesi gibi içerisinde bulunan yapıların fonksiyonlarına göre şekillenmiş isimleri olan semt, Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, yalnızca vekâlet binaları ve kamu yapılarıyla değil aynı zamanda Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan Cumhuriyet dönemi konut mimarisi

A

Le Ministère de l'Intérieur
Ministry of the Interior
Das Innenministerium

Vilâyetlerevi (Dahiliye vekâleti)

Şekil A.25: “Vilâyetlerevi (Dahiliye vekâleti)” (Fotoğrafla Türkiye).

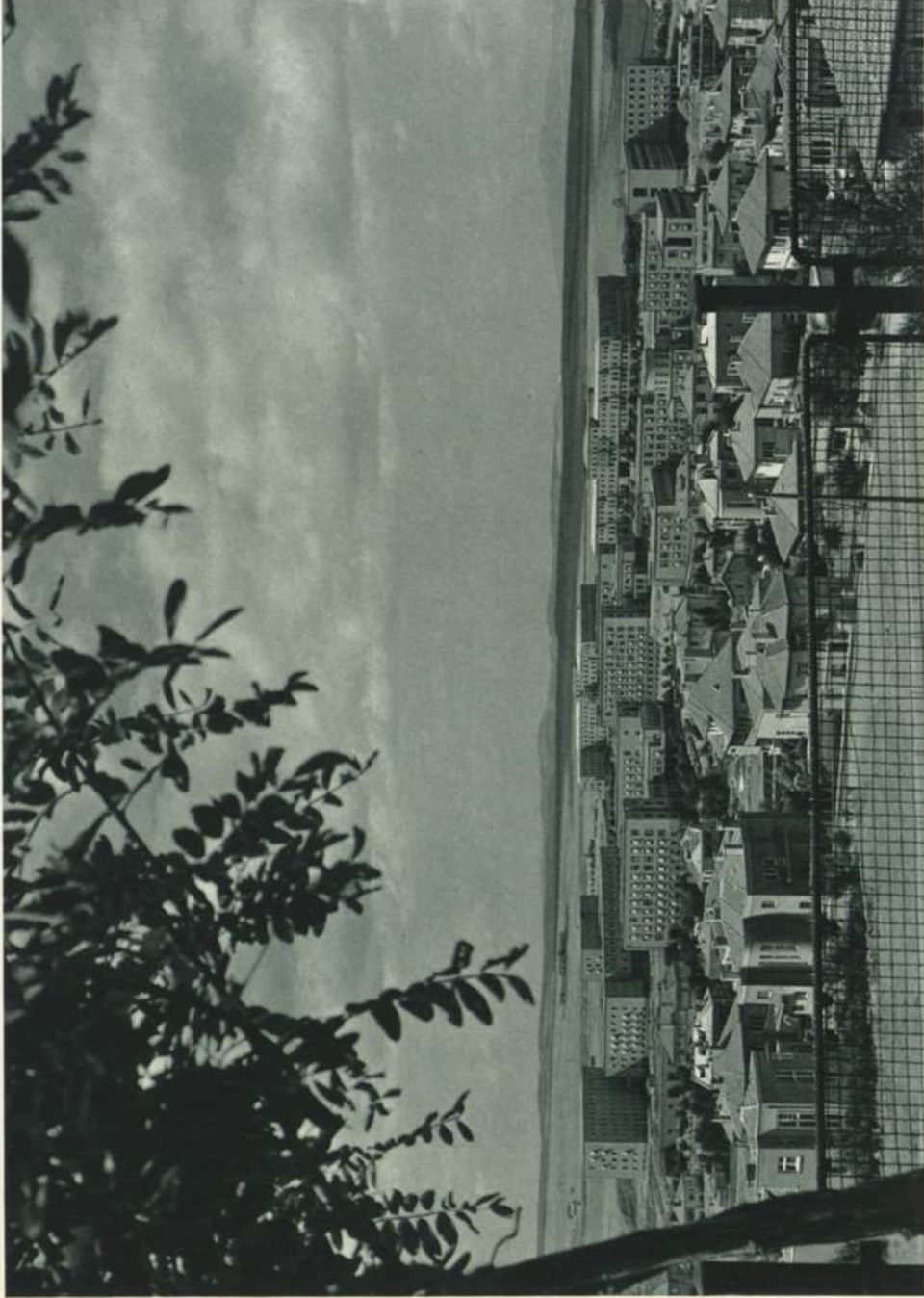
örneklerinin de görüldüğü şekilde, Kocatepe yönünden, yeşillikler içerisinde fotoğraflanmış bir imajla yer almıştır (Şekil A.26).

Yeni rejimin modernliğinin virtini olarak nitelendirilen Bakanlıklar Kompleksi'nin yeri için, kale çevresindeki eski Ankara'dan en uzak nokta olan Yenişehir'in güney ucunun düşünüldüğü ve Büyük Millet Meclisi ile sona erdiği söylenen Devlet Mahallesi'nin burada üçgen bir süperblok şeklinde tasarlandığını söylenmiştir (Bozdoğan, 2002, s. 85). Hükümet Mahallesi'nin oluşumunun iki yıl içerisinde, 1929 ve 1930 yıllarında kavramsal olarak geliştirildiğinden bahsedilmiş, plan aşamasında Clemens Holzmeister'in kavramsal fikirlerinin nihai olarak Jansen'in fikirlerine üstün geldiği vurgulanmıştır. 1930'lu yıllarda tasarımlarının tümü gerçekleştirilememiş olmasına rağmen Holzmeister'in projesine prensip olarak bağlı kalındığı belirtilmiştir (Nicolai, 2011, s. 91).

5 Teşrinisani [Kasım] 1932 tarihli, "*Ankara'da Devlet Mahallesi'nde Vilâyetlerevi ve Yeni Vekâletler*" başlıklı Milliyet gazetesi haberine göre (s. 5), yapımına başlandığı belirtilen, bir tarafı Dahiliye Vekilliği Daireleri'ne, bir tarafı Emniyet Umum Müdürlüğü'ne, diğer tarafı da Jandarma Umum Müdürlüğü'ne tahsis edildiği söylenen Vilâyetlerevi'nin önüne İktisat ve Nafia Vekillikleri'nin yapılacağı duyurulmuştur. 1936 tarihli, 5 Numaralı, Nafia İşleri Mecmuası'nda yer alan "*Bakanlıkların 1936 yılında görünümü*" (s.152), görseli üzerinde yeri tespit edilen yapıların da bu duyuruyu kanıtlar şekilde olduğu, plan itibarıyla birbirine benzeyen İktisat ve Nafia vekâletlerinin aynı aksta konumlandırıldığı ve Vilâyetlerevi yapısının da hemen arka aksta yer aldığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.1.4a). Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan Devlet Mahallesi detay fotoğrafında da, albümde ayrıca fotoğrafları bulunan Vilâyetlerevi (Dahiliye Vekâleti), Nafia Vekâleti, Genelkurmay, Millî Müdafaa Vekâleti binaları ile bu vekilliklerle ilişkileri bağlamında değerlendirilen ve albümde imajları yer almayan İktisat Vekâleti, Yargıtay ve İnhisarlar Umum Müdürlüğü yapılarının yerleri bu doğrultuda tespit edilmiştir (Şekil 4.1.4b).

Cumhuriyet ideolojisine yön veren, "yeni" kavramı Cumhuriyet'in ilk on yılında tasarlanan tüm kamu kurum ve kuruluşlarında kendini göstermiş ve "asrı" olma ülküsüyle yola çıkan Türkiye'nin başkentinin devlet yapılarının geldiği nokta, görsel propaganda metodu kullanılarak Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde verilmek istenmiştir.

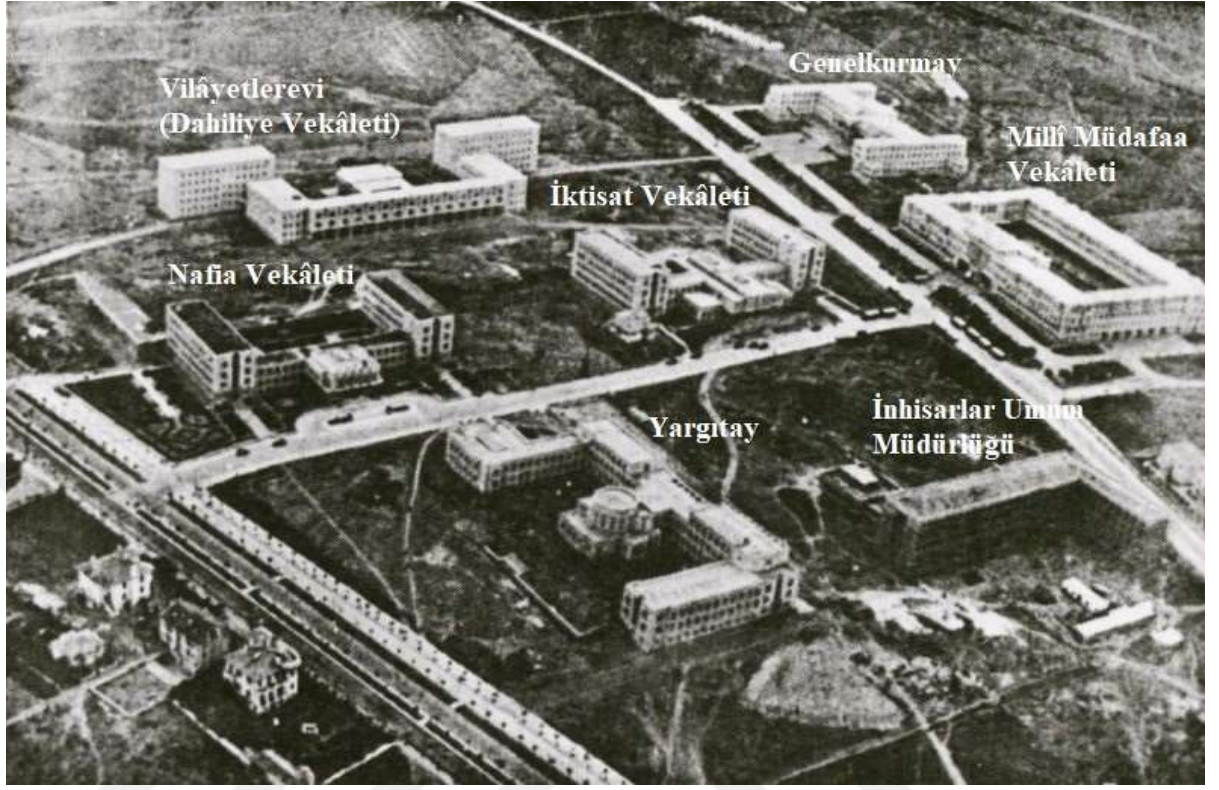
A

Devlet Mahallesi

Quartier des Ministères
Ministerial Quarters
Ministérienviertel

Şekil A.26: “Devlet Mahallesi” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil 4.1.4a: Atalay, Talebazadeh, (2022), “1936 tarihli, 5 Numaralı, Nafia İşleri Mecmuası’nda yer alan “Bakanlıkların 1936 yılında görünümü” (s. 152), fotoğraf üzerinde Vekâletlerin Tespiti.

Şekil 4.1.4b: Atalay, Talebazadeh, (2022), “Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer alan Devlet Mahallesi” imajı üzerinde Vilâyetlerevi (Dahiliye Vekâleti), Nafia Vekâleti, Genelkurmay, Millî Müdafaa Vekâleti binalarının tespiti.

4.2 Turizm ve Tanıtım

Cumhuriyet Dönemi'nde turizm alanına ilk fiili ilginin, 1923'te, sonradan ismi Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu olan, İstanbul'da kurulan Türk Seyyahîn Cemiyeti ile olduğu söylenmiştir. Kurumun, memlekete gelen turistlere tercümanlık eden yabancı kişilerin Türkiye hakkındaki menfî söylemlerine karşı oluşturulduğu belirtilmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 9, 1983, s. 2555). Kurumun çalışmaları sonucunda ilk turizm prospektüsleri, ilk afişler, ilk karayolu haritalarının bastırıldığı, ilk tercüman rehberlik sınavlarının yapıldığı kaydedilmiştir (Kozak, Akoğlan, Kozak, 1997, s. 83).

Kurumun faaliyetleri arasında, 1 Haziran 1930, "*Turizm Kongresi Dün Açıldı*" başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde de (s. 1), bahsi geçen Beynelmilel Turizm Kongreleri de vardır. İstanbul'da Turing Kulüpler Reisi M. Hennberg riyasetinde gerçekleştiği belirtilen kongrede, açılış konuşmasını Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın yaptığı duyurulmuştur. Haberin alt başlığını oluşturan "*Turing Kulüpler Kongresi*" yazısında, Yunus Nadi, turizmden memleketin istifadesinin bir devlet meselesi olduğunun ve en iyi şekilde yürümesi hususunda alakadar olacak dairenin de Dahiliye Vekâleti olacağının vurgusunu yapmıştır.

11 Mayıs 1933, "*Turing ve Otomobil Kulübü Bir Program Hazırladı*" Vakıf gazetesi haberinde (s. 6), kurumun turizmin geliştirilmesi yönünde hazırladığı tasarısında Halkevleri'nde turizm faaliyetleri ile uğraşılması, film yapmak, konferans vermek, müzelerde tetkiklerde bulunmak, talebeye memleketi taşırayı gezdirmek, millî sanatları teşvik ve milli eserleri teşhir etmek üzere tanıtmak, müzelerde ve turizm mekanlarında konaklama, yeme içme, ulaşım hizmetlerine dair bir program ile propaganda ilânlarının oluşturulması gibi maddeler sıralanmıştır. Bu haber ile kurumun yalnızca memlekete seyyah getirmeyi amaçlamadığı, memleketin öğrencilerini ülkeleriyle ilgili bilgilendirme arzusunda olduğu da gözlemlenmektedir.

Turizm işlerine ait ilk yasal düzenleme, 29 Mayıs 1934 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan, 27.5.1934'te kabul edilen, 2450 sayılı "*İktisat Vekâleti Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun*"la olmuştur. Yasayla, İktisat Vekâleti'nin iş ve vazifeleri arasında gösterilen "neşriyat ve propaganda ve turizm işleri" Dış Ticaret Dairesi-Türk Ofis'e verilmiştir.

28 Nisan 1935 tarihli “*Bizde Turizm*” başlığıyla (s. 6), yayımlanan Son Posta gazetesi haberinde, turizm işinin her yerde olduğu gibi Türkiye’de de devlet eliyle oluşturulduğu anlatılmıştır. Turing Kulüp ve belediyelerin meşgul olduğu turizm işleriyle Kânunisani [Ocak] 1935’ten itibaren Türk Ofis’te açılan turizm bürosunun ilgileneceği belirtilmiştir. Büronun memleketin turizm faaliyetleri ile propagandaları takip ederek Türkiye Turizmi’nin gelişimine katkı sağlayacağı söylenmiştir. Gazete metninde, Türkiye Turizmi’nin niteliğiyle ilgili de bilgi verilmiş, 1928-1934 yılları arasında deniz ve demiryolları ile gelen turist sayısı paylaşılmıştır. 1931 ve 1932 yıllarındaki düşüşün sebebi olarak da Dünya Ekonomik Buhranı gösterilmiştir. Türk Ofis’in teşebbüsüyle çeşitli bakanlıkların, Belediye Turizm Şubesi’nin ve Turing Kulüp Başkanı’nın da katıldığı bir toplantının düzenlendiği, toplantının içeriğinin de gümrük ve pasaport işlemleri, yolların tamiri, otellerin ıslahı ve sınıflara ayrılması, turizm yolları inşaaası, şehirlerin güzelleştirilmesi gibi konulardan oluştuğu söylenmiştir. Turizm için alınacak bu tedbirler, şehirlerin düzenlenmeleri ve “modern” bir görünüm kazanmaları açısından önemlidir.

22 Nisan 1935 tarihli, “*Turing Kulüp Kongresi*” başlıklı (s. 2), Cumhuriyet gazetesi haberinde, 1934-35 kurultayı için yapılan toplantıda, Türkiye turizminin üç sahasından bahsedilmiş, bunların da İstanbul ve çevresi, İzmir ve çevresi ve Ankara-Konya çevresi olduğu belirtilmiştir. Turizm işinin her ülkede ancak hükümetlerin onu anlaması ve ele alması ile yürütebileceği üzerinde durulmuştur.

5 Kânunisani [Ocak] 1936 tarihli “*Turizm Kongresi Yarın Ankara’da Toplanıyor*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 3), kongrede Turing Kulüp tarafından hazırlanan lâhiyanın incelenerek, son şeklini alacağı belirtilmiştir. Kulüp, turizm işlerinin belediyelerin kontrolünden alınıp, merkezden idare edilmesini önermiştir. Bu haberler, turizm faaliyetlerini İktisat Vekâleti yürütse de Turing Kulübü’nün, turizm inkişafında söz sahibi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

1920 senesinde İcra Reisliğine bağlı olarak Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet Umumiyesi’nin kurulduğu, bu kuruluşun hariciye ve dahiliye vekaleti teşkilatı içinde zaman zaman yer değiştirdiği, 1926 yılında da adının Matbuat Umum Müdürlüğü’ne çevrildiği söylenmiştir (Köfteoğlu, Karabulut 1998, s. 16).

29 Mayıs 1934 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan, 26.5.1934 te kabul edilen, 2444 sayılı “*Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilatına ve Vazifelerine Dair Kanun*”la,

Dahiliye Vekilliğine bağlı Matbuat Umum Müdürlüğü'nün vazifeleri sıralanmış, memleket dahilinde ve haricinde tanıtıcı faaliyetler bu maddelerin esasını oluşturmuştur.

Devlet eliyle oluşturulan kurumların yanında, Türkiye turizmi mevzuunda seyahat acentelerinin de bahsi geçmiştir. 1925 yılında İstanbul'da kurulan Türkiye'nin ilk seyahat acentesi olduğu söylenen NATTA (National Turkish Tourist Agency) bunlardan biridir. Birçok seyahat acentesinin Türkiye temsilciliğini üstlenen acentenin Türkçe yazışmalarda Milli Türk Seyahat Acenteciliği ismini kullandığı belirtilmiştir. Aynı dönemde kurulan başka acentelerin de varlığı bildirilmiş, bunların pasaport vize işlemlerinde uzmanlaştıkları bilgisi verilmiştir (Akçura, 2012, ss. 34-40).

Cumhuriyet Dönemi turizm politikaları Turing Kulübü, Türk Ofis ve Matbuat Umum Müdürlüğü olmak üzere üç sacayağı üzerine kurulmuştur. Turizm endüstrisinin, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün bir ürünü olan Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne yansması memleketin tarihi dokusunun tanıtılması başlığı altında arkeolojik alanlarla, eserlerle ve tarihi yapılarla olurken, ülkedeki doğal güzellikler ise turizmin bir diğer faktörü olarak albümde yer almıştır.

4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler (Ek B), (Çizelge B.1).

Arkeoloji biliminin Türkiye tarihinin, Batı medeniyetlerinin Osmanlı'ya karşı izlediği yağmacı politikayla başladığı söylenmiş, Âsar-ı Atika Nizamnamesi'nin kaldırılmasını sağlayan, Türk arkeolojisinin ilk bilinçli temsilcisi olarak addedilen 1881'de Müze-i Humayun Müdürü Umumi olarak göreve başlayan Osman Hamdi Bey'le devam ettiği belirtilmiştir. Cumhuriyet dönemi ise, çağdaş ülke arkeolojisinin oluşum çağı olarak nitelendirilmiştir. Dönemin başlarında 1931'de Türk Tarih Kurumu'nun, kısa süre sonra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde kürsü haline dönüştürüldüğü belirtilen 1934'de Türk Arkeoloji Enstitüsü'nün ve 1936'da Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin faaliyete geçmesiyle arkeolojide ulusal bir bilinç yoluna gidildiği, çalışmaların yurt yüzeyine yayıldığı belirtilmiştir. Dönemin genel özelliğinin malzemeyi toplamak, tanımak, sınıflandırmak, ilişkileri saptamak ve tanımsal nitelikteki yayınlara başlamak olduğu söylenmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, 1983, ss. 71-101).

20.yy'ın ortalarına kadar ulus devlet olma çabasındaki ülkelerin uğraşı olan arkeolojiye Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerinde kurduğu yeni devletle, oluşturduğu yeni ulusla Atatürk'ün de kayıtsız kalmadığına değinilmiş, fakat bu durumun yalnızca politik bir araç olarak arkeolojiye yönelmiş olmaktan çok, Atatürk'ün kişisel merakından kaynaklı olduğu belirtilmiştir. Atatürk'ün özel olarak ilgilendiği ören yerlerinden biri olduğu belirtilen Bergama'da o yıllarda Alman Arkeoloji Enstitüsü kazı çalışmalarını sürdürmektedir. 1933'te Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın kazıyı gezdiği, çıkan eserlerin fotoğraflarını da Atatürk'e gösterdiği, bunun neticesinde de H. Hanson'un yeni bir müze projesini çizmekle görevlendirildiği kaydedilmiştir (Özdoğan, 2011, ss. 194-196).

13 Şubat 1933 tarihli, "*Bergama Harabelerinde...*" başlıklı Son Posta gazetesi haberi de bu bilgiyi doğrular niteliktedir (s. 4). Haberde, memlekete çok sayıda seyyahın gelmesini sağlayan Bergama'da büyük bir müze açılacağı duyurulmuş, hususi müze binasının temellerinin atıldığı belirtilmiştir.

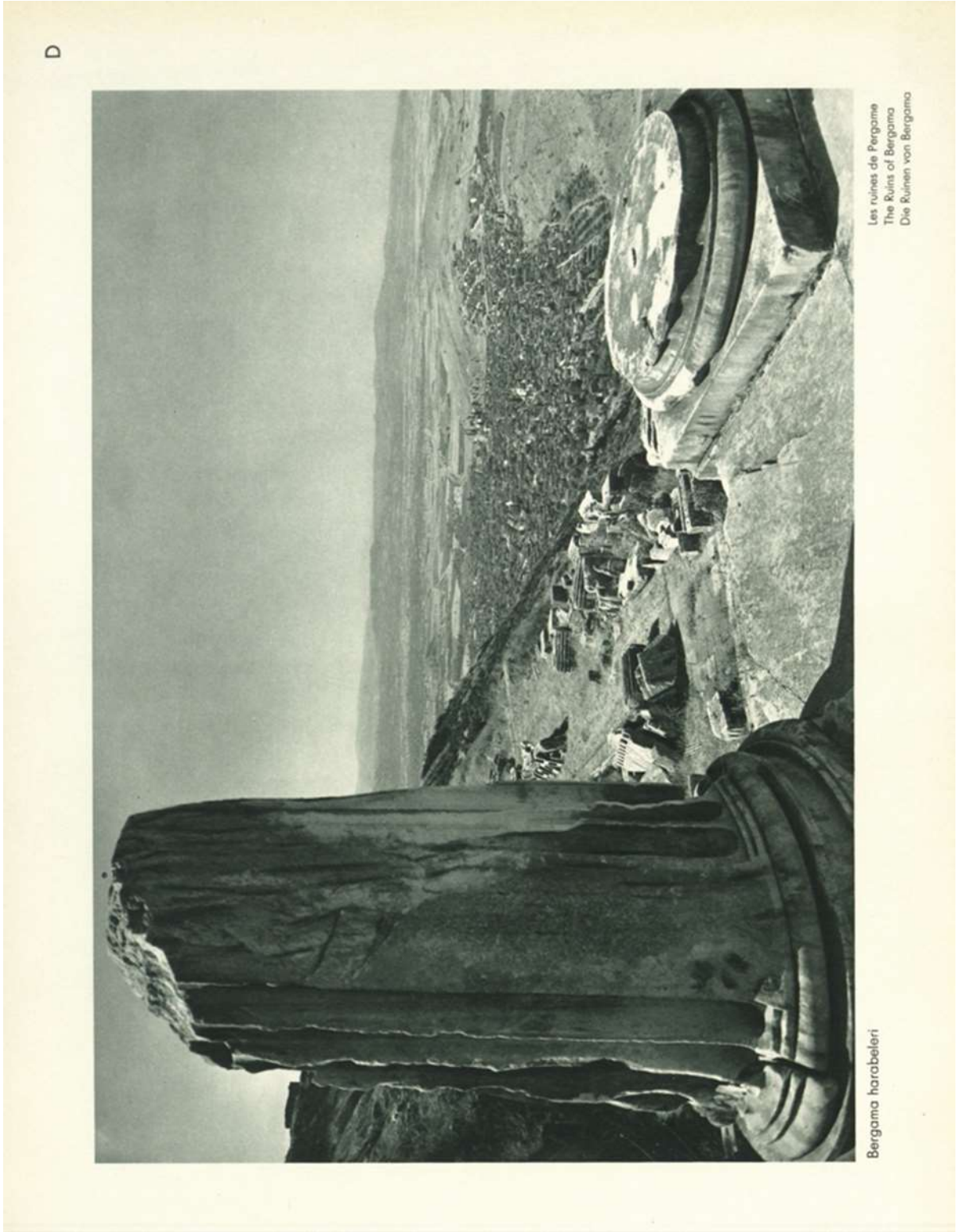
Atatürk'ün yapılan inşaatı denetlemesi, 14 Nisan 1934 tarihli "*Gazi Hz. Ayvalık ve Edremit'te*" başlıklı Akşam gazetesi haberinde yer bulmuştur (s. 2). Haberde, Mustafa Kemal'in Bergama'daki antik şehri ziyaret ettiği ve yaptığı tatbikattan bahsedilmiştir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde Cumhuriyet Dönemi turizm politikaları kapsamında ve Atatürk'ün özel ilgisi çerçevesinde değerlendirilen arkeolojik alan fotoğraflarının aktarımı Bergama, Sard, Pompeipoli antik kentleri ile kale özelliği taşıyan Urfa İç Kale ve Kızkalesi ile olmuştur.

"*Bergama harabeleri*" (Şekil B.1) isimli imajda Pergamon Antik Kenti, Dionysos Tapınağı'nın sütun kalıntıları görülürken, antik kent Aşağı Kent'e bakar şekilde fotoğraflanmıştır. İki imajla albümde yer alan Manisa'da bulunan Sardes Antik Kenti'nin, "*Sard*" (Şekil B.2a) isimli imajda, antik kentte bulunan Artemis Tapınağı kurulu olduğu coğrafyanın arka planda görüldüğü şekliyle verilirken, "*Sard sütunları*" (Şekil B.2b) isimli imajda tapınağın doğusunda bulunan in situ iyon sütun başlıkları görülmektedir. "*Pompeipoli*¹⁷" (Şekil B.3) isimli Soli ya da Viranşehir¹⁸ de

¹⁷ Pompeipoli [Soli], Atatürk'ün vefatından önce, ziyaret ettiği antik kenttir. (1937).

¹⁸ Ekim 1935 No: 9, "*La Turquie Kamaliste*" dergisinde Othmar Pferschy'nin çektiği fotoğraf "*Mersin Viranşehir*" olarak isimlendirilmiştir.

Şekil B.1: “Bergama harabeleri” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.2a: “Sard” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.2b: “Sard sütunları” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.3: “Pompeipoli” (Fotoğrafla Türkiye).

denilen antik liman kenti, korint sütun başlıklarının görüldüğü sütunlu yol imajıyla albümde yer almıştır. “*Urfa*” (Şekil B.4) isimli imajda Urfa İç Kale’den korint başlıklı iki sütun gövdesi şehre hakim tepeden fotoğraflanırken “*Kızkalesi (Mersin)*” (Şekil B.5) isimli imajda Korykos Antik Kenti içerisinde bulunan Ada [Deniz Kalesi] Kara Kalesi’nden fotoğraflanmıştır.

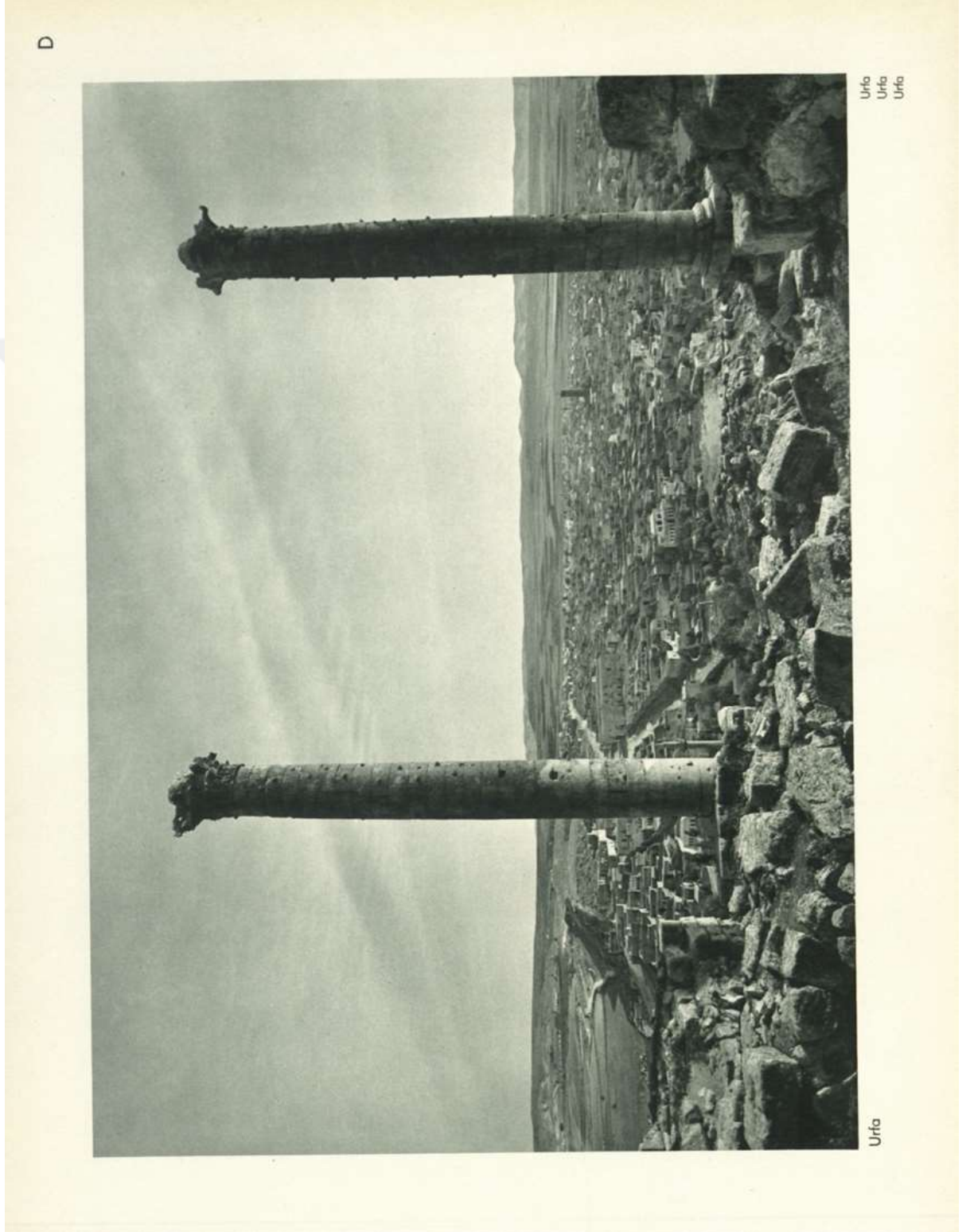
Cumhuriyet rejiminin arkeolojiye bakış açısı, turizm faaliyetlerine de yansımış, 26 Mayıs 1935 tarihli, “*Efes ve Bergama Harabeleri*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 6), son zamanlarda bu iki ören yerini ziyaret edenlerin sayısının arttığından bahsedilmiştir. Turing ve Otomobil Klübü merkezinin (İzmir Şubesi) ülkenin tanıtılması ve mevcut rakamdan daha fazla seyyah gelmesi için yaptığı çalışmaların memleketin iktisat hayatına katkısı anlatılmıştır.

15 Eylül 1935 tarihli “*Anıtlarımızı Koruyalım*” başlıklı Ulus gazetesi haberinde de Lidya’nın baş şehri olan Sard kentinden bahsedilmiş Amarikalı bir araştırmacının yalnızca iki sütunu görülen kenti ortaya çıkarttığından bahsedilmiştir (s. 2). Haberde, memleketin bu değerlerinin bilincinde olma ve onları koruma vurgusu yapılmaktadır.

Tarihi (eski) eserler faslı, Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne Cumhuriyet rejiminin tarihi eser politikaları çerçevesinde müzelerde bulunan eserler ile yer almıştır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde bulunan eserler albümün bu bölümünün muhteviyatını oluşturmaktadır.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri albüme üç imajla yansımıştır. “*Arkeoloji müzesi (İstanbul)*” isimli imajda müze kompleksini oluşturan Çinili Köşk ile Arkeoloji Müzesi’nin giriş cepheleri ve müzeye ait olan lahit ve heykeller ile müze kompleksinin kullandığı ortak avlu görülmektedir. İmaj, dönemin sosyal hayatına –müzelere rağbet konusu- dair de fikir vermektedir (Şekil B.6a). Albümün Arkeoloji Müzesi ile ilişkili ikinci görseli “*İskenderin lâhdi. Arka plânda ağlıyan kadınların lâhdi (Arkeoloji müzesi, İstanbul)*” isimli imajdır. Fotoğrafta (Şekil B.6b) müzenin simgesi niteliğinde olan Osman Hamdi Bey’in müze envanterine kazandırdığı, Sayda Nekropolü’nden lahitler görülmektedir. “*Afrodite¹⁹ ve Efeb (Arkeoloji müzesi, İstanbul)*” (Şekil B.6c) isimli müzeyle ilişkili son görselde de, en arka kısımda Okeanos Heykeli, orta kısımda

¹⁹ Afrodite olarak isimlendirilen heykelin görsel karşılaştırma metodu ile Kadın Ozan Sopho’nun Başı olduğu tespit edilmiştir.

Şekil B.4: “Urfa” (Fotoğrafla Türkiye).

Kızkalesi (Mersin)

Kızkalesi (Mersin)
Kızkalesi (Mersin)
Möckenschloß (Mersin)

D

Şekil B.5: “Kızkalesi (Mersin)” (Fotoğrafla Türkiye).

D

Le Musée archéologique d'Istanbul
The Archaeological Museum (Istanbul)
Archäologisches Museum (Istanbul)

Arkeoloji müzesi (İstanbul)

Şekil B.6a: “Arkeoloji müzesi (İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).

D

Sarcophage d'Alexandre le Grand. Dans le fond sarcophage des pleureuses (Musée archéologique, Istanbul)
 Sarcophagus of Alexander the Great. In the background the Sarcophagus of the Weeping Women (Archaeological Museum, Istanbul)
 Sarkophag Alexanders des Großen. Im Hintergrund Sarkophag der weinenden Frauen (Archäologisches Museum, Istanbul)

İskenderin lâhdi. Arka plânda ağlıyan kadınların lâhdi (Arkeoloji müzesi, İstanbul)

Şekil B.6b: “İskenderin lâhdi. Arka plânda ağlıyan kadınların lâhdi (Arkeoloji müzesi, İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).

Afrodite ve Efeb (Arkeoloji müzesi, İstanbul)

Aphrodite et Ephèbe (Musée archéologique, Istanbul)
Aphrodite and Ephebus (Archæological Museum, Istanbul)
Aphrodite und Ephebus (Archäologisches Museum, Istanbul)

U

Şekil B.6c: “Afrodite ve Efeb (Arkeoloji müzesi, İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).

bulunan Ephebos Heykeli ile en önde yer alan Kadın Ozan Sapho'nun Başı görülmektedir.

6 Nisan 1938, "*İstanbul Müzelerinde Ağlayan Kadınlar Lahdi*" başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 6), lahitlerin üzerindeki kabartma sahnelerdeki olaylar anlatılmıştır. Haberin ilgi çeken kısmı yabancı seyyahların bu eserlere büyük ilgi duymalarının söylenmesidir. Bu haber, Cumhuriyet rejiminin ülkenin tanıtımı yolunda izlediği turizm politikalarında muvaffak olduğunun göstergesi niteliğindedir.

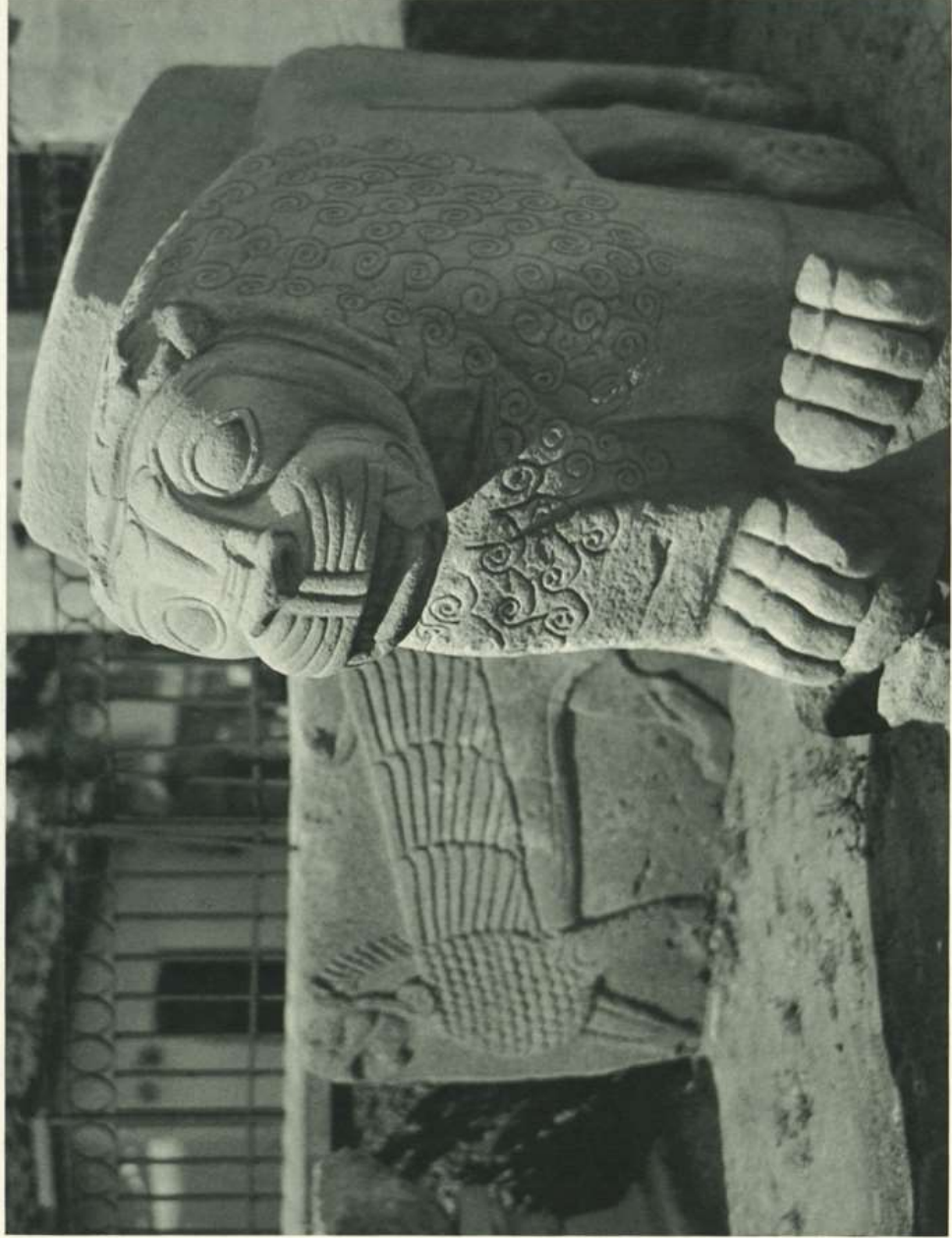
Cumhuriyet Dönemi'nin bir diğer müze yapısı olan Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi albüme müzede bulunan Eti [Hitit] dönemine ait eserlerle yansımıştır. "*Bir eti eseri*" (Şekil B.7a) isimli imajda Aslantepe'den bir yanı aslan şeklinde yontulmuş ortostat (grifon kabartma) ile arkada Frig kabartması görülmektedir. "*Bir eti kabartması*" isimli imajda Karkamış Antik Kenti'nden Hitit Savaş Arabası kabartması fotoğraflanmıştır (Şekil B.7b). "*Bir eti eseri*" (Şekil B.7c) isimli bir diğer imajda da sfenks kaide yer almaktadır.

15 Nisan 1933, "*Türkiye'de Eski Eserler*" başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde (s. 5), Anadolu'da geçmiş medeniyetler bakayasını aramak için hafriyat yapılacağı duyurulmuş, Türkiye'de ilk defa olacağı vurgulanan eski abidelerin tescili, korunması ve tamiri için bir program oluşturulacağı belirtilmiştir. Maarif Vekaleti'nin Ankara'da bir millî müze tesisine karar verdiği bu müzenin bilhassa Eti eserlerini içereceği vurgulanmıştır. Haberde bahsi geçen müze Anadolu Medeniyetleri Müzesi'dir. Bu haber, Cumhuriyet Dönemi müzecilik faaliyetlerinin bir program dahilinde geliştiğinin göstergesi niteliğindedir.

4.2.2 Tarihi yapılar (Ek B), (Çizelge B.2).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eski eserlerle ilgili tek kurum Hars Dairesi'dir. Kurumun çalışmalarının daha çok kazı ve müzecilik hizmetlerine yönelik olduğu söylenmiştir. 1922'de Asar-ı Atika ve Müzeler Müdürlüğü olarak ayrıldığı belirtilen kurumun korumaya yöneldiği ve ülke ölçeğinde bir kültür varlıkları envanteri hazırlama konusunu memleketin gündemine getirdiği kaydedilmiştir. Bu dönemde eski eserlere yönelik onarımların da yapıldığı bunlardan ilkinin de Ayasofya olduğu belirtilmiş, bunu Sultanahmet ve Manisa Muradiye Cami ile Konya Mevlana Türbesi'nin izlediği

D

Oeuvre d'art hittite
A Hittite work of art
Hittisches Kunstwerk

Bir eti eseri

Şekil B.7a: “Bir eti eseri” (Fotoğrafla Türkiye).

D

Oeuvre d'art hittite
A Hittite work of art
Hittisches Kunstwerk

Bir eti eseri

Şekil B.7b: “Bir eti kabartması” (Fotoğrafla Türkiye).

Bir eti kabartması

Bas-relief hittite
A Hittite Relief
Hittisches Relief

D

Şekil B.7c: “Bir eti eseri” (Fotoğrafla Türkiye).

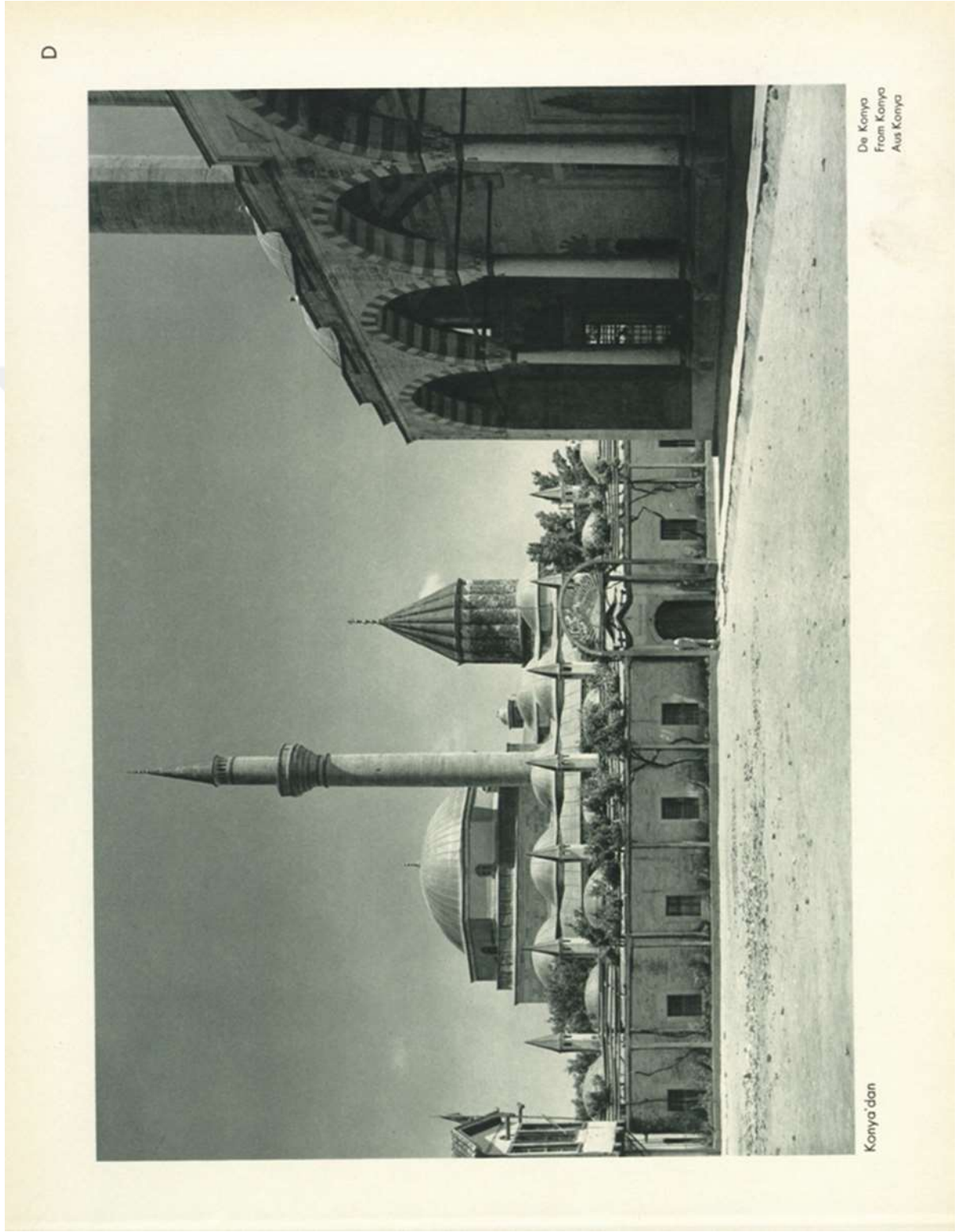
söylenmiştir. Kasım 1930'da başlayan ve üç aydan fazla süren birçok ili kapsayan gezisi sırasında Atatürk'ün de arkeolojik değerleri koruma olgusuna dikkat çektiği belirtilmiştir (Madran, 1997, s. 63-69).

Cumhuriyet Dönemi kültür varlıkları politikası kapsamında değerlendirilen tarihi yapılar faslı Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne, uygarlıkların beşiği olarak addedilen memleketin Roma, Bizans, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı dönemine ait kültür mirası eserleriyle yansımıştır.

Anadolu Selçukluları Dönemi'ne ait kültür varlıklarının aktarımı albüme Konya ve Sivas şehirlerinde yer alan yapılarla olmuştur. "*Konya'dan*" (Şekil B.8) isimli imajda Mevlana Külliyesi mescit ve Mevlana'ya ait türbe yapısı ile Dervişhan Kapısı ve yapı kompleksinin hemen yan tarafında bulunan Sultan Selim Külliyesi'ne ait camii görülmektedir. "*Konyanın Çifte minareleri*" (Şekil B.9) isimli imajda ismi yanlış aktarılan yapı Sivas Çifte Minareli Medrese taçkapısıdır. Yapı mukarnasları ve bordürleriyle taş işçiliğinin vurgusuyla fotoğraflanmıştır. "*Konya'da bir selçuk türbesinin kapısı*" isimli imajda adı yanlış aktarılan yapı da Konya'da bulunan İnce Minareli Medrese taçkapısıdır (Şekil B.10). Yapının fotoğrafında ince taş işçiliğinin detayları görülmektedir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne Doğu Roma dönemi, İstanbul ve Yalova'da bulunan yapılarla yansımıştır. Doğu Roma dönemi, en önemli yapı türlerinden biri olarak nitelendirilen hamam mimarisi albümde "*Yalova kaplıcaları*" (Şekil B.11) isimli imajda Despot Hamamı, Kurşunlu Hamamı gibi isimleri bulunan yapı ile yer almaktadır. İmajda sonradan kaplıca kompleksleri içerisinde yer alan hamam, yeşillikler içerisinde üst örtü sisteminin ve havuz tabelasının gözüktüğü şekliyle fotoğraflanmıştır.

Yalova'da, Abdülmecid döneminde artan ilgiden sonra, önemsenmeyerek metruk halde bırakılan hamamların Cumhuriyet devrinde düzenlenerek, Yalova Ilıcaları'nın lâyık olduğu mertebeye yükseltildiği, Atatürk'ün irşadlarıyla burada, 1929 senesinden sonra, harabelerin üzerinde bir mamurenin, bir tesisin yükseldiği belirtilmiştir (Maksel, 1936, ss. 11-12).

Şekil B.8: *Konya'dan*” (Fotoğrafla Türkiye).

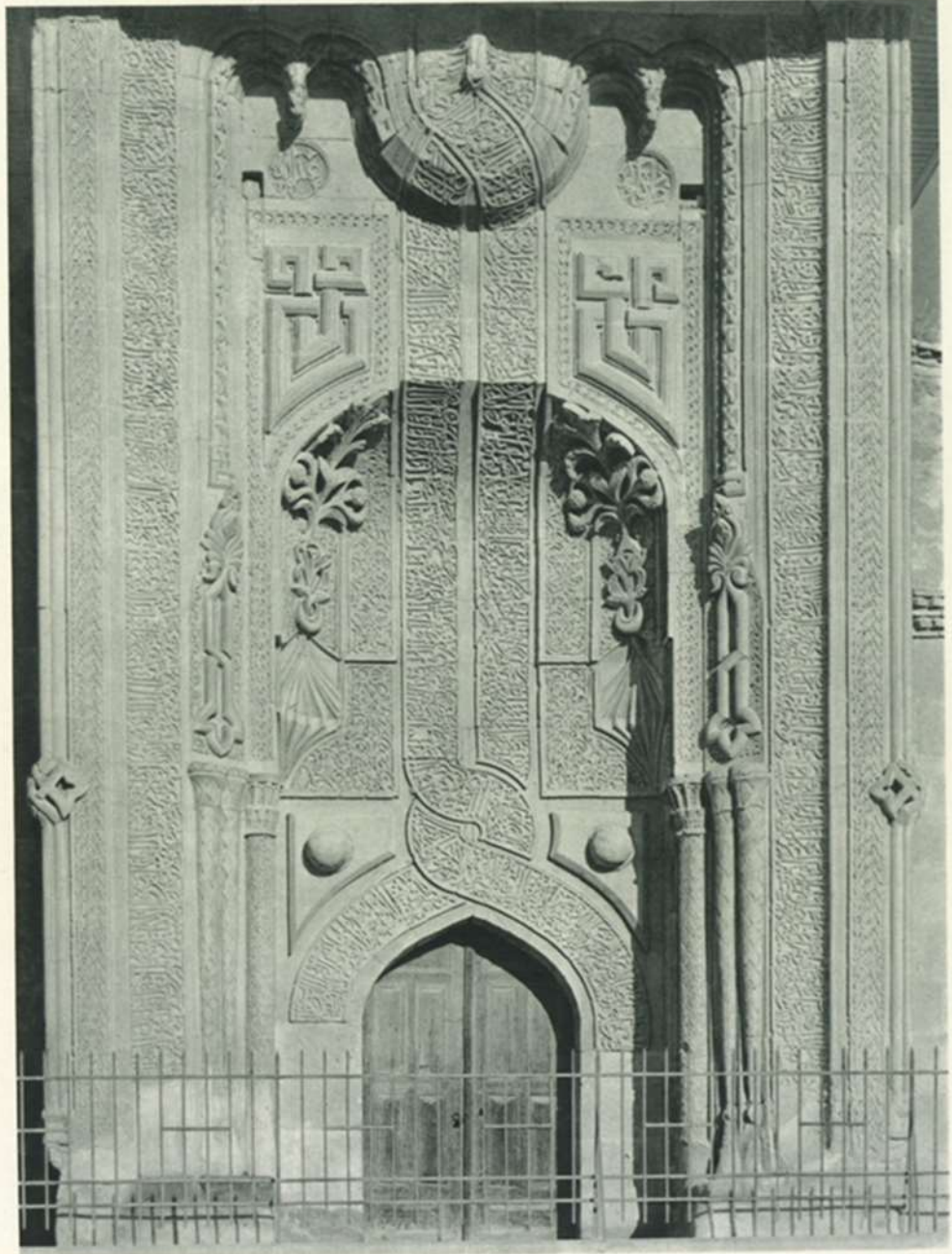
D

Konyanın Çifte minareleri

Les Doubles Minarets à Konya
The Double Minarets at Konya
Seltschukisches Doppelminarett in Konya

Şekil B.9: “Konyanın Çifte minareleri” (Fotoğrafla Türkiye).

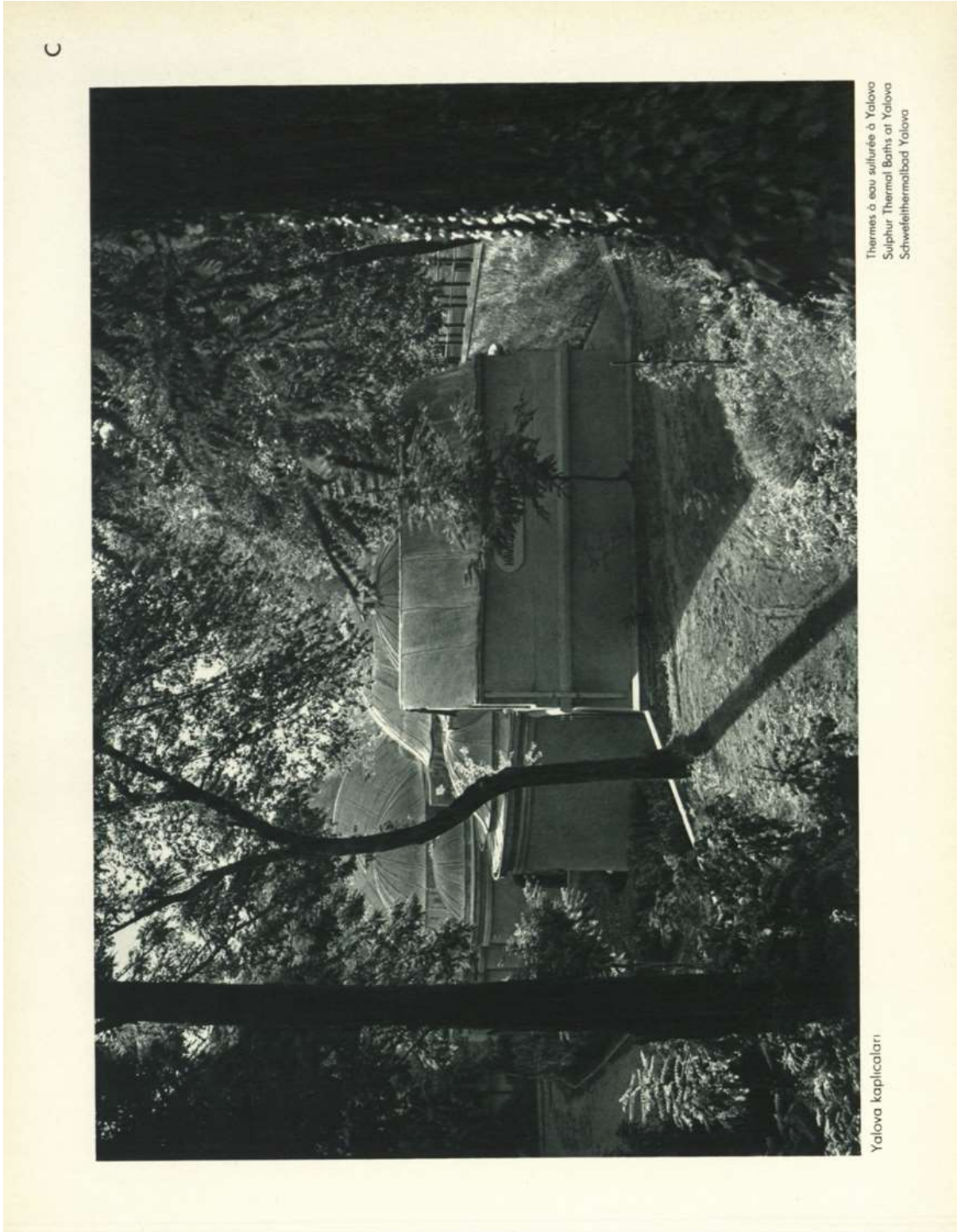

Konya'da bir selçuk türbesinin kapısı

Entrée d'un turbe selçuk à Konya
Entrance to a Selçuk Türbe at Konya
Eingang einer seltschukischen Türbe in Konya

D

Şekil B.10: “Konya’da bir selçuk türbesinin kapısı” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.11: “Yalova kaplıcaları” (Fotoğrafla Türkiye).

Albümde, Doğu Roma dönemine ait bir diğer su ile ilişkili yapı “*Binbirdirek*²⁰” (Şekil B.12) isimli imajda ismi yanlış aktarılan yapı Yerebatan Sarnıcı’dır. Yapı, korint ve dor sütun başlıklarıyla sıralı sütun gövdelerinin görüldüğü, tabanındaki suyun içerisindeki kayıkla fotoğraflanmıştır. “*Kızkulesi*” (Şekil B.13), arkasında tarihi yarımada vurgusuyla, Üsküdar sahil şeridinden fotoğraflanan bir görselle albümde yer almaktadır. Dönemin en önemli yapısı olarak addedilen Ayasofya, albüme iki imajla aktarılmıştır. “*Ayasofyanın kubbesi*” (Şekil B.14a) isimli imajda Doğu Roma dönemine ait melek tasvirleri ile Osmanlı dönemine ait hat sanatı örneği devasa levhaların ve kubbe içerisindeki kalem işlerinin görüldüğü kubbe fotoğraflanmıştır.

24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla cami olarak kullanılan Ayasofya müzeye dönüştürülmüştür (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, 1983, s. 1465). “*Ayasofya camii*” (Şekil B.14b) isimli görselde, yapı önceki işlevine atıfta bulunularak, monumental ön cephesi ve Sultan Ahmet Camii ile Ayasofya’nın arasında kalan Mimar Sinan’a ait Hürrem Sultan Hamamı’nın da görüldüğü Sultan Ahmet Cami’nin dış avlusunun pencere demirleri önünden fotoğraflanmıştır.

3 Ağustos 1931 tarihli, “*15 asırlık Ayasofya yeniden gençleşecek!*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde (s. 1), Amerikan Bizanten Enstitüsü’nün mabedi ve mozaikleri tamir edeceği söylenmiştir. 13 Mart 1935 tarihli, “*İstanbul müzeleri ne halde*” başlıklı Yeni Asır gazetesi haberinde (s. 7), müze haline getirilen Ayasofya’nın içerisinde yapılan değişiklikler anlatılmış, yapının bahçesinin de tanzim edilerek buraya mermer lahit ve mimari içeriğe sahip eşyalar konulacağı duyurulmuştur.

19 Haziran 1937 tarihli, “*Ayasofya Müzesi’nin tanzimi ilerliyor*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi metninde (s. 2), 1 Şubat 1935’ten beri müze olarak faaliyet gösterdiği belirtilen Ayasofya’nın, Abdülmecit zamanında 1874’te yapılan tamir sırasında binayı süsleyen tarihi mozaiklerinin boya ve yaldızla örtüldüğü söylenmiştir. Amerikan Bizans Enstitüsü direktörü Whittmore’un Osmanlı Dönemi’nde üstü kapatılan bu mozaikleri temizleyerek meydana çıkartmakla meşgul olduğunu belirtilmiştir. Bu gazete metni Osmanlı’nın ve Cumhuriyet’in tarihi yapılara bakış açısını göstermesi -korumacı- bakımından önemlidir.

²⁰ Yapının, 1930’larda çekilen fotoğraflarıyla albümdeki fotoğraf karşılaştırılmıştır. Tabanda su olmayışı ve yapıdaki sütun başlıklarından dolayı tarihi yapının Binbirdirek Sarnıcı değil Yerebatan Sarnıcı olduğu tespit edilmiştir.

Binbirdirek

Les citernes byzantines dites : les mille et une colonnes souterraines
The Subterranean thousand and one columns (Cistern)
Die unterirdischen tausendeln Säulen (Zisterne)

Şekil B.12: “Binbirdirek” (Fotoğrafla Türkiye).

B

La tour de Léandre
The Leander Tower
Der Leander-Turm

Kizkulesi

Şekil B.13: “Kizkulesi” (Fotoğrafla Türkiye).

B

Intérieur de la Coupole de la mosquée d'Ayasofya
Interior of the dome of Ayasofya
Kuppelinneres der Hagia Sofia

Ayasofyanın kubbesi

Şekil B.14a: “Ayasofyanın kubbesi” (Fotoğrafla Türkiye).

Ayasofya camii

La mosquée d'Ayasofya
The Ayasofya
Die Hagia Sofia

8

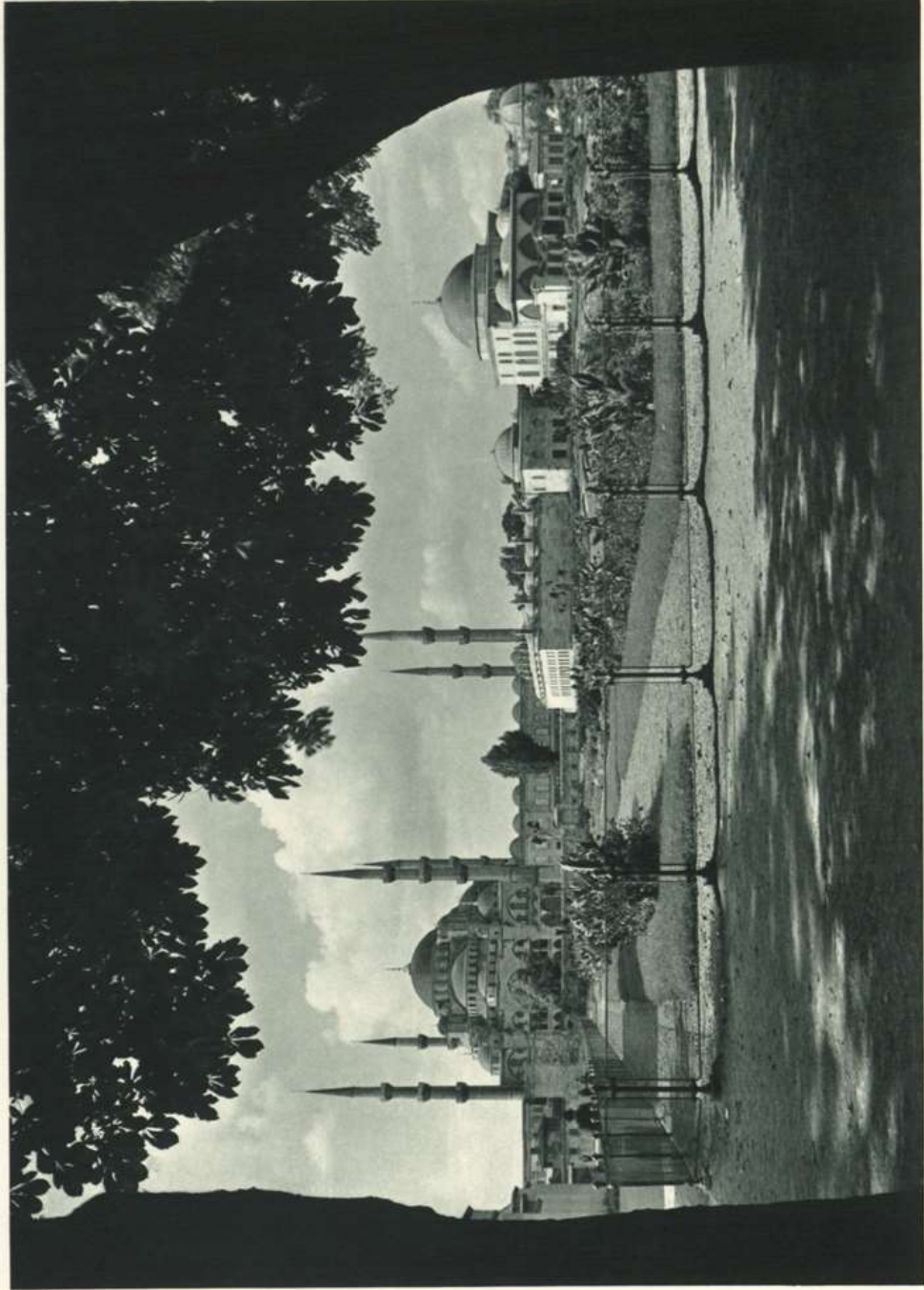
Şekil B.14b: “Ayasofya camii” (Fotoğrafla Türkiye).

Osmanlı Dönemi'ne ait kültür varlıklarının Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne yansımaları ağırlıklı olarak klasik dönem olarak adlandırılan, Mimar Sinan'a ait camilerle ve Osmanlı'nın bir dönem başkenti olan Bursa'yla ve Manisa'daki cami, türbe yapılarıyla olmuştur. "*Sultan Ahmed camii*" (Şekil B.15a), hemen yanında medrese ve içerisinde bulunan dârülkurâ ve türbe yapılarıyla, Ayasofya'ya bakan yan cephesinden fotoğraflanmıştır. İmajda Ayasofya ile Sultan Ahmet arasında yer alan Cumhuriyet döneminde şehir düzenlemesi ile park olarak kullanılan alan²¹ da kısmen görülmektedir. "*Sultan Ahmed caminin içi*" (Şekil B.15b), mihrabın ve minberin görüldüğü mermer fil ayaklarının önünden fotoğraflanmıştır. "*Sultan Ahmed camiindeki çiniler*" (Şekil B.15c) isimli görselde yapının en görkemli parçaları olarak addedilen kuzey cephedeki beden duvarı üzerinde yer alan lale, karanfil gibi stilize edilmiş çiçek motifleri ile hatayi motiflerin işlendiği çini bordürler fotoğraflanmıştır. "*Rüstempaşa camii*" (Şekil B.16) isimli imajda yapının taşıyıcı unsuru fil ayaklarının üzerindeki ünlü çini bezemeler görülmektedir. "*Süleymaniye camii*" (Şekil B.17), Kanuni Sultan Süleyman adına yapılan külliye'nin camisi ile dış avlu duvarı ve sâlis ve râbi medreseleri gece fotoğraflanmıştır. "*Mihrimah camii*" (Şekil B.18), Edirnekapi semtinde bulunan Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan adına yapılan külliye'ye ait cami semtin arka planda görüldüğü şekilde fotoğraflanmıştır. "*Üsküdar'da bir cami*" (Şekil B.19) isimli imajda yer alan cami Mihrimah Sultan adına Üsküdar'da yapılan külliye'ye ait cami yapısıdır. Fotoğrafta, Üsküdar Mihrimah Sultan Cami'nin son cemaat yeri görülmektedir. "*Boğaziçi'nden Ortaköy camii*" (Şekil B.20) isimli imajda Boğaz vurgusu yapılmakta ve cami yapısı arka planda görülmektedir. "*Rumeli Hisarı*" (Şekil B.21) isimli imajda savunma yapılarından sur duvarları yapının üzerinden fotoğraflanırken "*Rumelihisar kaleleri ve bir eski çeşme*" (Şekil B.22) isimli fotoğrafta hisar, karşı kıyıda fotoğraflanmıştır. İmajda bahsi geçen çeşme yapısı, Küçüksu Kasrı Çeşmesi olarak da geçen Mihrîşah Sultan Çeşmesi'dir.

Osmanlı Devrine ait Bursa'da bulunan kültür varlıkları albüme Yeşil Cami, Yeşil Türbe ve Şehzade Mustafa Türbesi ile yansımıştır. "*Yeşil camiden*" (Şekil B.23a) isimli imajda caminin mihrap kavsarası fotoğraflanırken, "*Yeşil caminin penceresi*" (Şekil B.23b) isimli imajda caminin künde-kari pencere kanatları fotoğraflanmıştır.

²¹ Bahsi geçen alan, albümde yer alan "*Sultan Ahmed'den Ayasofya'ya Bakış*" isimli imajda, "*Ülkenin İmarı*" faslında, "*Modern Düzenlemeler*" içeriğiyle değerlendirilmiştir.

B

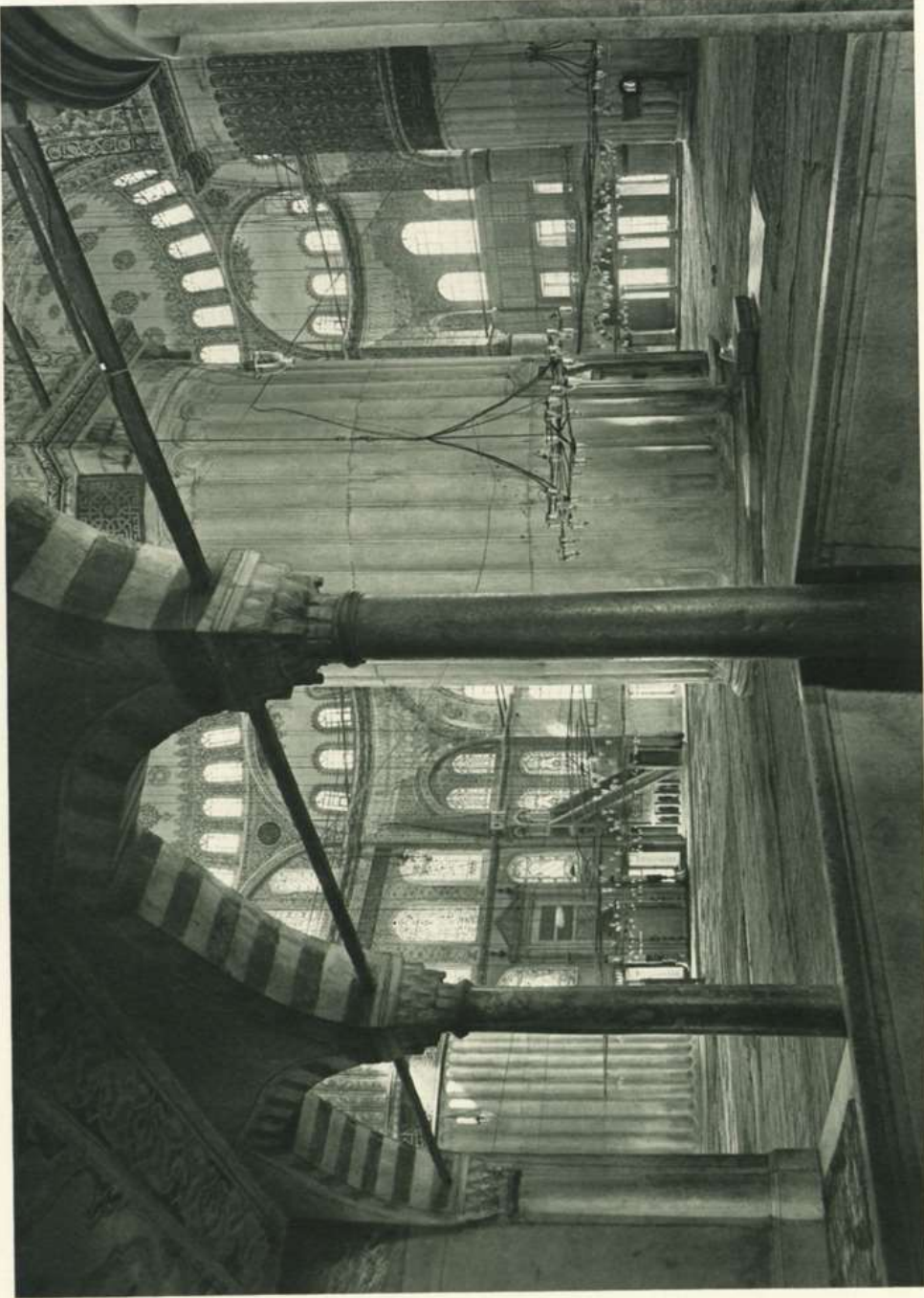

Sultan Ahmed camii

La Mosquée Sultan Ahmet
The Sultan Ahmet Mosque
Die Moschee Sultan Ahmet

Şekil B.15a: “Sultan Ahmed camii” (Fotoğrafla Türkiye).

B

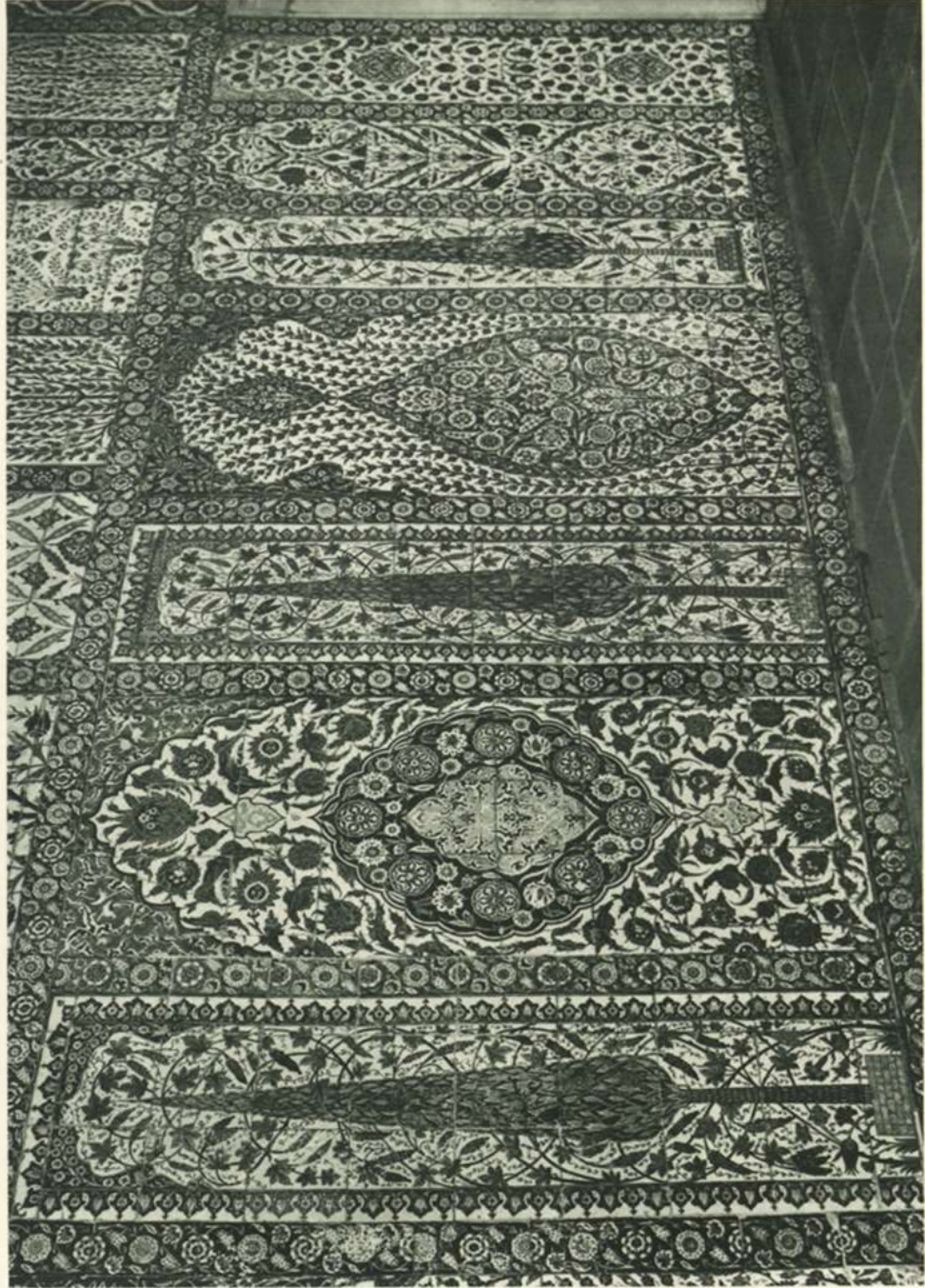

Intérieur de la mosquée de Sultan Ahmet
Interior of the Sultan Ahmet Mosque
Inneres der Sultan Ahmet Moschee

Sultan Ahmed camii'nin içi

Şekil B.15b: “Sultan Ahmed camii'nin içi” (Fotoğrafla Türkiye).

D

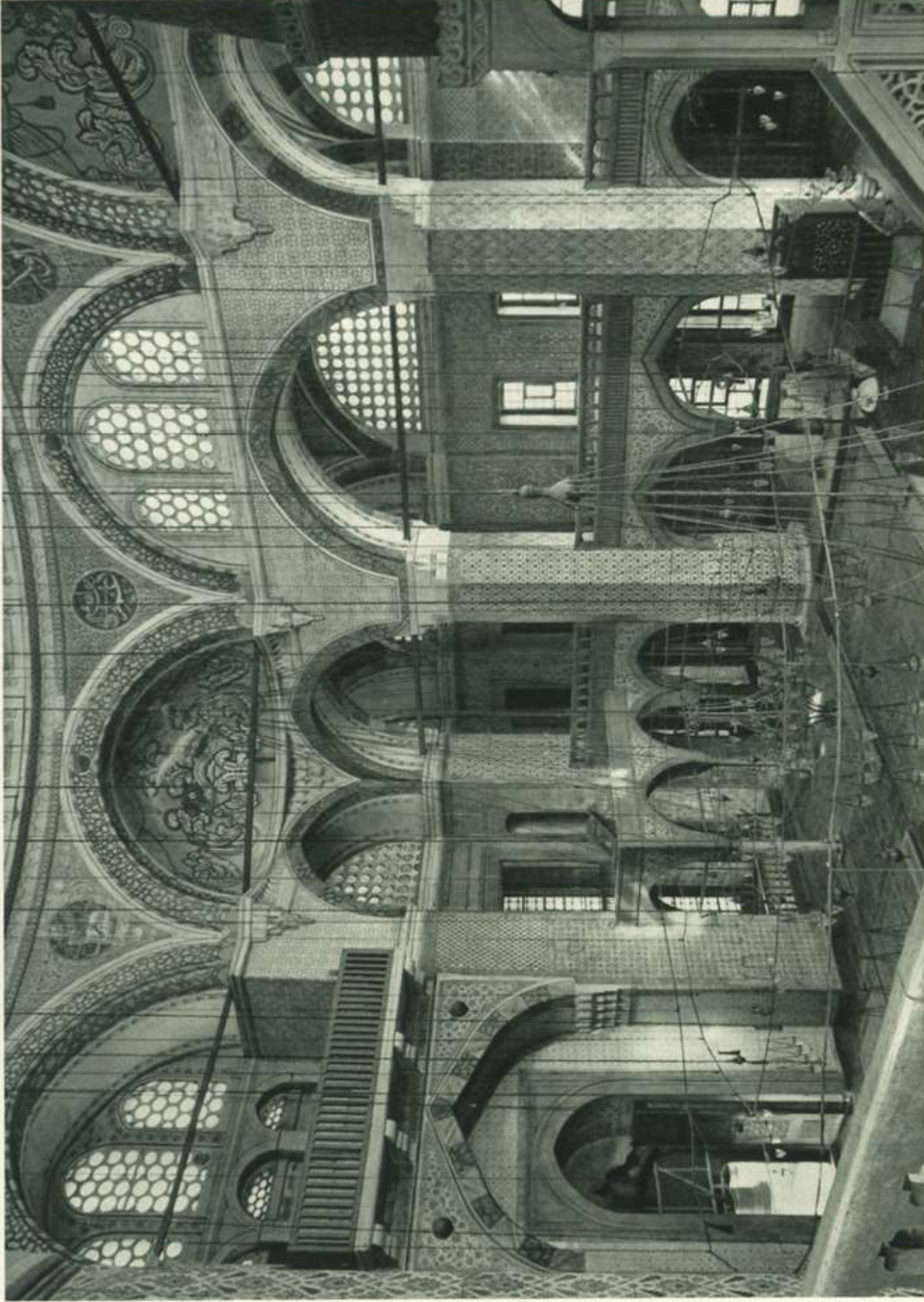

Faïences de la Mosquée Sultan Ahmet
Faïences of the Mosque Sultan Ahmet
Fayencen der Moschee Sultan Ahmet

Sultan Ahmed camiindeki çiniler

Şekil B.15c: “Sultan Ahmed camiindeki çiniler” (Fotoğrafla Türkiye).

B

Intérieur de la mosquée Rüstempaşa
Interior of the Rüstempaşa Mosque
Innenansicht der Moschee Rüstempaşa

Rüstempaşa camii

Şekil B.16: “Rüstempaşa camii” (Fotoğrafla Türkiye).

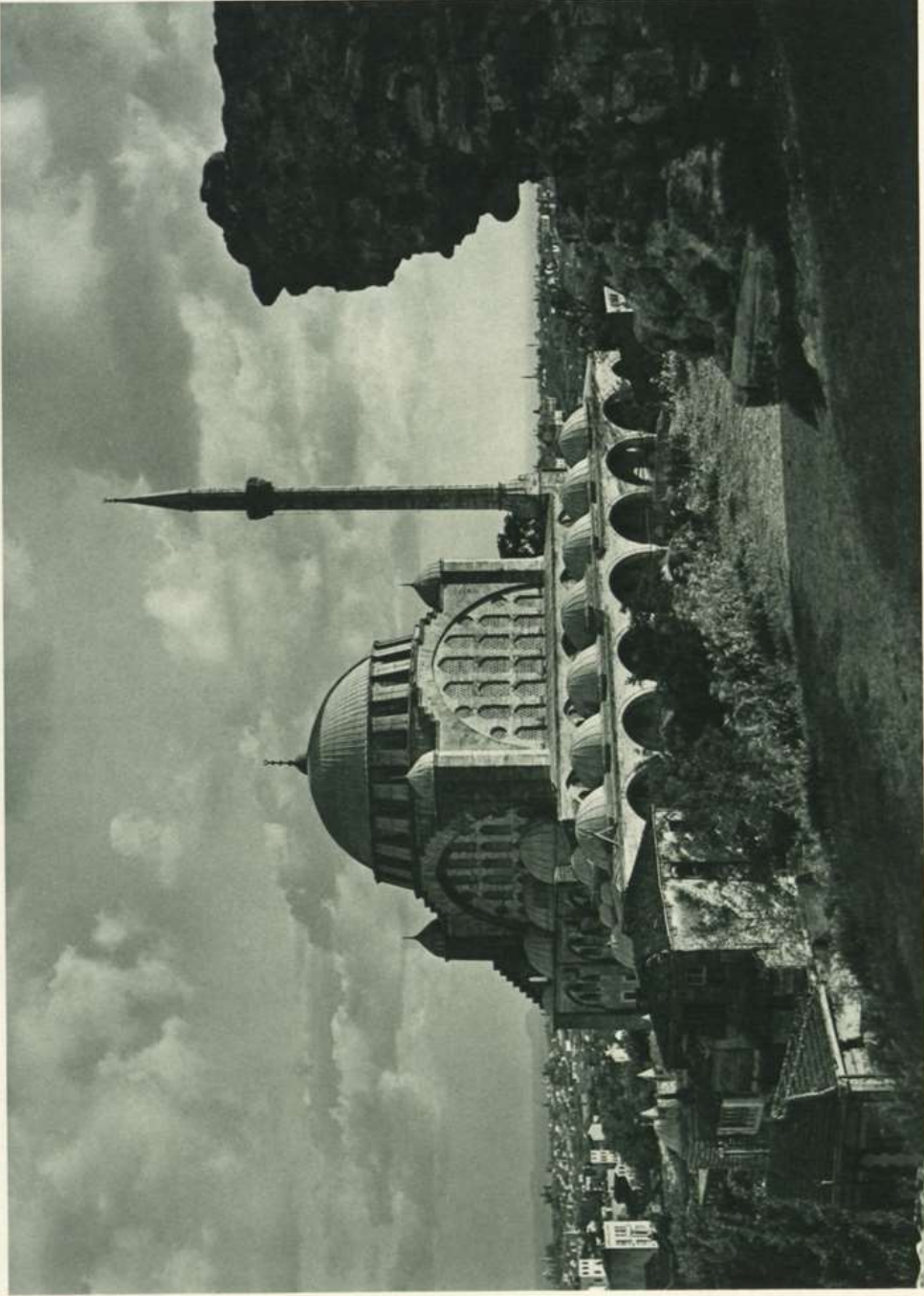
Süleymaniye camii

La mosquée de Süleymaniye
The Süleymaniye Mosque
Süleymaniye Moschee

B

Şekil B.17: “Süleymaniye camii” (Fotoğrafla Türkiye).

B

La mosquée Mihrimah
The Mihrimah Mosque
Die Mihrimah Moschee

Mihrimah camii

Şekil B.18: “Mihrimah camii” (Fotoğrafla Türkiye).

B

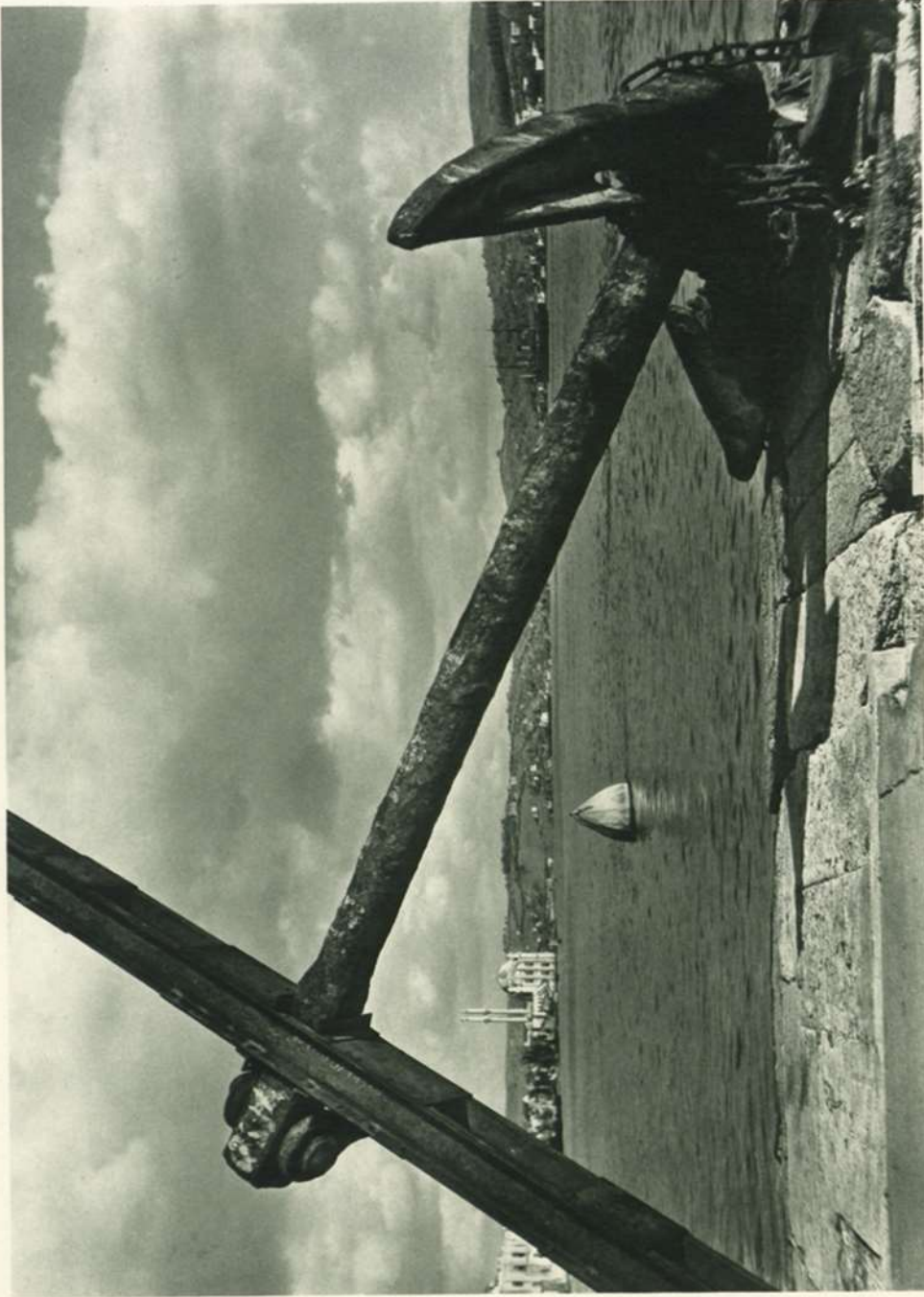

Porche d'une mosquée à Üsküdar
Vestibule of a Mosque at Üsküdar
Vorhalle einer Moschee in Üsküdar

Üsküdar'da bir cami

Şekil B.19: “Üsküdar’da bir cami” (Fotoğrafla Türkiye).

B

Boğaziçinden Ortaköy camii

La mosquée d'Ortaköy vue du Bosphore
Bosphorus, the Ortaköy Mosque
Die Ortaköy-Moschee, vom Bosphorus gesehen

Şekil B.20: “Boğaziçinden Ortaköy camii” (Fotoğrafla Türkiye).

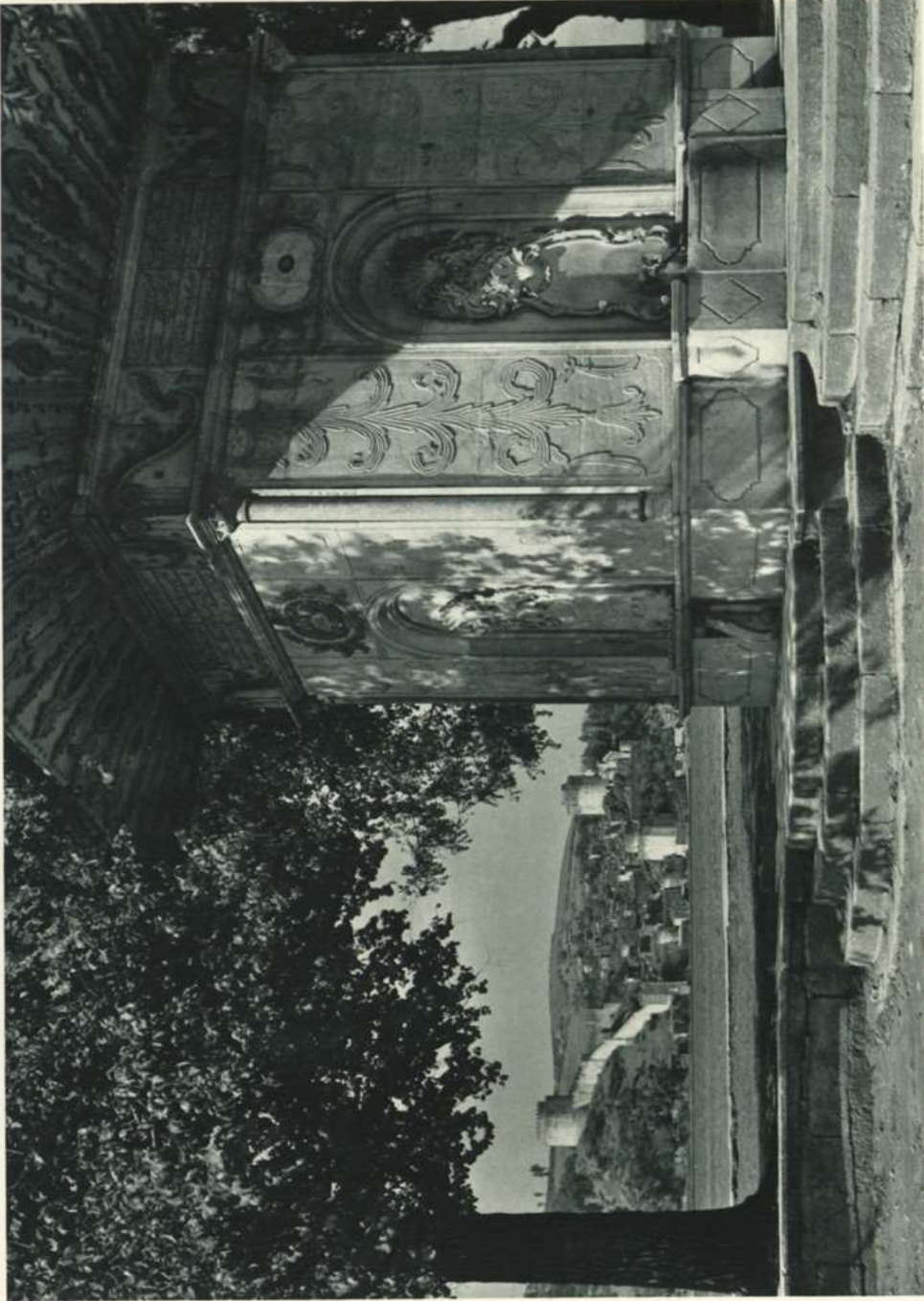
Rumeli Hisarı

La vieille forteresse de Rumeli Hisar
The old Fortress of Rumeli Hisar
Die alte Festung Rumeli Hisar

B

Şekil B.21: “*Rumeli Hisarı*” (Fotoğrafla Türkiye).

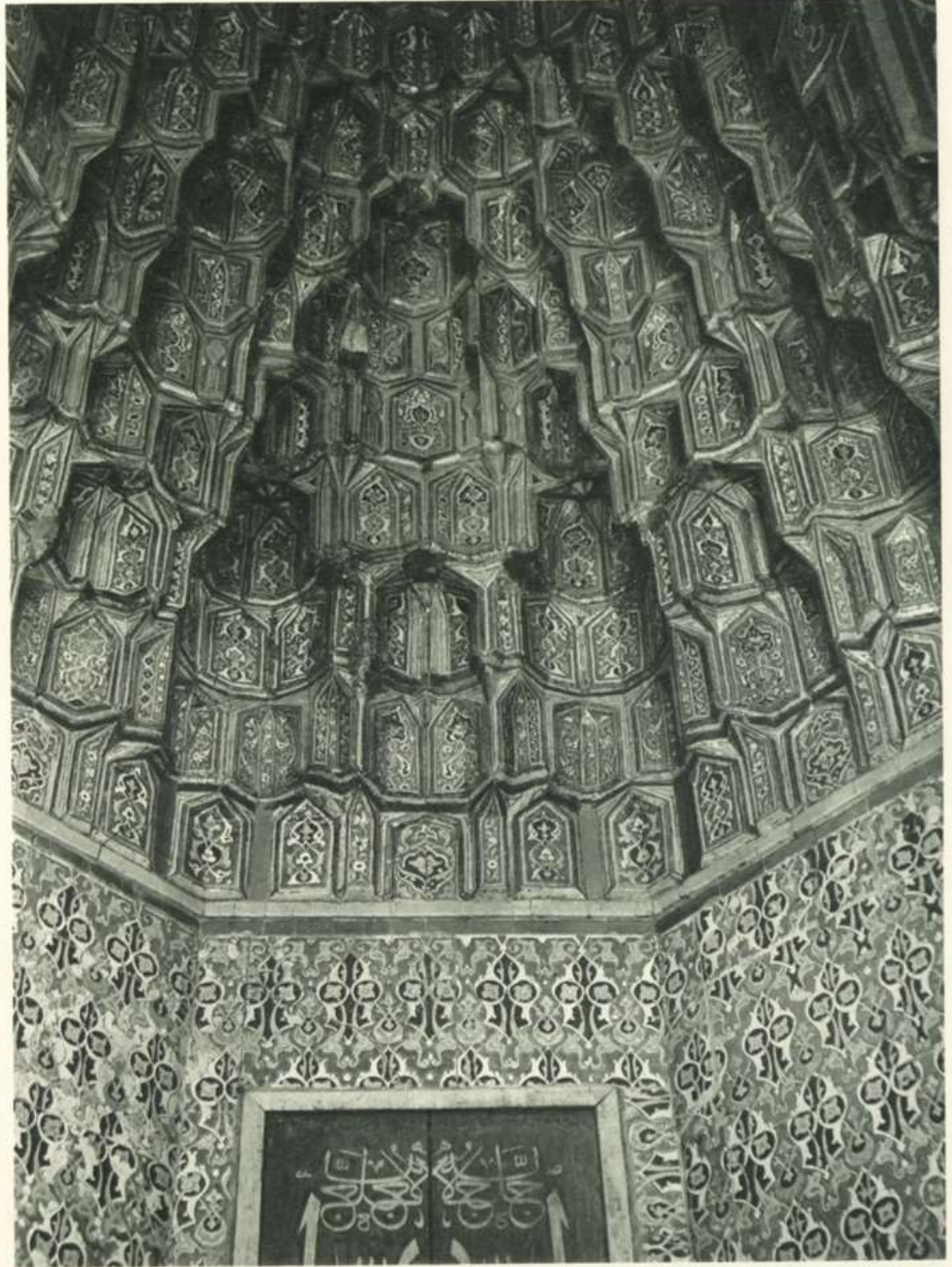
B

Vielle fontaine et tours de Rumelihisar sur le Bosphore
An old fountain and the Rumelihisar Towers on the Bosphorus
Alter Brunnen und die Turme Rumelihisars am Bosporus

Rumelihisar kaleleri ve bir eski çeşme

Şekil B.22: “Rumelihisar kaleleri ve bir eski çeşme” ((Fotoğrafla Türkiye).

Yeşil camiden

Partie de la Mosquée verte à Bursa
Part of the Dome of the Green Mosque at Bursa
Aus der Grünen Moschee in Bursa

D

Şekil B.23a: “Yeşil camiden” (Fotoğrafla Türkiye).

Yeşil caminin penceresi

Une fenêtre de la Mosquée Verte à Bursa
A Window of the Green Mosque at Bursa
Ein Fenster der Grünen Moschee in Bursa

D

Şekil B.23b: “Yeşil caminin penceresi” (Fotoğrafla Türkiye).

“*Yeşil türbenin kapısından*” (Şekil B.24a) isimli imajda Mehmet Çelebi Türbesi de denilen türbe kapısı ve avlu fotoğraflanmış, “*Yeşil türbeden*” (Şekil B.24b) isimli görselde yapının mihrabı fotoğraflanmıştır. “*Mavi çiniler (Bursa)*” (Şekil B.25) isimli imajda bahsi geçen çiniler Şehzade Mustafa Çelebi Türbesi’ne aittir. “*Yeşil caminin çinileri*” (Şekil B.26) isimli imajda yapı ismi yanlış aktarılmış, mevzu bahis çiniler Manisa Muradiye Cami’ne aittir. Osmanlı döneminin kültür varlıklarının Manisa’ya yansması da bu yapı ile olmuştur.

1924 yılından itibaren yapımı öngörülen bütün kamu yapılarının kurulacağı yerlerde İstanbul’dan getirilen uzmanlara kurtarma kazılarını yaptırıldığı, önemli bir kalıntıya rastlanılan, Roma hamamı gibi alanların, yapılaşmanın dışında bırakılarak bir anlamda arkeolojik parka dönüştürüldüğünün belirtilmesi (Özdoğan, 2011, s. 201), Cumhuriyet Dönemi’nde tarihe, kültür varlıklarına, abidata verilen değerin göstergesi niteliğindedir.

Cumhuriyet Dönemi’nin koruma ve onarma eylemleriyle şekillenen eski eserler politikası kurumların oluşturulmasıyla ve bilhassa Atatürk’ün özverisiyle memleketin tarihi yapılarının mevcudiyetinde kendini göstermiştir. Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne tarihi yapılar faslı daha çok mimari yapılardan camilerle ve türbelerle ve bu yapıların iç mekanlarında kullanılan çini sanatından ve taş işleme sanatından mimari yapının tamamlayıcı unsuru öğelerle yansmıştır. Albümde yer alan arkeolojik alanlar ve eserler ile tarihi yapılara konu olan mimari ve kültür varlıklarının koruma, onarma ve tanıtmaya içerikleri bakımından albüm için tercih edildikleri düşünülmektedir.

4.2.3 Doğal güzellikler (Ek B), (Çizelge B.3).

Cumhuriyet Dönemi’nde turizme bakış açısı sadece yabancı turistlerin memleketi gelmesi yönünde olmamış, memleket insanının da yurdunu tanıması, iç turizme katkı sağlaması amaçlanmıştır.

10 Haziran 1935 tarihli, “*Turizm*” başlıklı Tan gazetesi haberinde (s. 1), Türk yurdunu tanıtır ve Türkiye ekonomisine fayda sağlayıcı bir konu olarak değerlendirilen Turizm ile ilgili olarak ülkenin inkişafıyla paralel olarak büyüyeceği belirtilmiş, dış turizmi canlandırmanın esasının iç turizmi canlandırmaktan geçtiği üzerinde durulmuştur. Demiryollarında uygulanan uygun fiyatlı tarifelerle yolcu kapasitesinin arttığına değinilmiş, bu da iç turizmin gelişiminin bir kanıtı olarak

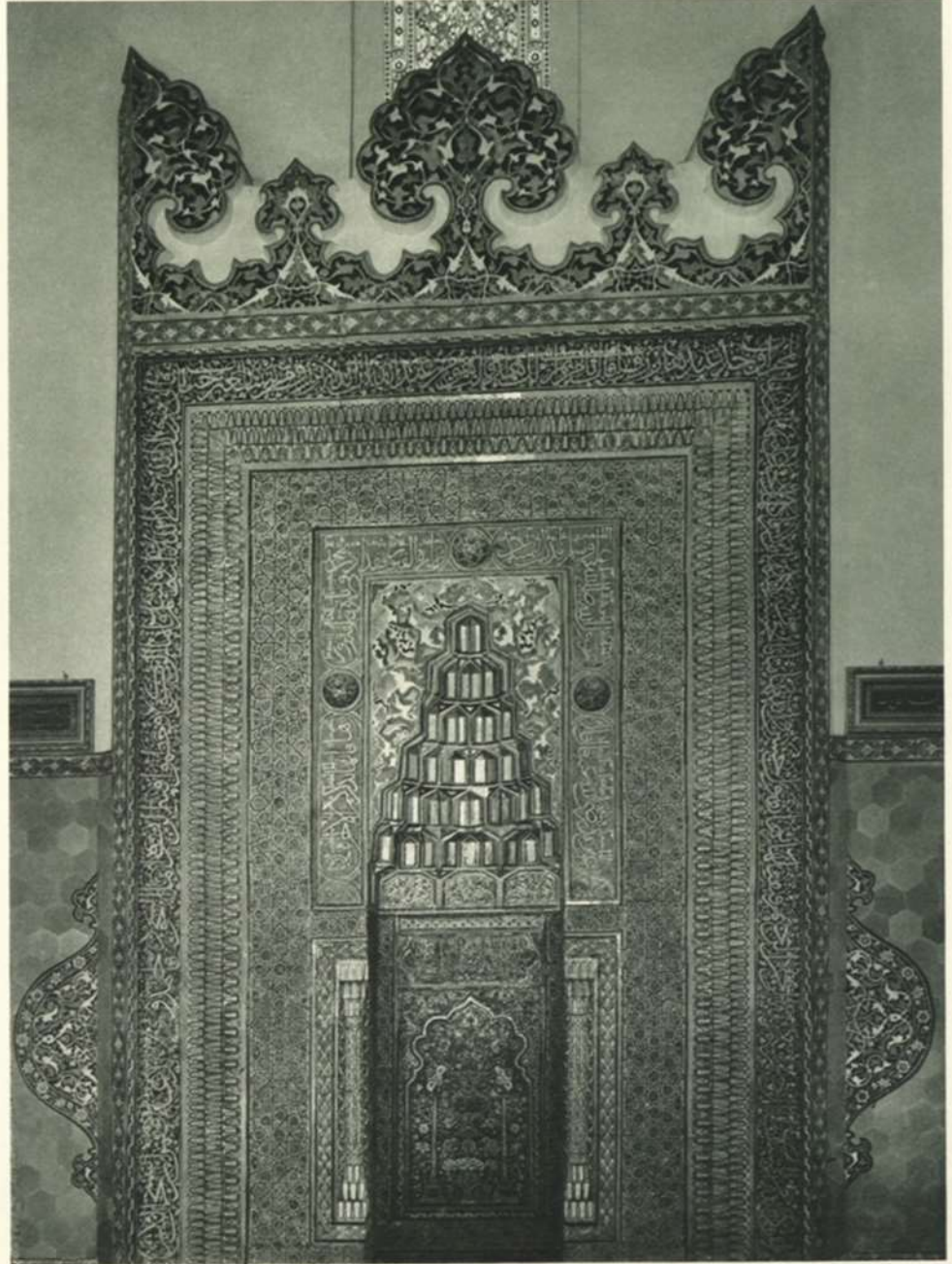

Yeşil türbenin kapısından

Une vue par le péristyle de la Turbe Verte à Bursa
View through the Gate of the Green Türbe at Bursa
Blick durch das Tor der Grünen Türbe in Bursa

D

Şekil B.24a: “*Yeşil türbenin kapısından*” (Fotoğrafla Türkiye).

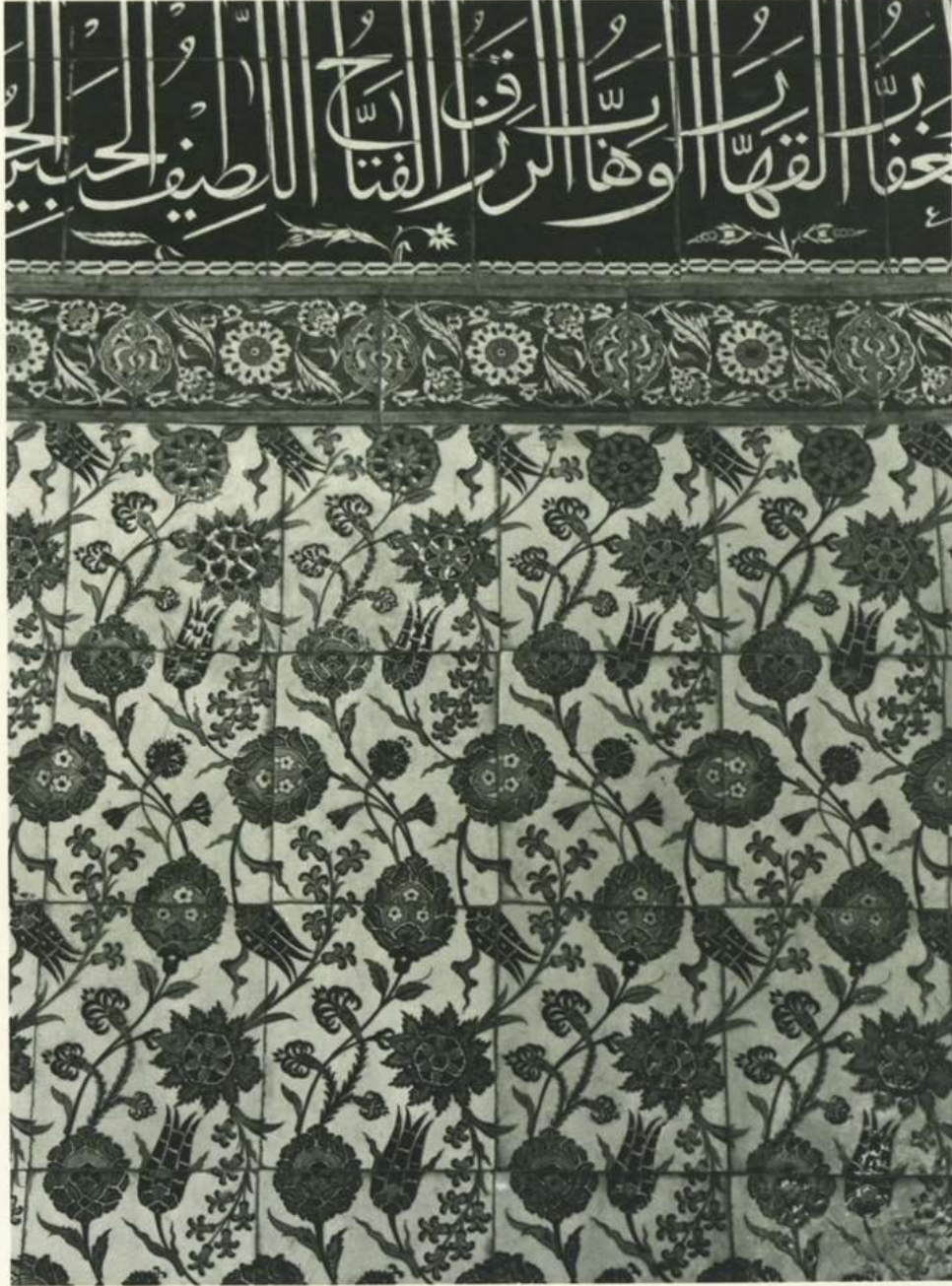

Yeşil türbeden

Un coin du Turbe Vert à Bursa
Part of the Green Türbe at Bursa
Teilansicht aus der Grünen Türbe in Bursa

D

Şekil B.24b: “Yeşil türbeden” (Fotoğrafla Türkiye).

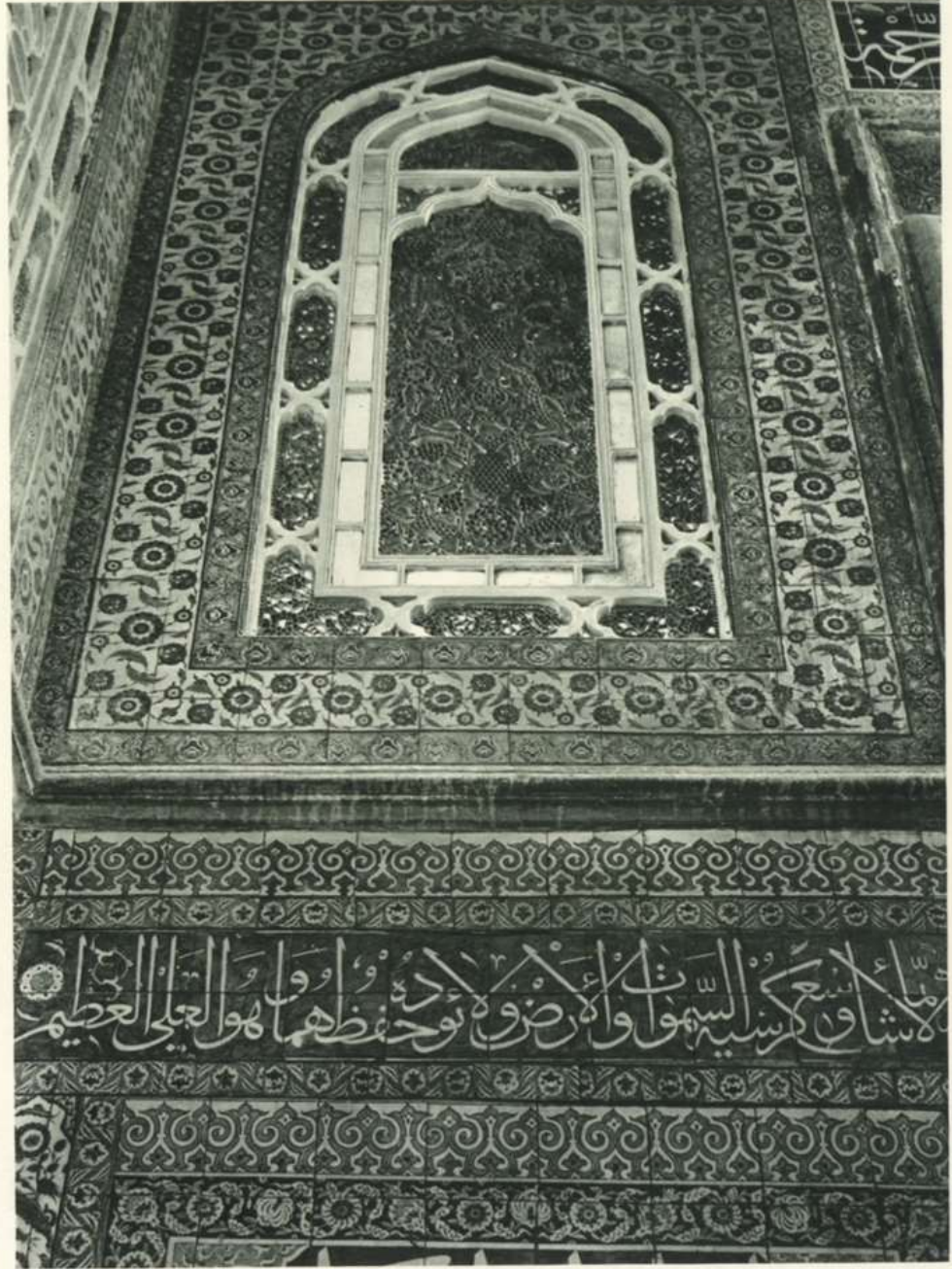

Mavi çiniler (Bursa)

Faïences bleues à Bursa
Blue Faïences at Bursa
Blaue Fayencen in Bursa

D

Şekil B.25: “Mavi çiniler (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).

Yeşil caminin çinileri

Faïences de la Mosquée Verte à Bursa
Faïences of the Green Mosque at Bursa
Fayencen der Grünen Moschee in Bursa

D

Şekil B.26: “Yeşil caminin çinileri” (Fotoğrafla Türkiye).

yorumlanmıştır. Bu alanda alınacak yeni tedbirlerin Anadolu için daha çok merak uyandıracağı ve böylece ulusal refahın daha çok artacağı konusu sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

13 Ağustos 1935 tarihli, “*Devlet, Turizm işini Kendi Eline Alıyor: Bir Turizm Cemiyeti ve Bir de Resmi Ofis Teşkil Edilecek*” başlıklı Son Posta gazetesi duyurusunda da bu konu işlenmiş (s. 3), Türk Ofis’in dış kolları vasıtasıyla yabancı seyyah getirmesi amaçlanırken, iç kolları vasıtasıyla da dahili turizmi canlandırması hedeflenmiştir.

Bünyesinde neşriyat ve turizm birimleri olan merkezi Ankara’da bulunan Türk Ofis’in iç şubelerinin İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun ve Kars olarak belirlendiği bilgisi verilmiştir (Kurnaz, Şahin 2018, ss. 152). Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer alan şehirlerin fotoğrafları bu bağlamda değerlendirildiğinde Türk Ofis’in iç şubelerinin olduğu şehirlerle ve havalisiyle paralellik göstermektedir.

Belgesel fotoğraf niteliği taşıyan, yabancı seyyahlar için albeni yaratma, yurt insanı için ise hem merak uyandırma hem de memleket hususunda bilinçlendirme gayesi taşıyan bu fotoğraflar şehirlerin doğal manzaralarından kesitler sunmuş, romantik izlenimler ışığında isimlendirilmiştir. Türkiye’nin farklı şehirlerinin doğal güzelliklerini gösteren bu fotoğraflar ağırlıklı olarak albümün “*Şehir ve Manzaralar*” ile “*İstanbul*” bölümlerinde yer almıştır.

Albümün Marmara faslı, Bursa, Yalova ve albümde ayrıca bir kısmı oluşturan İstanbul şehirlerinin görsellerinden oluşmaktadır. Bursa, sisler içerisinden arkasında Uludağ’ın ve şehrin kuş bakışı manzarasının görüldüğü yeşil Bursa vurgusuyla “*Bursa’da sabah*” isimli fotoğrafla (Şekil B.27), Cumhuriyet Dönemi’nde ismi kaplıca turizmiyle özdeşleşen zümrüt Yalova olarak addedilen, Bursa gibi ormanları ve tepelerinin vurgusuyla “*Yeşil Yalova*” isimli imajla albümde yer almıştır (Şekil B.28).

“...İki büyük cihanın müttekasında Türk vatanının ziyneti, Türk tarihinin serveti, Türk milletinin gözbebeği İstanbul bütün vatandaşların kalbinde yeri olan bir şehirdir” (Cumhuriyet Devrinde İstanbul, 1949, s. 1).

Mustafa Kemal’in bu sözleri sarf ettiği, iki kıtanın dayanağı, vatanın ziyneti olarak nitelendirdiği İstanbul, Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde içinden deniz geçen şehir vurgusuyla, romantik izlenimlerin fotoğrafların isimlerine yansıdığı imajlarla yer almıştır. Albümde, boğazın sabah görüntüsü, Gümüşsuyu Senti sırtından fotoğraflanan Dolmabahçe Cami ve arkasında İstanbul Dış Liman sahasının görüldüğü

Şekil B.27: “Bursa’da sabah” (Fotoğrafla Türkiye).

Environs de la Verte Yalova
Surroundings of the Green Yalova
Umgebung des grünen Yalova

Yeşil Yalova

Şekil B.28: “Yeşil Yalova” (Fotoğrafla Türkiye).

“Boğaziçinde sabah” (Şekil B.29a) isimli görselle verilirken, boğazın akşam görüntüsü, İstanbul Limanı- Galata sahası ile Yeni Cami Meydanı ve vapurlarla kayıkların fotoğraflandığı *“Mehtapta İstanbul”* (Şekil B.29b) ile balıkçı ağları ve kayıkların fotoğraflandığı *“Boğaziçinde Akşam”* (Şekil B.29c) isimli imajlarla verilmiştir. *“Eyübden Haliç”* (Şekil B.30) imajında da İstanbul limanının iç çeperini oluşturan İstanbul İç Limanı, Pier Loti Tepesi sırtından fotoğraflanmıştır. İstanbul Dış Liman sahasının Marmara ayağı ve Prens Adaları Aydos Ormanı’ndan fotoğraflanan *“Çamlıcadan Marmara’ya bir bakış”*²² isimli imajda görülmektedir (Şekil B.31).

Türkiye’nin doğusu albüme, Erzurum, Kars, Ağrı ve Malatya fotoğraflarıyla yansımıştır. Erzurum su vurgusu ile eriyen kar sularının ve Tortum Çayı’nın beslediği, akış gücü yüksek *“Tortum şelâlesi”* (Şekil B.32) ve Bayburt’ta doğan, Artvin, Erzurum illerinden geçen, üzerinde taşımacılık yapılan, kayıklarla kayıkçıların görüldüğü, debisi yüksek *“Çoruh”* (Şekil B.33) nehrinin fotoğrafıyla yer almıştır. Ağrı, bir tarafı Ağrı’da diğer tarafı Iğdır’da yer alan Ağrı Dağı’nın bulutlara değen yüksek, karlı tepesinin arka planda görüldüğü, aynı zamanda şehrin insanının uğraşısının da vurgulandığı *“Ağrının eteğinde harman”* (Şekil B.34) isimli imajla yer alırken Kars, dağların yamaçlarında kurulan yerel konut mimarisinin görüldüğü, bölgenin coğrafik yapısına dair fikir veren *“Doğu Anadolu’dan”* (Şekil B.35) isimli imaj ile, bölgenin mezralarından bir örneğin görüldüğü *“Kars-Artvin arasında bir manzara”* (Şekil B.36) fotoğrafıyla albümde yer almıştır. *“Kar ve bahar (Malatya)”* (Şekil B.37) görselinde kış mevsimi ile bahar mevsiminin aynı anda görüldüğü Türkiye’nin vurgusunu yapılmaktadır. Eriyen kar sularıyla sulanan tarlalarda yetişen ağaç Malatya ile özdeşleşen tarım ürünü kayısı ağacıdır.

Karadeniz faslı albüme, bölgenin tek doğal limanı Sinop ile yansımıştır. *“Balık ağları”* isimli imajda, denize açılan balıkçılar ve kayıklar görülmektedir (Şekil B.38).

Anadolu’nun iç kesimleri Afyon, Denizli ve Konya ile albüme yansımıştır. Afyon, çiçek açmış *“Haşhaş tarlası (Afyon)”* (Şekil B.39) imajıyla; Denizli, bölgeye özgü tortul kayaçların -travertenlerin- görüldüğü *“Pamukkale”* (Şekil B.40) imajıyla; Konya, karlı Anamas Dağı’nın görüldüğü, balıkçılık yapan yöre insanlarıyla *“Beyşehir gölü”* (Şekil B.41) imajıyla albümde yer almıştır.

²² Fotoğrafla Türkiye Albümü’ndeki fotoğraf Çamlıca Tepeleri’nden değil, Aydos Ormanları’ndan fotoğraflanmıştır. Yer ismi albümdeki künyesine yanlış aktarılmıştır.

B

Boğaziçinde sabah

L'aube sur le Bosphore
The Dawn at the Bosphorus
Morgen am Bosphorus

Şekil B.29a: “Boğaziçinde sabah” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.29b: “Mehtapda İstanbul” (Fotoğrafla Türkiye).

B

Boğaziçi'nde akşam

Le Bosphore au clair de lune
Moonlight on the Bosphorus
Mondnachtstimmung am Bosphorus

Şekil B.29c: “Boğaziçi'nde Akşam” (Fotoğrafla Türkiye).

B

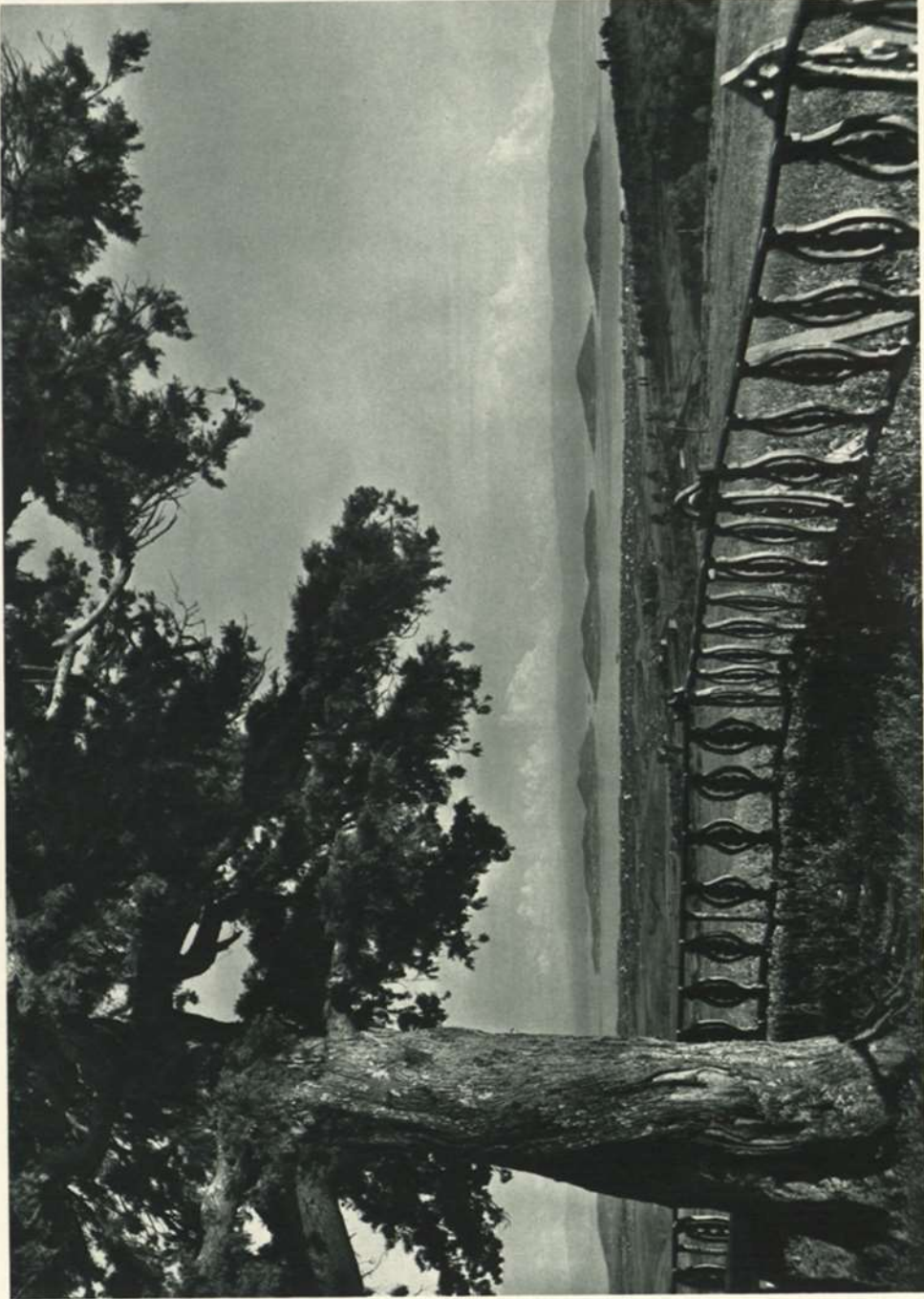

La Corne d'Or vue d'Eyub
The Golden Horn viewed from Eyub
Das Goldene Horn, von Eyub aus gesehen

Eyubden Haliç

Şekil B.30: “Eyubden Haliç” (Fotoğrafla Türkiye).

B

Çamlıcadan Marmara'ya bir bakış

Vue de Camlica sur les îles des Princes
View of the Prince's Islands from Camlica
Ausblick auf die Prinzeninseln von Tschamlitscha

Şekil B.31: “Çamlıcadan Marmara'ya bir bakış” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.32: “*Tortum şelâlesi*” (Fotoğrafla Türkiye).

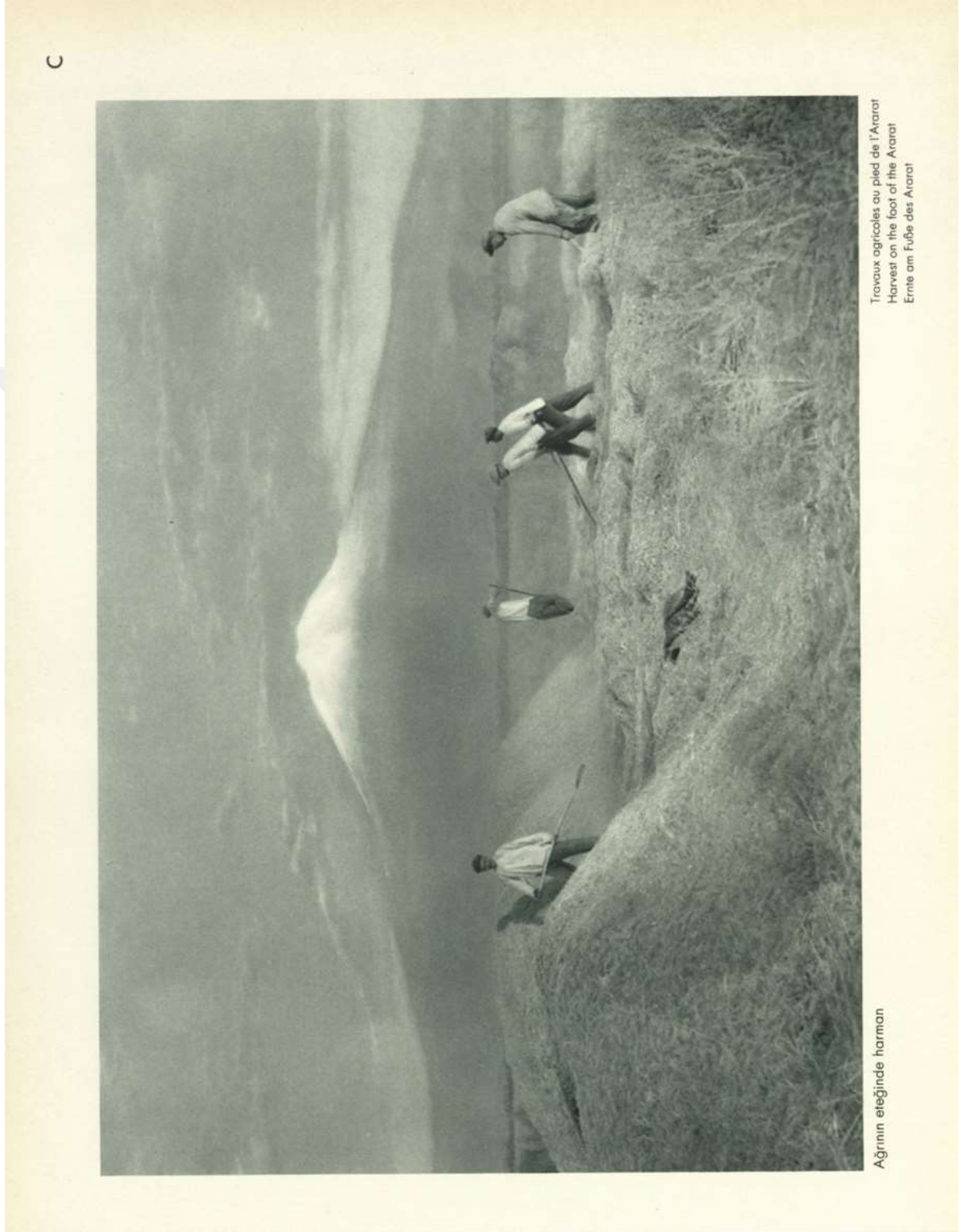
C

Sur le fleuve Çoruh
In the River Çoruh
Im Flusse Çoruh

Çoruh

Şekil B.33: “Çoruh” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.34: “Ağrının eteğinde harman” (Fotoğrafla Türkiye).

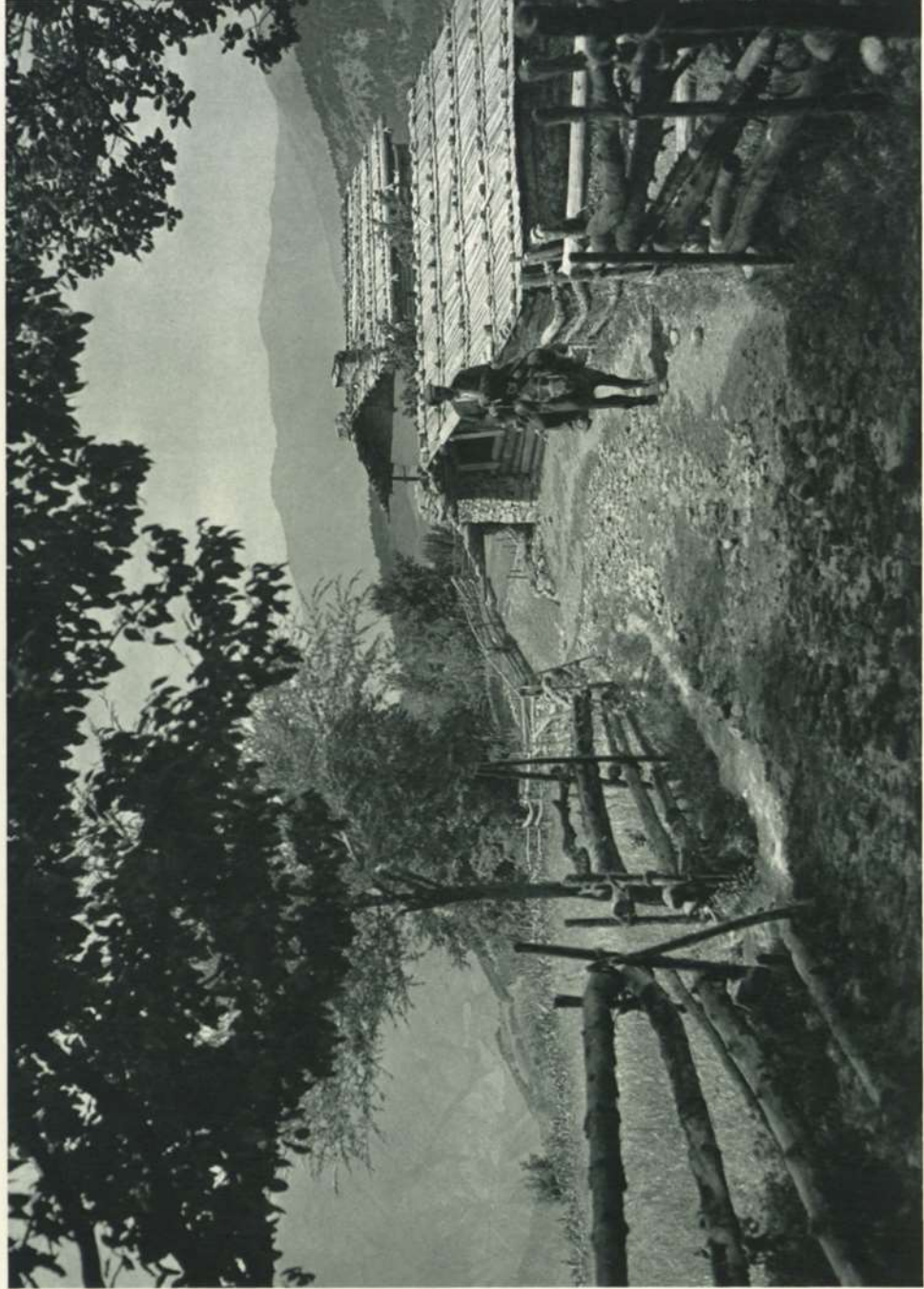
Doğu Anadolu'dan

Paysages de montagnes dans l'Anatolie Orientale
Mountain Landscape in Eastern Anatolia
Berglandschaft im Osten Anatoliens

C

Şekil B.35: “Doğu Anadolu’dan” (Fotoğrafla Türkiye).

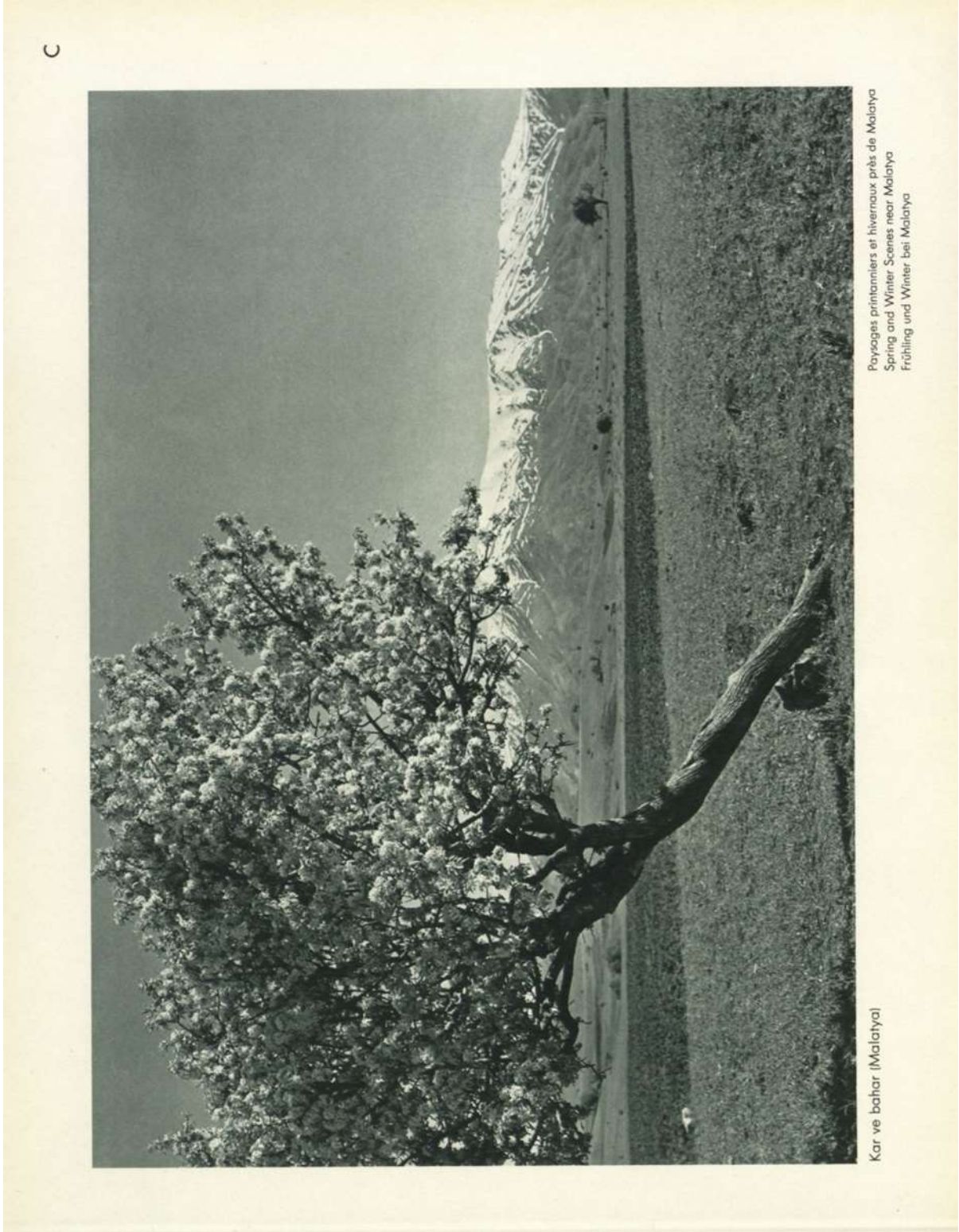
C

Kars-Artvin arasında bir manzara

Paysage caractéristique entre Kars et Artvin
Typical Landscape and Farms between Kars and Artvin
Typische Landschaft und Bauernhäuser zwischen Kars und Artvin

Şekil B.36: “Kars-Artvin arasında bir manzara” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.37: “*Kar ve bahar (Malatya)*” (Fotoğrafla Türkiye).

Balık ağıları

Filets de pêcheurs près de Sinop, sur les bords de la mer Noire
Fishing-Nets near Sinop on the Black Sea
Fischernetze bei Sinop am Schwarzen Meer

C

Şekil B.38: “Balık ağıları” (Fotoğrafla Türkiye).

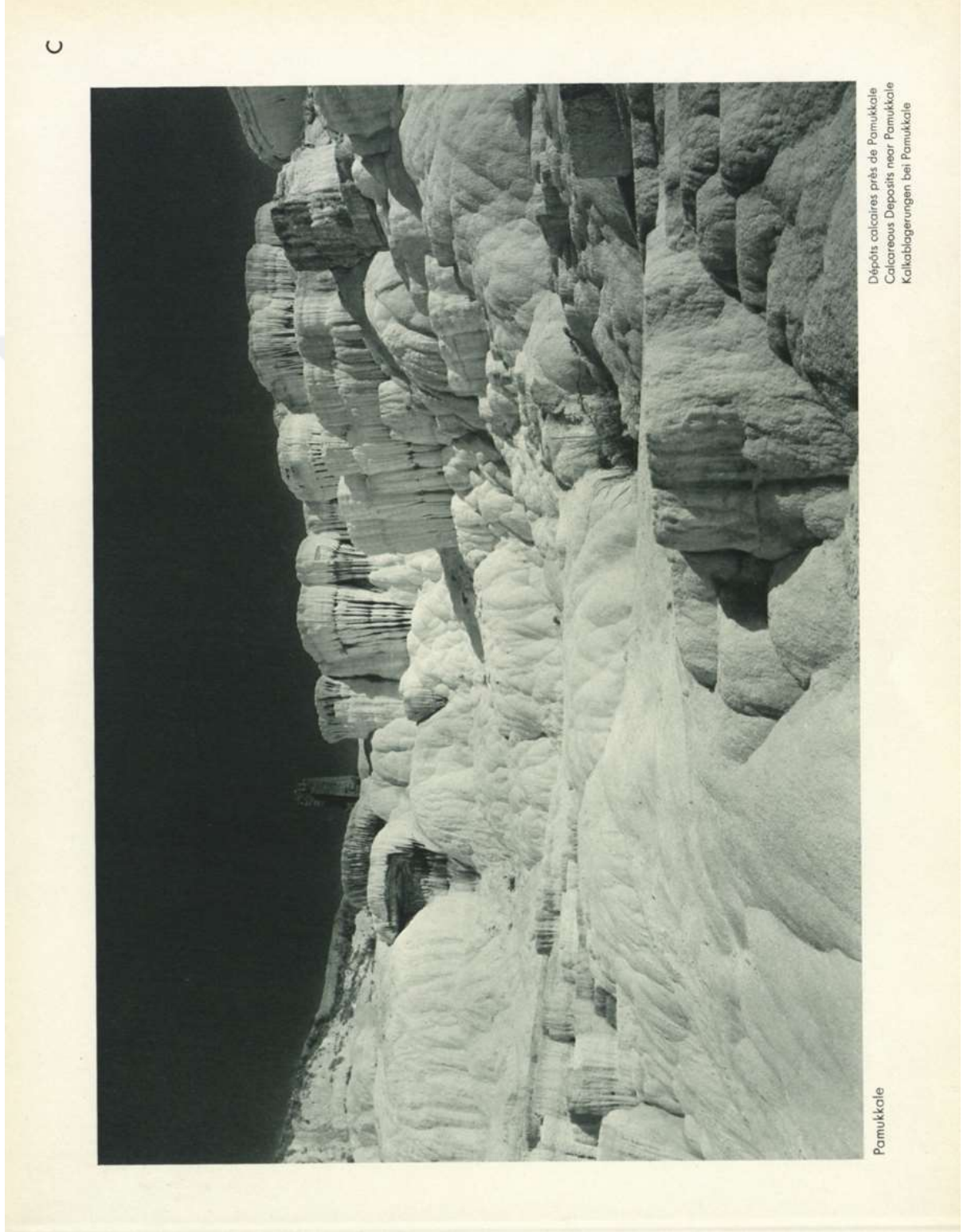

Haşhaş tarlası (Afyon)

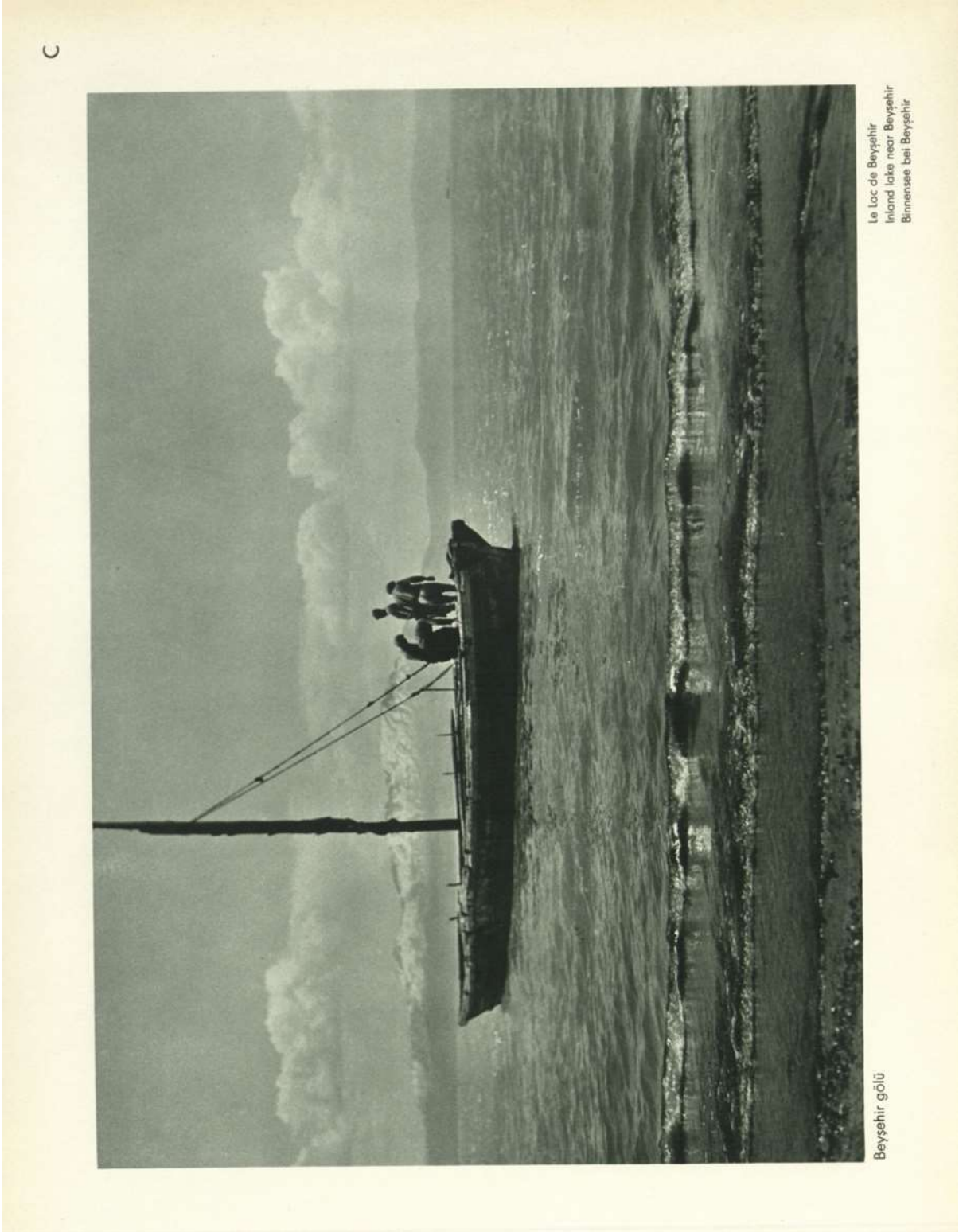
Champs de pavot près d'Afyon
Poppy-Fields near Afyon
Mohnfeld bei Afion

C

Şekil B.39: “Haşhaş tarlası (Afyon)” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.40: “Pamukkale” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B.41: “Beyşehir gölü” (Fotoğrafla Türkiye).

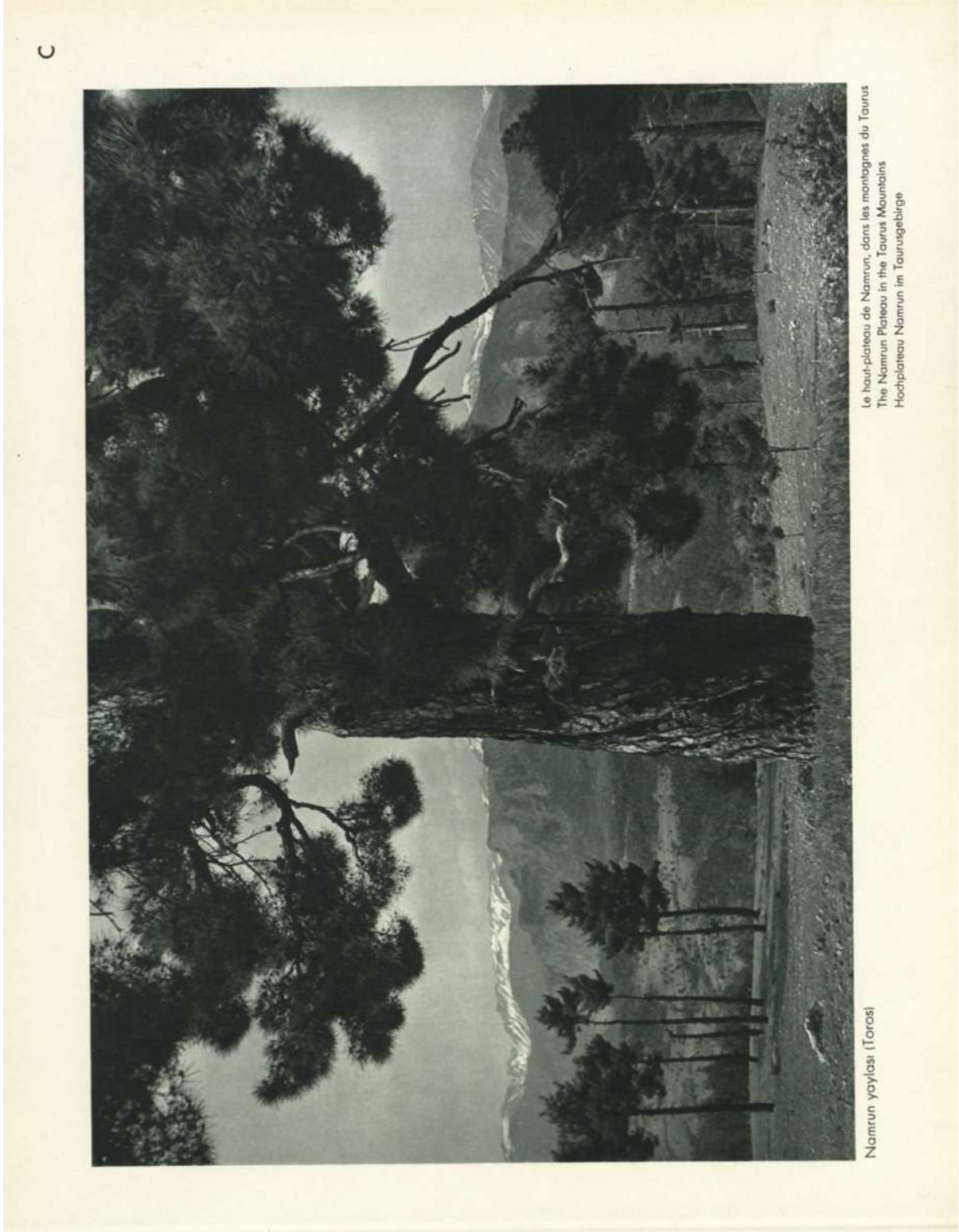
Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne Akdeniz'in yansıması Mersin'le olmuştur. Yayıncılık faaliyetlerinin yoğun olduğu, yazın yörenin insanların nispeten daha serin olan yaylalara çıkma eylemi “*Namrun yaylası (Toros)*” (Şekil B.42a) isimli imajla verilmiştir. Çam ağaçlarının çokluğundan “Çamlıyayla” da denilen yerleşim yeri, arkada Toros Dağ silsilesinin de görüldüğü, yeşillikler içerisinde fotoğraflanmıştır. “*Namrun yaylasında bahar*” (Şekil B.42b) isimli imajda bahar çiçekleri ve arkada Toroslarla birlikte, büyük bir kaya kütlesi üzerinde kurulu Namrun Kalesi görülmektedir. “*Toroslarda bir köy değirmeni*” (Şekil B.43) isimli imajda da tepelerinden kar eksilmeyen Torosların kar sularıyla beslenen bir su değirmeni fotoğraflanmıştır. Mersin'in ilçelerinden Tarsus, albümde akış gücü yüksek Berdan Çayı'nın beslediği “*Tarsus'da şelâle*” (Şekil B.44) imajıyla yer alırken, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde ağırlıklı olarak Toros Dağları manzarası ile anılan Mersin'in, liman kenti vurgusu kayıkların ve gemilerin görüldüğü “*Mersin'de akşam*” (Şekil B.45) fotoğrafıyla verilmiştir.

Cumhuriyet basını, albüm basıldıktan sonra da Türkiye'nin tanıtımı için albümünde yer alan imajlardan yararlanmış, Ulus Gazetesi'nde “*Yurddan Resimler*” başlıklı seri haber köşesinde sıklıkla bu konu işlenmiştir. 4 Ağustos 1938 tarihli (s. 6) gazete haberindeki “*Toroslarda Namrun Yaylası*” imajı da bunlardan biridir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan memleketin doğal güzellikleri çerçevesinde değerlendirilen bu fotoğraflarla Cumhuriyet rejiminin, yalnızca iç ve dış turizmin canlanması amacını gütmeye, aynı zamanda “yeni Türkiye”nin güzel bir coğrafyada kurulduğunun vurgusunu da yapmayı amaçladığı söylenebilir.

4.3 Ülkenin İmarı

Cumhuriyet Dönemi'nde, “yeni” dönemle birlikte imar sahasında da pek çok ihtiyacın olduğu gözlemlenmiştir. Cumhuriyet rejimi, memleketin ihtiyacı olan imar faaliyetlerini soşe ve köprüler başta olmak üzere pek çok alanda yeni hamlelerle gerçekleştirmiştir. Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne Cumhuriyet'in imar hareketi kalkınmanın bağlayıcı unsuru olarak görülen demiryollarıyla ve demiryollarının tamir atölyeleriyle, su ihtiyacına yönelik oluşturulan barajlarla, karayolları ulaşım ağını oluşturan köprülerle, liman sahalarıyla, ekonomik kalkınmasının hızlı ve etkili yolu turizm tesisleriyle ve modern düzenlemeler faslında meydan düzenlemeleri, park ve kamusal alan oluşturulmasıyla yansımıştır.

Şekil B.42a: “*Namrun yaylası (Toros)*” (Fotoğrafla Türkiye).

Namrun yaylasında bahar

Le printemps sur le haut-plateau de Namrun dans le district du Taurus
Spring on the Namrun Plateau in the Taurus District
Frühling im Hochplateau Namrun im Taurusgebiet

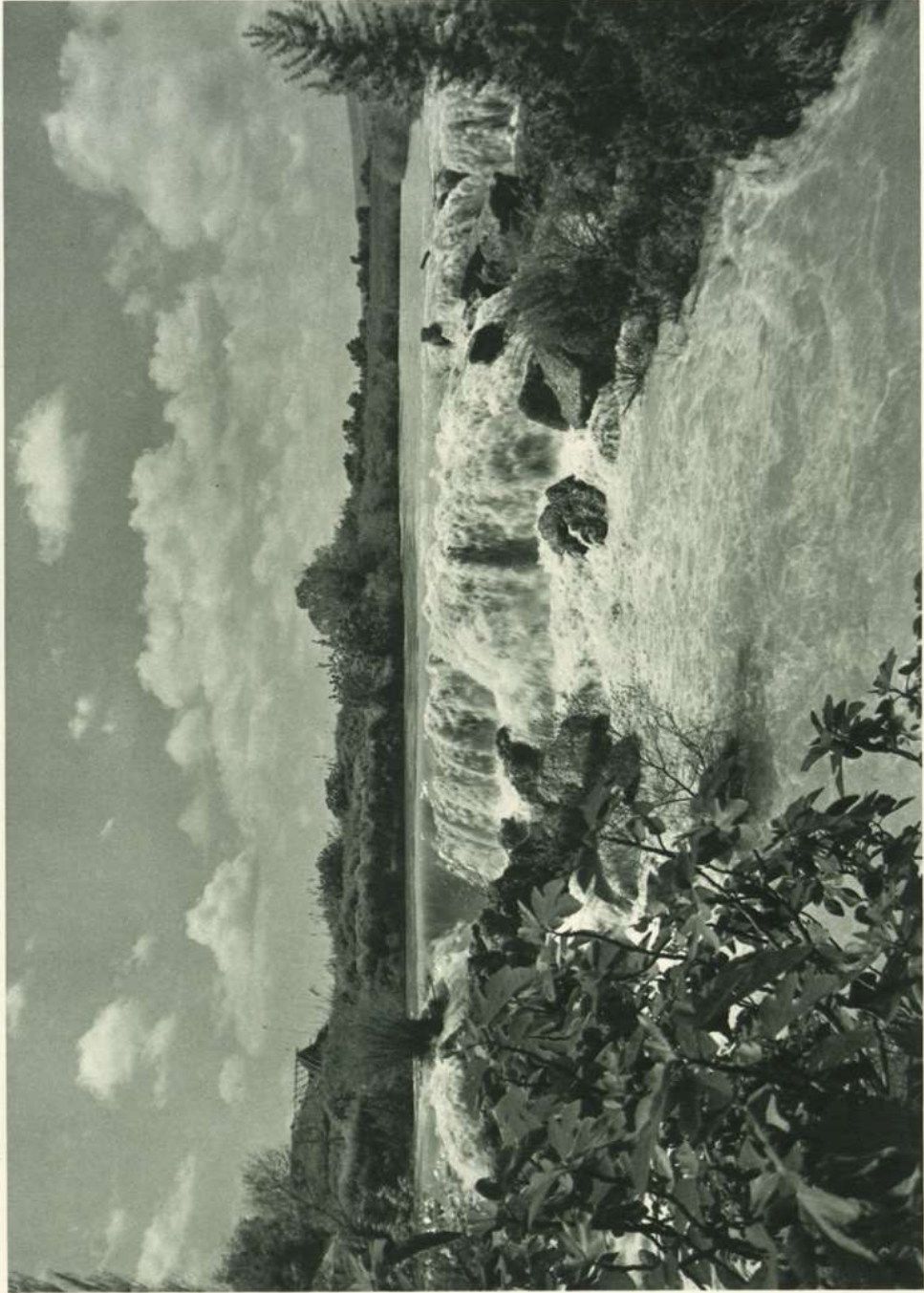
C

Şekil B.42b: “*Namrun yaylasında bahar*” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil B. 43: “Toroslarda bir köy değirmeni” (Fotoğrafla Türkiye).

C

Cascade près de Tarsus
Waterfalls near Tarsus
Wasserfall bei Tarsus

Tarsus'da şelâle

Şekil B.44: “Tarsus’da şelâle” (Fotoğrafla Türkiye).

Mersin'de akşam

Tombée du soir près de Mersin
Evening at Mersin
Abendstimmung bei Mersin

C

Şekil B.45: “*Mersin’de akşam*” (Fotoğrafla Türkiye).

4.3.1 Barajlar (Ek C), (Çizelge C.1).

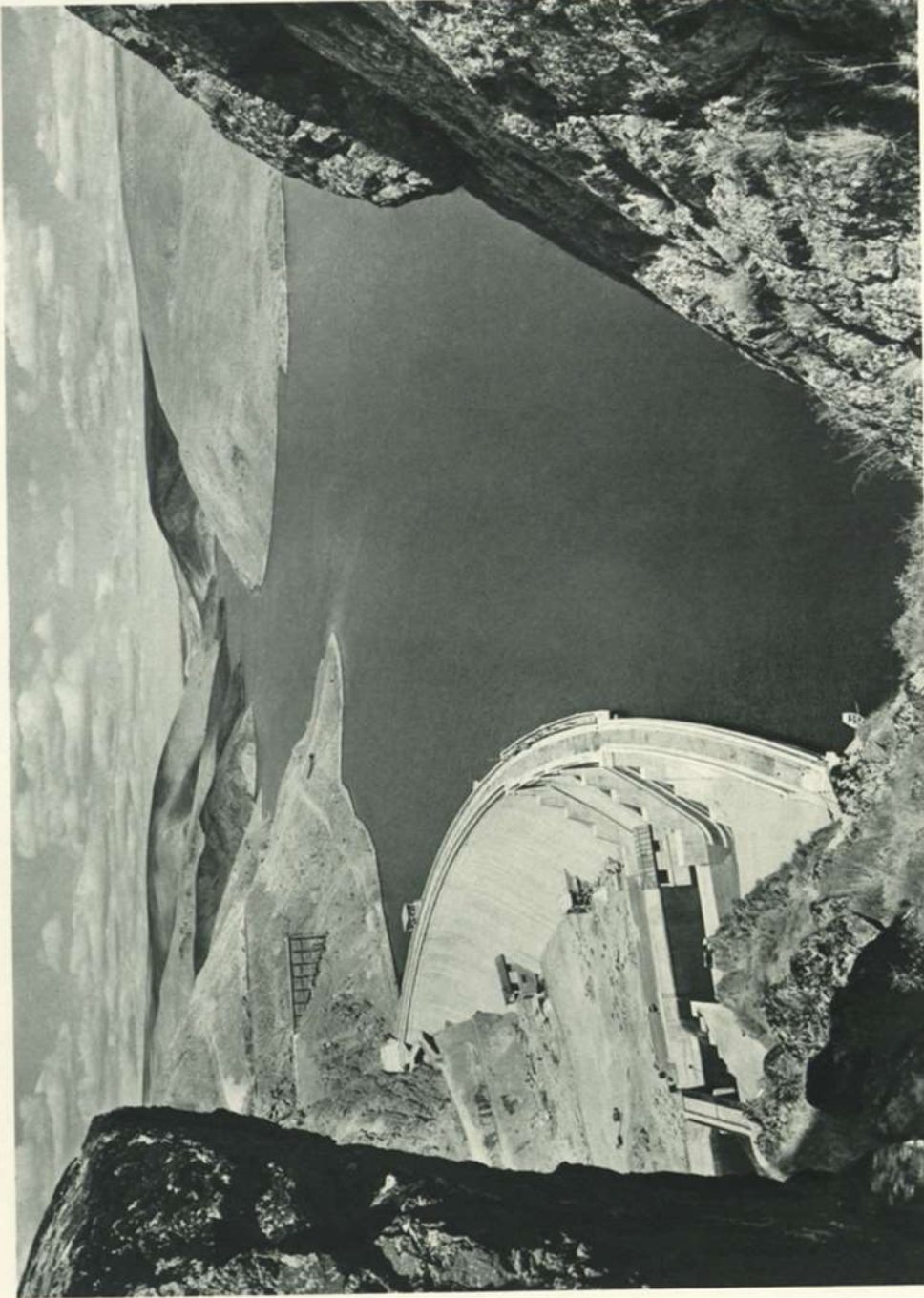
“Çubuk barajı (Ankara)” Türkiye’nin kalkınmasını esas alan nafia politikaları çerçevesinde örnek şehir statüsüyle oluşturulmuş başkentin hızla artan su ihtiyacını karşılayabilmek için tasarlanmış, Cumhuriyet dönemi öncü mühendislik yapılarından biridir. Baraj gölü ve su bendinin de görüldüğü, dağların kavuşması vurgulanır şekilde yamaçtan, kayalıkların arasından fotoğraflanmış bir imajla Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer almıştır (Şekil C.1).

Ankara’nın on iki kilometre kuzeyinde, eski Ankara-Çankırı yolu yanındaki vadinin dar kısmında, ismini aldığı Çubuk Çayı üzerinde kurulduğu söylenen Çubuk Barajı’nın, şehrin içme, kullanma suyunu vermek ve Çubuk Çayı etrafındaki arazilerin sulanmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir tesis olduğu söylenmiştir (Çubuk Barajı - Ankara, 1936, s. 275). Yeni Cumhuriyet’in hakimiyetine tanıklık etmesinin ötesinde, faydacı bir programın etkili estetik bir örneği olduğu vurgulanan yapının fotoğraflarının bu yönüyle resmi yayınlarda ve kartpostallarda sürekli yayımlandığı belirtilmiştir (Bozdoğan, 2002, s. 139).

3 Sontesrin [Kasım] 1936 tarihli “Çubuk Barajı ve Filtre İstasyonu Neden ve Nasıl Yapıldı?” başlıklı Ulus gazetesinde (s. 6), Ankara’yı bol suya sahip bir şehir yapmak için Çubuk Barajı, Ankara’nın temiz su temini için Filtre Binası, yapılara ulaşabilmek için de Çubuk karayolunun Cumhuriyet eserlerine kazandırıldığı belirtilmiştir.

1927 senesinde etüt planıyla çalışmalarına başlandığı söylenen barajın yapım aşamasına 1930’da geçildiği ve inşaatın altı yıl devam ettiği söylenmiş, Çubuk Barajı’nın inşası için sarfedilen meblanın dört milyon lira olduğu belirtilmiştir (Çubuk Barajı-Ankara, 1936, s. 282). Cumhuriyet’in ilk büyük mühendislik eseri olduğu söylenen yapı için bu dönemde bu büyüklükte yapılan başka bir yapının olmadığına değinilmiştir (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2009, s.97).

4 Sontesrin [Kasım] 1936 tarihli “Çubuk Barajı ve Filtre İstasyonu dün Başbakanımız tarafından merasimle açıldı” başlıklı Ulus gazetesi duyurusuna göre (s. 1), açılışını Başbakan İsmet İnönü’nün yaptığı Çubuk Barajı’nın üzerinde yer alan mermer levhalarında eserin Kemal Atatürk devrinde su ihtiyacını karşılamak için yapıldığı, eserin yapımına Başvekil İsmet İnönü zamanında başlandığı, Nafia Vekili Ali Çetinkaya’nın vekilliğinde bitirildiği söylenmiştir.

Le barrage de Çubuk à Ankara
The Çubuk Dam across the Valley in the vicinity of Ankara
Die große Talsperre in der Nähe Ankaras

Çubuk barajı (Ankara)

Şekil C.1: “Çubuk barajı (Ankara)” (Fotoğrafla Türkiye).

Ankara'nın başkent ilan edilmesinden sonra süratle üzerinde durulan kentin su ihtiyacına yönelik çalışmaların bir sonucu olarak değerlendirilebilecek yapının, Cumhuriyet dönemi ilk baraj yapısı olması sebebiyle önem arz ettiği düşünülmüştür. Ankaralıların ilerleyen yıllarda dinlenmeye ve eğlenceye yönelik kamusal alan olarak kullandıkları Çubuk Çayı ile baraj alanına ulaşım için kullandıkları Çubuk Yolu ve barajın suyu ile desteklenen Ankara halkının temiz ve sağlıklı su ihtiyacını karşılayan Filtre Binası ile aralarında organik bağ bulunan ve bu bakımdan kompleks bir yapı grubu olarak değerlendirilebilecek Ankara Çubuk Barajı'nın tüm bu niteliklerinden dolayı Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmüştür.

4.3.2 Demiryolları (Ek C), (Çizelge C.2).

Cumhuriyet yöneticilerinin, yalnızca yeni devletin ulaşım politikaları kapsamında değerlendirmedeği aynı zamanda ülkenin ekonomik, siyasi, askeri ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını da destekleyen bir araç olarak gördükleri, ülkeyi ileri seviyeye taşıyacak yegane unsurlardan biri olarak değerlendirdikleri demiryolları için, Mustafa Kemal;

“...Türkiye’de iktisat hayatının yüksek inkişafı ancak demiryollarla olacaktır. Milletın saadeti, istikbali bu yollardan geçecektir. Cumhuriyet hükümetinin bu vadideki çok verimli gayreti ve çok idealist hareketi takdire şayandır. Burada mühim olan nokta, Türk milletinin bu hakikati bütün müşküllerine rağmen takdir etmesi ve ona sahip olması keyfiyetidir. Demir sanatının naşiri bulunan Türk, o vatanında ihmal edilmiş olan bu lazimeyi elbette muasır medeniyetin bütün dünyada yükselttiği dereceye ısal edecektir”
(Kara, 1969 s. 104).

Sözlerini sarf etmiş ve demir sanatının temsilcisi olarak nitelendirdiği Türk milletinin ihmal edilmiş demiryolu ihtiyacının asrı seviyeye ulaştırılacağına sözünü vermiştir. Nitekim, 29 Teşrinievvel [Ekim] 1934 tarihli “Memleketimiz demir ağlarla örülüyor” başlıklı Milliyet gazetesi haberi de Mustafa Kemal’in Türk milletine verdiği sözün gerçekleştiğinin göstergesi niteliğindedir. Haber metninde (s. 10), 1924’ten bu yana demiryollarının işletimini sürdüren Cumhuriyet hükümetinin şimendifer siyaseti harita üzerinde gösterilmiş, oluşturulan bu ağ ile, memleketin ihtiyacı olan malların her tarafa süratle aktarıldığı belirtilmiştir.

Milli Mücadele yıllarından itibaren gündemde olduğu vurgulanan demiryolları için, savaş nedeniyle tahrip olmuş ülkeyi kalkındırmak ve geri kalmışlığı yenmek adına

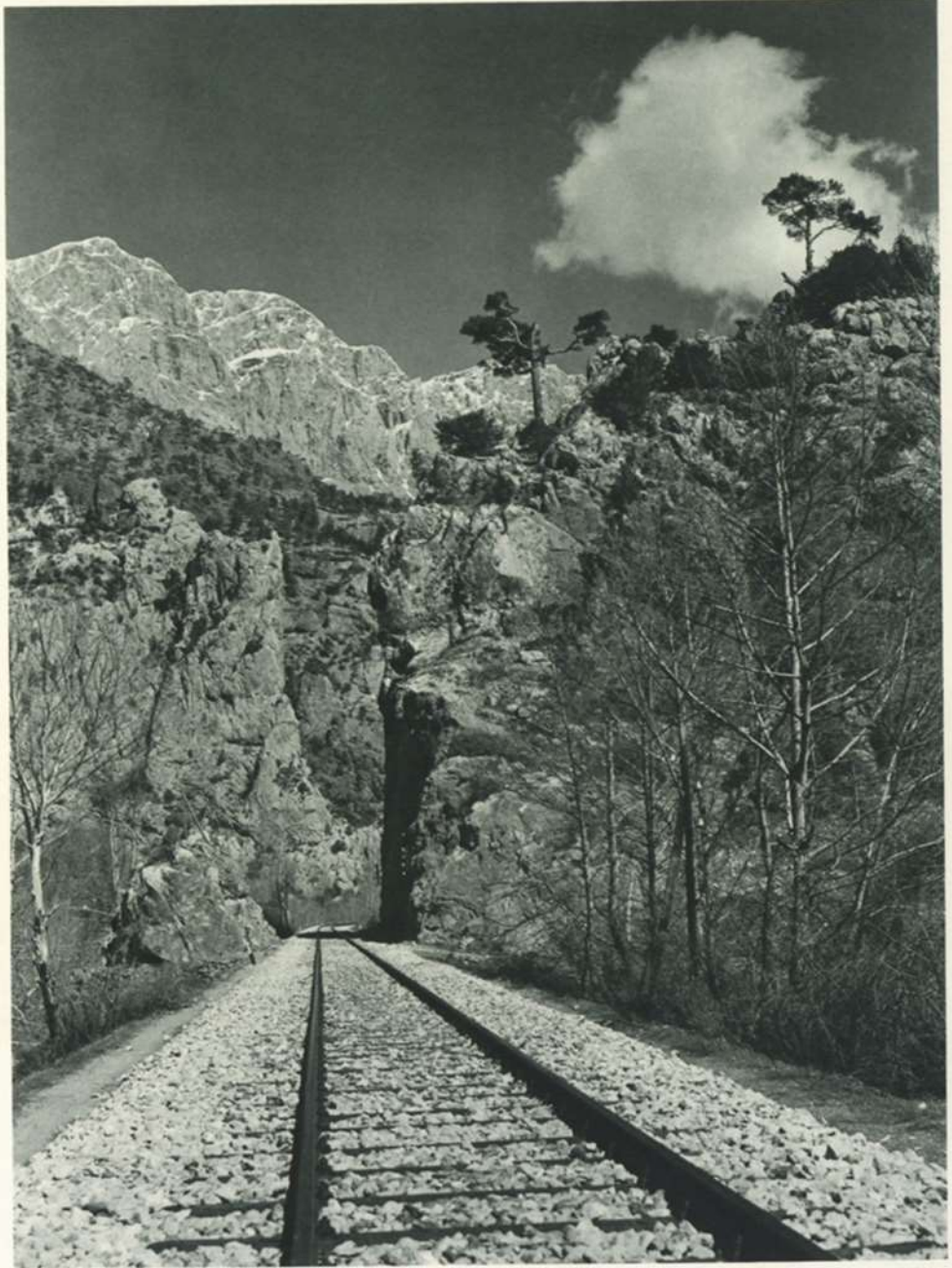
geniş bir imar programına ihtiyaç duyulduğu bunun da İzmir İktisat Kongresi'nde gündeme getirildiği söylenmiş, kongre kararları doğrultusunda Umuru Nafia programında bir demiryolu ağının planlandığı belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulmazdan evvel 4112 kilometre olan demiryolunun, 3756 kilometresinin yabancı şirketler tarafından oluşturulduğuna değinilmiştir (Yıldırım, 1996, ss. 387-388). Ulaşım politikalarını büyük ölçüde demiryoluna bağlayan Cumhuriyet rejiminin, yabancıların elindeki demiryolu altyapı şirketlerini satın alması ve devlet işletmeciliğine ağırlık vermesi ile önceki yönetimlerden ayrı bir çizgi izlediği vurgulanmıştır (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, 1983, s. 2761).

Cumhuriyet yönetimi ile farklı bir uygulamaya gidilen demiryolları üzerinde, bu hareketle yeni ekspres rotalar belirlenmiş, yeni hatlar oluşturulmuştur. Bunlardan biri de, 29 Teşrinievvel [Ekim] 1929 tarihli “*Şimendiferler Konferansı*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde bahsi geçen Toros Ekspresi'dir (s. 2). Varşova'da yapılan uluslararası konferansta alınan üç karardan biri olarak duyurulan Toros ekspresi isimli yeni hat ile Nusaybin'e kadar gidilebileceği, buradan da Kerkük'e kadar otomobille, Kerkük'ten Bağdat'a kadar da trenle seyahate devam edilebileceğinin bilgisi verilmiştir.

Bu duyuru ile, Cumhuriyet rejiminin halihazırda var olan Bağdat Demiryolu hattında oluşturduğu yeni ekspres hizmet, yeni devletin pragmatist yönünün de görülmesi açısından önem arz etmektedir. Bu anlayışla demiryolları konusunda değerlendirilen bir diğer yapı da tamir atelyeleri olmuştur.

“*Toros dağlarında demiryolu*” isimli Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan imajda da demirağlarla donatılmış Türkiye'nin yeni ekspres güzergahlarından biri olan Toros Ekspresi hattı, ulaşımı zor bir coğrafya olarak addedilen Toroslar'ın içinden, teknolojinin coğrafyayla başa çıkar pozisyonu vurgulanır şekilde fotoğraflanmıştır (Şekil C.2).

Cumhuriyet'in salt ulaşım politikası üzerinden değerlendirmedeği “asrı” bir ülke olma hedefindeki Türkiye'nin kalkınma hareketinin esaslarından biri olarak gördüğü Toros Ekspresi özelinde demiryolları, geçtiği güzergahlarda yeni iş sahaları oluşturması ve hızlı ulaşım ağı ile donatılmış kentlerin vurgusundan ötürü Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih sebebi olduğu düşünülmüştür.

Toros dağlarında demiryolu

Voie ferrée dans les montagnes du Taurus
Railway in the Taurus Mountains
Der Schienenweg im Taurusgebirge

m

Şekil C.2: “Toros dağlarında demiryolu” (Fotoğrafla Türkiye).

“Devlet demiryollarının tamir atelyeleri (Eskişehir)” veya Cer²³ Atelyesi de denilen yapı, yurdu demirağlarla örme hedefindeki Cumhuriyet rejiminin yeni iş sahalarından biridir. Yapı, Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, lokomotiflerin dış aksamı, tekerleği, bağlantı aksı gibi farklı parçaları üzerinde çalışan, vagon tamir eden işçilerin ve torna tezgahı, şahmerdan gibi araçların da görüldüğü, çelik konstrüksiyonlu atelyenin iç kısmından fotoğraflanmış bir görselle albümde yer almıştır (Şekil C.3).

1894’te Anadolu-Bağdat demiryolu adına lokomotif ve vagon tamiri ihtiyacını karşılamak için Eskişehir’de Anadolu Osmanlı Kumpanyası adı verilen bir atelyenin kurulduğu, 1919’da Anadolu işgali sırasında İngilizlerin eline geçen atelyenin, 1920’de Kuvâ-yi Milliye tarafından geri alındığı ve adının Eskişehir Cer Atelyesi olarak değiştirildiği söylenmiştir (Koylu, 2018, ss. 46-47).

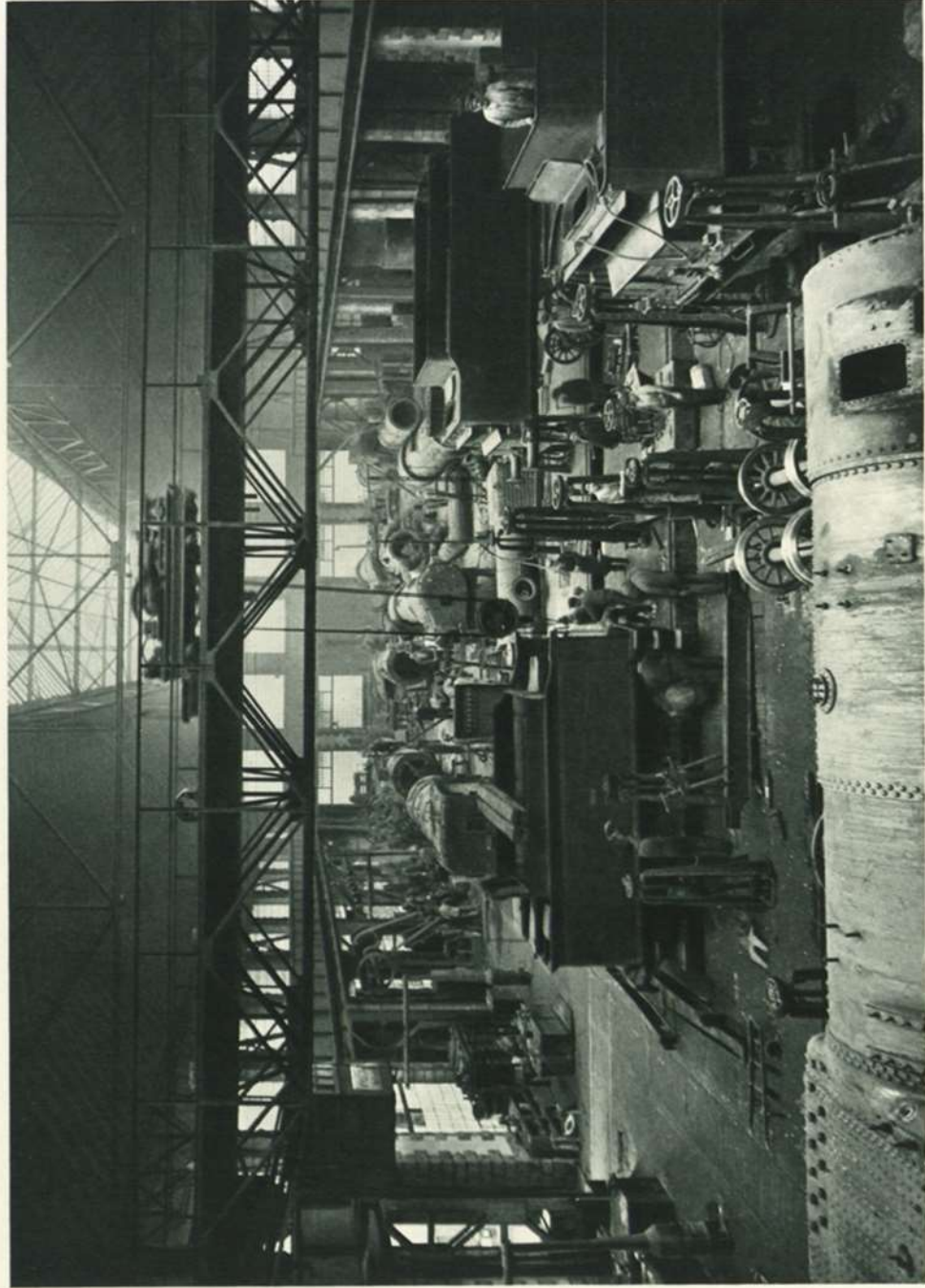
18 Ağustos 1937 tarihli “Eskişehir Cer Atölyesi Tevsi Edilecek” başlıklı Son Posta gazetesi haberinde de (s. 5), gün geçtikçe hızlandığı söylenen hükümetin demiryolu siyasetinin onarım ayağında bu atelyenin büyük işler başardığı vurgulanmıştır. Eskişehir Cer Atelyesi Cumhuriyet’in salt ulaşım politikasında değil aynı zamanda ekonomi politikasında da önem arz eden, Eskişehir gibi savaştan yeni çıkmış bir Anadolu şehrinde, bünyesinde yetiştirdiği nitelikli iş gücü nedeniyle, yeni istihdam alanı açan bir kurum ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları’nın tamamlayıcı unsuru olması sebepleriyle albüm için tercih edildiği düşünülmüştür.

4.3.3 Köprüler (Ek C), (Çizelge C.3).

Cumhuriyet dönemi ulaşım siyasetinde daha çok demiryollarının tamamlayıcı unsuru olarak değerlendirilen karayolları ve bu ağı birleştiren köprülerle ilgili Mustafa Kemal;

“...Şose ve köprüler inşaatı inkişaf etmektedir. Demiryolları inşaa siyasetimizin tatbiki yılları içinde yetmiş sekiz köprü geçişe açılmış bulunuyor. Yirmi üç köprü de inşaa halindedir. Bu köprüler, her biri başlıbaşına birer fen ve sanat eseri olacaktır. Demiryol hatlarımızı iç sahalara bağlayacak ve bu hatların bir an evvel milli ekonomik kalkınmaya azami hizmetinin temin edecek kara yolu inşaatı, önümüzdeki devrelerde teksif ve bir plan dahilinde tevsi edilmek lazımdır” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938) 1945, ss. 383-384).

²³ Kuvvet, lokomotifin çekiş gücü.

Atelier de réparation des locomotives à Eskişehir
Engine Repair Shops at Eskişehir
Lokomotiv-Reparaturwerkstätte in Eskişehir

Devlet demiryollarının tamir atelyeleri (Eskişehir)

Şekil C.3: “Devlet demiryollarının tamir atelyeleri (Eskişehir)”
(Fotoğrafla Türkiye).

Sözlerini sarf etmiş ve ekonomik kalkınmada en fazla rol oynayacağını belirttiği köprüleri, demiryolu hattını iç sahalara bağlayacak birer unsur olarak değerlendirmiş, Cumhuriyet Hükümeti tarafından sayılarının her geçen gün arttırıldığını vurguladığı köprülerin birer sanat eseri olduğunu belirtmiş ve ilerleyen zamanlarda bir plana bağlı olarak inşaat faaliyetlerinin yoğunlaştırılacağını söylemiştir.

29 Teşrinievvel [Ekim] 1933 tarihli “*Türk Azminin Bir Hârikası: Şimendiferlerimiz*” başlıklı Milliyet gazetesi haberinde de (s. 25), Mustafa Kemal’in köprülerle ilgili söylediği sözlerle paralel olarak demiryollarıyla birlikte değerlendirilen bu yapıların, Cumhuriyet öncesi dönemde ahşap korkuluklardan ibaret oldukları ve en ufak bir su taşkınında enkaza döndükleri belirtilmiştir. Bu sebeple, Cumhuriyet Nafiası’nın sıklıkla kötü tecrübelerle gark olan bu yapıların inşası için özel bir çaba göstereceği vurgulanmıştır. İnşaatlarında dayanıklılık bakımından kârgir ya da betonarme tercih edileceği belirtilen bu yapıların inşasında, ehemmiyetle yerel malzemenin kullanılacağı ve Türk işçisinin çalıştırılacağı vurgusu yapılmıştır.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında rejimin ulaşım politikasının, yabancı sermaye eliyle oluşturulmuş Osmanlı döneminden kalma sömürge tipi demiryolu ve köprüleri devletleştirmek olduğu söylenmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, 1983, s. 2760.) Bunlardan Bağdat Demiryolu yapımını üstlenen Almanya’nın 1888’de Haydarpaşa-İzmit demiryolu işletme ve İzmit Ankara demiryolunu inşa etme hakkını almasıyla Anadolu serüveninin başladığı belirtilmiş, 1899 yılında Konya’dan Bağdat’a uzanacak demiryolu yapım hakkını almasıyla da bu yola devam ettiği söylenmiştir. Fransa’nın da bu hat üzerinde belli hisselerinin olduğu bilgisi verilmiştir (Tarihi ve Kültürü ile Barak Karkamış, 2006, s. 58).

3 Nisan 1929 tarihli “*Adana-Mersin Hattı Müzakeresi*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde de (s. 1), Cumhuriyet’in demiryolları için ilk yıllarda tercih ettiği satın alma ve devletleştirme siyasetini uygulamasının başka devletlerce -Fransa- engelleme çabalarına değinilmiştir. İlk demiryolu ağının 1886 yılında Adana-Mersin hattının -Fransa’nın devretme konusunda ayak sürüdüğü hat- işletilmeye açılması ile başladığı kaydedilen Adana bölgesinin Bağdat Demiryolu hattının bir kısmı olduğu söylenmiştir (Adana Şehri, 1982, s. 17).

“*Bir demiryolu köprüsü*” isimli Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer alan imajda tespit edilen köprü Bağdat Demiryolu hattı üzerinde bulunan Adana Demirköprü²⁴’dür. Demiryolu ağının bağlayıcı unsuru olarak görülen bu köprü, kadrada rayların merkez alındığı ve metal aksamı vurgulanır şekilde yan tarafında bulunan yürüyüş yoluyla birlikte yapının iç kısmından, Seyhan nehri üzerinden fotoğraflanmıştır (Şekil C.4).

Cumhuriyet rejiminin ulaşım politikasında yabancı sermaye eliyle oluşturulan Osmanlı döneminden kalma demiryolu ve köprüleri devletleştirme eyleminin Güneydoğu coğrafyası ayağı Karkamış Köprüsü ile olmuştur.

“*Fırat üstünde büyük köprü*” veya bulunduğu yörenin isminden ötürü Karkamış Köprüsü diye de adlandırılan yapı, tıpkı Adana Demirköprü gibi demiryolu ağının tamamlayıcısı fonksiyonuyla, metal aksamı köprünün uzunluğu gösterilir şekilde, Fırat nehri üzerinden fotoğraflanmış bir imajla (Şekil C.5a) ve on dilimli gövdesi ve ayaklarıyla yörenin ekonomi kaynağı hayvancılık vurgulanır şekilde hayvanların arasından fotoğraflanmış “*Hayvan ve teknik*” isimli bir diğer imajla Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde iki görselle yer almıştır (Şekil C.5b).

1911-1913 yıllarında Almanlar tarafından inşa edildiği belirtilen köprünün toplam uzunluğunun 870 m. olduğu, güneyinde 80 santimetre genişliğinde bir yaya yolunun bulunduğu ve köprünün on adet ayak üzerinde kurulduğu söylenmiştir. Yapımında tamamen perçin kullanıldığı belirtilen köprünün Suriye ile olan sınırı da belirlediği, Antik Karkamış şehri kalıntıları yanında konumlandırıldığından yörede bu isimle tanındığından bahsedilmiştir (Tarihi ve Kültürü ile Barak Karkamış, 2006, ss. 58-59).

Kurulmak istenen demiryolu ağı sebebiyle daha az gündemde olduğu belirtilen Cumhuriyet Dönemi karayolları için, 1929 yılında 3.600 kilometrelik milli şose [yol] projesi oluşturulmak istendiği, ancak bu programın Dünya Ekonomik Bunalımı’na denk gelmesi sebebiyle uygulanamadığı söylenmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, 1983, s. 2762).

“*Zonguldak-Bartın yolu*” görselinde tespit edilen Kirazlık Köprüsü Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde “*Köprüler*” faslında değerlendirilen karayollarını bağlayan tek yapıdır. Kadrain ortasında konumlandırılmış kâgir gövdeli ve demir korkuluklu

²⁴ Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde ismi belirtilmeyen bu köprü, yörenin diğer köprülerinin görsellerinin albümde yer alan imajla karşılaştırılmasıyla tespit edilmiştir. Bu uygulama, bu bölümde bahsedilen Karkamış Köprüsü ve Kirazlık Köprüsü için de geçerlidir.

Bir demiryolu köprüsü

Viaduc pour chemin de fer près d'Adana
A Railway-Bridge near Adana
Eisenbahnbrücke bei Adana

m

Şekil C.4: “Bir demiryolu köprüsü” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil C.5a: “Fırat üstünde büyük köprü” (Fotoğrafla Türkiye).

L'Animal et la technique
Animal and Technique
Tier und Technik

Hayvan ve teknik

Şekil C.5b: “Hayvan ve teknik” (Fotoğrafla Türkiye).

köprü, etrafındaki dağlarla, yeşillikler arasından fotoğraflanmış bir görselle albümde yer almıştır (Şekil C.6).

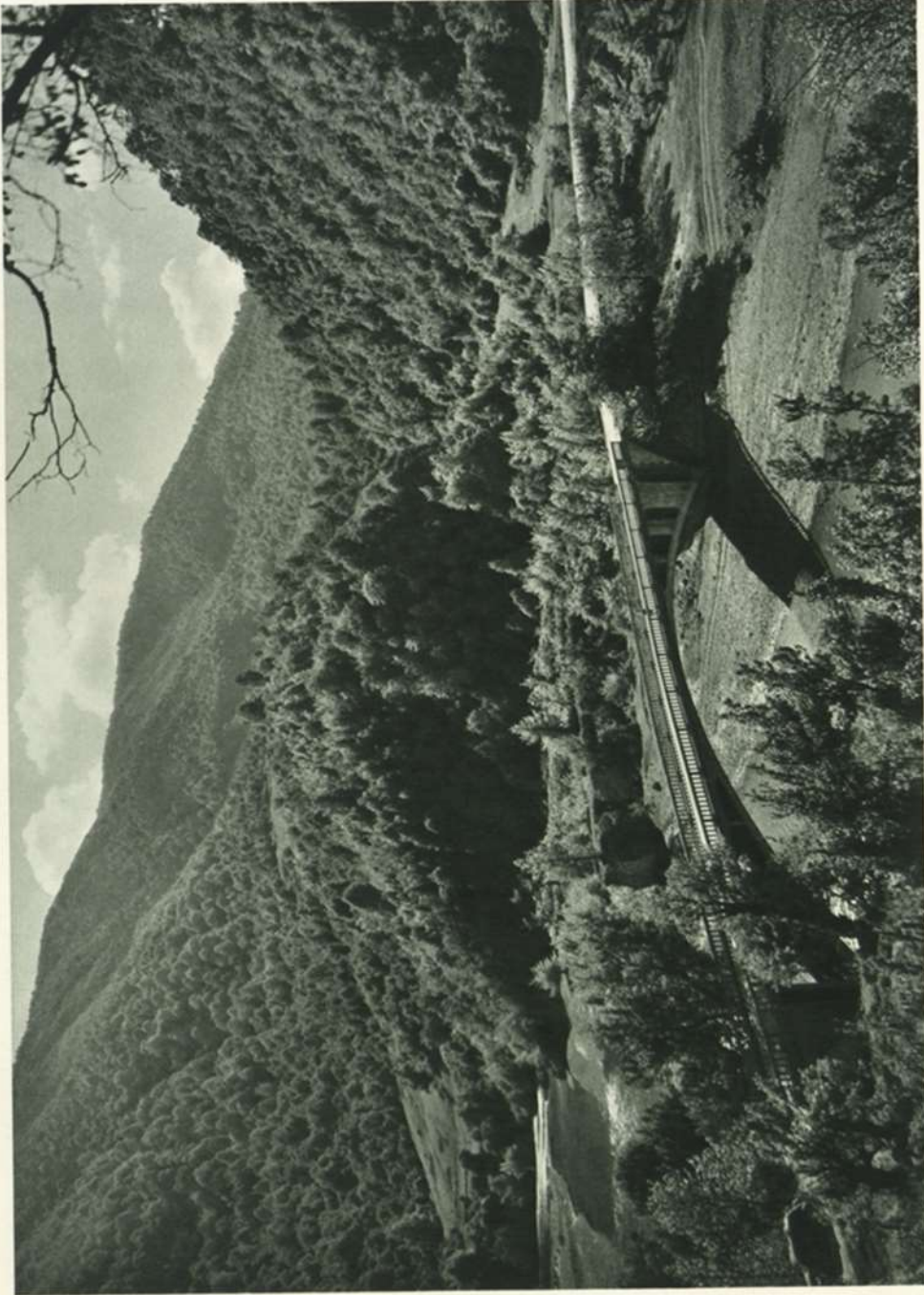
24 Ağustos 1932 tarihli “Zonguldak’ta İnşaat Faaliyeti” başlıklı Vakit gazetesi haberinde de (s. 9) Zonguldak vilayetinin devam eden inşaat faaliyetlerinden bahsedilmiş, bu vilayete bağlı Bartın’ın Safranbolu yolunda yapılan Kirazlık Köprüsü’nün de yeni yapılan yapılar listesinde yer aldığı belirtilmiştir. Cumhuriyet’in sadece ulaşım politikası üzerinden değerlendirmedeği aynı zamanda Türkiye’nin kalkınma hareketinin bir parçası olarak gördüğü demiryollarının bağlantı noktaları köprüler için Cumhuriyet rejiminin ilk senelerde benimsediği mevcut demiryollarını onarma ve kullanma kapsamında “devletleştirme” politikasının Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne Seyhan ve Fırat nehirleri üzerinde kurulmuş Adana Demir Köprü ve Karkamış Köprüsü imajlarıyla yansıdığı, yeni şose ve köprü inşaa faaliyetlerinin de yapılan Kirazlık Köprüsü imajı ile albümde yer bulduğu düşünülmüştür.

4.3.4 Limanlar (Ek C), (Çizelge C.4).

Cumhuriyet döneminde, daha çok demiryolu ve karayolu ulaşım ağına hizmet çerçevesinde değerlendirilen liman ve iskeleler için Mustafa Kemal;

“...Demiryol ve limanlar ve mümasilleri gibi pek muhtaç olduğumuz tesisatı cesimenin yeniden inşa ve işletilmelerindeki siyasetimiz, kavanini hazır ve müstakbelemize tabi olmak ve bu bapta kabul ettiğimiz milli prensiplere tetabuk etmek şartıyla müracaat edecek ecnebi sermayelerini memnuniyetle kabul etmektir. Mevcut müessesatın mukavele ve şartnamelerine metabilen riayet, gerek bu müesseselerin ve gerek memleketimizin menfaati için lazımdır” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938) 1945, s. 284).

sözlerini sarf etmiş ve memleketin çıkarları için oluşturulan bu müesseselerin yeniden inşa ve işletilmeleri yolunda rejimin uygulayacağı politika hakkında, kanunlar çerçevesinde milli prensiplere uygun olmak şartıyla yabancı sermayelerin kabul edileceğini, mevcut kurumların şartnamelerine de saygı gösterileceğini belirtmiştir. Cumhuriyet’in deniz ulaşımında uyguladığı bu ilk dönem politikasının, yabancı şirketlere geçici olarak tanınan imtiyazın kaldırılması ve kabotaj işletmeciliğinin ulusallaştırılmasıyla iki yıl sürdüğü söylenmiş, sonraki dönemde yabancı şirketlerin elindeki liman işletmelerinin kurulan Türk Liman İnhisarları’na ya da Demiryolları idaresine geçtiği belirtilmiştir. Devri gerçekleşen kurumlardan birinin de 1925’te

La route de Zonguldak à Bartın
The Zonguldak – Bartın Road
Straße Zonguldak – Bartın

Zonguldak-Bartın yolu

Şekil C.6: “Zonguldak-Bartın yolu” (Fotoğrafla Türkiye).

devralınan İstanbul Limanı olduğu söylenmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, 1983, ss. 2762-2763).

7 Ağustos 1933 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 2471 sayılı “*İstanbul Limanı Nizamnamesi*” başlıklı kararnamede İstanbul Limanı’nın Dış Liman, Galata Limanı ve İç Liman olmak üzere üç kısımdan oluştuğu, Dış Liman sahasının Sarayburnu ile Fındıklı Sarayı’nın kuzey köşesini birleştiren hattın dışında kalan tüm Marmara ve Karadeniz alanını kapsadığı; Galata Limanı sahasının Sarayburnu ile Fındıklı Sarayı’nın kuzey köşesini birleştiren hat ile Galata Köprüsü arasındaki alanı kapsadığı; İç Liman sahasının da Galata Köprüsü’nden Kağıthane ve Ali Bey dereleri üzerinde yer alan köprülere kadar olan alanı kapsadığı belirtilmiştir.

19 Ağustos 1933 tarihli “*Vapurlar için Limanda Demir Atma Yerleri Tespit Edildi*” başlıklı Son Posta gazetesi haberinde (s. 2), nizamnamenin detaylarına istinaden limanda demir atma yerleri olarak tespit edilen alanlar paylaşılmıştır.

Cumhuriyet dönemi deniz ulaşım ağını oluşturan ana arterlerden biri olan İstanbul Limanı’nın Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne yansması içinden deniz geçen şehir vurgusuyla fotoğraflanmış ve bu bağlamda “*Boğaziçi*” isimli imajda Dış Liman sahasının Karadeniz ayağı (Şekil C.7) fotoğraflanmıştır.

21 Ekim 1935 tarihli “*Limanlarımız*” başlıklı Tan gazetesi haberinde (s. 13), hızla sanayileşen dolayısıyla büyüyen kentlerin mevcut limanlarının bakımı için bir plan oluşturulduğundan bahsedilmiş, limanlarda tarama ve temizleme işleminin nasıl yapılacağı bilgisi İstanbul Limanı’nın bir bölümü olan Galata Limanı örneği üzerinden verilmiştir. Alışverişi çok ve ani fırtınalara maruz kalan liman olarak bahsedilen Giresun Limanı için de bir şamandıranın lazım geldiği belirtilmiştir.

Hinterlandı İstanbul Limanı’na göre daha küçük olan, yabancı ülkelerin ismini Fotoğrafla Türkiye Albümü’ndeki Almanca, İngilizce ve Fransızca künyesinde yazan haliyle “*the hazelnut town*” [findık kasabası] olarak bildiği Karadeniz’deki ulaşım ağının temsilcisi “*Giresun limanı*” şehrin kültür mirası yapılarından Hacı Miktad Camii’nin de görüldüğü kıyıda fotoğraflanmış bir imajla yer almıştır (Şekil C.8).

İç liman ve dış liman olmak üzere iki bölümden oluştuğu söylenen Giresun Limanı’nın iç kısmının, 294.000 metrekarelik su alanı ve 57.375 metrekarelik kara alanından oluştuğu söylenmiştir (Bekdemir, Güner, 1999, s. 44).

Şekil C.7: “Boğaziçi” (Fotoğrafla Türkiye).

Giresun limanı

Le port de Giresun, la ville des noisettes
The Port of Giresun, the Hazelnut Town
Der Hafen von Giresun, der Haselnußstadt

Şekil C.8: “Giresun limanı” (Fotoğrafla Türkiye).

Yeni kurulan ülkenin inşası için ekonomik destek sağlayan alanların işletilmesi misyonunu taşıyan Cumhuriyet'in liman ve iskeleler politikası çerçevesinde değerlendirilen Karadeniz'den Giresun Limanı ve Marmara'dan İstanbul Limanı'nın Fotoğrafla Türkiye Albümü için tercih edilme sebebinin, “asri” bir ülke olma ülküsündeki Türkiye'nin ulaşım ağı ile donatılmış kentlerinden olmaları, ekonomiye destek sağlayan ihracat mallarının yabancı ülkelere açılan kapısı niteliği ve istihdam imkânlarıyla millî ekonomiye katkı sağlamalarından dolayı olduğu düşünülmüştür.

4.3.5 Turizm Tesisleri (Ek C), (Çizelge C.5).

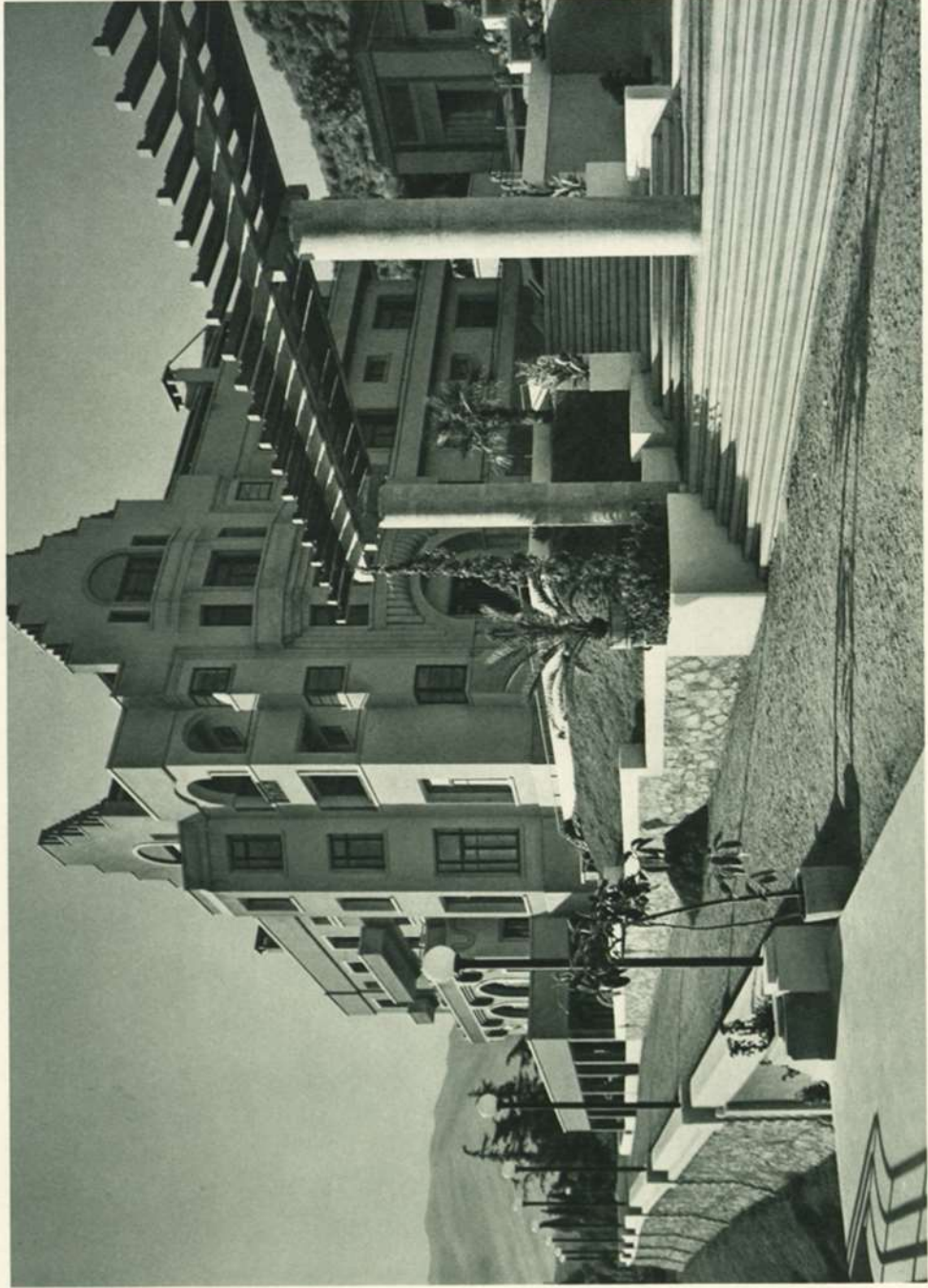
Cumhuriyet'in kuruluşuyla beraber mimari faaliyetlerine hız veren Türkiye'nin, memleketin kültür ve doğal varlıklarını modern mimariyle buluşturma fikri bazı işkollarının inşaat faaliyetlerinin başlamasıyla sonuçlanmış, Cumhuriyet'in ekonomi politikaları çerçevesinde değerlendirilebilecek turizm tesisleri de bu faaliyetlerden biri olarak rejimin planları içerisinde yer almıştır.

Türkiye turizminin belirleyicileri arasında sayılabilecek, kış turizmi ve tıbbî turizmin temeli olarak nitelendirilen ormanlık alanlar ve kaplıcaların tanıtımı ve inkişafının elverişli bölgelerde, uluslararası ölçülere uygun alt yapı ve kadrolarla oluşturulan turizm tesisleriyle mümkün olabileceği söylenmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 9, 1983, s. 2552).

“Çelikpalas (Bursa)” ya da “modern” bir ülke olma amacındaki Cumhuriyet'in turizm siyasetinde oynadığı rol itibarıyla Asri Kaplıca turizm yapı kompleksi, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde, arkasında Uludağ'ın görüldüğü merdivenli giriş cephesinden fotoğraflanmış otel binası (Şekil C.9a) ile “Çelikpalas kaplıcası (Bursa)” (Şekil C.9b) isimli imajda iç kısımdan fotoğraflanmış yuvarlak formlu havuzu, kurnaları ve orta aksta yer alan Çelik suyu ile beslenen çeşmesiyle kaplıca binası ve “Çelikpalastan bakış (Bursa)” (Şekil C.9c) isimli imajda önünde yeşil Bursa ovası vurgulanır şekilde dönemin peyzaj mimarisinin de görüldüğü havuzlu iç bahçe fotoğrafıyla albümde yer almıştır.

24 Mayıs 1929 tarihli “Bursa Mektubu” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesi haberinde (s. 2), Bursa'ya yeni usûlde kaplıcaların yapımına başlanacağı, mevcut kaplıcaların in situ olarak korunacağı ve yeni yapılacak asri otellerle burasının asri kaplıcaların bir şubesi olarak kalacağı belirtilmiştir.

C

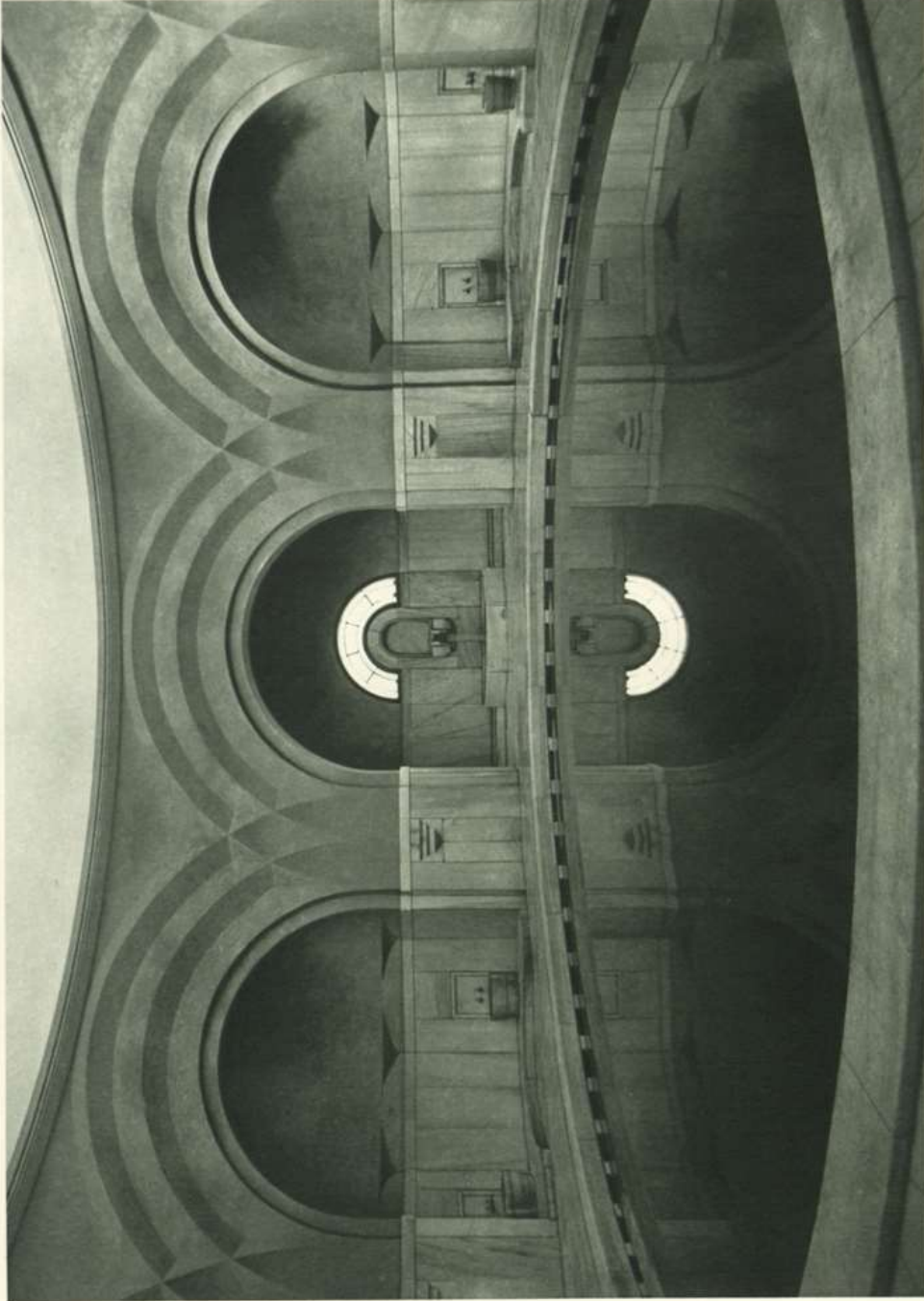

L'Hôtel des thermes Çelikpalas à Bursa
Hotel of the new Iron Thermal Baths at Bursa
Hotel des neuen Eisenthermalbades in Bursa

Çelikpalas (Bursa)

Şekil C.9a: “Çelikpalas (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).

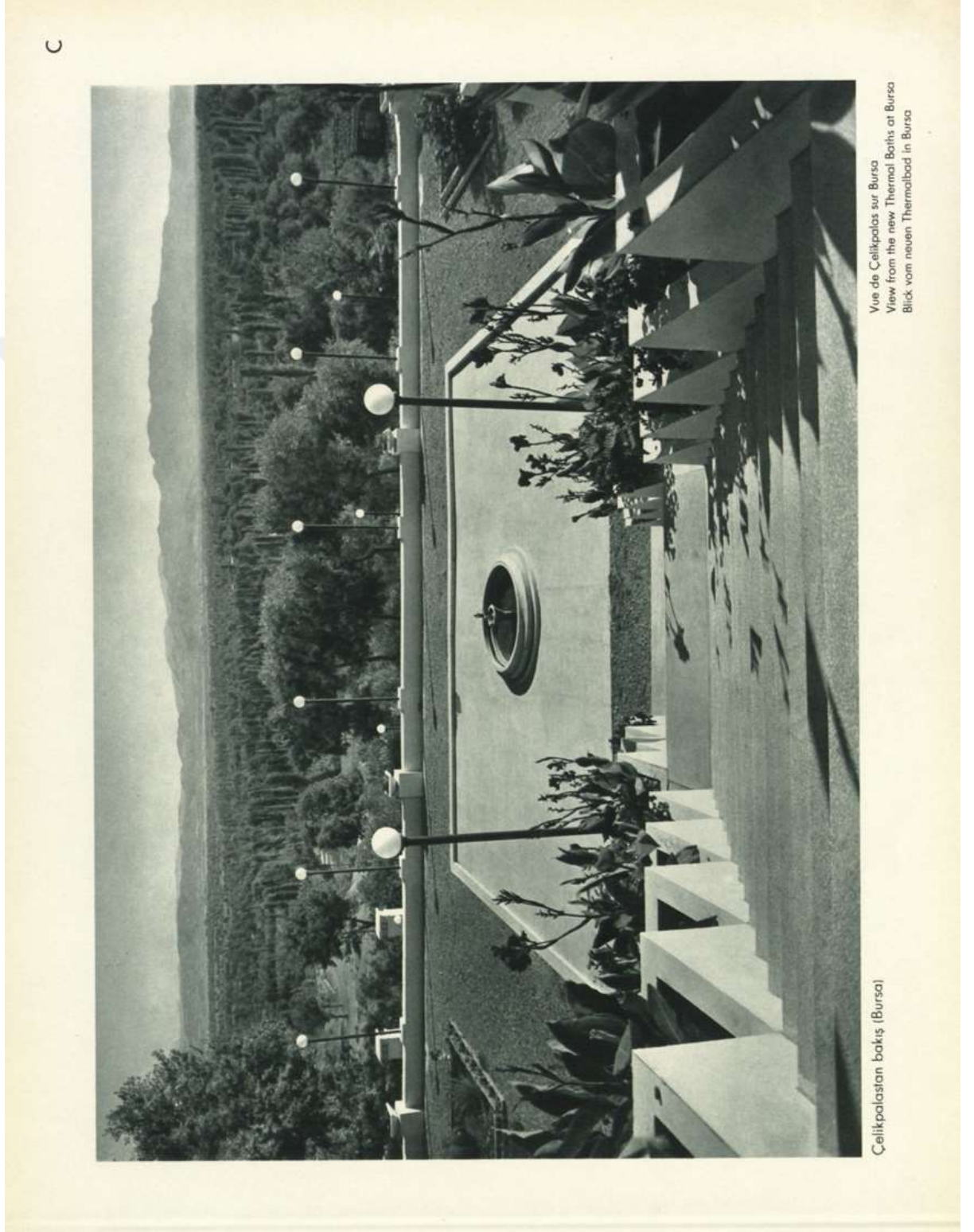
C

Les thermes de Çelikpalas à Bursa
The new Iron Thermal Baths at Bursa
Das neue Eisenthalbad in Bursa

Çelikpalas kaplıcası (Bursa)

Şekil C.9b: “Çelikpalas kaplıcası (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil C.9c: “Çelikpalastın bakış (Bursa)” (Fotoğrafla Türkiye).

1930 senesinde inşaatına başlandığı söylenen, Bursa Çekirge yolu üzerindeki Çelikpalas'ın projesinin Giulio Mongeri'ye ait olduğu, inşaat faaliyetinin başındaki ismin ise mimar Hüsni [Tümer] olduğu belirtilmiştir (Otel ve Kaplıca Binası-Bursa, 1932, s. 7).

Bodrum üzerine zemin kat, iki otel katı ve çatıdan oluştuğu söylenen L biçimli otel binasının banyolu dört otel misafir odası ile banyosuz altı oda kapasitesinin olduğu yanısıra yemek salonu, müsamere salonu, dinlenme ve okuma alanlarıyla kütüphanesinin olduğu belirtilmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 132).

Türk Anonim Şirketi'nin yaptırdığı söylenen Çekirge yolu üzerinde bulunan otel ve hamam yapısının peyzaj çalışmasının, merdivenli cadde girişi, otomobil girişi, açık ve kapalı gazinolar ve muhtelif fiskiyeli havuzları içerdiği söylenmiş, projede arazi vaziyeti, mevcut binaların birbiriyle ve bahçeyle ilişkisi değerlendirilmiş yapının giriş kısmına da Mustafa Kemal'in bir büstünün konulduğu belirtilmiştir (Kaplıca Otel Bahçe Projesi-Bursa, 1933, s. 292).

10 Temmuz 1936 tarihli "*Bir Sıhhat Kaynağı: Çelikpalas*" başlıklı Ulus gazetesi haberinde (s. 5), bu kurumla memlekete modern kaplıca ve iyi otelciliğin güzel bir eserinin verildiği vurgulanmış, yapıyla birlikte Bursa şehrinin modern bir görünüme kavuştuğu, yapının bahçesinin de dönemin kamusal alanlarından biri haline geldiği belirtilmiştir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında izlenen turizm siyaseti çerçevesinde değerlendirilen ülkenin bir diğer doğal varlığı da Yalova Kaplıcaları'dır. Yalova Termali yakınında inşa edilen Büyük Otel yapı kompleksi "*Yalova'da otel*" isimli görselle Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne yansımıştır. Otelin havuzlu bahçesinin de görüldüğü, yapının giriş cephesi görseli Bursa Asri Kaplıca üzerine inşa edilen Çelikpalas gibi dönemin peyzaj mimarisi vurgulanır şekilde yeşillikler içerisinde fotoğraflanmıştır (Şekil C.10).

29 Teşrinisani [Kasım] 1929 tarihli "*Yalova'da İmar Faaliyeti*" başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde (s. 1), şehirdeki yapım çalışmalarından biri olan, kurumda çalışan sağlık personeliyle dinlenme tesisi niteliğindeki Büyük Otel'in inşaatının bitirildiği, duyurulmuş, haberin devamında da (s. 4), otel binası bünyesinde bulunan Panorama Bahçesi isimindeki gazino binası ve üç yüz kişi kapasiteli lokanta binasının da inşaatının tamamlandığı belirtilmiştir.

C

Un hôtel des thermes à eau sulfurée à Yalova
An Hotel near the Sulphur-Thermal Baths at Yalova
Ein Hotel im Schwefelthermalbad Yalova

Yalova'da otel

Şekil C.10: “Yalova’da otel” (Fotoğrafla Türkiye).

2 Mayıs 1930 tarihli “*Yalova Kaplıcaları*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde ise (s. 3), oldukça rağbet gören kaplıcaların yolları için mühendislerin çalışmalarına devam ettiği, iskeleden kaplıcaya ve plaja giden yollar ile inşaatı devam eden yolların haziran ortasında kadar bitirileceği duyurulmuştur. Bu haber turizm tesislerinin gelişiminin ulaşım ağı konusuyla yakından ilişkili olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Cumhuriyet’in “modern” şehir yaratma ülküsü başkent Ankara’dan sonra diğer Anadolu şehirlerinde de devam etmiş, şehirlerin kültür ve doğal varlıkları modern inşaatların belirleyici unsuru olmuştur. Ulaşım ağı ile donatılmış kentlerle direkt ilişkili bu tesislerin inşaatları Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne tüm bu niteliklerden dolayı tercih edildiği düşünülmüş, Çelikpalas ve Büyük Otel binalarıyla yansımıştır.

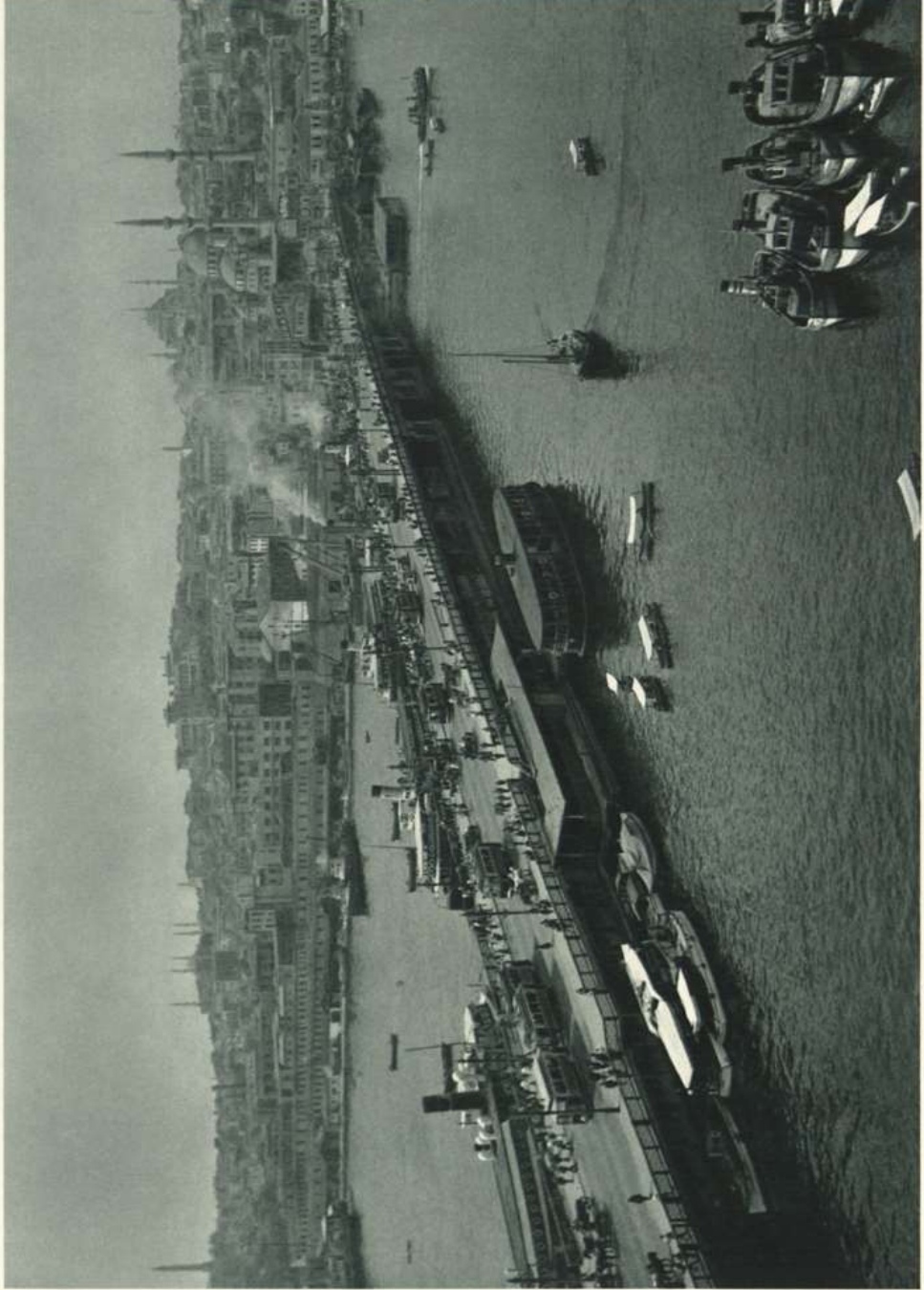
4.3.6 Modern düzenlemeler (Ek C), (Çizelge C.6).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında “modernleşme” idealiyle şehircilik faaliyetlerine hız verilmiş, rejimin simgesi olarak addedilen “modern Ankara”nın karşısında İstanbul, tarihi kimliği ve kültür varlıklarının vurgulanmasıyla daha çok yer almıştır. Cumhuriyet modern yüzünü bu kentte, daha çok meydan düzenlemelerinde ve mevcut binaların “modern” çerçevesinde tekrar işlev kazandırılmasında göstermiş, Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün “modern İstanbul” faslına bu durum, şehrin dört meydanıyla yansımıştır.

“*Galata Köprüsü*” isimli imajda Cumhuriyet’ten evvel de kullanılan, fakat yeni rejimle birlikte kent dokusunun karmaşasından kurtulmak üzere tekrar şekillendirilen Galata Köprüsü, Yeni Camii meydanı ve İstanbul limanının bir bölümünü oluşturan Galata Liman sahası dönemin sosyal hayatı vurgulanır şekilde fotoğraflanmıştır (Şekil C.11).

1929 Dünya İktisadi Krizi’nin 1930’da bitmesiyle, iktisadi alandaki olumlu gelişmelerin, Erken Cumhuriyet dönemi İstanbul planlarına Haliç’in iş alanı olarak tanımlanmasıyla yansıdığı söylenmiş, 1935 yılına değin burada ticari yapıların; kerestecilerin, meyve ve sebze halinin yanısıra fabrika ve imalathanelerden oluşan sanayi yapılarının da inşa edildiğine değinilmiştir (Ergut, Akpınar, Akay 2015, s. 566). Tüm bu ticari alana Galata Köprüsü ile ulaşılması, devletin ulaşım politikaları ile iç içe değerlendirilen ekonomi politikasının kent merkezlerinin fonksiyonlarını belirlemede oynadığı rolü göstermesi açısından önem teşkil etmektedir.

B

Le Pont de Galata
The Galata Bridge
Galata-Brücke

Galata Köprüsü

Şekil C.11: “Galata Köprüsü” (Fotoğrafla Türkiye).

“*Sultan Ahmed’den Ayasofya’ya Bakış*” isimli görselde, İstanbul için ehemmiyet arz eden iki önemli yapının meydan düzenlemeleri ve dönemin peyzaj özellikleri tarihi İstanbul’un ilk tepesinden; en yüksek noktası olan kubbelerden fotoğraflanmıştır (Şekil C.12).

Sultan Ahmet yapı kompleksinin içerisinde yer alan, Ayasofya ile Sultan Ahmet Camii yapılarının arasında kalan boş saha, bu iki tarihi yapıyı görmeye gelen halkın dinlenme yeri olarak kullandıkları Cumhuriyet Döneminde yapılan çevre düzenlemeleriyle bir kamusal alana dönüştürülmüştür.

“*Bayazid Meydanı*” isimli imajda II. Bayazid Camii, Bayazid Devlet Kütüphanesi, Bayazid Yangın Kulesi ve İstanbul Üniversitesi Yerleşkesi’ne ait giriş cephesi görülmektedir. Eğitim yapısının kent dokusunu şekillendiği meydana tramvay yolu ve Beyazıt Meydan Havuzu da peyzaj düzenlemeleri çerçevesinde, sosyal hayatın içerisinde fotoğraflanmıştır (Şekil C.13).

Cumhuriyet’in ilanından sonra, Harbiye Nezareti binasının İstanbul Üniversitesi’ne tahsis edilmesiyle, Cumhuriyet’in ilk büyük yatırımlarından birini buraya yaptığı belirtilmiş, fakülteler, kütüphaneler, derslikler için tasarlanan modern ek blokların yapımının süregelen yıllarda da devam ettiği vurgulanmıştır (Kuban, 2010, s. 511).

Beyazıt Meydanı’nda, 1923-1924 yıllarında, Asım Kömürcüoğlu’nun tasarımını yaptığı, fiskiyeli bir havuzun yer aldığı belirtilmiştir. Bu yapı, dönemin gazetelerinden Akşam’a, 30 Teşrinievvel [Ekim] 1933 tarihinde “*On Senede İstanbul’da Neler Yapıldı?*” başlıklı haberle yansımış (s. 6), Beyazıt Havuzu’nun itfaiye için açılmış bir su deposu olduğu, havuzun deponun hemen üzerinde konumlandırıldığı belirtilmiştir. Yapıldığı günden itibaren itfaiye teşkilatının istifade ettiği yapıyı, sokakları sulamak için temizlik teşkilatının da kullandığı belirtilmiştir. Aynı haberde, Sultanahmet ile Ayasofya abidelerinin arasındaki boş sahada bir park oluşturulduğundan da bahsedilmiştir.

“*Moda Koyu*” isimli görselde fonksiyon itibariyle Ankara yapılarından oldukça farklı bir yapı olan “Moda Deniz Kulübü”nün kullandığı bina ile hemen karşısında dönemin kent kültürünün ürünü olarak addedilen Park (Koço) Lokantası binası görülmektedir. Her yıl düzenlenen kürek, yelken, yüzme gibi deniz sporları yarışlarından birinin görüldüğü “yeni Türkiye’nin İstanbulu’nun modern yüzü” olarak addedilen deniz, kayıklarıyla, yelkenlileriyle fotoğraflanmıştır (Şekil C.14).

B

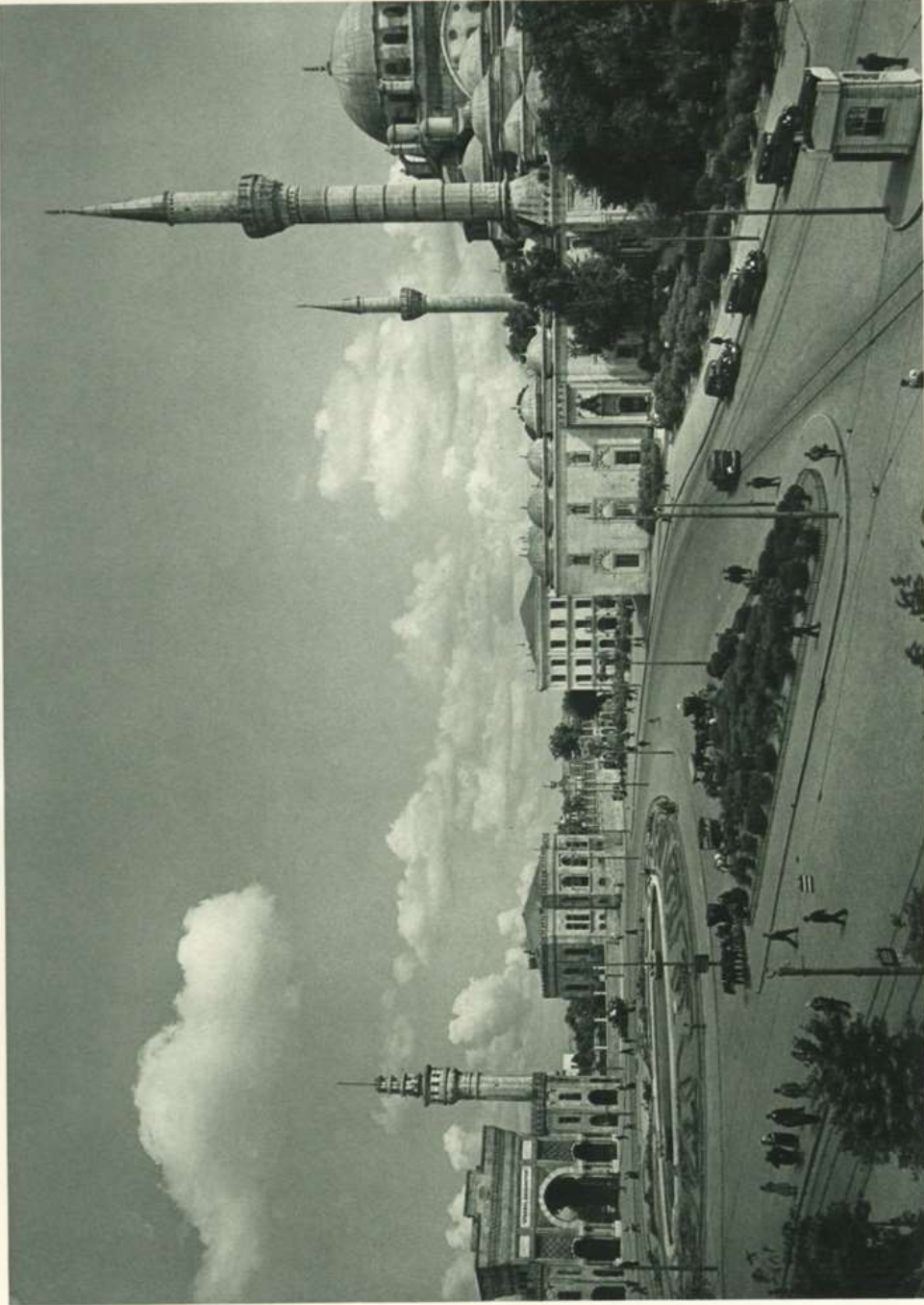

Regard de Sultan Ahmet sur la mosquée d'Ayasofya
View of the Ayasofya from the Sultan Ahmet Mosque
Aussicht von der Moschee Sultan Ahmet auf die Hagia Sofia

Sultan Ahmed'den Ayasofya'ya bakış

Şekil C.12: “Sultan Ahmed'den Ayasofya'ya Bakış” (Fotoğrafla Türkiye).

B

La Place de Beyazid
The Bayazid Square
Beyazidplatz

Beyazid meydanı

Şekil C.13: “*Bayazid Meydanı*” (Fotoğrafla Türkiye).

B

La baie de Moda
Moda Bay
Die Bucht von Moda

Moda koyu

Şekil C.14: “Moda Koyu” (Fotoğrafla Türkiye).

Aya Ekaterini Ayazması üzerinde olduğu söylenen Park (Koço) Lokantası ile 1900'lerin başında kayıkhanesi olarak kullanılan (Atun Atlı, 2019, s. 176) Moda Yat Kulübü binası semtte spora dayalı bir kamusal alan oluşturmuştur.

10 Temmuz 1935 tarihli “*Moda Yat Kulübü Açıldı*” başlıklı Zaman gazetesinde (s. 1), Atatürk'ün himaye ettiği söylenen kulübün açılışının gerçekleştirildiği duyurulmuş, denizcilik sporu bakımından önem arz eden koyun, kürekçilikten ziyade yelkencilik için daha elverişli olduğu vurgulanmıştır. Bu yapıyla Cumhuriyet gençliğinin deniz sporlarında kendini geliştireceği belirtilmiş, kulüp binasının açılış gününden bir fotoğraf haberde yer almıştır.

7 Temmuz 1935 tarihli “*Deniz Yarışları Çok Muhteşem Oldu*” başlıklı Tan gazetesi haberinde de (s. 6), kulüpte düzenlenen yarışmalara dair fotoğraflar paylaşılmış, müsabakaları karadan ve denizden de takip edildiği vurgulanmıştır.

Cumhuriyet'in ancak “modern kent” oluşturarak “modern toplum” oluşturulabileceği fikri, kamusal alanlarda; meydanlarda ve yeniden işlev kazandırılan binalarda İstanbul'a yansımıştır. Bu bağlamda, Galata Köprüsü, Sultan Ahmet Meydanı gibi tarihi merkezler kamusal alan niteliğindeki bir toplanma merkezi olarak, Beyazıt Meydanı eğitim ve kültür merkezi olarak, Moda Koyu ise spor ve dinlenme merkezi olarak İstanbul faslına Cumhuriyet dönemi kamusal yapılarına fonksiyonları itibarıyla yansımıştır.

4.4 Endüstrileşme

Sınai mülkiyetini azınlıklarla, yatırım yapmadan kar amacı güden yabancıların oluşturduğu söylenen Osmanlı endüstrisinin tersine, sanayileşme gereği duyan Cumhuriyet yönetiminin 1923'te İzmir İktisat Kongresi ile ekonomi siyasetini oluşturmaya başladığı belirtilmiş, endüstri alanındaki ilk on yılın kongrede alınan önlemlerle şekillendiği, bu önlemlerin ise 1925'te Sanayi ve Maadin Bankası'nın kurulması ile 1927'de Sanayi Teşvik Yasası'nın çıkartılması olduğu söylenmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 10, 1983, s. 2762).

29 Birinciteşrin [Ekim] 1933 tarihli “*Millî Sanayiinin Temelini On Yılda Attık*” başlıklı Hakimiyeti Milliye gazetesinde (s. 46), Teşvik-i Sanayi Kanunu'yla endüstri alanına rağbetin arttığı, Sanayi ve Maadin Bankası'yla bu alandaki yatırımların desteklendiği, 1929'daki Gümrük tarifesi esasları ve Sümer Bank'ın girişimleriyle Türkiye

Endüstrisi'ni koruyan tedbirlerin tamamlandığı söylenmiştir. 1923'te Osmanlı himayesinde bulunan 160 müesseseyi devralan Cumhuriyet rejiminin bu sayıyı 1933'te 2317'ye çıkarttığı kaydedilmiş, Mustafa Kemal Türkiye'si'nin en büyük özelliğinin iktisadî istiklal olduğu vurgulanmıştır.

Cumhuriyet yöneticilerinin, yalnızca yeni devletin ekonomi politikaları kapsamında değerlendirmedeği, ülkenin üretim, askeri ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarının da belirleyicisi olarak gördükleri endüstri yapıları için Mustafa Kemal 1 Kasım 1934'te,

“...Tasarlanan fabrikalardan çoğunun temeli atılmıştır; hepsinin kuruluş işletilmesi için, fence maliyece gerekenler de bulunmuştur. Yapılan siloların da, yurdumuzun üstün güzellikte olan ürünlerini piyasalara tanıtmakta çok yardımı olacaktır” (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I , 1945, s. 362).

Sözlerini sarf etmiş ve yeni ekonomi programı çerçevesinde tasarlanan sanayi yapılarından fabrikaların ve siloların²⁵ temellerinin atıldığını, bilimsel ve iktisadi incelemelerinin yapıldığını belirtmiştir. Bu yapılarda işlenen Türkiye'nin nitelikli ürünlerinin asri memleketlere tanıtılacağına vurgusunu yapmıştır.

Savaşın ilk yıllardan sonra Cumhuriyet yönetiminin, 1927'de bir rahatlama duyduğu, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'yla, devletçilik politikasına yöneldiği, 1930'lu yılların devletçi ekonomik politikasının hızlı sanayileşme ile Dünya Bunalımı'nın etkilerini karşılama üzerine yatırımcı içerikte olduğu söylenmiştir. 1931'de başlanıp 1934'te yürürlüğe giren I. Beş Yıllık Sanayi Planı'nın tümüyle uygulandığı belirtilmiş, 1936-1937'de hazırlanan, II. Dünya Savaşı nedeniyle kısmen uygulanabildiği söylenen II. Plan'da da Türkiye Sanayi'nin temelini oluşturan yatırımların yer aldığına değinilmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 5, 1983, s. 1383).

29 Birinciteşrin [Ekim] 1935 tarihli *“Cumhuriyet'in On İkinci Yılındaki Endüstri Armağanları”* başlıklı Cumhuriyet gazetesinde (s. 6), en fazla ilerlemenin milli sanayi sahasında görüldüğü belirtilmiş, farklı sanayi kollarında yeni açılan on iki fabrika Türkiye haritası üzerinden değerlendirilmiştir. I. Beş Yıllık Program hazırlanırken *“ham maddeleri memlekette yetişen ve yetiştirilmesi mümkün olan bütün endüstri şubeleri tamamiyle vatan sınırları içinde kurulacaktır”* şeklindeki Cumhuriyet iradesi

²⁵ Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan *“Silo”* isimli imajda tespit edilen Ankara Merkez Silosu yapısı, çalışmanın “Modern Mimari ve Ankara” faslında değerlendirilmiştir.

söyleminin, program oluşturulduktan üç yıl sonra büyük bir kısmının tamamlandığı belirtilmiştir.

Cumhuriyet rejiminin endüstri politikası çerçevesinde değerlendirilen Sanayi Teşviki Kanunu ile I. Beş Yıllık Sanayi Planı'nın Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne yansması Cumhuriyet döneminde açılan “yeni” fabrika binaları ve Osmanlı mirasıyla gelen mevcut yapıların rejimin pragmatist tavrıyla “yenilenmesi” ile olmuş, yeni istihdam alanlarına kavuşan Cumhuriyet işçileri ve teknolojiyle donatılmış fabrikaların “modern” ekipmanları albümün fabrikalar faslını oluşturmuştur.

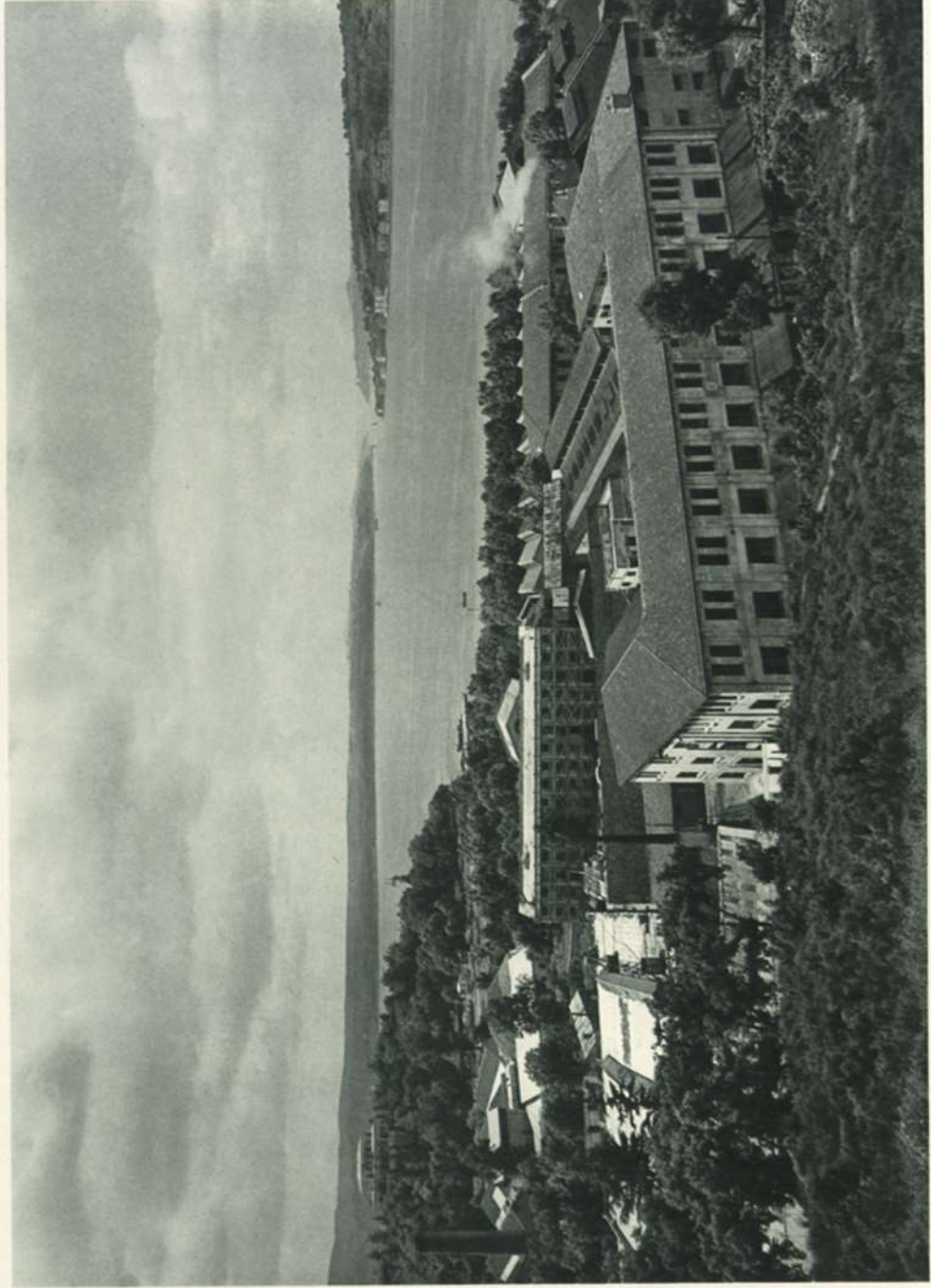
4.4.1 Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar (Ek D), (Çizelge D.1).

Modern sanayi kuruluşunun sınırlı sayıda olduğu söylenen Osmanlı dönemi “Asri” bir Türkiye'si'nin, imparatorluğu kurtarma çabalarının sonucu olarak gördüğü sanayileşme sürecinin somut düzeyde bir özleminden öteye gidemediği, endüstrinin gelişmesi yönünde herhangi bir atılımın sağlanamadığı vurgulanmıştır. Daha çok yerel gereksinmelere yönelik bu sınaî yapıların, Batı'da gerçekleşen sanayi devrimine ayak uyduramadığı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun imzalanan ticaret anlaşmalarıyla Avrupa mallarının rekabetine dayanamayarak sanayisinin çöktüğü belirtilmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 1983, Cilt 7, ss. 1760-1761).

ülke olma hedefindeki Cumhuriyet rejiminin ilk senelerde uyguladığı sanayi politikası, “yeni” endüstri yapıları tasarlamakla birlikte, az sayıdaki Osmanlı kuruluşunu modern ek binalarla desteklemek ve “modern” teknolojiyle donatarak bu yapıların tekrar işlev kazandırılması yönünde olmuştur.

Bu kuruluşlardan biri olan deri ve kimya sanayii yapısı, Boğaza hakim bir alanda konumlandırılmış yeşillikler içerisinden modern ek binaları da görülür şekilde fotoğraflanmış “*Deri ve kundura babrikası (Beykoz- İstanbul)*” isimli imajla Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer almıştır (Şekil D.1).

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası binasının tarihinin, su gücüyle işleyen özel bir deri imalathanesiyle başladığı belirtilmiş, 1810'da hükümet tarafından ordu için satın alınan bu imalathanenin (Debbağhane-i Âmire) 1842'de genişletilerek yapının düzenlendiği söylenmiştir (Kuban, 2010, s. 458). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla, devlete bağlı bütün fabrikalarda görülen değişimin Beykoz

Deri ve kundura fabrikası (Beykoz-İstanbul)

Tannerie de Beykoz-Istanbul
Leather and Shoe Factory (Beykoz-Istanbul)
Leder- und Schuhfabrik (Beykoz-Istanbul)

Şekil D.1: “Deri ve kundura babrikası (Beykoz- İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).

Fabrikası'nda da görüldüğü, yapının önce Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne, iki yıl sonra Sanayi ve Maadin Bankası'na devredildiği, sekiz yıl sonra da Sümerbank'a bağlı bir kurum olarak işleyişine devam ettiği kaydedilmiştir (Küçükerman, 2020, ss. 261-262).

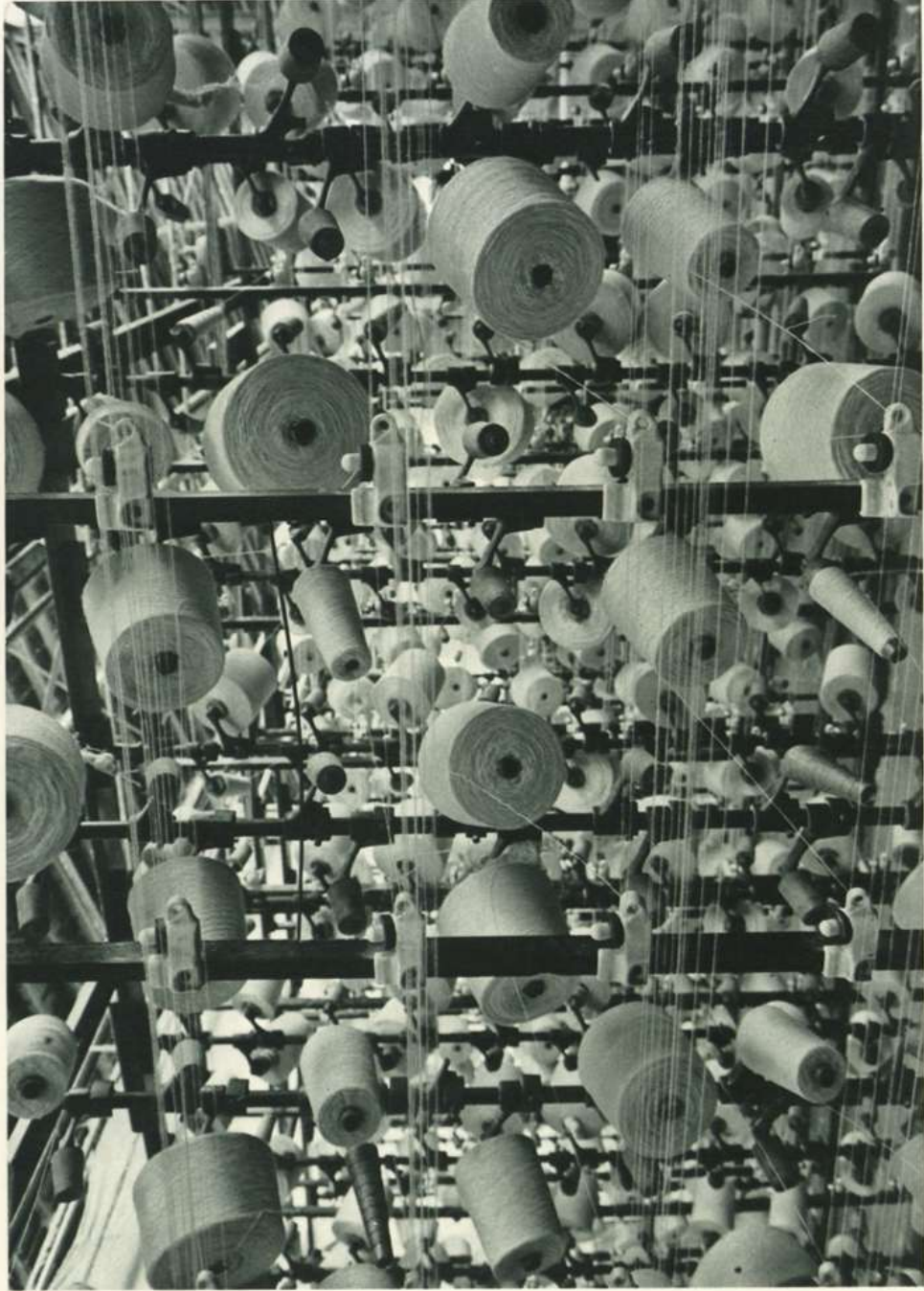
6 Mayıs 1933 tarihli “*Beykoz Fabrikası mükemmel bir hale getirildi*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi de (s. 6), yapının Sanayi ve Maadin Bankası'na devredilme tarihini doğrular niteliktedir. Haberde Budapeşte'den Türkiye'ye kadar uzanan memleketler içerisinde en büyük ve son teknoloji bir deri-kundura fabrikasının kurulduğu belirtilmiş, fabrikanın kapasitesinin günde 1500 çift askerî ve 300 çift sivil ayakkabı seviyesine getirildiği belirtilmiştir.

17 Mart 1936 tarihli “*İlerliyen Endüstrimiz*” başlıklı Ulus gazetesinde (s. 5), Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın yıldan yıla üretim kapasitesinin arttığı, kurumun Sümer Bank'ın idaresinde çalışmaya başladığından beri hızla artan üretimiyle, Türkiye'nin yeni endüstrileşme hamlesinde üzerine düşeni başarıyla yaptığı vurgulanmıştır.

Osmanlı mirasıyla gelen az sayıdaki fabrikaların mensucat sanayii örnekleri Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne “modern” teçhizatlarıyla ve ürünleriyle yansımıştır. “*Pamuklu fabrikası (Adana)*” isimli imajda yer alan Adana Milli Mensucat Fabrikası'nda dokuma endüstrisinin ana elemanı ip bobinleri (Şekil D.2), “*İpekli Fabrikası*” isimli imajda yer alan Bursa İpekiş Mensucat Fabrikası'nın ise iplik çarkları fotoğraflanmıştır (Şekil D.3).

Adana Milli Mensucat Fabrikası'nın kronolojisine bakıldığında, 1907'de Aristidi Kozma tarafından Simyonoğlu Fabrikası adıyla kurulması, hazineye geçtikten sonra isminin İttihat ve Terakki yönetimi tarafından Milli Fabrika olarak değiştirilmesi, Kurtuluş Savaşı'nın ardından Anadolu'da başlatılan sanayileşme hamlesi ile Mustafa Kemal'in talimatı üzerine Nuh Naci Yazgan gözetiminde 1924'te Mustafa Özgür, Nuri Has ve Seyit Tekin'in fabrikayı satın alması, tekrar üretime başlayan fabrikanın adının Milli Mensucat olarak değiştirilmesi önemli tarihler arasında sayılabilir. Modernizasyon ve atılım hareketlerine sahne olduğu belirtilen fabrikanın üretimi olan Aslan marka ipliğinin büyük talep gördüğünün vurgusu yapılmaktadır (Avşaroğlu, 2014, ss. 124-125).

11 Haziran 1935 tarihli “*Milli Mensucat Fabrikası Limited Şirketi*” başlıklı Türk Sözü isimli Adana yerel gazetesinde (s. 1) yapının genel görünüşüyle ilgili görsel

Filature de coton à Adana
Cotton Spinning Mill at Adana
Baumwollspinnerei in Adana

Pamuklu fabrikası (Adana)

Şekil D.2: “Pamuklu fabrikası (Adana)” (Fotoğrafla Türkiye).

Filature de soie à Bursa
Silk Spinning Mill at Bursa
Seidenspinnerei

İpekli fabrikası

Şekil D.3: “İpekli Fabrikası” (Fotoğrafla Türkiye).

paylaşılması, kurumun artan kapasitesiyle beraber, başka Cumhuriyet kurumlarına da yaptığı yardımlardan bahsedilmiş, Türk Hava Kuvvetleri'ne iki uçak yardımı yaptığı söylenmiştir.

3 Temmuz 1937 tarihli “*Adana’da Modern Bir Hastane Yapıldı*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde de (s. 9), Milli Mensucat Fabrikası’nın yardımlarıyla yapılan hastanenin modern binasından bahsedilmiştir. Bu gazete haberi, “asrı” bir ülke olma hedefindeki Türkiye’nin oluşturduğu kurumların aralarındaki yardımlaşma hareketleriyle Anadolu kentlerinin modern kimliğe kavuşmasında oynadıkları rol ve gelişim ağı gözlemlenmektedir.

İpekiş Fabrikası’nın kronolojisini, 1910’da Bursa Mensûcât-ı Osmaniye Anonim Şirketi’nin adının 1925’te Dokumacılık ve Trikotaj A.Ş. olarak değiştirilmesi, 1930 yılında İş Bankası iştirakiyle İpekiş Fabrikası olarak şirketin devamlılığının sağlanması oluşturmaktadır (Üsküdarı, 1972, s. 27).

26 Ağustos 1934 tarihli “*Yüniş ve İpekiş*” başlıklı Milliyet gazetesi haberinde (s. 6), İş Bankası’nın on yıllık faaliyet listesinde banka iştirakiyle oluşturulan İpekiş Fabrikası’nın da icraatlarından bahsedilmiştir. Kurumun ürün kalitesinin iptidai yöntemler bırakılarak yükseltildiğine değinilmiş, memleketin ihtiyacına yönelik moda kumaşlar tasarladığı vurgusu yapılmıştır.

Osmanlı mirasıyla gelen fabrikaların oldukça sınırlı sayıdaki gıda sanayii faslı Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne, “*Erdek Sardalyası*” isimli imajla yansımıştır. Teneke fiçılara konserve edilmiş sardalya balığının fotoğraflandığı albüm görselinde tespit edilen endüstri yapısının Erdek’te tuzlu balık yapan ve satan ticarethanelerden birisi olduğu düşünülmüştür (Şekil D.4).

1894 yılının Annuaire Orientale’inde Çanakkale’de üretilen ürünler arasında tuzlu balık ve konserve edilmiş sardalya’nın yer aldığı, aynı tarihlerde Erdek’te ise sadece tuzlu balık üretimi olduğu söylenmiş, bu balıkların önemli bir bölümünü ise sardalyanın oluşturduğu vurgulanmıştır. 1914 yılında Erdek’te tuzlu balık ticareti yapan beş adet tüccar bulunduğu bunlardan üçünün yabancı olduğu belirtilmiştir (Yentürk, 2007, ss. 28-29).

18 Haziran 1932 tarihli “*Balık Bolluğu*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 9), balığın bolca bulunduğu Erdek ilçesinde bir konserve fabrikası açmanın bölgenin iktisadi hayatını iyileştireceği yönünde bir tavsiyede bulunulmuştur. Bu haber,

E

Sardines solées d'Erdek
Sardines from Erdek
Solzsardinen aus Erdek

Erdek Sardalyası

Şekil D.4: “Erdek Sardalyası” (Fotoğrafla Türkiye).

Cumhuriyet Dönemi iktisat hayatı çerçevesinde Osmanlı'dan itibaren kullanılan yerel ürünlerin tanıtılması adına oluşturulabilecek “yeni” girişimler için önem teşkil etmektedir.

Nitekim 29 Temmuz 1937 tarihli “*Erdek'te Neler Gördüm*” başlıklı yerel Türk Dili gazetesi haberinde de (s. 2), Fehmi ve Ahmet isminde iki tüccarın Erdek'te bir balık konserve fabrikası açtıklarından bahsedilmiştir.

Cumhuriyet rejimi Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Adana Milli Mensucat Fabrikası ve Bursa İpekiş Mensucat Fabrikası özelinde fabrika binalarını sadece iktisat politikası üzerinden değerlendirmemiş “modern” bir ülke olma hedefindeki Türkiye'nin kalkınma hareketinin lokomotifleri olarak görmüştür. Endüstrileşme hareketinin parçası olan endüstri ürünlerinden Erdek Sardalyası'nın ve fabrika binalarının, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alma sebebinin devralınan endüstri mirasının “yenileşme” hareketi vurgusu ve bu yapılarda üretilen sanayi ürünlerinin “asri” ülkelerle kıyaslanabilecek düzeye getirilmek istenmesi sebeplerinden dolayı tercih edildiği düşünülmüştür.

4.4.2 Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan fabrikalar (Ek D), (Çizelge D.2).

Küçük ölçekli üretim birimlerinden oluşan gelişmemiş Osmanlı sanayinden sonra Cumhuriyet döneminin, özellikle 1930'larda planlı gelişmesiyle üretimin arttırıldığı söylenmiş, belirli düzeye getirilen sanayileşme sürecinin öğeleri olarak, sanayileşme yaklaşımları, sermaye, üretim teknolojisi, üretimin niteliği ve işçileşme maddeleri sayılmıştır (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 7, 1983, s. 1760).

Dünya Ekonomik Buhranı'ndan sonra Mayıs 1932'de, Başbakan İsmet İnönü'nün Rusya ile İtalya'ya düzenlemiş olduğu ziyaretlerin amacının “*sanayileşme hamlesi başlatmak*” olduğu, ziyaretlerden sonra Sovyetler menşeli Prof. Orlof başkanlığında bir ekip oluşturulduğu, ekipte Türk uzmanların da bulunduğu, bu ekibin sanayi üzerine raporlar hazırladığı kaydedilmiştir. Birinci Sanayi Planı olarak tanınacak Raporlar'ın 1933 Ocağı'nda Celal Bayar'ın İktisat Vekilliği sırasında tamamlandığı, planın dokuma, maden, selüloz, seramik, kimya sanayii dallarında kurulması önerilen yirmi fabrika hakkındaki ilk kısım ile İktisat Vekâleti'nin yeniden kurulmasına dair önerilerin olduğu ikinci kısımdan oluştuğu belirtilmiştir. Hazırlanan raporlarda, Celal Bayar'ın uygulanmanın Sümerbank'a bırakılması ve Sovyet uzmanların yanında denge oluşturması için ABD'den Walker D. Hines ve ekibinin gelmesi yönünde iki

değişiklik yaptığından da bahsedilmiştir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, 1983, s. 1603).

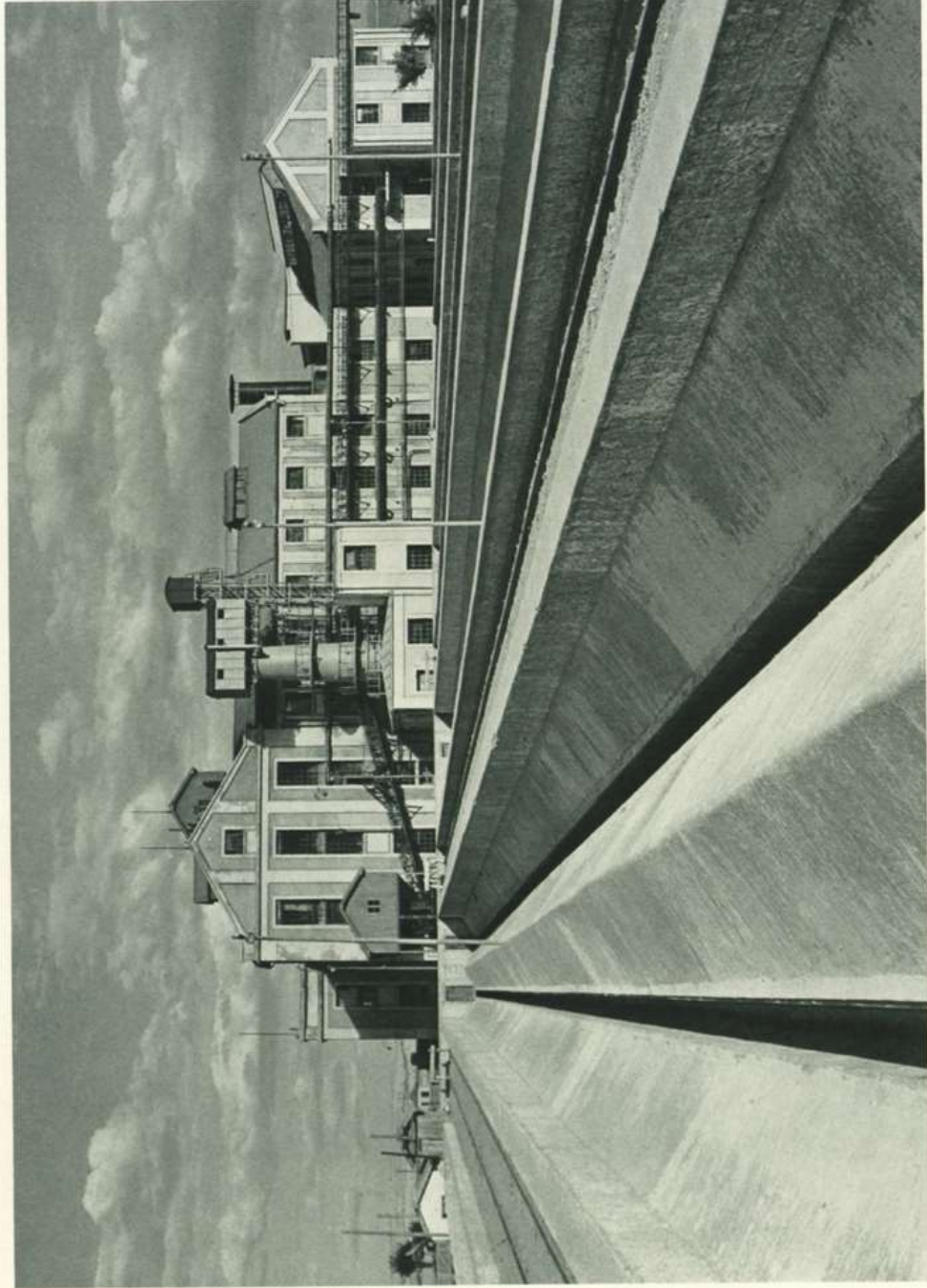
29 İlkteşrin [Ekim] 1936 tarihli “*Birinci Beş Yıllık Plân*” başlıklı Kurun gazetesi haberinde (s. 9), açılan yeni fabrikalar duyurulmuş, memleketin mallarının dış pazarda gün geçtikçe kıymetinin arttığına, Türk tüccarlarının artan faaliyet alanlarına ve Türk mallarının tanıtımını yapan Türkofis’in dünyanın merkez şehirleri olarak addedilen on dört kentte şube açtığına değinilmiştir. Bu haber Cumhuriyet kurumlarının birbiriyle etkileşim halinde çalıştığının göstergesi niteliğindedir. 6 Haziran 1937 tarihli “*Fabrikalar Türkiye*” başlıklı Tan gazetesinde de (s. 7), Cumhuriyet kurumlarından bir diğeri Sümerbank’ın Türkiye’nin sanayileşmesi yönündeki faaliyetleri anlatılmış, I. Beş Yıllık Plan’ın uygulanmasında, bankanın sadece fabrikaların idare kısmında yer almadığı aynı zamanda nitelikli çalışan yetiştirme işini de üstlendiği belirtilmiş, eğitim için yurt dışına talebe gönderildiğinin vurgusu yapılmıştır (s. 10).

Cumhuriyet’in Endüstrileşme hareketi, ekseriyetle Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne Birinci Sanayi Planı çerçevesinde oluşturulan gıda, maadin, cam ve seramik, mensucat, kimya, tütün mamülleri gibi sanayi kollarına ait fabrikalarla, “modern” iç, dış mekanlarıyla, modern teknolojiye ait ekipmanlarının imajlarıyla ve bu yapılarda üretilen endüstri ürünleriyle yansımıştır.

Cumhuriyet Dönemi gıda politikaları çerçevesinde değerlendirilen, Osmanlı sanayiinin tipik geriliğinin belirtisi olarak gösterilen, Cumhuriyet Dönemi Türkiye’si’nin ilk sanayileşme hamlesi olarak değerlendirilen “*üç beyazlar*” sloganının simgesi un ve şeker fabrikalarının (Boratav, 2003, s. 20), Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne aktarımı “Uşak ve Eskişehir Şeker Fabrikaları” ile olmuştur.

Temel gıda maddelerinden şekerin yurt içi üreticilerini korumak adına çıkartılmış 5 Nisan 1925 tarihli, 601 numaralı kanunla başlayan Cumhuriyet rejimi gıda siyaseti çerçevesinde değerlendirilen “*Uşak şeker fabrikası*” albümde, dış cepheden, arka planda Cumhuriyet Dönemi Sanayi politikasının tamamlayıcı unsuru ulaşım ağını oluşturan yolların da görüldüğü şekilde fotoğraflanmıştır (Şekil D.5).

Cumhuriyet’in ilk sanayi kuruluşlarından biri olduğu belirtilen, Türkiye’de ilk şeker üretiminin yapıldığı yer olarak vurgulanan, Aralık 1926’da üretimine başlayan Uşak Şeker Fabrikası’nın Uşak Terakki-i Ziraat Türk Anonim Şirketi (19 Nisan 1923) adına

Raffinerie de sucre d'Uşak
Sugar Refinery at Uşak
Zuckerfabrik Uşak

Uşak şeker fabrikası

Şekil D.5: “Uşak şeker fabrikası” (Fotoğrafla Türkiye).

Nuri Şeker isimli bir girişimci tarafından kurulduğu belirtilmiş, Nuri Şeker'in, sermayesi on bin lira olan şirketin kuruluşundan sonra devlet desteği sağlamak üzere Ankara'ya gittiği söylenmiştir (Güvemli, Karayaman, 2017, ss. 8-11).

Cumhuriyet rejiminin özel teşebbüsle kurulan bir şirketi memleketin “modernleşme” ideallerinin oluşturulması safhasında desteklemesi Cumhuriyet'in iktisat siyasetinin karakteriyle ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir.

2 Kanunisani [Ocak] 1932 tarihli “*Uşak Şeker Fabrikası*” başlıklı Son Posta gazetesi haberinde (s. 4), 1934'te yapımına başlandığı bildirilen fabrika binasının Uşak'ın beş kilometre uzağında demiryolu üzerinde bulunduğu, kurumda yaklaşık beş yüz ila bin arasında işçinin çalıştığı belirtilmiştir. Fabrika yapı kompleksinde dükkan, lokanta ve kahve yapıları ile devlete ait bir de postane binasının olduğu söylenmiştir. Bu haberle birlikte Cumhuriyet Dönemi endüstri yapılarının şehirlere olan etkisi gözlenmektedir. Yapılan bu “yeni” fabrikalarla yolların, caddelerin düzenlenmekte olduğu, şehirlerin “modern” görünümüne kavuştuğu görülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi'nde oluşturulan şeker fabrikalarından bir diğeri Eskişehir Şeker Fabrikası'dır. Yapı, albümde “*Şeker çuvalları (Eskişehir fabrikası)*” isimli imajla Türkiye'nin gıda endüstrisinin başat elemanı olarak görülen rafine şeker vurgulanır şekilde şeker çuvallarının fotoğrafıyla yer almıştır (Şekil D.6).

6 Kânunuevvel [Aralık] 1933 tarihli “*Şeker Fabrikalarımızın Üçüncüsü de Dün Açıldı*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde (s. 1), fabrikanın açılışını yapan İsmet İnönü bir sanayi kuruluşunu oluşturulabilmenin kolay olmadığına vurgusunu yaparak başladığı konuşmasında, fabrika kurmak için teşkilat ve sermayenin gerekliliğinden bahsetmiştir. Altı ayda kurulduğun bilgisini verdiği Eskişehir Şeker Fabrikası bünyesinde bin iki yüz işçinin çalıştığını söylemiş, şeker pancarını üreten çiftçiden, fabrikada çalışan işçisine kadar bu endüstri yapısıyla iş sahasının geliştiğini belirtmiştir. Konuşmasını (s. 5) millet için istihdam sahası oluşturmada fabrikalarının gerekliliğini vurgulayarak tamamlamıştır.

14 İkincikanun [Ocak] 1935 tarihli “*Bizde Şeker Sanayii*” başlıklı Haber gazetesi metninde (s. 6), Sümer Bank himayesinde olan Uşak Şeker Fabrikası ile İş Bankası himayesinde olan Eskişehir Şeker Fabrikası ve Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan diğer iki fabrikanın 1935'ten itibaren birleştirilerek Türkiye Şeker Fabrikaları Şirketi

Şeker çuvalları (Eskişehir fabrikası)

Sucre cristallisé dans la raffinerie d'Eskişehir
Sugar in Crystals at the Sugar-Refinery at Eskişehir
Kristallzucker der Zuckerfabrik Eskişehir

m

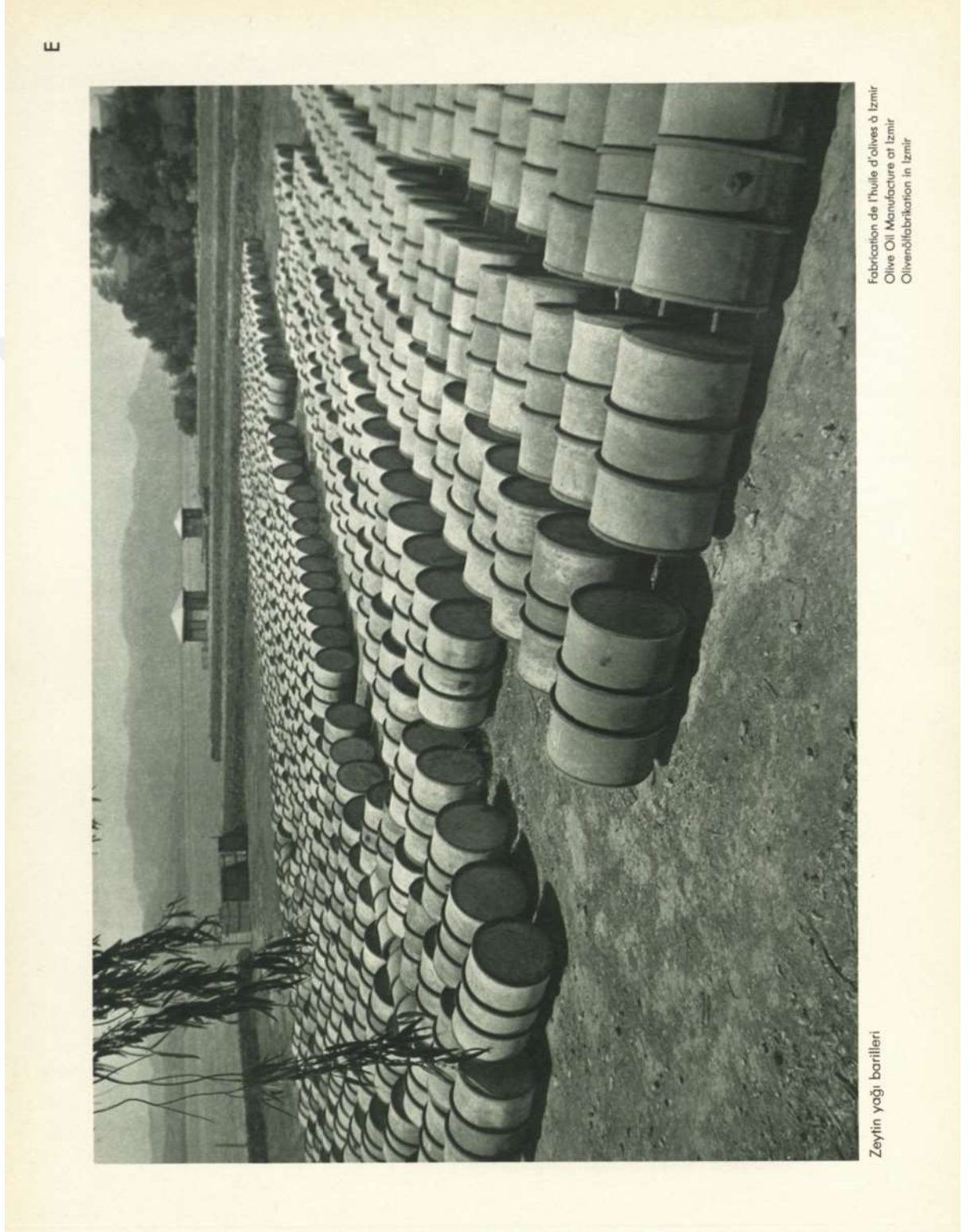
Şekil D.6: “Şeker çuvalları (Eskişehir fabrikası)” (Fotoğrafla Türkiye).

bünyesinde toplanacağı duyurulmuştur. 1926 yılında atılan ilk temelin sekiz sene sonra dört büyük şeker fabrikası ile başarıya ulaşan sonucunun vurgusu yapılmıştır.

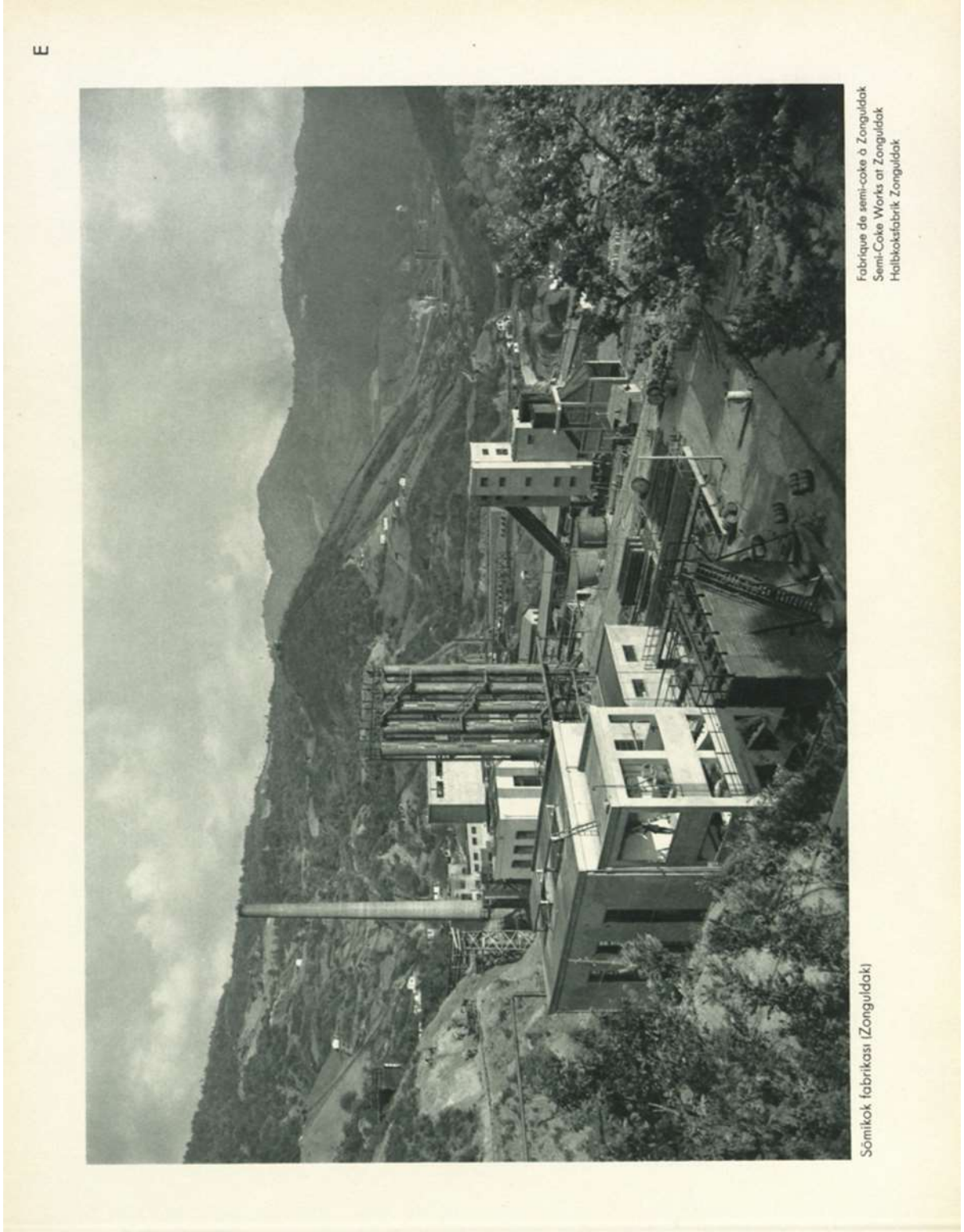
Gıda sanayinin bir diğer ürünü olan zeytinyağı imalatı Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne “*Zeytin yağı barilleri*” isimli imajla (Şekil D.7) yansımıştır. Zeytinyağı üretimi ve ihracatının vurgulandığı imajda albümdeki fotoğraf künyesinin İngilizce, Fransızca ve Almanca isminde geçen yer isminden dolayı tespit edilen yapının manifaktür üretime dayalı İzmir'deki bir üretim atelyesi olduğu düşünülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi'nde endüstri ürünlerinin en önemlilerinden biri olarak addedilen zeytin tarımı ve zeytinyağı üretimi için bazı teşvikler oluşturulmuştur. Bu teşviklerin arasında 10 Haziran 1929 tarihli 1528 sayılı yabancı zeytin ağaçlarının aşılınması ve üretime kazandırılması adına çıkartılmış yasa ile zeytin ağacından daha fazla mahsul almak ve üreticileri eğitmek adına İtalya'dan Nello Pentiti'nin memlekete davet edilmesi ve İzmir ve çevresinde terkedilmiş, atıl durumda bulunan bağ ve zeytinliklerden işlenmemiş olanların harap olmaması için dört yıl zarfında mahsul verecek seviyeye getirildikten sonra imar edenlere pazarlıkla ve belirli bir bedel karşılığında mülk olarak verilmesi maddelerinin yer aldığı 4 Ekim 1931 tarihli yasalar sayılabilir. Bu teşvik kanunlarıyla 1931-1935 yılları arasında Türkiye'de üretilen zeytinyağı miktarının 115.000 ton, ihracat miktarının ise 49.095 ton olduğu belirtilmiştir (Yurtoğlu, 2019, ss. 476-478). Cumhuriyet döneminin tarım ve sanayi politikaları kapsamında değerlendirilen zeytinyağı üretimi ve ihracatı İzmir ve çevre ilçelerinde yirmi üç adet yağhane ve zeytinyağı fabrikası tespitiyle sonuçlanmıştır (İzmir Endüstriyel Miras Envanteri, 2021, s. 72). Cumhuriyet Döneminde oluşturulan yerel karakterli bu üretim yapılarının, memleketin ihtiyacı olan zeytinyağını üretmesi ve ihtiyaç karşılandıktan sonra kalan artı ürün politikaları çerçevesinde Türkiye'de üretilen nitelikli endüstri ürünlerinin diğer ülkelere -ihracatla- duyurulması bakımından önem arz ettiği düşünülmektedir.

Cumhuriyet Dönemi maadin sanayi koluna ait “*Sömikok fabrikası (Zonguldak)*” İngilizce ve Fransızca “*semi-coke*” şeklinde yazılan Türkçe'ye “*sömikok*” olarak aktarıldığı düşünülen suni antrasit fabrikası, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde fabrikanın uzun bacasının vurgulandığı, Zonguldak'ın dağlarının fon alındığı dış cephe fotoğrafı (Şekil D.8a) ve aynı isimli imajla “*Sömikok fabrikası (Zonguldak)*” fabrikanın modern techizatla donatılmış binasının detay fotoğrafı (Şekil D.8b) olmak üzere iki görselle yer almıştır.

Şekil D.7: “Zeytin yağı barilleri” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil D.8a: “Sömikok fabrikası (Zonguldak)” (Fotoğrafla Türkiye).

Sömkok fabrikası (Zonguldak)

La Fabrique de semi-coke à Zonguldak
Semi-Coke Works at Zonguldak
Halbkoksfabrik in Zonguldak

m

Şekil D.8b: “Sömkok fabrikası (Zonguldak)” (Fotoğrafla Türkiye).

10 Nisan 1935 tarihli “*Sömikok Fabrikası*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde (s. 2), Türk ve Alman mühendislerden oluşan fen heyetinin gözetiminde Zonguldak’ta yapılan fabrikanın inşaatının ilerletildiği belirtilmiş, fabrikanın haziranda biteceği ve temmuzda çalışmaya başlayacağı bilgisi verilmiştir. Yapının en önemli kısmı olarak yetmiş beş metre yüksekliğindeki bacası gösterilmiş, bacanın ayrıca otuz metre yer altında da bir bölümünün olduğundan bahsedilmiştir. Yapının fırını için altı yüz cins tuğla kullanıldığının vurgusu yapılmıştır.

29 Haziran 1935 tarihli “*Ulusal Fabrikalar*” başlıklı Ulus gazetesinde (s. 1), Beş Yıllık Kalkınma Planı ile oluşturulmuş fabrikanın faaliyetlerini İş Bankası’nın yürüttüğü belirtilmiş, bir ton kömürden 70 kilo kok elde edebilen fabrikanın yakında Zonguldak kömürlerini işlemeye başlayacağı bilgisi verilmiştir.

10 Birincikanun [Aralık] 1935 tarihli “*Sömikok Fabrikası bugün açılıyor*” başlıklı Kurun gazetesi haberinde (s. 9), Üzülmaz Maden bölgesinde bulunan antrasit fabrikasının açılışını Celal Bayar’ın yaptığı duyurulmuştur. 15 Ağustos 1934’te temeli atılan fabrikanın, 31 temmuz 1935’te fırınlarının işlemeye başladığı, ilk ürünlerin de 20 Eylül’de alındığı belirtilmiştir. Yapının bir buçuk milyon lira maliyetle oluşturulduğu, 22.500 metre karelik alanda kurulduğu ve bu alanın 4042 metre karesinin binalardan oluştuğu söylenmiştir. Fabrika bünyesinde 11 yabancı, 91 Türk işçinin çalıştığı bilgisi verilmiştir.

Cumhuriyet döneminde kurulan maadin sanayii kuruluşlarından bir diğeri “*Çimento fabrikası (Kartal-İstanbul)*” ya da diğeri ismiyle Yunus Çimento Fabrikası Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, “*Yunus*” ve “*Süper Yunus*” yazılarının ve yunus figürlü fabrika ambleminin silolarının üzerinde görüldüğü, denizin hemen ardında yükselen modern binası ve fabrikanın işleyişini gösteren tüten bacası vurgulanır şekilde, Cumhuriyet ekonomisinin tamamlayıcı unsuru demiryolu üzerinden fotoğraflanmıştır (Şekil D.9).

12 Şubat 1929’da Anadolu Çimentoları T.A.Ş.’nin girişimiyle oluşturulduğu belirtilen Kartal Yunus Çimento Fabrikası’nın, yerli ve yabancı ortaklarının bulunduğu ve Societe Financiere des Ciments adlı Belçika firmasının en büyük iştirakçisi olduğu söylenmiştir (Dölen, Koraltürk, 2004, ss. 74-76).

27 Haziran 1936 tarihli Akşam gazetesinde (s. 5) yer alan fabrikanın reklamı bu bilgileri doğrular nitelikte olup, gazete kupüründe fabrikanın ürünü Yunus ve Süper Yunus Çimentoları’nın da bahsi geçmektedir.

E

Fabrique de ciment (Kartal-İstanbul)
Cement Works (Kartal-İstanbul)
Zementfabrik (Kartal-İstanbul)

Çimento fabrikası (Kartal-İstanbul)

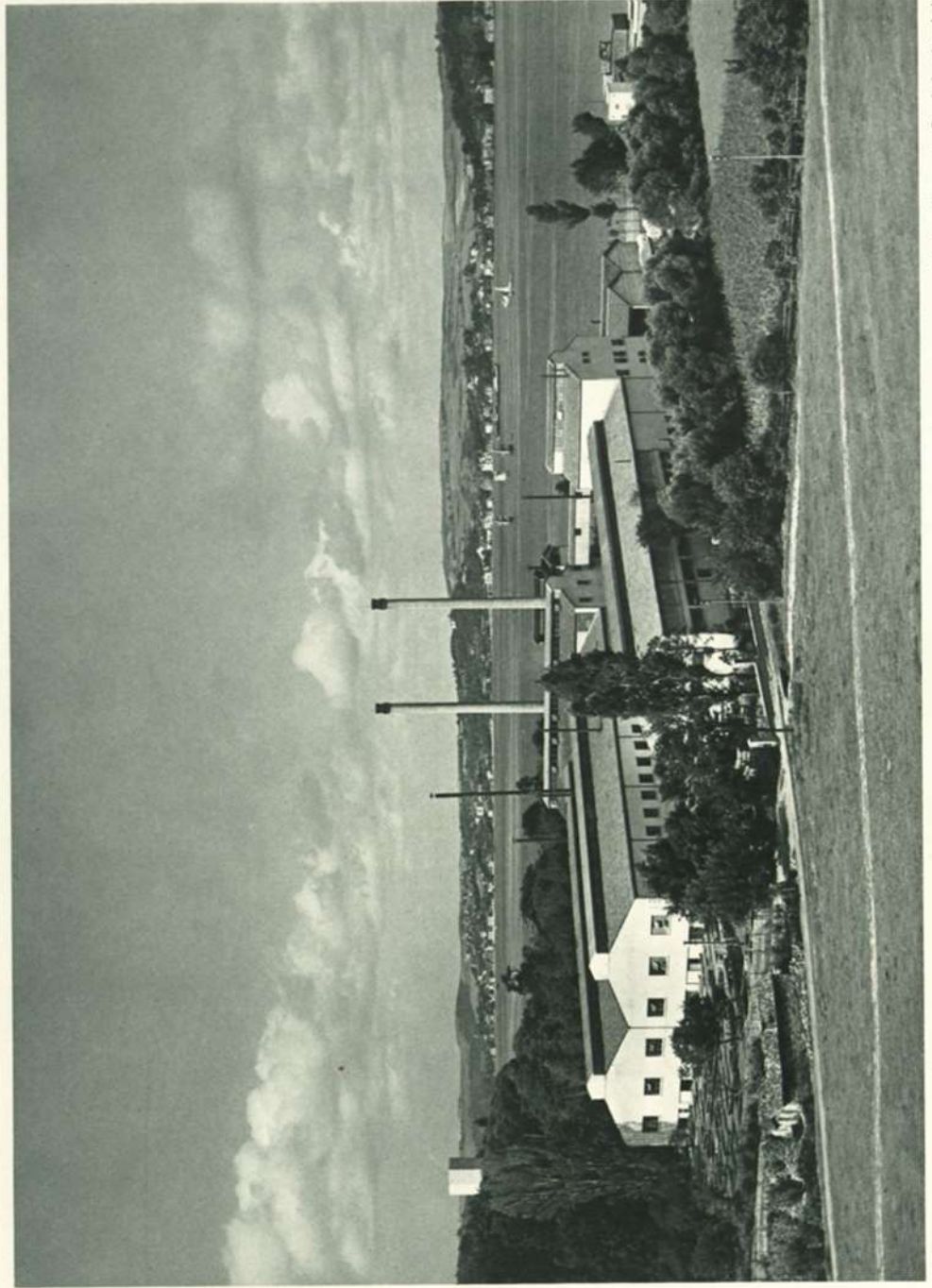
Şekil D.9: “Çimento fabrikası (Kartal-İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).

Cumhuriyet dönemi inşaat faaliyetlerini oluşturan ana yapı malzemelerinden biri olması sebebiyle önem arz eden çimento için, 24 Temmuz 1939 tarihli “*Çimento İstihsalâtımız 600 bin Tona Çıkartılıyor*” başlıklı Haber gazetesi metninde, ağırlıklı olarak yabancı sermayedarların elinde olduğu söylenen çimento fabrikalarının “devletleştirme” politikasına dahilinin görüşüldüğü, devlet kurumlarından Eti Bank’ın tasarrufunda oluşturulan diğer fabrikalarla gelecek senelerde 500.000 tona çıkartılacak kapasitesiyle Yunus Çimento Fabrikası’nın memleketin tüm çimento ihtiyacını karşılanacağı belirtilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi cam ve seramik endüstrisi yapılarından “*Cam Fabrikası (Paşabahçe-İstanbul)*” Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde, iki uzun bacasının da görüldüğü, İstanbul Boğazı’nın hemen yanına konumlandırılmış modern teçhizatla donatılmış binasıyla yer almıştır (Şekil D.10).

Yapının kronolojisine bakıldığında, 15 Ağustos 1934 tarihli, “*Kağıt ve Şişe Fabrikalarımızın Temelleri Dün Merasimle Atıldı*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi haberinde (s. 5) yapının ilk kurulacak kısmının şişe bölümü olacağı, bu binanın yanına da cam fabrikasının yapılacağı bilgisi verilmiş, İş Bankası iştirakiyle oluşturulacağı belirtilen fabrikanın temel atma töreninin Başbakan İsmet İnönü’nün katılımıyla gerçekleştiği bildirilmiştir. 7 Haziran 1935 tarihli “*Paşabahçe Fabrikası Yakında İşe Başlıyor*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 1), fabrikanın sözleşme gereği dokuz ay Fransız uzmanların gözetiminde çalıştırılacağı, sonra Türk ustaların hizmetine geçeceği söylenmiş, ilk çalışma provalarının 25 Haziran’da olacağı duyurulmuştur. 30 Kasım 1935 tarihli “*Paşabahçe Cam ve Şişe Fabrikasının Açılma Töreni Dün Yapıldı*” başlıklı Tan gazetesi haberinde (s. 12), fabrikanın açılışının Başbakan İsmet İnönü’nün katılımıyla gerçekleştiği bilgisi verilmiş ve törenden görüntüler paylaşılmıştır.

Türkiye İş Bankası’nın finanse ettiği ve Camiş Türk Anonim Şirketi tarafından yapıldığı belirtilen fabrikanın inşaatını Fransızların yaptığı söylenmiştir. İşçilerin 1940 yılına kadar Avusturyalı uzmanların yanında eğitildikleri, 600 çalışanı olan kurumun 550 işçisinin üç vardiya da çalıştığı ve yarı otomatik imalat yaptıkları, fabrikanın yılda beş bin tona yakın cam eşya üretim kapasitesinin olduğu bilgisi verilmiştir. Betonarme yapının planında harman ve fırınlama binalarının birbirine paralel olarak uzandıkları, bacaların bulunduğu gazojen binası ile önce müdüriyet sonra işçi yemekhanesi olarak kullanılan bölümün öndeki yol boyunca dizildiği belirtilmiştir (Aslanoğlu, 1980, ss. 137-138).

Cam fabrikası (Paşabahçe-İstanbul)

Fabrique de verrerie (Paşabahçe-İstanbul)
Glass Works (Paşabahçe-İstanbul)
Glafabrik (Paşabahçe-İstanbul)

Şekil D.10: “Cam Fabrikası (Paşabahçe-İstanbul)” (Fotoğrafla Türkiye).

Cam ve seramik endüstrisinin bir diğer yapısı olan atölyeler faslı Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne “*Çinicilik (Kütahya)*” isimli aynı ismi taşıyan (Şekil D.11a), (Şekil D.11b), (Şekil D.11c) yansımıştır. Geleneksel Türk El Sanatlarından çininin vurgulandığı, çini tornalarının, motiflerinin görüldüğü imajlarda tespit edilen yapının manifaktür üretim yapan, Kütahya çini atölyelerinden biri olduğu düşünülmüştür.

Cumhuriyet Dönemi çinicilik faaliyetlerinin, 1928'de Sanayi ve Maadin Bankası'nın desteğiyle Kütahya Çini İşleri T.A.Ş.'nin kurulmasıyla başladığı belirtilmiş, şirketin kurucusu Nuri Killigil'in çiniciliğe döküm tekniğini kazandırması ile Şark Çini Fabrikası sahibi Sırrızade Rıfat Bey'in ilk defa çamur değirmene kömürle çalışan bir motor takması bu endüstriye getirilen yenilikler arasında sayılmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında beş çini atölyesi ve bir çini satan dükkanın olduğu kaydedilmiştir. 1930 yılında T.B.M.M.'ye sunulan raporda Kütahya'daki bazı çini imalathanelerinin ticari değere sahip olmadığını kaydedilmesi üzerine Sanayi Sergisi'nde ve 1936'da Birinci El İşleri ve Sanatlar Sergisi'nde çini ürünlerinin sergilendiği belirtilmiştir (İssi, Yurdakul, 2002, ss. 75-76). Cumhuriyet rejiminin bu hamlesi çinicilik faaliyetlerinin endüstri sahasında görülür olabilmesi adına önem arz etmektedir.

Cumhuriyet'in manifaktür düzeyinde işleyen bir endüstri kolunu canlandırma faaliyetleri Kütahya'da yalnızca çini atölyeleriyle olmamış, 13 Ağustos 1930 tarihli “*Kütahya Havalisinde Kiremitçilik ve Çinicilik*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 6), Kütahya'nın meşhur çinilerin yanında oluşturulabilecek bir kiremit fabrikasının araştırmasının yapıldığı duyurulmuştur. 1926 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası tarafından Paris'ten inceleme için bir mühendis getirtildiği, yapılan araştırmada Kütahya'nın ve havalisinin Marsilya kiremidi²⁶ ve kanalizasyon künklerinin yapımı için uygun koşulları sağladığı saptanmıştır. Bu haber, Cumhuriyet ideolojisinin, ülkenin değerlerinden biri olan çinicilik faaliyetlerini tanıtmaya ve sanayiye kazandırma yolunda attığı destek adımlarının görülmesi adına önemlidir.

Cumhuriyet'in mensucat sanayii yapılarından “*Pamuklu kombinasi (Kayseri)*” ya da bir diğer ismiyle Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde çeşitli fonksiyonlardaki binalarının bir arada gösterildiği endüstri kompleksi vurgulanır şekilde kadrada kurumun tüm binalarının görüldüğü bir

²⁶ Marsilya kiremidi; yüzeyi oluklu düz levhalardan oluşan ve birbiri üzerine özel yuvaları aracılığıyla oturan levha biçimindeki kiremittir.

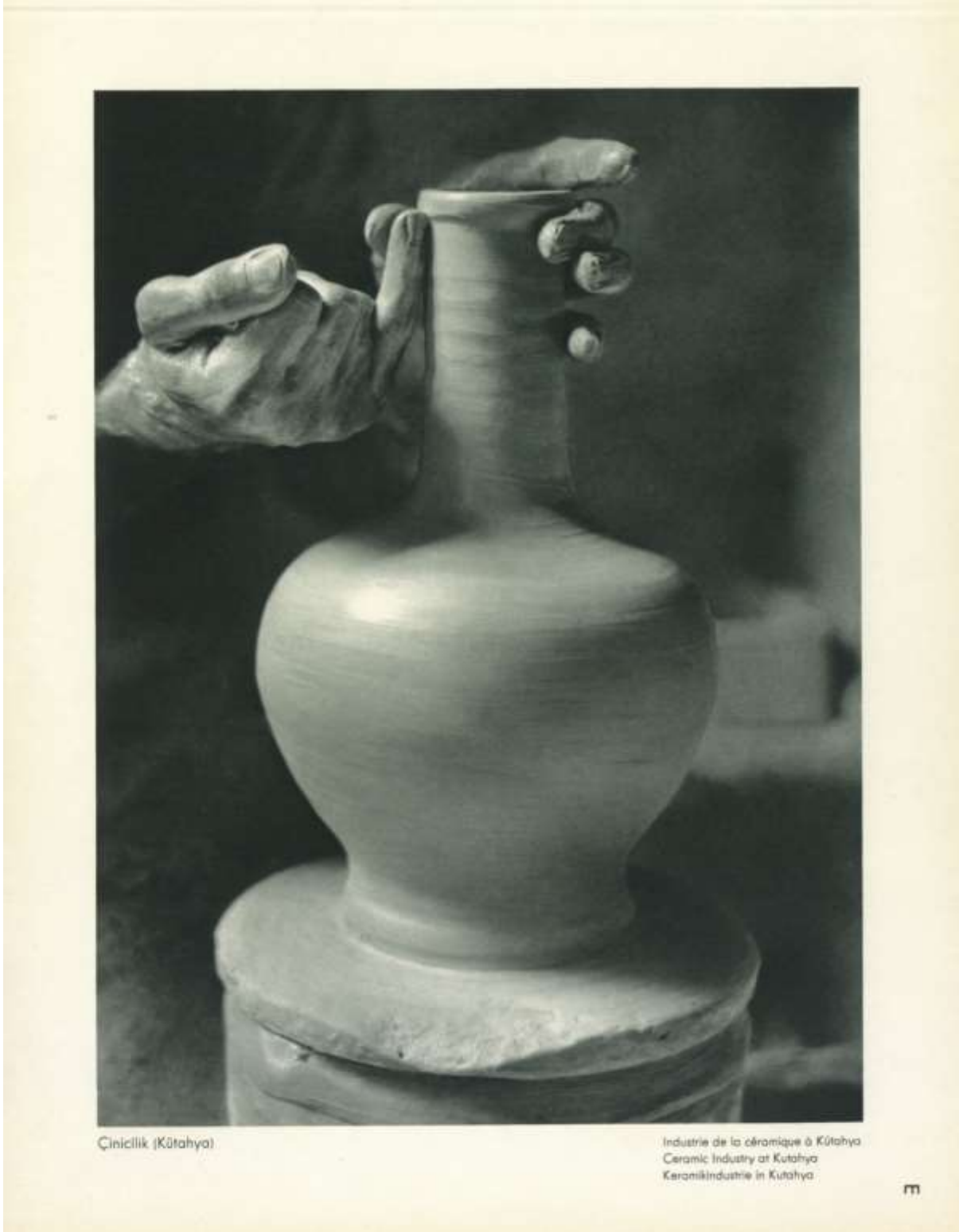

Çinicilik (Kütahya)

Industrie de la faïence à Kütahya
Faience Industry of Kütahya
Fayenceindustrie in Kütahya

m

Şekil D.11a: “Çinicilik (Kütahya)” (Fotoğrafla Türkiye).

Şekil D.11b: “Çinicilik (Kütahya)” (Fotoğrafla Türkiye).

Industrie de la céramique à Kütahya
Ceramic Industry at Kütahya
Keramikindustrie in Kütahya

Çinicilik (Kütahya)

Şekil D.11c: “Çinicilik (Kütahya)” (Fotoğrafla Türkiye).

fotoğrafla (Şekil D.12a) ve dokuma tezgahı makinelerinin olduğu “modern” teçhizatlı iç mekan görseliyle (Şekil D.12b) aynı isimli iki imajla yer almıştır.

Sümerbank’ın kurduğu ilk fabrika olduğu belirtilen Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi’nin Türk-Sovyet Rusya işbirliğiyle yapıldığı, fabrikanın ve diğer binaların mimarının Rus olduğu, müteahhitinin de Abdurrahman Naci Bey olduğu bilgisi verilmiştir. Halk için uygun fiyatlı pamuklu kumaş üretmek amacıyla kurulduğu belirtilen fabrikanın pamuklu tekstil sanayii kolunun gelişmesine ve yurt ekonomisine geniş ölçüde yardımcı olduğu vurgulanmıştır. Kuruluş yıllarında 2100 işçi, odacı ve bekçilerle birlikte 155 memurun çalıştığı belirtilen yapı kompleksinde memur ve ustalar için konutlar, revir, kreş, lokal, sinema salonu, voleybol, tenis sahaları, yüzme havuzu ve kapalı futbol sahasının olduğu söylenmiştir (Aslanoğlu, 1980, s. 137).

21 Mayıs 1934 tarihli “*Kayseri Mensucat Fabrikasının Temeli Atıldı*” başlıklı Milliyet gazetesi haberi kurumun işçi kapasitesinin fabrika temeli atılırken tasarlandığı ölçüde gerçekleştiğinin kanıtı niteliğindedir. Haberde, 1500 işçi 1000’den fazla tezgâh kapasiteli fabrikanın temel atma töreninin İsmet İnönü tarafından yapıldığı duyurulmuştur (s. 1). Büyük Sanayi Programı çerçevesinde oluşturulan fabrikanın töreninde (s. 5), İnönü, dokuma sanayinin öneminden bahsetmiş, “asri” bir memleket olmanın koşulunun her ülkede dokuma sanayiiden geçtiğini vurgulamıştır.

16 Eylül 1935 tarihli “*Devletçiliğin Büyük Utkusu: Kayseri Kombinası*” başlıklı Ulus gazetesinde (s. 1), Türk-Sovyet Rusya işbirliği ile yapıldığı belirtilen fabrikanın açılış töreninde Ekonomi Bakanı Celal Bayar’ın Sovyet Rusya Ağır Endüstri Komiser Yardımcısı B. Piatakof’a eşlik ettiği belirtilmiş, “devletçilik” sistemiyle, tarım mıntıkası olarak görülen Kayseri’nin, Orta Anadolu’nun endüstri merkezi haline gelmesi vurgulanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi kimya sanayii, Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne “*Gülyağı fabrikasının imbikleri (Isparta)*” isimli imajda “modern” teknolojik ekipmanlarının fotoğraflandığı Isparta Gülyağı Fabrikası ile yansımıştır (Şekil D.13).

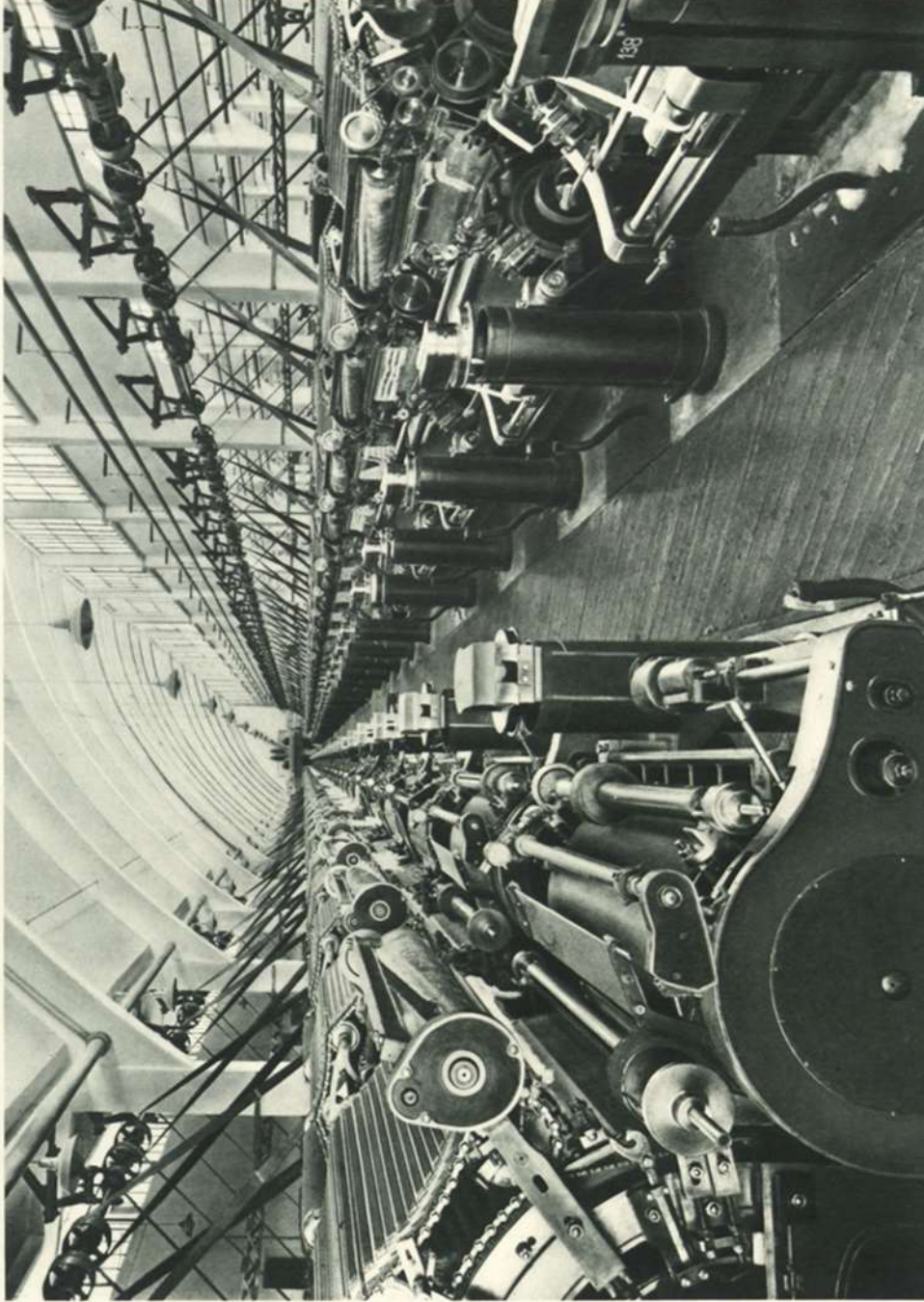
14 Teşrinievvel [Ekim] 1934 tarihli “*Gül Memleketinde Yeni Bir Çalışma Başladı*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 7), Isparta’da bir gülyağı fabrikasının açılacağı, buradan demiryolunun geçeceği duyurulmuş, her sene iptidai koşullarda gülyağı elde etmek için 300.000 ton kadar gül devşirilen Isparta şehrinin kurulacak yeni fabrikayla modern görünüme kavuşacağı belirtilmiştir. İş Bankası, Ziraat Bankası ve Sümerbank

Pamuklu kombinası (Kayseri)

Combinat textile de Kayseri
The Factory of Cotton Works at Kayseri
Baumwollkombinat bei Kayseri

Şekil D.12a: “Pamuklu kombinası (Kayseri)” (Fotoğrafla Türkiye).

Combinat textile de Kayseri
The Factory of Cotton Textile Works at Kayseri
Baumwolltextilkombinat in Kayseri

Pamuk kombinası (Kayseri)

Şekil D.12b: “Pamuklu kombinası (Kayseri)” (Fotoğrafla Türkiye).

Distillateurs à la fabrique d'essence de rose, Isparta
A Distilling Apparatus of the Works of Oil of Roses at Isparta
Destillatoren der Rosenfabrik in d'Isparta

Gülyağı fabrikasının imbikleri (Isparta)

Şekil D.13: “Gülyağı fabrikasının imbikleri (Isparta)” (Fotoğrafla Türkiye).

ile Türk Gülyağcılığı Limited Şirketi'nin yaptırdığı belirtilen fabrikanın temel atma töreninin 30 Eylül'de olduğu söylenmiştir.

24 Mart 1935 tarihli “*Gülyağı Fabrikası*” başlıklı Kurun gazetesi haberinde de (s. 6), Isparta'nın eski işlerinden biri olarak addedilen gülcülük faaliyetlerinin I. Beş Yıllık Sanayi Planı çerçevesinde değerlendirilmesi ve teknik gülyağcılık anlatılmıştır. Makine ve inbik dairelerinin yapımının bittiği bildirilen fabrikanın mahsul döneminde işe başlayacağı duyurulmuştur.

29 İlkteşrin [Ekim] 1935 tarihli “*Türkiye Ziraat Bankası nasıl çalıştı?*” başlıklı Ulus gazetesi haberinde (s. 6), Ziraat Bankası ve İş Bankası iştiraki ile birlikte Isparta'nın Gülyağı fabrikasının kurulduğu ve değerini kaybetmek üzere olan bu ulusal endüstrinin canlanmasına katkıda bulunulduğu belirtilmiştir.

Cumhuriyet rejiminin Isparta Gülyağı Fabrikası'yla sadece “modern” endüstriyi geliştirmeyi amaçlamadığı aynı zamanda geleneksel sanayi yöntemleriyle oluşturulan milli endüstri ürünlerini yeni teçhizat ve modern metodlarla yeniden üretmek gayesinde olduğu gözlemlenmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nin tütün ve tütün mamülleri sanayii Fotoğrafla Türkiye Albümü'ne, ürün bandı önünde duran kadın işçilerin çalıştığı atelyenin iç mekanının görüldüğü “*İzmir'de bir tütün atelyesi*”²⁷ isimli görsel (Şekil D.14a) ile dizili tütün balyalarının görüldüğü “*İzmir'de bir tütün deposu*” isimli imajla (Şekil D.14b) yer almıştır. Fotoğraflarda tespit edilen yapı üst katta atelye katı, bodrumda depo bölümü bulunan İzmir-Basmane Tekel Tütün Bakım Deposu'dur.

4 Kânunisani [Ocak] 1929 tarihli “*İzmir'de Büyük Bir Tütün Deposu Yapılacak*” başlıklı Akşam gazetesi haberinde (s. 1), Tütün İnhisar İdaresi'nin imâlathaneleri içerecek büyük bir depo inşa ettireceği duyurulmuş, projenin hazırlandığı, binanın yapılacağı arsanın yerinin belirlendiği bilgileri verilmiştir. Yapılacak bu depo binasında çok sayıda işçinin istihdam edeceği belirtilmiştir. Haberde bahsi geçen yapı, Basmane'de inşa edilecek Tekel Tütün Bakım Deposu'dur.

Konak ilçesinde yer alan üç depo yapısından ilki olduğu belirtilen Basmane Tekel Tütün Bakım Deposu'nun yapım tarihi olarak 1931 yılı verilmiştir. Yapının mimarının

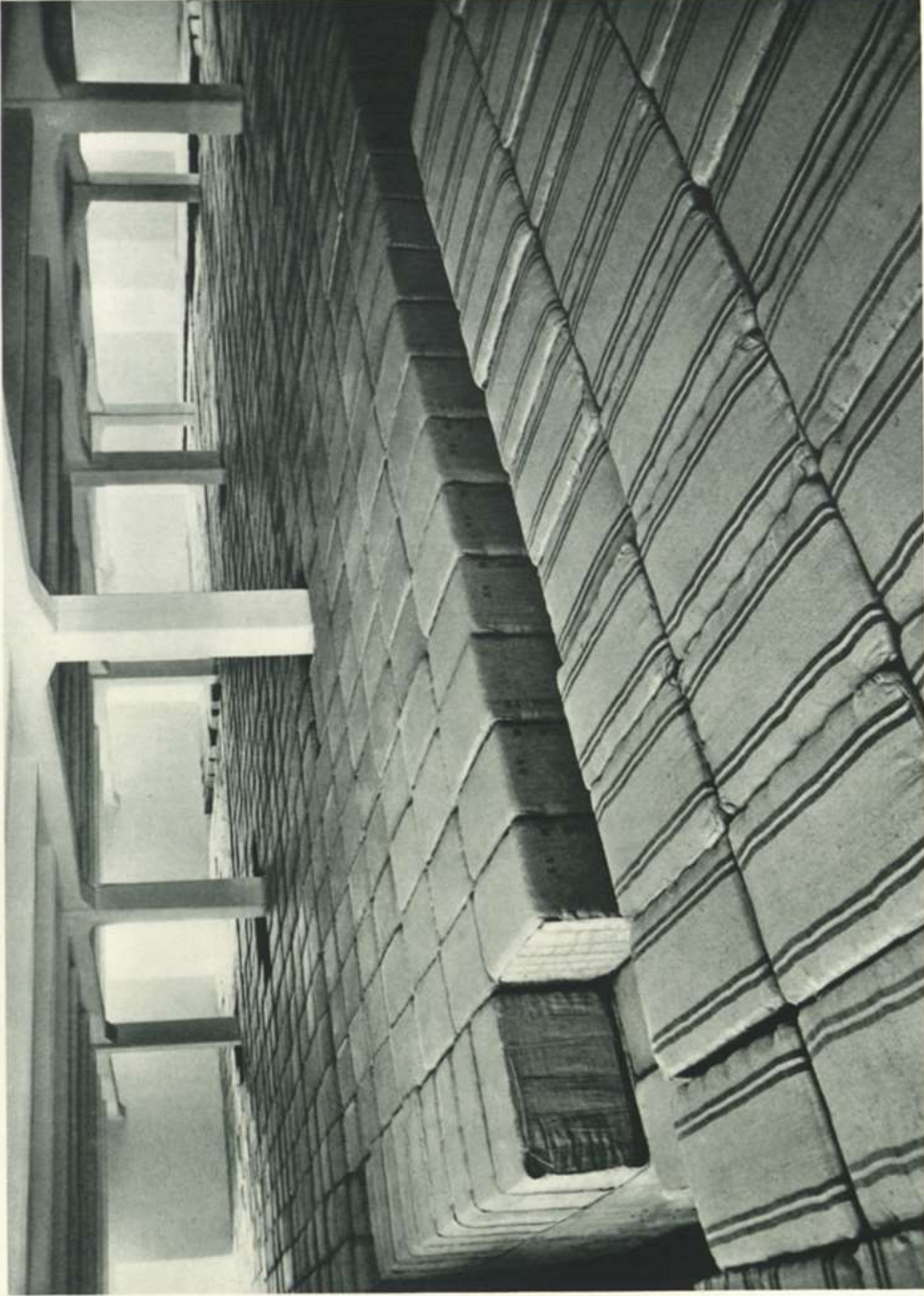
²⁷ “*İzmir'de bir tütün atelyesi*” ve “*İzmir'de bir tütün deposu*” isimli Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde yer alan imajlardaki yapının, İzmir-Basmane'de bulunan Tütün Deposu olduğu görsel karşılaştırma metoduyla, yapının pencere açıklıkları ve deposundan tespit edilmiştir.

Manufacture de tabac à Izmir
Tobacco Manufacture at Izmir
Tabakmanufaktur in Izmir

Izmir'de bir tütün atelyesi

Şekil D.14a: “İzmir’de bir tütün atelyesi” (Fotoğrafla Türkiye).

Un des nombreux dépôts de tabac à Izmir
One of the many Tobacco Stores at Izmir
Eines der vielen Tabaklager in Izmir

Izmir'de bir tütün deposu

Şekil D.14b: “İzmir’de bir tütün deposu” (Fotoğrafla Türkiye).

Christani Nielsen olduğu söylenmiştir. 4133 metrekarelik bir alana kurulduğu belirtilen depo binasının malzemesinin yığma taş olduğu kaydedilmiştir. Tütün deposunun, bodrum ve zemin kat üzerine üç katlı plan şemasına sahip olduğuna değinilmiş, üst örtü sisteminin kırma çatıyı andıran betonarme sistemli olduğu, kolonlar üzerine oturan terasın da betonarme destekli kurşun kaplamalı bir sundurma çatıyla örtülü olduğu söylenmiştir. Tüm bu özelliklerinden ötürü Basmane-Tekel Tütün Bakım Deposu’nun I. Ulusal Mimarlık Akımı’na dahil edidiğı belirtilmiştir (İzmir Endüstriyel Miras Envanteri, 2021, s. 88).

Ağırlıklı olarak Birinci Beş Yıllık Endüstri Planı çerçevesinde oluşturulan gıda, maadin, cam ve seramik, mensucat, kimya, tütün mamülleri gibi sanayi kollarına ait fabrikalar, endüstri kompleksleri ile ihraç edilen endüstri ürünlerinin Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer alma sebebi²⁸ Cumhuriyet iradesinin “asrileşme” idealiyle açıklanabilir.

Modern karakterli fabrika yapıları ile bu yapılarda üretilen kalite esaslı sanayi ürünleri devlet kurumlarının aralarında oluşturduğu yardımlaşma ağı ve yabancı sermayeli kurumları “devletleştirme” faaliyetleri bu ideale hizmet etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu niteliklerinden dolayı Cumhuriyet’in endüstrileşme hareketi çerçevesinde değerlendirilebilecek bu imajların albüm için tercih sebebi olduğu düşünülmektedir.

Cumhuriyet’in çağdaşlaşma hareketinin belirleyicisi olarak görülebilecek, kalkınma ivmesinin lokomotifi olarak değerlendirilebilecek endüstrileşme olgusunun, ardı ardına kurulan fabrikalarla ülkenin ekonomik standartlarını yükseltiğı söylenebilir.

Cumhuriyet rejiminin “endüstrileşme hareketi” ile elde ettiklerini memleketi “asri” medeniyetler seviyesine çıkartma ülküsüyle memleketin ihtiyaç duyduğu diğer alanlara –özellikle eğitim, mimari, sanat- aktardığı kurumlar arasındaki ilişki açısından takip edilebilmektedir. Cumhuriyet rejiminin, “devletleştirme” politikaları çerçevesinde, endüstri hareketinin başat elemanı olarak değerlendirilen fabrikalardan elde ettiklerini yine memleketin okul binaları yapımında, hastane yapımında sanatsal faaliyetleri oluşturmada kullandığı gözlemlenmektedir.

²⁸ Albümün, “*Ekonomi ve İnşa*” faslında yer alan endüstri bitkileri, tarım ürünleri, hayvansal ürünler, geleneksel tarım metodları içeriğine sahip kimi imajlar mimari ve sanat temsili ile görüntülenmediğı için çalışmanın dışında tutulmuştur.

5. ALBÜME İLİŞKİN YURTIÇİ VE YURTDIŞINDAN YORUMLAR

Othmar Pferschy'nin objektifinden çıkan fotoğrafların yer aldığı, Ankara-Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından tasarlanan, F. Bruckmann AG., Münih Grafik İşleri Müesseseleri tarafından Almanya'da basılan, 1937'de yayımlanan Fotoğrafla Türkiye Albümü birbiri ardından gerçekleştirilen devrimlerin bir ürünüdür. Atatürk ilke ve inkılapları ile şekillenen Cumhuriyet ideolojilerinin faaliyetlerini tüm dünyaya duyurmak amacıyla oluşturulan, yeni Türkiye'nin oluşumuna tanıklık eden albüm bu özelliklerinden dolayı yurt içinde ve yurt dışında çeşitli yorumlara konu olmuştur.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün yayımlanma tarihi 1937'de (Ekim, Kasım, Aralık) yazılan gazete metinlerinde albümle yalnızca Türkiye basınının değil yabancı basının da ilgilendiği görülmüştür. Yabancı basında çıkan yazılardan biri de Maurice Pernot'ya aittir. Türkiye'yi yakından tanıdığı söylenen ve misyon temsilcisi²⁹ sıfatıyla Türkiye'e uzun bir seyahatte bulunduğu belirtilen Maurice Pernot, Journal des Débats gazetesinin baş editörüdür (Tunç, 2021, s. 6).

06 Kasım 1937 tarihli Ulus gazetesinde, bahsi geçen 31.10.1937'de Journal des Débats-Paris'te (s. 2) yayımlanan Maurice Pernot köşe yazısı paylaşılmıştır. Pernot, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından neşredilen Fotoğrafla Türkiye'nin zengin bir ünvanı olduğunu ve bu ünvanın kesinlikle abartılı bir tanımlama olmadığını söyleyerek yazısına başlamaktadır. Açık kırmızı renkteki albümün kapağını çevirmeye başlar başlamaz hayalhanenizde binlerce hatıra ve intibanın uyanmaya başladığını, resimlerin [fotoğrafların] hiç bir bayalığına rastlanılmadığını, fotoğrafların kartpostal mahiyetinde olmadığını anlatmıştır. Görülenin, tabiatın Türkiye'de bestelediği eşsiz güzellik, ya da inşa edilmiş fevkalade bir eser olduğunu belirtmiştir. Ankara kısmı için sayfaları çevirirken süprizden süprize düştüğünü, oniki sene önce Ankara'nın ötesinde

²⁹ “Le Comité de Défense des Intérêts Français En Orient” Fransa'nın Levant'taki siyasi, ekonomik ve ticari çıkarlarını korumak amacıyla 1911'de kurulan, Maurice Pernot başkanlığında oluşturulan bir heyetle Fransız dini, sosyal, ticari, ekonomik ve eğitimle ilgili kurumları incelemek üzere Doğu'ya seyahat düzenleyen bir cemiyettir.

berisinde şekil ve üsluptan mahrum birkaç bina bulunurken şimdi albümde büyük ve güzel binalarla geniş bulvarların görüldüğünü aktarmış, Ankara'nın ağaçları olan bir şehir olarak görülmesinin garipliği üzerinde durmuştur. Ağacın bir vakitler Ankara'da tanınmayan bir şey olduğundan hatta hakiki bir gölgelik bulma arzusunun ancak Gazi'nin ikametgahının inşa edildiği Çankaya'ya gitmekle bulunabileceğinden bahsetmiştir. Yeni Türkiye'nin merkezinin eski Türkiye ile tam anlamıyla bir tezat teşkil ettiğini belirtmiş, bu tezadı manzaraların ve zamanın haklı gösterdiğine değinmiştir. Albümün kendisine Hamburg ve Amsterdam'ın yeni mahalleleri ile Roma'nın yeni binalarını hatırlattığını söylemiştir. İstanbul kısmında klasik eserlerle, nispeten az bilinen eserlerin gösterilmiş olmasını yerinde bulduğunu belirtmiş, bunlardan Karkemich³⁰ kitabelerinden birini veya Saktchagheusu³¹'nin meşhur canavarlarını seçtiğini bildirmiştir. İki çini duvarın maharetle fotoğraflandığını, hatta siyah beyaz sayfalarda bu çinilerin renginin seçilir gibi olduğunu anlatmıştır. Ekonomik tesisat bölümünün insanı hayretler içerisinde bırakan fotoğraflarla dolu olduğundan, fabrikaların ve Atatürk'ün eseri olarak vurguladığı Yalova Kaplıcaları'nın süratle fakat metodik tarzda yapıldıklarından bahsetmiştir. Albümün spor ve gençlik kısmı için eski Türkiye ile Cumhuriyet Dönemi'ni karşılaştırmıştır.

Maurice Pernot'nun bu yazısı Türk basınında da tartışılmış, yazıdan alıntılar yapılmıştır. Bunlar, 7 Son Teşrin [Kasım] 1937 tarihli "*Yeni Türkiye dünyanın takdirlerini toplamaktadır*" başlıklı Yeni Asır gazetesi (s. 7) ile aynı gün yayımlanan "*Osmanlı imparatorluğu ve yeni Türkiye*" başlıklı Anadolu gazetesi (s. 9) haberidir. Bu haberlerde albümünün memleketi tanıtmadaki hizmetinden bahsedilmiştir.

5 Kasım 1937 tarihli "*Fotoğrafla Türkiye Çok Takdir Kazandı*" başlıklı Tan gazetesi haberinde de (s. 7) Maurice Pernot'un yazısına atıfta bulunulmuştur. Haberde, Matbuat Umum Müdürlüğü'nün ismini çok isabetli seçtiği vurgulanan Fotoğrafla Türkiye'nin Avrupa'nın, Amerika'nın kültür, turizm ve propaganda merkezlerine dağıtıldığı belirtilmiştir.

³⁰ Bahsi geçen fotoğraf "*Bir Eti Kabartması*" isimli imajdır. Kabartma, Karkamış'ta bulunduğu için Maurice Pernot'nun bu ismi kullandığı düşünülmektedir. Albümdeki bu fotoğrafın İngilizce, Fransızca ve Almanca isminde bu belirtme görülmektedir, bu husus Pernot'nun Türkiye ile ilgili kültür varlıklarına dair bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

³¹ Bahsi geçen imaj "*İskenderin lâhdi. Arka plânda ağılayan kadınların lâhdi (Arkeoloji müzesi, İstanbul)*" isimli fotoğraftır. Mevzu edilen canavarların, İskender Lahdi üzerine işlenen kabartmalardaki Persler ile savaşan Büyük İskender ve ordusu olduğu düşünülmektedir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün, yurtiçi yorumlarından biri olan 4 İkinciteşrin [Kasım] 1937 tarihli “*Bir albüm karşısında*” başlıklı Cumhuriyet gazetesi yazısında (s. 3), döneminin aydınlarından Peyami Safa, Avrupalı kartpostalcılarının evvelce memlekette çektikleri fotoğrafların içeriğinin sadece gerilik ve tuhaflıktan ibaret olduğunu, şimdilerde ise Matbuat Umum Müdürlüğü elindeki Türk inkılâbının objektifinin artık sigara kıvılcımından bile ürken salaşpur evlere değil beton ve çelik Türkiye'ye baktığını belirtmiştir. İçinden bu dünyanın en özlü ham maddeleri fişkıran tarlalarına, bağlarına, bahçelerine baktığını eklemiştir. Bu objektifin çektiği kareleri bütün gazetelerin abartısız ve yerinde bir sitayişle bahsettiklerine değinmiş, Fotoğrafla Türkiye Albümü'nü seyredenlerin Avrupalı bezirgânın çektiği o eski kartpostallarla bu imajları mukayese etmelerini önermiştir. Bu iki objektif farkı içinde kendisinin dahi birbirinin devamı olduğuna inanmadığını belirttiği iki dünya olduğundan bahsetmiş ve birer milyon basılmış bin cild kitabın dahi Avrupa'ya bu objektifin ispat ettiği şeyi gösteremeyeceğini belirtmiştir. Albüm karşısında insanın içinden taşan ilk kanaatin, “*ne güzel fikir, ne güzel resim [fotoğraf] ne güzel baskı, ne güzel albüm... Çünkü, elbette bütün bunları ilham eden, silkinmiş ve kalkınmış, taptaze ve her köşesi bahar içinde, ne güzel memleket*” hissiyatı olacağını vurgulamıştır.

19 Birinciteşrin [Ekim] 1937 tarihli “*Müstesna bir eser: Fotoğrafla Türkiye*” başlıklı (s. 14) Son Posta gazetesinde, 1937'nin hem fayda, hem zerafet, hem de güzellik açısından en başarılı eseri olarak bahsedilen albümün Ekim [11-18] ayında neşredildiği belirtilmiştir. Fotoğrafların ne kadar iyi olabilecekse o kadar iyi basıldığı, bu imajlarla Ankara'dan başlanarak hem memleketin birçok köşesinin hem de ilerleme hamlelerinin safha safha tespit edilebileceği söylenmiştir. Albümü elinde tutan kişinin gözlerinin önünde bir Türkiye bahçesinin açılacağını, albümün bu manada Türk'e zevk, yabancılara Türkiye hakkında fikir vereceğinin vurgusunu yapmıştır.

23 Birinciteşrin [Ekim] 1937 tarihli “*Fotoğrafla Türkiye*” başlıklı Sontelgraf gazetesi Murat Kayahan yazısında (s. 3), eserin muvaffak olmuş tabi bir şaheser olduğunu söylemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ana yurdundan parçaların bir araya gelerek bir panorama oluşturmalarının çok yüksek kıymetinden bahsetmiş, Fotoğrafla Türkiye Albümü'ndeki fotoğraflarla Türk hakimiyetinin, gururunun ve yapmak kudretinin yüksek derecelerin vurgulandığını belirtilmiştir. İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya'nın yüksek alakaları ile Vedat Nedim Tör'ün yüksek san'at ve zevkinin eserin kıymet kazanmasına vesile olduğuna değinmiştir.

Atatürk Türkiye'si ve Cumhuriyet ideallerini aktarma amaçlı oluşturulan albümün bu niteliğini vurgulayan 24 Ekim'in [Ekim] 1937 tarihli "*Atatürk Türkiye'sinin büyük eserleri*" başlıklı Anadolu gazetesi haberinde (s. 1), Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Pierre Loti'nin esrarengiz aleminin yerinde bugün büyük bir Türkiye'nin olduğu belirtilmiş, Atatürk Türkiye'si'nin son seneler zarfında siyasi, içtimai ve mali bakımından gösterdiği gelişmeler konusunun yabancı iki makalede işlendiği söylenmiştir. "*Bugünkü Türkiye*" başlığında yazılan makalede, Abdülhamit İmparatorluğu'ndan ya da Pierre Loti'nin esrarengiz alem olarak tasvir ettiği şairane sayfalarından bugünkü Cumhuriyet'e kadar yapıcılık ve yenileştirme hareketleri ile çok fazla değişikliğin gözlemlendiği kaydedilmiştir. Harpten sonra, Kemalist Türkiye'nin büyük ve ağır mesaisi ile geçen seneler zarfında meydana getirdiği işlerin mühim bir kısmının albümde gösterildiği, dönemin canlı şahidi olan albüm ile artistik resim [fotoğraf] koleksiyonundan dinamik bir şekilde yapıcılık hamleleri ile medeniyetin müşkül yollarından geçen aşamalarına ait muazzam inşaatın takip edilebileceği belirtilmiştir. Albümün bölümlerindeki uyumdan bahsedilmiş, ve albümle bütün Türkiye'de gelişen faaliyetlerin yapıcılık ve yaratıcılık enerjisi ile, metodik ve teşkilatçı ruhun hissedildiği ve görüldüğü söylenmiştir.

22 Ekim 1937 tarihli "*Fotoğraf sanatı*" başlıklı Ulus gazetesinde, modern sanatın simgesi niteliğini taşıyan fotoğrafa dair bir yorum yapılmış, fotoğrafın ve baskı sanatının zamanın en büyük zaferlerinden biri olduğu vurgulanmıştır. Basın Genel Direktörlüğü'nün bastırıldığı Fotoğrafla Türkiye Albümü'nde seyredilen nefiselerle Paris'te açılan sergideki fotoğraf sanatı ürünlerinin seyredenlerde aynı etkiyi uyandırdığı, bu manada albümün fotoğraflarının altına Leonardo Da Vinci'nin dahi memnuniyetle imzasını atacağı belirtilmiştir. Fotoğrafın, tipografyanın ve sinemanın vurgusu yapılmış, "*karanlık odadaki hayalin teressümü*" olarak nitendirilen fotoğrafın, bir taraftan öğretim vasıtası, diğer taraftan konuşan bir tarih numunesi haline geldiğinden bahsedilmiştir. Yazı N.B [Nasuhi Baydar] imzası taşımaktadır.

24 Ekim 1937 tarihli "*Fotoğrafla Türkiye*" başlıklı Tan gazetesi haberinde (s. 5), Türkiye'yi tanımak isteyen yabancılara önceden, Beyoğlu fotoğrafçılarından tahrif edilmiş Türkiye'ye yönelik propaganda felaketininin anlaşılacağı kötü fotoğraflar gönderildiği belirtilmiştir. Hayat Ansiklopedisi çıkartılırken Türkiye'ye ait malumat ve fotoğrafların tedariki konusunda zorluk yaşandığı, bu içerikte fotoğraf olmayınca kartpostal boyunda manasız imajların zorunluluktan kullanıldığı anlatılmıştır. Bu

tecrübenin “*en az tanıdığımız memleket Türkiye’dir*” sözünü doğrulattığı üzerinde durulmuştur. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün programıyla, mütehassıs bir fotoğrafçının memleketin dört köşesini dolaşarak sanat eseri sayılabilecek fotoğraflar çektiği ve artık Türkiye’nin tabii güzelliklerine, tarihi abidelerine, iktisadi ve sınai gelişimine dair her türlü fotoğrafın bu içerikten karşılanabildiği belirtilmiş, bu fotoğrafların en seçilmişleriyle bir albüm oluşturduğu ve albümü Avrupa’da bastırarak nefis bir eser ortaya koyulduğu bildirilmiştir. Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün, memleketi memlekete tanıtan ilk ve en mükemmel eser olduğu vurgulanmıştır.

2 İkinciteşrin [Ekim] 1937 tarihli “*Fotoğrafla Türkiye*” başlıklı Cumhuriyet gazetesinde (s. 2), M. Turhan Tan, albümün yeni Türkiye’nin pek canlı bir filmi olduğunu belirtmiş, albümde var edilen güzel Ankara’nın özünün tabloya yayılmış olarak görüldüğünü, İstanbul’un bedîi manzara halinde canlanmış bulunduğunu ve takip eden diğer bölümlerin de aynı filmin sayfasını teşkil ettiğini anlatmıştır. Yeni Türkiye’nin dayandığı temelden, fennin ve san’atın bu yeni cennette ne eserler yarattığından bahsetmiştir. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün eseri incelikte tespit ettiğine, memleketin içinde yaşadığı yeni hayatın ancak albümle görülebileceğine ve Türkiye’nin yeni hayatını yabancıların da albümle takip edebileceklerine değinmiştir.

21 İlkteşrin [Ekim] 1937 tarihli “*Fotoğrafla Türkiye*” başlıklı Haber gazetesinde verilen, Kurun gazetesinde yayımlanan Asım Us yazısında (s. 2), albümü turizm ve propaganda bakımından değerlendirmiş, memleketin tüm güzelliklerinin tek bir albüm içerisinde toplandığını belirtmiştir. Türkiye’yi medeniyet alemine tanıtmak olduğu kadar turizm hareketi uyandırmak için de albümün elzem olduğundan bahsetmiştir. Vedat Nedim Tör’ün ince zevkinin, sanat duygusunun en olgun eserini verdiğini belirtmiş, İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya’nın gayretlerini teşekkürle anmıştır.

Sürelî yayınlarda Fotoğrafla Türkiye Albümü’ne getirilen olumlu yorumların yanında albümün aksayan yönlerine de değinilmiş ve bu alanın geliştirilebileceğinin vurgusu yapılmıştır. Bu eleştirilerden bir tanesi 17 Birinciteşrin [Ekim] 1937 tarihli “*Fotoğrafla Türkiye*” başlıklı Ulus gazetesi yazarı ve dönemin aydını Falih Rıfkı Atay’ın yazısıdır (s. 1). Atay yazısında, Almanya’da basılmakta olan albümün bir nüshasının eline geçtiğini belirtmiş, son seneler içerisinde yalnız Türkiye’nin değil birçok memleketin güzellik, kültür, tarih hususiyetlerini tanıtmaya faaliyetlerine giriştiğini ancak albümden daha iyi bir örneğin verilmediğini anlatmıştır. Ve fakat albümü bu kadar nefis olarak Türkiye’de basmanın imkansız olmadığına değinmiştir.

Bu fikrin ispatı olarak da “*La Turquie Kemaliste*”i göstermiştir. Henüz memlekette bulunmayan bir teknikle basıldığını belirttiği albümün, baskı makineleriyle pahalı kağıtlarla dahi bu fotoğraf netliğinin sağlanamayacağını sonraki cümlesinde kabul etmiş ve daha uygun fiyatlı olan Tiefdruck tekniği ile albümün basılması fikrine ikna olmuş, fakat bu tekniğin Türkiye’de de kurulması gerekliliğini vurgulamıştır. Atay, albümü elinde tutan herkesin onu muhafaza edeceğini, albümden garblı, güzel tarihli ve bayındır Türkiye’nin mütemadiyen seyredileceğini anlatmış, propagandanın ancak bu şekilde ve içerikte olursa bir hizmet unsuru olarak kullanılabileceğini belirtmiştir.

Albüme gelen bir diğer eleştiri de, 5 Teşrinisani [Kasım] 1937 tarihli, “*Haklı Şikayetler*” başlıklı Akşam gazetesi haberidir (s. 3). Akşam gazetesindeki yazılarda da albümün güzel ve istifadeli bir eser olarak görüldüğü söylenmiş ancak bazı okurların albümü edinmek³² istedikleri ve bulamadıkları anlatılmıştır. Bu derece rağbet gören bir eserin neden satılmadığı sorgulanmış, Albümün satılmasının devlet için maddi ve manevi fayda sağlayacağı belirtilmiş, bürokrasiden bu durumu düzeltmesi istenmiştir.

Albüme gelen menfi sayılabilecek eleştirilerin dahi albümün içeriğiyle ilgili olmadığı mevzuatla ve işleyişle ilgili olduğu gözlemlenmiştir. Albümün basım tekniğiyle ilgili eleştirilere ve verilen örneğin niteliğine ilişkin olarak, “*La Turquie Kemaliste*”in bir dergi olduğu, fotoğrafların basım kalitesinin şüphesiz dergi neşriyatında da önemli olduğu ve fakat Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün bu anlamda oluşturulmuş bir sanat numunesi olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün basında olduğu kadar sanat dünyasında da beğeni ile karşılandığı gözlemlenmiştir. 4 Teşrinisani [Kasım] 1937 tarihli Akşam gazetesinde yer alan “*Bay Amcaya göre*” başlıklı karikatür serisi bunun göstergesi niteliğindedir. Karikatürde, dönemin karakterlerinden Bay Amca’ya Matbuat Umum Müdürlüğü’nün çıkarttığı albüme bakması söylenmiş, eserin her sayfasının yurdun güzellik, tarih ve yenilik³³ bakımından çok değerli resimlerle [fotoğraflarla] süslü olduğu belirtilmiştir. Bay Amca bu sözlere “*eserin tek kusurunun maksadının büyüklüğü yanında sayfalarının küçüklüğü*” olduğunu söyleyerek eseri daha da öven bir karşılık vermiştir.

³² 26 İkinci teşrin [Kasım] 1937 tarihli, Cumhuriyet gazetesi haberi de bu içeriktedir. (s. 5) Haberde, Yazar M. Turhan Tan’dan, Fotoğrafla Türkiye Albümü’nü isteyen Gerede nahiyesi öğretmeni H. Nallıhan, Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü’ne müracaat edilmesi yönünde yönlendirmiştir.

³³ Karikatürde yer alan fotoğraflar oldukça iyi resmedilmiştir. Bahsi geçen imajlar tarih yurdun güzelliği faslında: “*Boğaziçi*”, tarih faslında: “*Pompeipoli*”, yenilik faslında da: “*İsmetpaşa Kız Enstitüsü*”dür.

6. SONUÇ

Harp sonrasının ortaya çıkardığı “yeni” ve “genç” memleketlerden biri olan, Kemalist Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu ile aynı kara parçası üzerinde kurulmuş olması itibariyle benzeşmektedir. İki devletin varlığı ile iki cemiyet arasında hemen hiçbir münasebet kalmamış gibidir. Kültürel, sosyal, ekonomik ve politik düzlemde karşılaştırıldığında, kuruluşunun ardından gerçekleştirilen devrimleriyle Türkiye Cumhuriyeti unsurlarının Osmanlı İmparatorluğu’nun zıddını temsil ettiği görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nun “*ya teokrasi namına irtica, ya da terakki namına Avrupa’yı körükörüne ve gelişi güzel taklid*” ikilemini Cumhuriyet rejimi kabul etmemiş (Fotoğrafla Türkiye, Osmanlı İmparatorluğundan Türkiye Cumhuriyetine metni), kendisine ulusçuluk ideolojisini de bırakmayan “modern” bir yol çizmiştir. Rejimin, bu bağlamda, dünyadaki gelişmelerle yakından ilişkisi ve “asri” memleket olma arzusuyla da “eski” devletten ayrıştığı görülmektedir. Kemalist Türkiye Cumhuriyeti’nin, endüstriden sanata, sosyal hayattan mimariye her alanda kendini Osmanlı İmparatorluğu’nun tam karşısında konumlandırma isteği ve eylemi “eski” devlete karşı geliştirdiği başat argümanı “yeni” ve “modern” kavramları rejimin ilk günden itibaren tasarladığı projelerinde kendini göstermiş, Cumhuriyet kurumları bu mantalite ile oluşturulmuştur.

Bu ideoloji ile tasarlanan kurumlardan biri olan Matbuat Umum Müdürlüğü ve kurumun başındaki isim Vedat Nedim Tör’ün Atatürk ilke ve inkılapları ile şekillenen rejimin faaliyetlerini tüm dünyaya duyurma amacıyla tasarladığı Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün oluşum evresi otuzlu yılların ilk senelerinde başlamaktadır. Vedat Nedim Tör’ün, Fotoğrafla Türkiye fikri Matbuat Umum Müdürlüğü görevine gelmezden evvel İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Umumî katipliğinde iken katıldığı 9 Mayıs 1931’de açılışı yapılan, Peşte’de düzenlenen beynelmilel sergideki “*Fotoğrafla Türkiye*” köşesi ile başlamaktır. “Yeni” devri dünyaya göstermek üzerine amaçlanan serginin içeriğini memleketin doğal güzellikleri, asarı atika, ve bilhassa imar faaliyetleri ile iktisadi hayat oluşturmaktadır. Tör’ün Peşte’de sonucunu gördüğü fikir, 1937’de Matbuat Umum Müdürlüğü görevinde iken bir albüme evrilecektir. Şüphesiz

albüm fikri yalnızca Peşte Sergisi'ndeki “*Fotoğrafla Türkiye*” köşesinden ibaret değildir. Matbuat Umum Müdürlüğü bu düşüncüyü, 1936'da “*Türkiye, Tarih, Güzellik ve İş Memleketi*” isimli düzenlediği sergide de etüt etmiştir. Bu sergi, 1938'de ikincisi düzenlenecek seriyle perçinlenecektir. Dönemin gazeteleri, ilk serginin memleket dışına yansması olarak Fotoğrafla Türkiye Albümü'nü göstermiştir.

Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün basım yılına dair bir bilgi olmaması, eserin tarihi ile ilgili belirsiz bir durum yaratmaktadır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde bulunan iki arşiv belgesinin tarihi ve T.B.M.M Kütüphanesi envanterinde yer alan Fotoğrafla Türkiye Albümü'nün kayıt tarihi 1937'dir. Dönemin süreli yayınlarında Fotoğrafla Türkiye Albümü ile ilgili çıkan tüm haberlerin arşiv belgeleriyle paralel olarak 1937 tarihli olması albümün yayım tarihinin 1937 olduğunu göstermektedir. Albümün ön sayfalarındaki metinde “*1923'den beri mevcut olan Kamâlist Türk Cumhuriyeti ve bunun 13 yıl içinde ortaya koyduğu maddî ve manevî realizasyonlar*” cümlesi albümün, 1936 yılına kadar olan Cumhuriyet faaliyetlerini içerdiğini göstermektedir.

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün Neşriyat ve Propaganda Servisi'nin ürünleri arasında, Fotoğrafla Türkiye ile aynı amaca hizmet eden pek çok neşriyat vardır. Kurumun, Türkçe neşriyat bahsini 1923'te basımına başlanılan, dönemin siyasetine dair malumat veren “*Ayın Tarihi*” dergisi oluştururken, yabancı neşriyatı 1934'te yayımına başlanan, Othmar Pferschy'nin fotoğraflarının kullanıldığı, üç ayda bir yayımlanan “*La Turquie Kemaliste*” ile, memleketin coğrafyasına, siyasetine, kültürüne ve kurucu lider Atatürk'e dair bilgiler veren, bu bilgileri harita ve görsellerle sunan, 1935 tarihli Fransızca yayın “*La Turquie Contemporaine*” oluşturmaktadır. “Yeni” dönemin iyi anlatılabilmesi gayesiyle, bu yayınlarla birlikte 1937 senesinde kurum, önceki neşriyatlarda edinilen tecrübe de dikkate alınarak Fotoğrafla Türkiye Albümü'nü yayımlayacaktır. Gazetelerde yapılan Türkiye'yi tanııtma konusunda yetersiz olarak değerlendirilen 1935 senesi “*La Turquie Kemaliste*” ile “*La Turquie Contemporaine*” gibi Fransızca neşriyat ile “*Ayın Tarihi*” isimli Türkçe yayınların olduğu bir yıldır. Bu eleştiriler göstermektedir ki, Fransızca içerikler yabancı sahada, “*Ayın Tarihi*” dergisi de memleket içerisinde tanınmamaktadır. Matbuat Umum Müdürlüğü bu sebeple daha kompakt bir eser ortaya koyacak, bunu da görsel propaganda aracı olan fotoğrafla ve bu hususta çağın getirdiği yeniliklerle yapacaktır. Basım ve yayım özelliklerinden dolayı albüm diğer eserlere oranla daha fonksiyonel bir yerde konumlanacaktır.

Kemalist devrimleri, “genç Türkiye”nin gelişen “modern” yüzünü tüm dünyaya tanıtmak için tasarlanan albümün metin kısmı ve fotoğraf künyelerinin Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Almanca olması hitap ettiği kitlenin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu çerçevede albümün yalnızca memleket insanı için ya da sadece yurt dışında memleketi tanıtım amacıyla oluşturulmadığı görülmekte, iki kitleye hitap etmesiyle de Matbuat Umum Müdürlüğü’nün diğer neşriyatlarıyla ayrılmaktadır.

Cumhuriyet dönemi Türk fotoğraf sanatının, daha önceki dönemden ayrılan en önemli özelliği olarak tekniğin sanat niteliğinde kullanımı ve fotoğraf kalitesi bahsinde de Fotoğrafla Türkiye Albümü ayrı bir yerde durmaktadır. Albümün sayfalarının bugün dahi sanat mezarlarında satılması Fotoğrafla Türkiye Albümü’nün her sayfasının Cumhuriyet dönemi fotoğraf sanatının bir örneği olduğunu kanıtlamaktadır.

“Asri Türkiye”nin yeni görüntülerini ekleyebilmek adına vidalı sistematığı olan albümün “İzahat” metninde, bu usulün, ilave edilen fotoğraflarla organik tarzda büyümeyi mümkün kılmak için kabul edildiği belirtilmiştir. Bu düzlemde, “Cumhuriyet’in vitrini” olarak nitelendirilebilecek Fotoğrafla Türkiye Albümü’nde yer alan imajlardan çok albümde yer almayan imajlar daha ilgi çekicidir. Bu imajların albümde yer almama sebebi albümün vidalı sistematığına yorulmuştur, muhtemeldir ki, “modern Türkiye” mahiyetini çoğaltacak eserlerin Matbuat Umum Müdürlüğü ve Vedat Nedim Tör’ün yönlendirmesi ile Othmar Pferschy’nin çekeceği gelecek karelerde yer alması tasarlanmış ve albüme eklenmesi kararlaştırılmıştır.

Cumhuriyet döneminde, gazetelere yansıdığı kadarıyla Bergama kadar uğraş verilen, Avusturyalı bir ekibin çalıştığı Efes antik kentinin albümde yer almaması ya da modern dönemin sanat alanına ve eğitim sahasına hitap etmesi bakımından ehemmiyet arz eden Musiki Muallim Mektebi’nin albümde modern binası yerine “*Kültür ve İnsan*” faslında yer alan bir görselle yansması [“*La Turquie Kemaliste*” dergisinde (Haziran 1935) Othmar Pferschy kurumun modern binasını fotoğraflamıştır] bu duruma örnek oluşturabilir. Tarihi yapılar kısmında bunca yer alan caminin yanında klasik dönemin baş yapıtı olarak nitelendirilen Selimiye’nin yer almaması da dikkat çekicidir. Bu konu, albümün öncüsü olarak görülen “*Türkiye, Tarih, Güzellik ve İş Memleketi*” sergisi bağlamında değerlendirilmiştir. 1938’de açılan sergi serisinin ikincisi ile ilgili çıkan haberde Selimiye Camii fotoğraflarının sergide yer alması albüme sonradan eklenecek fotoğraflarla ilgili fikir vermektedir.

Eserin ilerleyen yıllara dair vadedilen planının gerçekleşmediği, bu sayfaların albüme eklenmediği ve albümün tasarımını oluşturan vidalı sistematığın bu doğrultuda hiç kullanılmadığı görülmektedir. Bu durum, albümü oluşturan iki ismin; Vedat Nedim Tör ve Othmar Pferschy'nin Matbuat Umum Müdürlüğü kurumundaki görevlerini bırakmaları üzerinden okunmuştur. 6 Ekim 1933'de Matbuat Umum Müdürlüğü görevine başlayan Vedat Nedim Tör'ün 6 Ekim 1937'de görevinden ayrılması (Tör, 1976, s.39) ile Othmar Pferschy'nin de 31 Mayıs 1935'te başladığı fotoğraf servisinde mütehassıs şef görevini Tör'ün kurumdan ayrılmasından hemen sonra bırakmak istemesi ve bu sebepten olmasa da II. Dünya Savaşı'nda ülkesinde askere alınması gerekçesiyle görevini 30 Haziran 1940'da bırakması (Özendes, 2007, s. 12-13), 1937'de yayımlanan albüme sonraki senelerde sayfa eklenmemesiyle sonuçlanacaktır. Hiç şüphesiz bir kurumun geleceği yalnızca iki kişi ile değerlendirilemez fakat, yeni fotoğrafların albüme eklenmemesinin sebebinin bu doğrultuda olduğu düşünülmektedir. 1938'de düzenlenen "*Türkiye, Tarih, Güzellik ve İş Memleketi*" II. sergisinde yer alan Efes antik kenti fotoğrafının ya da Selimiye Camii fotoğrafının albümde yer almaması bu düşüncenin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

Albümde, bazı kültür varlıklarının ve mimari eserlerin isminin hatalı veya yanlış aktarıldığı tespit edilmiştir. "*Afrodite ve Efeb (Arkeoloji müzesi, İstanbul)*" imajındaki Afrodite heykeli diye adlandırılan heykel Kadın Ozan Sapho'nun Başı'dır. "*Konyanın Çifte minareleri*" isimli imajda fotoğraflanan yapı Sivas Çifte Minareli Medrese'nin taç kapısıdır. "*Konya'da bir Selçuk türbesinin kapısı*" isimli fotoğrafta bahsi geçen yapı Konya İnce Minareli Medrese'nin taç kapısıdır. "*Yeşil caminin çinileri*" imajına konu olan çiniler Manisa Muradiye Cami'ne aittir. "*Binbirdirek*" isimli imajda görülen yapı Yerebatan Sarnıcı'dır. "*Çamlıcadan Marmara'ya bir bakış*" isimli görselde Prens Adaları Aydos Tepesi'nden fotoğraflanmıştır. Yanlış aktarımların, Othmar Pferschy'nin fotoğraflarının yer aldığı "*La Turquie Kemaliste*" dergisinde – bazı fotoğraflarda- olmaması albümün yurt dışındaki basım aşamasındaki dizin karışıklığından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Albümde eser künyelerinde ismi belirtilmeyen veya genel içerikli isimlendirilen yapıların isimlerinin belirlenmesine dair değerlendirmeler yapılmıştır. "*Pompeipoli*" isimli antik kent Mersin'de bulunan Soli antik kentidir. ["*La Turquie Kemaliste*"te (Ekim 1935) antik kentin ismi Mersin, Viranşehir olarak geçmektedir] "*Mavi Çiniler (Bursa)*" isimli görselde yer alan çiniler Bursa Şehzade Mustafa Türbesi'ne aittir.

“Fırat üstünde büyük köprü” isimli görseldeki köprü Gaziantep’te bulunan Karkamış Köprüsü, *Zonguldak-Bartın Yolu*” isimli imajda tespit edilen yapı Bartın Kirazlık Köprüsü’dür. *“Bir demiryolu köprüsü”* isimli görselde fotoğraflanan yapı Adana Demir Köprü’dür. *“Rumelihisar kaleleri ve bir eski çeşme”* isimli görselde yer alan yapı Küçüksu Kasrı Çeşmesi’dir (Mihrişah Sultan Çeşmesi). Albümde fotoğraflanan mimari yapı veya kültür varlıklarının künyelerine belirsiz isimlerle yansımaları veya isminin daha genel içerikli olması albümün arkeoloji, mimari ve sanat tarihi disiplinleri çerçevesinde oluşturulmaması ile ilişkilendirilebilir. Matbuat Umum Müdürlüğü’nün de arkeoloji, mimari ve sanat tarihi temelli bir albüm oluşturma çabası yoktur. Albüm “asri” kavramı vurgusuyla Cumhuriyet rejiminin faaliyetlerinin görüldüğü, ülkenin endüstrileşme, imar ve turizm sahası ile modern mimarinin takip edildiği bir eserdir.

“Cumhuriyet’in vitrini” olarak nitelendirilebilecek albüme ilişkin yurtdışı yorumlarını 31.10.1937’de Journal des Débats-Paris’te yayımlanan Maurice Pernot yazısı oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminin gazeteci ve aydın grubundan Peyami Safa’nın, Murat Kayahan’ın, Nasuhi Baydar’ın, M. Turhan Tan’ın, Asım Us’un yaptığı değerlendirmeler yurt içi faslında ele alınmıştır. Falih Rıfkı Atay’ın, albümü Türkiye’de basılmaması yönüyle eleştirmiş, albümü edinmek isteyen fakat bulamadıklarını söyleyen yurtdaşılar bürokrasiyi eleştirmişler, bazı gazeteciler de eserin neden satışının yapılmadığını sorgulamışlardır.

“Yeni Türkiye”nin oluşumuna tanıklık eden albüm, “yeni” dönemin iyi anlatılabilmesini mümkün kılmak üzerine tasarlanmıştır. İlerleyen tarihlerde dahi, Cumhuriyet ilerlemesi temsillerinde veya şehirlerin tanıtımında albümün fotoğraflarının kullanılması eserin amacına ulaştığının göstergesi niteliğindedir. Şehirlerinin tanıtımı faslına, Vedat Nedim Tör ve Şevket Rado’nun *“Bursa”* kitabı ve Yahya Kemal Beyatlı, Abdülhak Şinasi Hisar ve Ahmet Hamdi Tanpınar’ın metinlerini yazdıkları *“İstanbul”* kitaplarında kullanılan Fotoğrafla Türkiye Albümü fotoğrafları ile, Albert Gabriel’in *“Türkiye: Tarih ve Sanat Memleketi”* kitaplarında kullanılan Othmar Pferschy fotoğrafları örnek verilebilir.

Cumhuriyet’in fotoğrafik hafızasının temel taşlarından biri olan albüm, birbiri ardından gerçekleştirilen devrimlerle “yeni Türkiye”nin oluşumuna tanıklık eden, Türkiye’nin inşa, kalkınma faaliyetleri ile dinamik ilerleyişinin ekseriyetle başkent Ankara’da görüldüğü ve Anadolu kentlerinde yorumlandığı “modern Türkiye”nin fotoğrafik belgelerini ortaya koyan görsel bir “Cumhuriyet antolojisi”dir.

KAYNAKLAR

- Adana’da Modern Bir Hastane Yapıldı.** (3 Temmuz 1937). *Akşam*, s. 9.
- Adana-Mersin Hattı Müzakeresi.** (3 Nisan 1929). *Akşam*, s. 1.
- Akçura, G.** (2012). *Türkiye Turizminde 150. Yıl*. İstanbul: Oti Yayınları.
- Alacahöyük hafriyatı.** (6 İkinci Teşrin [Ocak] 1936). *Kurun*, s. 2.
- Alpay, Y.** (2019). *Modern Türkiye Tarihi*. Ankara: Pagem Akademi.
- Alsaç, Ü.** (1976). *Türkiye’ deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi*. (Basılı Doktora Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon: KTÜ Baskı Atelyesi.
- Anadolu.** (23 Mart 1934). *Hakimiyeti Milliye*, s. 3.
- Anıt Kavramı Üzerine Düşünceler.** (1973). *Mimarlık*: 7.
- Anıtlarımızı Koruyalım.** (15 Eylül 1935). *Ulus*, s. 2.
- Ankara.** (29 Birinci Teşrin [Ekim] 1933). *Hakimiyeti Milliye*, s. 88-89.
- Ankara’da bir fotoğraf sergisi.** (30 İlkânun [Aralık] 1935). *Haber*, s. 3.
- Ankara’da büyük binalar.** (5 Kanunisanı [Ocak] 1929). *Akşam*, s. 1.
- Ankara’da Devlet Mahallesi’nde Vilâyetlerevi ve Yeni Vekâletler.** (5 Teşrinisanı [Kasım] 1932). *Milliyet*, s. 5.
- Ankara’da İki Güzel Bina.** (29 Teşrinievvel [Ekim] 1931). *Vakit*, s. 1.
- Ankara’da Kıymetli Bir İrfan Müessesesi.** (7 Mart 1934). *Akşam*, s. 7.
- Ankara’da Yeni Nafia Binası Açılırken.** (12 İkinci Teşrin [Kasım] 1934). *Vakit*, s. 1- 4.
- Ankara İmar Planı İzahlı Raporu.** (1948). *Mimarlık*: 3.
- Ankara’da iymar ve inşa faaliyetlerinden nûmuneler.** (19 Teşrinisanı [Kasım] 1931). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1- 5.
- Ankara: Kara Kalpaklı Kent 1923-1938.** (2009). İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- Ankara Kız Lisesinde Bir Çay Ziyafeti Verildi.** (27 Mart 1938). *Ulus*, s. 1- 8.
- Ankara’nın Büyüyüşü.** (29 Birinci Teşrin [Ekim] 1933). *Hakimiyeti Milliye*, s. 89-90.
- Ankara’nın Kat’î Plânı: Profesör Jansen’in yaptığı plân tatbik edilince şehir nasıl güzelleşecek ve genişleyecek?.** (1 Haziran 1929). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1- 2.
- Ankara’nın Planlı İmarı ve Şehir Mimarisi.** (1998). *Mimarlık*: 284.

- Ankara Ticaret Lisesi İktisat Fakültesi Oluyor.** (16 Teşrinisani [Kasım] 1934). *Akşam*, s. 1.
- Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü.** (3 Temmuz 1933). *Hakimiyeti Milliye*, s. 7.
- Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü.** (18 Ağustos 1932). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1.
- Arkeoloji.** (1983). Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aslanapa, O.** (1993). *Türkiye’de Avusturyalı Sanat tarihçileri ve Sanatkârlar (Özellikle Atatürk Devri’nde)*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Aslanoğlu, İ.** (1980). *1923-1938 Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (Sosyal, Ekonomik, Kültürel Ortam Değişimi ve Mimarlığa Yansıması)*. (Basılı Doktora Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.
- Atatürk Kızılay Merkezi’nde.** (19 Haziran 1935). *Ulus*, s. 1.
- Atatürk Stadyuma Şeref Verdiler.** (20 Mayıs 1938). *Ulus*, s. 1- 6.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (I) 1919-1938.** (1945). Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri (II) 1906-1938.** (1959). Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Atatürk Türkiye’sinin büyük eserleri.** (24 İlkteşrin [Ekim] 1937). *Anadolu*, s. 1.
- Atatürk ve Yeni Türkiye.** (5 Teşrinisani [Kasım] 1937). *Akşam*, s. 2.
- Atılgan, Okay, S.** (2009). Cumhuriyet Dönemi Türk Plastik Sanatları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*: 7/14.
- Atun, Atıl T.** (2019). *Kadıköy Moda Semtinin Tarihi ve Kentsel Sit Olarak Tanımlanması ve Korunması için Öneriler*. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Avşaroğlu, N.** (2014). Murtaza’nın Fabrikası, *Mühendislik Mimarlık Öyküleri*, TMMOB: 6/08.
- Ayasofya Müzesi’nin tanzimi ilerliyor.** (19 Haziran 1937). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Ayın Tarihi.** (1923: Eylül-1931; 1934-1957: Ağustos). İçişleri Bakanlığı Basın Genel Direktörlüğü.
- Balık Bolluğu.** (18 Haziran 1932). *Akşam*, s. 9.
- Başbakanımız Dün Ankara Stadyumunu açtı.** (16 Birinci Kânun [Aralık] 1936). *Ulus*, [Kızılay Özel Sayısı], s. 1- 3.
- Başbakanlık Arşivi.** (20.09.1937), Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, fon:30-18-1-2, kutu: 79, gömlek: 81, sıra: 9 “*Türkiye’yi Dışarıya Tanıtmak Maksadıyla Almanya’da bastırılan “Fotoğraflarla Türkiye” [Fotoğrafla Türkiye] adlı albümden %1 Gümrük Vergisi Alınması*”.
- Başbakanlık Arşivi.** (01.12.1937), Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi fon: 571, kutu: 35016, gömlek: 138211, sıra: 5, “*Muhtelif Konsolosluklara Gönderilen “Fotoğraflarla Türkiye” [Fotoğrafla Türkiye] albümü ile ilgili malumat*”.

- Batur, A.** (1984). *Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı*. İstanbul.
- Bay Amcaya göre.** (4 Teşrinisani [Kasım] 1937). *Akşam*, s. 3.
- Bekdemir, Ü. ve Güner, İ.** (1999). Giresun Limanı ve Hinterlandı, *Türk Coğrafya Dergisi*, 34.
- Bergama Harabelerinde.** (13 Şubat 1933). *Son Posta*, s. 4.
- Beyatlı, Y. K., Hisar, A. Ş. ve Tanpınar, A. H., Pferschy, O. ve Arakon İ.,** (1954). *İstanbul*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beykoz Fabrikası mükemmel bir hale getirildi.** (6 Mayıs 1933). *Cumhuriyet*, s. 6.
- Bir albüm karşısında: Peyami Safa.** (4 İkinciteşrin [Kasım] 1937). *Cumhuriyet*, s. 3.
- Bir Başkent'in Oluşumu: Avusturyalı, Alman ve İsviçreli Mimarların Ankaradaki İzleri.** (2012). Goethe-Institut ve TMMOB Ankara, Ankara.
- Birinci Beş Yıllık Plân.** (29 İlkteşrin [Ekim] 1936). *Kurun*, s. 9.
- Bir Sıhhat Kaynağı: Çelikpalas.** (10 Temmuz 1936). *Ulus*, s. 5.
- Bizde Şeker Sanayii.** (14 İkincikanun [Ocak] 1935). *Haber*, s. 6.
- Bizde Turizm.** (28 Nisan 1935). *Son Posta*, s. 6.
- Boratav, K.** (2003). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Bozdoğan, S.** (2002). *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bozdoğan, S. ve Kasaba, R.** (1998). *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Brantl, S.** (2006). *Die Kunst für Alle, Virtuelle Fachbibliothek Kunstgeschichte*, Heidelberg University.
- Buğday politikası ve silolar.** (27 Mart 1933). *Vakit*, s. 1- 2.
- Bursa Mektubu.** (24 Mayıs 1929). *Hakimiyeti Milliye*, s. 2.
- Cumhuriyet Merkez Bankası Lâyihası Bugün Millet Meclisine Takdim Ediliyor.** (28 Mayıs 1930). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1.
- Cumhuriyet'in On İkinci Yılındaki Endüstri Armağanları.** (29 Birinciteşrin [Ekim] 1935). *Cumhuriyet*, s. 6.
- Cümhuriyetin Büyük Bir Eseri, Ankara Nümune Hastanesinin İsmet Paşa Pavyonu ve Sıhhat Enstitüleri Dün Açıldı.** (1 İkinci Teşrin [Kasım] 1933). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1.
- Çankaya'da bir Gazi evi inşa ediliyor.** (18 Eylül 1930). *Akşam*, s. 2.
- Çanlı, M.** (2020). Tarihî Süreç İçerisinde Eytam Sandıklarının Hukuki Mevzuatı ve Karşılaştığı Sorunlar (1851-1920), *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Dergisi*, 9/3.
- Çimento İstihsalâtımız 600 bin Tona Çıkartılıyor.** (24 Temmuz 1939). *Haber*, s. 2.
- Çubuk Barajı- Ankara.** (1936). *Arkitekt*: 70-71.

- Çubuk Barajı ve Filtre İstasyonu dün Başbakanımız tarafından merasimle açıldı.** (4 Sontesrin [Kasım] 1936). *Ulus*, s. 1.
- Çubuk Barajı ve Filtre İstasyonu Neden ve Nasıl Yapıldı?.** (3 Sontesrin [Kasım] 1936). *Ulus*, s. 6.
- Deniz Yarışları Çok Muhteşem Oldu.** (7 Temmuz 1935). *Tan*, s. 6.
- Devlet Yapısı.** (1983). Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Devlet, Turizm işini Kendi Eline Alıyor: Bir Turizm Cemiyeti ve Bir de Resmi Ofis Teşkil Edilecek.** (13 Ağustos 1935). *Son Posta*, s. 3.
- Devletçiliğin Büyük Utkusu: Kayseri Kombinasi.** (16 Eylül 1935). *Ulus*, s. 1.
- Devletçiliğin Büyük Utkusu: Kayseri Kombinasi: Kayseri Kombinasi Bugün Törenle Açılacak** (16 Eylül 1935). *Ulus*, s. 5.
- Dölen, E. ve Koraltürk, M.** (2004). *İlk Çimento Fabrikamızın Öyküsü 1919-2004*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı-Lafarge Aslan Çimento.
- Duyumlar: Memleketimizde Silo İnşaatları.** (1937). *Arkitekt*:76.
- Efes ve Bergama Harabeleri.** (26 Mayıs 1935). *Akşam*, s. 6.
- Elibal, G.** (1973). *Atatürk ve Resim Heykel*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Emlâk ve Eytam Bankası Kanunu.** (1926). *T.C.Resmi Gazete*, 844, 03 Haziran 1926.
- Emniyet Abidesi Nasıl Olacak?.** (24 Birinciteşrin [Ekim] 1932). *Hakimiyeti Milliye*, s. 5.
- Erdek'te Neler Gördüm.** (29 Temmuz 1937). *Türk Dili*, s. 2.
- Ergin, O.** (1947). *Türk Maarif Tarihi*. Cilt: I, II. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergut, E. A., Yada, Akpınar, İ. ve Akay, Z.** (2015). Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Mimarlık. *Büyük İstanbul Tarihi*.
- Ertuna, C.** (2005). Kızılay'ın Modernleşme Sahnesinden Taşralaşmanın Sahnesine Dönüşüm Sürecinde Güvenpark ve Güvenlik Anıtı. *Planlama*, 6-15.
- Eskişehir Cer Atölyesi Tevsi Edilecek.** (18 Ağustos [Ekim] 1937). *Son Posta*, s. 5.
- Fabrikalar Türkiye.** (6 Haziran 1937). *Tan*, s. 7- 10.
- Fortuna, J. J.** (2019). Fascism, National Socialism, and the 1939 New York World's Fair. *Brill; Fascism Journal of Comparative Fascist Studies*, 179-218.
- Fotoğrafçılık.** (1983). Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 3, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fotoğrafla Türkiye.** (21 Birinciteşrin [Ekim] 1937). *Kurun*, s. 1- 4.
- Fotoğrafla Türkiye.** (24 Ekim 1937). *Tan*, s. 5.
- Fotoğrafla Türkiye.** (...). Almanya: F. Bruckmann AG., Münih, grafik işleri müesseseleri.
- Fotoğrafla Türkiye.** (1998). [Tıpkı Basım], Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.

- Fotoğrafla Türkiye: Asım Us.** (21 İlkteşrin [Ekim] 1937). *Haber*, s. 2.
- Fotoğrafla Türkiye Çok Takdir Kazandı.** (5 Kasım 1937). *Tan*, s. 7.
- Fotoğrafla Türkiye: Falih Rıfkı Atay.** (17 Birinciteşrin [Ekim] 1937). *Ulus*, s. 1.
- Fotoğrafla Türkiye: M. Turhan Tan.** (2 İkinciteşrin [Ekim] 1937). *Cumhuriyet*, s. 5.
- Fotoğrafla Türkiye: Murat Kayahan.** (23 Birinciteşrin [Ekim] 1937). *Sontelgraf*, s. 3.
- Fotoğraf sanatı: N.B [Nasuhi Baydar].** (22 Ekim 1937). *Ulus*, s. 2.
- Fotoğraf Sergisi.** (1 Mart 1936). *Kurun*, s. 7.
- Gabriel, A.** (Yapı Kredi Bankası'nın 10. Yıldönümü). *Türkiye Tarih ve Sanat Memleketi*, Fotoğraflarlar: Othmar Pferschy, Basın Yayın ve Turizm G. Müdürlüğü, İlhan Arakon, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevi.
- Gazi evi.** (27 Mart 1931). *Akşam*, s. 1.
- Gazi Hz. Ayvalık ve Edremit'te.** (14 Nisan 1934). *Akşam*, s. 2.
- Gezer, H.** (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gül Memleketinde Yeni Bir Çalışma Başladı.** (14 Teşrinievvel [Ekim] 1934). *Akşam*, s. 7.
- Gülyağı Fabrikası.** (24 Mart 1935). *Kurun*, s. 6.
- Güneş, T.** (1982). *Adana Şehri*. (Basılı Mezuniyet Tezi) İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.
- Güvemli, O. ve Karayaman, M.** (2017). Uşak Şeker Fabrikası'nın Kuruluşu ve Gelişmesi, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Temmuz.
- Haklı Şikayetler.** (5 Teşrinisani [Kasım] 1937). *Akşam*, s. 3.
- Halkevleri Teşkiyat, idare ve Mesai Talimatnamesi.** (18 Birinci Kânun [Aralık] 1931). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1- 2.
- Halkevi.** (13 İkinci Kânun [Ocak] 1932). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1.
- Heyetimiz.** (26 Nisan 1931). *Vakit*, s. 1.
- Hıfzısıhha Enstitüsü.** (8 Temmuz 1929). *Akşam*, s. 3.
- Hıfzısıhha Enstitüsü Kimyahane ve Bakteriyoloji Binası'ndan Sağlık Müzesi ve Kütüphanesi'ne.** (2011). *Mimarlık*: 361.
- İkinci Fotoğraf Sergisi.** (25 İlkânun [Aralık] 1938). *Ulus*, s. 1- 6.
- İkinci Fotoğraf Sergisi.** (25 İlkânun [Aralık] 1938). *Ulus*, s. 9.
- İktisat Vekâleti Teşkilât ve Vazifeleri Hakkında Kanun.** (1934). *T.C.Resmi Gazete*, 2450, 27 Mayıs 1934.
- İlerliyen Endüstrimiz.** (17 Mart 1936). *Ulus*, s. 5.
- İsmetpaşa Pavyonu.** (15 Şubat 1934). *Hakimiyeti Milliye*, s. 6.

- İssi, A. ve Yurdakul, H.** (2002). *Kütahya Çiniciliği ve Günümüzdeki Sorunları*, Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3:73
- İstanbul Limanı Nizamnamesi.** (1933). *T.C.Resmi Gazete*, 2471, 25 Temmuz 1933.
- İstanbul Müzelerinde Ağlayan Kadınlar Lahdi.** (6 Nisan 1938). *Akşam*, s. 6.
- İstanbul müzeleri ne halde.** (13 Mart 1935). *Yeni Asır*, s. 7.
- İsveçli gazeteci nelerden şikâyet ediyor.** (5 Ağustos 1933). *Cumhuriyet*, s. 4.
- İzmir’de Büyük Bir Tütün Deposu Yapılacak.** (4 Kânunisani [Ocak] 1929). *Akşam*, s. 1.
- İzmir Endüstriyel Miras Envanteri.** (2021). İzmir: İzmir Kalkınma Ajansı.
- Kağıt ve Şişe Fabrikalarımızın Temelleri Dün Merasimle Atıldı.** (15 Ağustos 1934). *Cumhuriyet*, s. 5.
- Kaplıca Otel Bahçe Projesi- Bursa.** (1933). *Arkitekt*: 33-34.
- Karabulut, E. ve Köfteoğlu, F.** (1998). *25. Yılında Türsab*, İstanbul: Turpres Yayınları.
- Karal, E. Z.** (1969). *Atatürk’ten Düşünceler*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kayseri Mensucat Fabrikasının Temeli Atıldı.** (21 Mayıs 1934). *Milliyet*, s. 1- 5.
- Kedik, S. A.** (2012). Kamusal Alan ve Türkiye’de Heykelin Kamuya Açık Alanlarda Var Olma Koşulları, *Sanat&Tasarım Dergisi*.
- Kimya Profesörü.** (30 Teşrinievvel [Ekim] 1935). *Akşam*, s. 5.
- Kız Enstitüsü.** (12 Teşrinievvel [Ekim] 1929). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1.
- Koylu, Z.** (2018). Cer Atelyeleri, *Eskişehir Ticaret Odası*, Temmuz.
- Kozak, N., Akoğlu, M. ve Kozak, M.** (1937). *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kütahya Havalisinde Kiremitçilik ve Çinicilik.** (13 Ağustos 1930). *Akşam*, s. 6.
- Kuban, D.** (2010). *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kurnaz, Şahin, F.** (2018). Cumhuriyet Dönemi Dış Ticaret Politikası ve Bir Örgütlenme Örneği: Türkofis ve Faaliyetleri (1934-1939), *Journal of History Studies*, (10:8).
- Küçükerman, Ö.** (2020). Geleneksel Türk Dericilik Sanayisinden Sanayi Devrimi’ne Geçişin Boğaziçi’ndeki Temsilcisi: Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, İstanbul: Beykoz Belediyesi.
- Kocaoğlu, Bünyamin,** (2002). Ayın Tarihi Mecmuası İndeksi, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C XVIII, S 53.
- La Turquie Kemaliste.** (1934: Juin-1948: Mars). La Direction Générale de la Presse au Ministère de l’Interieur.
- La Turqui Contemporaine.** (1935). La Direction Générale de la Presse au Ministère de l’Interieur.
- Limanlarımız.** (21 Ekim 1935). *Tan*, s. 13.

- Madran, E.** (1997). Cumhuriyet'in İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi-I, 7, *ODTÜ MFD* 1996, 16:1-2.
- Matbuat Umum Müdürlüğünün son yılı.** (29 İlkteşrin [Ekim] 1936). *Ulus*, s. 10.
- Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilâtına ve Vazifelerine Dair Kanun.** (1934), T.C. Resmi Gazete, 2444, 26 Mayıs 1934.
- Memleket Haberleri: Sergi Binası müsabakası.** (1935). Arkitekt: 52.
- Memleket Haberleri: Zahire Siloları.** (1933). Arkitekt: 26.
- Memleketimiz demir ağırlarla örülüyor.** (29 Teşrinievvel [Ekim] 1934). *Milliyet*, s. 10
- Meslek Dersleri.** (4 Teşrinisani [Kasım] 1930). *Hakimiyeti Milliye*, s. 5.
- Milli Mensucat Fabrikası Limited Şirketi.** (11 Haziran 1935). *Türk Sözü* [Adana yerel gazetesi], s. 1.
- Millî Sanayiîin Temelini On Yılda Attık.** (29 Birinciteşrin [Ekim] 1933). *Hakimiyeti Milliye*, s. 46.
- Mimarlık.** (1983). Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müstesna bir eser: Fotoğrafla Türkiye.** (19 Birinciteşrin [Ekim] 1937). *Son Posta*, s. 14.
- Müzecilik.** (1983). Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moda Yat Kulübü Açıldı.** (10 Temmuz 1935). *Zaman*, s. 1.
- Nicolai, B.** (2011). *Modern ve Sürgün: Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye'de 1925-1955* (Y. Pöğün Zander, Çev.). Ankara: Mimarlar Odası Yayınları.
- On Senede İstanbul'da Neler Yapıldı?.** (30 Teşrinievvel [Ekim] 1933). *Akşam*, s. 6.
- On Yılın Yarattığı Şehir: Ankara.** (29 Teşrinievvel [Ekim] 1933). *Milliyet*, s. 18.
- Osma, K.** (2003). *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1946)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara: Can Reklamevi Basın Yayın Ofset Matbaacılık.
- Osma, K.** (1995). Cumhuriyet Dönemi (1923-1946) Anıt Heykellerinin Heykel Sanatımızın Gelişimine Katkısı, *Uludağ Üniversitesi Ulusal Heykel Sempozyumu*.
- Osmanlı imparatorluğu ve yeni Türkiye.** (7 Son Teşrin [Kasım] 1937). *Anadolu*, s. 9.
- Otel ve Kaplıca Binası- Bursa.** (1932). Arkitekt: 13.
- Özdoğan, M.** (2011). *50 Soruda Arkeoloji*, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Özendes, E.** (2013). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Fotoğrafçılık (1839-1923)*, İstanbul: YEM Yayın.

- Özendes, E.** (2006). *Cumhuriyet'in Işığında Othmar Pferschy*, İstanbul: İstanbul Modern Fotoğraf Sergileri: 4 (31 Ocak- 14 Mayıs 2016 tarihleri arasında gerçekleşen Cumhuriyet'in Işığında Othmar Pferschy Fotoğrafları Sergisi).
- Özendes, E.** (2007). *Ankara'dan Yükselen Işık: Othmar Pferschy Fotoğrafları*, İstanbul: İstanbul Modern Koleksiyonu (19 Nisan-20 Mayıs 2007 Tarihleri arasında gerçekleşen Ankara'dan Yükselen Işık: Othmar Pferschy Fotoğrafları Sergisi).
- Paşabahçe Cam ve Şişe Fabrikasının Açılma Töreni Dün Yapıldı.** (30 Kasım 1935). *Tan*, s. 12.
- Paşabahçe Fabrikası Yakında İşe Başlıyor.** (7 Haziran 1935). *Akşam*, s. 1.
- Pferschy, O.** (...). *İstanbul*, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, Güzel Kitaplar Serisi: 3.
- Planlama.** (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Propaganda ve Mukabil propaganda.** (25 Ağustos 1931). *Cumhuriyet*, s. 1- 2.
- Pulculuk.** (18.11.1939). *Ulus*, s. 6.
- Sağlık.** (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sanayi.** (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 7, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Selçuk, Şirin, F.** (2019). *Modern Türkiye Tarihi*. Ankara: Pagem Akademi.
- Sergi Evi.** (2 Teşrinisani [Kasım] 1934). *Vakit*, s. 5.
- Sergi Evi İçin Projeler.** (26 Nisan 1933). *Hakimiyeti Milliye*, s. 3.
- Sergiler.** (16 Haziran 1934). *Hakimiyeti Milliye*, s. 3.
- Sıhhat teşkilatımız bir yılda ne yaptı?.** (29 Birinciteşrin [Ekim] 1934). *Hakimiyeti Milliye*, s. 7.
- Silolar.** (20 şubat 1933). *Vakit*, s. 2.
- Sömikok Fabrikası.** (10 Nisan 1935). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Sömikok Fabrikası bugün açılıyor.** (10 Birincikanun [Aralık] 1935). *Kurun*, s. 9.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U.** (1986). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Stadyumumuz Eşsiz Bir Eser Olacak.** (3 Ağustos 1935). *Ulus*, s. 1- 3.
- Şeker Fabrikalarımızın Üçüncüsü de Dün Açıldı.** (6 Kânunuevvel [Aralık] 1933). *Cumhuriyet*, s. 1- 5.
- Şevket Süreyya'nın Ardından.** (29 Mart 1976). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Şimendiferler Konferansı.** (29 Teşrinievvel [Ekim] 1929). *Akşam*, s. 2.
- Tarihi ve Kültürü ile Barak Karkamış.** (2006). Gaziantep: T.C Karkamış Kaymakamlığı.
- Tankut, G.** (1993). *Bir Başkent'in İmarı Ankara: (1929-1939)*. Anahtar Kitaplar.

- Tansuğ, S.** (1993). *Çağdaş Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tekiner, A. Ü.** (2010). *Atatürk Heykelleri Kült, Estetik, Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ticaret Mektebi Binası.** (2 Haziran 1929). *Hakimiyeti Milliye*, s. 3.
- Tör, V. N.** (1976). *Yıllar Böyle Geçti*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Tör, V. N. ve Rado, Ş. ve Pferschy, O.** (1948). *Bursa*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- Tunç, S.** (2021). *Atatürk Döneminde Türkiye-Fransa İlişkileri*, Atatürk Ansiklopedisi.
- Tunç, S.** (2008). *II. Meşrutiyet Döneminde Batılı Büyük Güçlerin Osmanlı Asyası'nda Nüfuz Mücadelesi: Doğu'da Fransız Çıkarlarını Savunma Komitesi ve Pernot Misyonu, (Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na Armağan)*. Ed. Ersin Embel, Ankara: TTK Yayınları.
- Turing Kulüp Kongresi.** (22 Nisan 1935). *Cumhuriyet*, s. 2.
- Turing ve Otomobil Kulübü Bir Program Hazırladı.** (11 Mayıs 1933). *Vakit*, s. 6.
- Turizm.** (10 Haziran 1935). *Tan*, s. 1.
- Turizm.** (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 9, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Turizm Kongresi Yarın Ankara'da Toplanıyor.** (5 Kânunisani [Ocak] 1936). *Akşam*, s. 3.
- Turizm Kongresi Dün Açıldı.** (1 Haziran 1930). *Cumhuriyet*, s. 1.
- Türk Azminin Bir Hârikası: Şimendiferlerimiz.** (29 Teşrinievvel [Ekim] 1933). *Milliyet*, s. 25.
- Türkiye'de Eski Eserler.** (15 Nisan 1933). *Cumhuriyet*, s. 5.
- Türkiye, tarih, güzellik ve iş memleketi.** (31 I. Kânun [Aralık] 1935). *Kurun*, s. 7.
- Türkiye'de Turizm İşleri Nasıl Başarılır?.** (9 Temmuz 1935). *Cumhuriyet*, s. 1.
- Türkiye: Propaganda Şampiyonu.** (19 Teşrinievvel [Ekim] 1937). *Akşam*, s. 3.
- Türk Silahlı Kuvvetleri.** (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türkiye Ziraat Bankası nasıl çalıştı?.** (29 İlkteşrin [Ekim] 1935). *Ulus*, s. 6.
- Ulaştırma.** (1983). *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ulusal Fabrikalar.** (29 Haziran 1935). *Ulus*, s. 1.
- Uşak Şeker Fabrikası.** (2 Kanunisani [Ocak] 1932). *Son Posta*, s. 4.
- Üç Mekteb, Üç Sergi: Ankara Ticaret Lisesi.** (27 Haziran 1936). *Ulus*, s. 1- 5.
- Ülkümüzdeki Ankara'ya Doğru.** (2 Eylül 1933). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1.
- Üsküdarı, F.** (1972). *Eski Bursa'dan Notlar*, Bursa: Bursa Ticaret ve Sanayi Odası.
- Yalova'da İmar Faaliyeti.** (29 Teşrinisani [Kasım] 1929). *Cumhuriyet*, s. 1- 4.
- Yalova Kaplıcaları.** (2 Mayıs 1930). *Cumhuriyet*, s. 3.

- Yasa, Yaman, Z.** (2011). Siyasi/Estetik Gösterge Olarak Kamusal Alanda Anıt ve Heykel, *METU JFA*, 28 (1), 69-98.
- Yeni Mimarlık.** (27 Mart 1931). *Hakimiyeti Milliye*, s. 5.
- Yeni Türkiye dünyanın takdirlerini toplamaktadır.** (7 Son Teşrin [Kasım] 1937). *Yeni Asır*, s. 7.
- Yentürk, A.** (2007). Denizden Kutuya Sardalya, *Oda Sanat*, 5.
- Yıldırım, İ.** (1996). Atatürk Dönemi Demiryolu Politikasına Bir Bakış, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12:35.
- Yunus ve Süper Yunus.** (27 Haziran 1936). *Akşam*, s. 5.
- Yurddan Resimler.** (4 Ağustos 1938). *Ulus*, s. 6.
- Yurtoğlu, N.** (2019). Türkiye Cumhuriyeti'nde Zeytin ve Zeytinyağı Üretimi ile Ticareti Üzerine Tarihsel Bir Bakış (1923-1960), *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Vol:4.
- Yüniş ve İpekş.** (26 Ağustos 1934). *Milliyet*, s. 6.
- Vapurlar için Limanda Demir Atma Yerleri Tespit Edildi.** (19 Ağustos 1933). *Son Posta*, s. 2.
- Vilâyetler evi, emniyet âbidesi.** (1 Teşrinisani [Kasım] 1934). *Vakit*, s. 3.
- Vilayetler evi ile Emniyet abidesi dün merasimle açıldı.** (29 Birinciteşrin [Ekim] 1934). *Hakimiyeti Milliye*, s. 1- 3.
- Vilâyetlerevi ve Emniyet Âbidesi Açıldı.** (29 Birinci Teşrin [Ekim] 1934). *Vakit*, s.2.
- Zonguldak'ta İnşaat Faaliyeti.** (24 Ağustos 1932). *Vakit*, s. 9.
- 15 asırlık Ayasofya yeniden gençleşecek!.** (3 Ağustos 1931). *Cumhuriyet*, s. 1.
- 31.10.1937'de Journal des Débats-Paris (s. 2) Maurice Pernot Yazısı.** (6 Kasım 1937). *Ulus*, s. 5.

EKLER

EK A: “*Modern Mimari ve Ankara*” Çizelgeler.

EK B: “*Turizm ve Tanıtım*” Çizelgeler.

EK C: “*Ülkenin İmarı*” Çizelgeler.

EK D: “*Endüstrileşme*” Çizelgeler.

EK A

MODERN MİMARİ VE ANKARA										
Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
A.1	4.1 Modern Mimari ve Ankara		<i>“Yenişehirden bir parça”</i>	Ankara Kızılay Meydanı	Modern Ankara'nın Temsil Fotoğrafı	Kızılay Umumi Merkez Binası Kızılay Parkı Emniyet Abidesi Devlet Mahallesi	-	-	Ankara	A. Ankara

Çizelge A.1: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Modern Mimari ve Ankara”*

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
A.2	4.1.1 Anıtlar		“Hakimiyeti Milliye Abidesi”	Zafer Anıtı, Yenigün Anıtı, Ulus Anıtı	Sakarya isimli atı üzerinde Atatürk figürü ile üçgen alanın her bir köşesinde iki asker ve bir kadın figür bulunmaktadır.	Heykel ve Kaidesi	1927	Heykeltıraş Heinrich Krippel Yenigün gazetesi sahibi Yunus Nadi Abaloğlu, Ankara Halkı, ve Yurttaş Komitesinin	Ankara, Ulus Meydanı	A. Ankara

A.3a	4.1.1 Anıtlar		<i>“Emniyet Abidesi”</i>	Güven Anıtı Güvenpark Anıtı Zabıta Abidesi	Anıt Türk emniyet güçlerine; polis ve jandarmaya atfedilmiştir.	İki bronz figür	Planlama 1930 Açılış 27 Haziran 1934	Ön Yüz: Heykeltıraş Anton Hanak, ve öğrencileri; Franz, Wirth, Triberer	Ankara, Güvenpark içinde	A. Ankara
A.3b			<i>“Emniyet Abidesinin diğer yanı”</i>		Fikir babası, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’dır	Atatürk ve yanlarda dört figür	Arka yüz: 1935	Arka Yüz: Heykeltıraş Josef Thorak		A. Ankara
A.4	4.1.1 Anıtlar		<i>“Etnoğrafya Müzesinden bir bakış”</i>	Etnoğrafya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Anıtı	Başkent Ankara’nın ilk atlı kompozisyonu ilk atlı anıttır.	Atatürk Heykeli ve kabartma kaiide	Monte Ediliş: 29 Ekim 1927 Açılış 4 Kasım 1927	Heykeltıraş: Pietro Canonica	Ankara, Namazgah Tepesi	A. Ankara

Çizelge A.2: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “Anıtlar”

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
A.5	4.1.2 Eski Üslup yapılar (I. Ulusal mimari)		"Büyük Millet Meclisi"	II. TBMM Binası	Cumhuriyet Halk Partisi toplanma yeri (Halk Fırkası Mahfeli) tasarlanmıştır.	Birinci Meclis binasının bulunduğu arazide, Ankara Palas'ın karşısında bina kütlesi	Tasarım: 1924	Mimar: Vedat Tek	Ankara, Altındağ	A. Ankara

A6	4.1.2 Eski üslup yapılar (I. Ulusal mimari)		<i>“Ziraat Bankası”</i>	T.C. Ziraat Bankası Müzesi	Türkiye’nin İlk Bankacılık Müzesi	Bodrum, yüksek zemin üzerine iki kat, bir asma kat ve çatıdan oluşan mimari yapı	1926 - 1929	Mimar: Giوليو Mongeri	Ankara, Bankalar Caddesi	A. Ankara
A7	4.1.2 Eski üslup yapılar (I. Ulusal mimari)		<i>“Halkevi ve Etnografya Müzesi”</i>	Devlet Resim ve Heykel Müzesi (Halkevi)	Cumhuriyet döneminde kurulan ilk müzelerden birisidir.	Halkevi	1927	Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu	Ankara, Namazgah Tepesi	A. Ankara
				Etnografya Müzesi		Etnografya Müzesi		Mimar: Arif Hikmet Koyunoğlu		
				*Bronz Atatürk Heykeli	Milli Eğitim Bakanlığı yaptırmıştır.	Etnografya Müzesi Önündeki Atlı Atatürk Heykeli	1927	Heykeltıraş: Pietro Canonica		

Çizelge A.3: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Eski üslup yapılar (I. Ulusal mimari)”*

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
A.8	4.1.3 Modern yapılar		"Atatürk Köşkü"	Çankaya Köşkü Cumhurbaşkanlığı Köşkü	Türk sivil mimarlığı karakteristik özelliklerini taşır.	Atatürk Köşkü Atatürk Orman Çiftliği	1930 - 1932	Mimar: Clemens Holzmeister	Ankara Çankaya	A. Ankara
A.9	4.1.3 Modern yapılar		"Silo"	Ankara Merkez silosu (Bina tamamen yıkılmıştır)	4000 ton kapasiteli Silo, döneminde Amerika'daki örneklerine göre oldukça küçük, I. Kuşak Betonarme silolardan ilki ve öncüsüdür.	Ankara Merkez Silosu	Proje: 1933	Yapımcı Firma: Miag	Ankara	A. Ankara

A.10	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Sergievi”</i>	Ankara Devlet Opera ve Balesi Binası	Sergi sarayı olarak inşa edilen yapı, daha sonra opera binasına dönüştürülmüş.	Sergievi	Proje: 1933 1934 Opera Binası: 1947	Mimar: Şevki Balmumcu Mimar: Paul Bonatz	Ankara, Atatürk Bulvarı	A. Ankara
A. 11a	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Stadyum Tribünleri”</i>	Ankara 19 Mayıs Stadı Milli Stad	Türkiye’ nin ilk stadyumudur.	Ankara 19 Mayıs Stadı	Proje: 1934 Açılış: 16 Aralık 1936	Mimar: Paolo ViettiVioli	Ankara Altındağ	A. Ankara

A. 11b			<i>“Gençlik! iş başına”</i>							F. Kültür ve İnsan
A. 11c	4.1.3 Modern yapılar		<i>“İzci Kızlar”</i>	Ankara 19 Mayıs Stadı ile ilişkili fotoğraflar	Türkiye’ nin ilk stadyumudur.	Ankara 19 Mayıs Stadı	Proje: 1934 Açılış: 16 Aralık 1936	(Mimar) Paolo ViettiVioli	Ankara Altındağ	F. Kültür ve İnsan
A. 11d			<i>“Cümhuriyet kızları”</i>							F. Kültür ve İnsan

A. 11e			<i>“Yürüyen gençlik”</i>							F. Kültür ve İnsan
A. 11f	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Sporcu gençlik”</i>	Ankara 19 Mayıs Stadı ile ilişkili fotoğraflar	Türkiye’ nin ilk stadıdır.	Ankara 19 Mayıs Stadı	Proje: 1934 Açılış: 16 Aralık 1936	(Mimar) Paolo ViettiVioli	Ankara Altındağ	F. Kültür ve İnsan
A. 11g			<i>“Ankara’ da idman şenliği”</i>							F. Kültür ve İnsan

A.12	4.1.3 Modern yapılar		<i>"Nümune Hastanesi"</i>	Numune Hastanesi	1924' te açılan bina, sonradan yıktırılan üç ayrı yapıda çalışmaya başlamıştı.	Numune Hastanesi, İsmet Paşa Pavyonu	Merkez Pavyon: 1924 Refik Saydam Pavyonu: 1927 İsmet Paşa Pavyonu: 31 Ekim 1933	Mimar: Robert Oerley Müteahhit: Redlich Berger, Koçzade Vehbi Bey	Ankara Çankaya	A. Ankara
A.13	4.1.3 Modern yapılar		<i>"Sıhhat Enstitüsü"</i>	Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, Kimyahane-Bakteriyoloji Binası	Rockefeller Vakfının yardımıyla meydana getirilmiştir.	Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsü, Kimyahane-Bakteriyoloji Binası Hygieia Duvar Kabartması	1927 - 1932	Mimar: Theodor Jost Mimar: Robert Oerley	Ankara Çankaya	A. Ankara

A. 14a	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Kız Lisesi”</i>	Ankara Kız Lisesi	Ernst Egli’nin Ankara’da kız öğrenciler için tasarladığı iki eğitim yapısından ilkidir.	Ankara Kız Lisesi	1930 - 1931	Mimar: Ernst A. Egli	Ankara, Altındağ	A. Ankara F. Kültür ve İnsan
A. 14b										

A. 15a			<i>“İsmetpaşa kız Enstitüsü”</i>							A. Ankara
A. 15b	4.1.3 Modern yapılar	 	<i>“İsmetpaşa kız Enstitüsünde bir dikiş atelyesi”</i>	Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Kız Meslek Lisesi (Okulun şuan kullanılan ismi)	Ernst Egli'nin Ankara'da kız öğrenciler için tasarladığı iki eğitim yapısından diğeridir.	Mimari Yapı	1930 - 1934	Mimar: Ernst A. Egli	Ankara, Çankaya	F. Kültür ve İnsan
A. 15c			<i>“İsmetpaşa kız Enstitüsünde”</i>							F. Kültür ve İnsan

A. 16a	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Ticaret Lisesi”</i>	Ankara Ticaret Lisesi	Ankara’da Modern Eğitim verilen meslek okullarından birdir.	Ankara Ticaret Lisesi	İlk Bina: 1925 - 1930	Mimar: Ernst A. Egli	Ankara Sıhhiye, Çankaya	A. Ankara F. Kültür ve İnsan
A. 16b										

A. 17a	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Yüksek Ziraat Enstitüsü”</i>	Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Veteriner Fakültesi	Uzman yetiştirme gayesi ile oluşturulan yüksek öğretim kurumlarından biridir.	Yüksek Ziraat Enstitüsü Giriş Cephesi	İnşaat Başlangıcı: 14 Ekim 1928 1933	Mimar: Ernst Egli	Ankara, Altındağ, Dışkapı	A. Ankara
			<i>“Yüksek Ziraat Enstitüsü”</i>			Yüksek Ziraat Enstitüsü Yapı kompleksi				
A.18	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Cumhuriyet Merkez Bankası”</i>	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası	Yapı Emlak ve Eytam Bankası için tasarlanmıştır.	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Giriş Cephesi	Tasarım: 28 Mayıs 1930 1931 - 1933	Mimar: Clemens Holzmeister	Ankara, Baankalar Caddesi	A. Ankara

A.19	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Emlâk ve Eytam Bankası”</i>	Emlak Kredi Bankası	Silindirik biçimli kolonların dahil edilmesi fikri Clemens Holzmeister’in asistanı Max Fellerer’e aittir.	Mimari Yapı	1934 - 1935	Mimar: Clemens Holzmeister	Ankara, Baankalar Caddesi	A. Ankara
A.20	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Kızılay Umumi Merkez Binası”</i>	Kızılay Genel Müdürlüğü (Bina tamamen yıkılmıştır)	Üç kanatlı plan şemasına sahiptir.	Kızılay Umumi Merkez Binası Ön Cephe	İnşaat Başlangıcı: 1928	Mimar: Robert Oerley	Ankara, Kızılay	A. Ankara
A.21	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Sağlık ve İçtimai Muavenet Vekâleti”</i>	Sağlık Bakanlığı	Bodrum üzerine üç katlı plan şemasına sahiptir.	Sağlık ve İçtimai Muavenet Vekâleti ön cephe	1926 - 1927	Mimar: Theodor Jost	Ankara, Sıhhiye Meydanı	A. Ankara

A.22	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Nafia vekâleti”</i>	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Dört katlı iki blok ile bunları birleştiren iki katlı bloktan oluşmuştur.	Nafia Vekâleti yan cephe	İnşaat Başlangıcı: 1934 Açılış: 12 Kasım 1934	Mimar: Clemens Holzmeister	Ankara, Çankaya	A. Ankara
A.23	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Milli Müdafaa vekâleti”</i>	Milli Savunma Bakanlığı	Vekâletler Senti binalarının ilk örneğidir.	Millî Müdafaa Vekâleti ön cephe	1927 - Açılış: 29 Ekim 1931	Mimar: Clemens Holzmeister	Ankara, Çankaya	A. Ankara
A.24	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Genelkurmay”</i>	Erkânı Harbiyei Umumiye Riyaseti Milli Savunma Bakanlığı	Millî Müdafaa Vekâleti'nin hemen yanında bulunur.	Mimari Yapı	İnşaat Başlangıcı: 1929 Açılış: 29 Ekim 1931	Mimar: Clemens Holzmeister	Ankara, Çankaya	A. Ankara

A.25	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Vilâyetlerevi (Dahiliye vekâleti)”</i>	İçişleri Bakanlığı	U şeklini oluşturan üç katlı bloklar vardır.	Dahiliye Vekâleti ön yüz	Yapım Tarihi: 1932 Açılış: 29 Ekim 1934	Mimar: Clemens Holzmeister	Ankara, Çankaya	A. Ankara
A.26	4.1.3 Modern yapılar		<i>“Devlet Mahallesi”</i>	Hükümet Mahallesi Vekaletler Mahallesi Bakanlıklar Semi	Kentin hızlı nüfus artışıyla büyüme yönünün güneye kaymasıyla, elçiliklerin Çankaya’ ya doğru yerleşmesini gösterir fotoğraftır.	Semt	1929 - 1930	Tasarım: Clemens Holzmeister	Ankara, Yenişehir	A. Ankara

Çizelge A.4: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “Modern yapılar”

EK B

TURİZM VE TANITIM										
Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
B.1	4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler		<i>"Bergama harabeleri"</i>	Pergamon Dionysos Tapınağı sütun kalıntıları	Pergamon Antik Kenti, Dionysos Tapınağı sütun kalıntıları	Pergamon Antik Kenti, Dionysos Tapınağı sütun kalıntıları	Kazı Tarihi: 1878 Dionysos Tapınağı Kazısı: 1884	Kazı Yapan Kişi: Carl Humann	İzmir, Bergama	D. Arkeoloji ve Ar

B.2a	4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler	 	“Sard”	Sardes, Artemis Tapınağı	Sardes Antik Kenti, Artemis Tapınağı in situ Roma sütun başlıkları	Sardes Antik Kenti, Artemis Tapınağı in situ Roma sütun başlıkları	Yapım: Antik Dönem	-	Manisa, Salihli	D. Arkeoloji ve Ar
B.2b			“Sard sütunları”	Sardes, Artemis Tapınağı’ndan in situ Roma sütun başlıkları						D. Arkeoloji ve Ar
B.3	4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler		“Pompeipoli”	Soli (Soli) (Pompeipolis) Viranşehir	Soli (Soli) (Pompeipolis) Antik Limanla Bağlantılı Sütunlu Cadde	Soli (Soli) (Pompeipolis) Antik Limanla Bağlantılı Sütunlu Cadde’nin korint sütun başlıkları	Yapım: Antik Dönem	-	Mersin, Mezitli, Viranşehir	D. Arkeoloji ve Ar

B.4	4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler		<i>“Urfa”</i>	Urfa Kalesi İç Kale	Urfa Kalesi İç Kale’den Korint başlıklı iki sütun	Urfa Kalesi İç Kale ve korint başlıklı iki sütun	Yapım: Antik Dönem	-.	Şanlıurfa	D. Arkeoloji ve Ar
B.5	4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler		<i>“Kızkalesi (Mersin)”</i>	Korykos Antik Kenti İçerisinde bulunan Ada (Deniz) Kalesi ve Kara Kalesi	Korykos Antik Kenti İçerisinde bulunan Ada (Deniz) Kalesi	Korykos Antik Kenti İçerisinde bulunan Ada (Deniz) Kalesi	Yapım: Antik Dönem	-	Mersin, Erdemli	D. Arkeoloji ve Ar

B.6a			<i>“Arkeoloji müzesi (İstanbul)”</i>		Çinili köşk Müzesi Arkeoloji Müzesi	Çinili Köşk Müzesi Arkeoloji Müzesi				D. Arkeoloji ve Ar
B.6b	4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler		<i>“İskenderin lâhdi. Arka plânda ağlayan kadınların lâhdi (Arkeoloji müzesi, İstanbul)”</i>	İstanbul Arkeoloji Müzeleri	Arkeoloji Müzesi içerisinde yer alan İskender Lahdi Ağlayan Kadınlar Lahdi	İskender Lahti İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde Bulunan Sayda Nekropolü’ne ait eserler.	1472 - 1473 - 1880	Mimar: Alexandre Vallaur Müze Kurucu: Osman Hamdi Bey	İstanbul	D. Arkeoloji ve Ar
B.6c			<i>“Afrodit ve Efebe (Arkeoloji müzesi, İstanbul)”</i>		Arkeoloji Müzesi içerisinde yer alan Ephebos Heykeli Kadın Ozan Sapho’nun Başı, Okeanos heykeli	Arkeoloji Müzesi içerisinde yer alan Ephebos Heykeli Kadın Ozan Sapho’nun Başı, Okeanos heykeli				D. Arkeoloji ve Ar

B.7a			<i>"Bir eti eseri"</i>		Aslan Tepe' den bir yanı aslan şeklinde yontulmuş ortostat (Grifon Kabartma) ile arkada Firig kabartması	Heykel ve Kabartma	Yapım: Antik Dönem	Yaptıran: Frigler		D. Arkeoloji ve Ar
B.7b	4.2.1 Arkeolojik alanlar ve eserler		<i>"Bir eti kabartması"</i>	Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi	Kargamış' tan Hitit Savaş Arabası	Kabartma	Yapım: Antik Dönem	Yaptıran: Hititler	Ankara	D. Arkeoloji ve Ar
B.7c			<i>"Bir eti eseri"</i>		Sfenksli Kaide	Kabartma	Yapım: Antik Dönem	Yaptıran: Hititler		D. Arkeoloji ve Ar

Çizelge B.1: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *"Arkeolojik alanlar ve eserler"*

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
B.8	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Konya’da”</i>	Konya Mevlânâ Külliyesi Sultan Selim Camii Ve Külliyesi	Konya Mevlânâ Külliyesi Sultan Selim Camii Ve Külliyesi	Konya Mevlânâ Külliyesi Mescit, Mevlana’ya ait Türbe ile Dervişhan kapısı Sultan Selim Camii	Yapım: Anadolu Selçukluları Dönemi	Yaptıran: Anadolu Selçukluları	Konya, Karatay	D. Arkeoloji ve Ar
B.9	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Konyanın Çifte minareleri”*</i>	*Sivas Çifte Minareli Medrese Taç Kapısı	Kesme taşın bolca kullanıldığı medresede özellikle süsleme unsuru olarak tuğla malzemeye de yer verilmiştir.	Sivas Çifte Minareli Medrese Taç Kapısı, Mukarnasları ve Bordürleri	Yapım: Anadolu Selçukluları Dönemi	Yaptıran: Anadolu Selçukluları	Sivas	D. Arkeoloji ve Ar

B.10	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>"Konya' da bir selçuk türbesinin kapısı"*</i>	*Konya İnce Minareli Medrese Taçkapısı	Konya İnce Minareli Medrese Taçkapısı	Konya İnce Minareli Medrese Taçkapısı'nın ince taş işçiliği	Yapım: Anadolu Selçukluları Dönemi	Yaptıran: Anadolu Selçukluları	Konya, Selçuklu	D. Arkeoloji ve Ar
B.11	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>"Yalova kaphıcaları"*</i>	*Kuşunlu Hamamı Despot Hamamı	Doğu Roma Dönemi Yapısıdır. Osmanlı Dönemi'nde (Aabdülmecid) de kullanılmıştır..	Kuşunlu Hamamı'nın üst örtü sistemi	Yapım: Doğu Roma Dönemi	Yaptıran: Doğu Roma İmparatorluğu	Yalova	C. Şehir ve Manzara

B.12	4.2.2 Tarihi yapılar		“ Binbirdirek* ”	*Yerebatan Sarnıcı	Yerebatan Sarnıcı sütunları .	Yerebatan Sarnıcı sütunları	Yapım: Doğu Roma Dönemi	Yaptıran: Doğu Roma İmparatorluğu	İstanbul	B. İstanbul
B.13	4.2.2 Tarihi yapılar		“Kızıkulesi”	Blabe Kayası	Blabe Kayası Osmanlı Dönemi’nde gözetleme kulesi olarak kullanılmıştır.	Blabe Kayası	Yapım: Doğu Roma Dönemi	Yaptıran: Doğu Roma İmparatorluğu	İstanbul	B. İstanbul

B. 14a	4.2.2 Tarihi yapılar		“Ayasofyanın kubbesi”	Ayasofya	Ayasofya’ nın kubbesinden görünüm	Ayasofya’ nın kubbesinden görünüm	Yapım: Doğu Roma Dönemi	Yaptıran: Doğu Roma İmparatorluğu	İstanbul	B. İstanbul
B. 14b			“Ayasofya camii”		Ayasofya (Sultan Ahmed avlu duvarı penceresi bir görüntü) / Ayasofya Padişah Türbeleri	Ayasofya (Sultan Ahmed avlu duvarı penceresi bir görüntü) / Ayasofya Padişah Türbeleri				B. İstanbul

B. 15a			<i>"Sultan Ahmed camii"</i>		Sultan Ahmed camii ve medrese, dârülkurâ, türbe	Sultan Ahmed camii ve medrese, dârülkurâ, türbe				B. İstanbul
B. 15b	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>"Sultan Ahmed camiinin içi"</i>	Sultan Ahmed Camii	Sultan Ahmed camii iç mekan görüntüsü	Sultan Ahmed camii iç mekan görüntüsü	Yapım: Osmanlı Dönemi	Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa Yaptıran Sultan I. Ahmet	İstanbul	B. İstanbul
B. 15c			<i>"Sultan Ahmed camiindeki çiniler"</i>		Sultan Ahmet Camii kuzey cephe beden duvarı üzerinde bulunan çini pano	Sultan Ahmet Camii kuzey cephe beden duvarı üzerinde bulunan çini pano				D. Arkeoloji ve Ar

B.16	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Rüstempaşa camii”</i>	Rüstem Paşa Camii	Rüstem Paşa camii iç mekanı	Rüstem Paşa camii iç mekanı	Yapım: Osmanlı Dönemi	Mimar: Mimar Sinan Yaptıran: Rüstem Paşa	İstanbul	B. İstanbul
B.17	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Süleymaniye camii”</i>	Süleymaniye Camii	Süleymaniye Camii, dış avlu duvarı ve medrese (sâlis ve râbi)	Süleymaniye Camii, dış avlu duvarı ve medrese (sâlis ve râbi)	Yapım: Osmanlı Dönemi	Mimar Mimar Sinan Yaptıran: Kanûnî Sultan Süleyman	İstanbul Fatih	B. İstanbul

B.18	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Mihrimah camii”</i>	Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii	Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii	Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii	Yapım: Osmanlı Dönemi	Mimar: Mimar Sinan Yaptıran: Mihrimah Sultan	İstanbul	B. İstanbul
B.19	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Üsküdar’da bir cami”*</i>	*Üsküdar Mihrimah Sultan Camii	Üsküdar Mihrimah Sultan Camii son cemaat yeri	Üsküdar Mihrimah Sultan Camii son cemaat yeri	Yapım: Osmanlı Dönemi	Mimar: Mimar Sinan Yaptıran: Mihrimah Sultan	İstanbul	B. İstanbul
B.20	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Boğaziçi- nden Ortaköy camii”</i>	Ortaköy Cami Büyük Mecidiye Cami	Ortaköy Cami	Ortaköy Cami Ve Boğaz	Yapım: Osmanlı Dönemi	Mimar: Balyan Ailesi Yaptıran: Sultan Abdülmecid	İstanbul	B. İstanbul

B.21	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Rumeli Hisarı”</i>	Rumeli Hisarı	Rumeli Hisarı	Rumeli Hisarı ve Boğaz	Yapım: Osmanlı Dönemi	Yaptıran: Fâtih Sultan Mehmed	İstanbul	B. İstanbul
B.22	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Rumelihisar kaleleri ve bir eski çeşme”*</i>	*Küçüksu Kasrı Çeşmesi Mihrîşah Sultan Çeşmesi Göksu çeşmesi	Küçüksu Kasrı Çeşmesi ve Rumeli Hisarı	Küçüksu Kasrı Çeşmesi ve Rumeli Hisarı	Yapım: Osmanlı Dönemi	(Yaptıran) III. Selim	İstanbul Beykoz	B. İstanbul

B. 23a	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Yeşil camiden”</i>	Bursa Yeşil Cami Mihrap Kavsarası	Bursa Yeşil Cami Mihrap Kavsarası	Yapım: Osmanlı Dönemi	Yaptıran: Çelebi Sultan Mehmed	Bursa, Yıldırım	D. Arkeoloji ve Ar
B. 23b			<i>“Yeşil caminin Penceresi”</i>	Bursa Yeşil Cami kündekari Pencere kanatları	Bursa Yeşil Cami kündekari Pencere kanatları		D. Arkeoloji ve Ar		

B.24 a	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>“Yeşil türbenin kapısından”</i>	Çelebi Sultan Mehmet I. Türbesi	Çelebi Sultan Mehmet I. Türbesi kapısı (Yeşil Türbe)	Çelebi Sultan Mehmet I. Türbesi kapısı (Yeşil Türbe)	Yapım: Osmanlı Dönemi	Yaptıran: Çelebi Sultan Mehmed	Bursa, Yıldırım	D. Arkeoloji ve Ar
B.24 b			<i>“Yeşil türbeden”</i>		Bursa Yeşil Türbe Mibrabı	Bursa Yeşil Türbe Mibrabı		Nakkaş: Ali b. İlyas Ali		

B.25	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>"Mavi çiniler (Bursa)"*</i>	*Bursa Şehzade Mustafa (Mustafa Çelebi Türbesi	Bursa Şehzade Mustafa (Mustafa Çelebi Türbesi Çinileri	Bursa Şehzade Mustafa (Mustafa Çelebi Türbesi Çinileri	Yapım: Osmanlı Dönemi	(Yaptıran) II. Selim	Bursa Osmangazi	D. Arkeoloji ve Ar
B.26	4.2.2 Tarihi yapılar		<i>"Yeşil caminin çinileri" *</i>	*Manisa Muradiye Camii	Manisa Muradiye Camii Çinileri	Manisa Muradiye Camii Çinileri	Yapım: Osmanlı Dönemi	(Planlayan) Mimar Sinan (Yaptıran) III. Murad	Manisa	D. Arkeoloji ve Ar

Çizelge B.2: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *"Tarihi yapılar"*

*Albümde yer alan belirsiz nitelikteki eser isimleri için ve ismi albüme yanlış aktarılan eserler için kullanılmıştır.

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
B.27	4.2.3 Doğal güzellikler		"Bursa'da sabah"	Doğal Güzellik	Marmara'dan	Yeşil Bursa vurgusu	-	-	Bursa	C. Şehir ve Manzara
B.28	4.2.3 Doğal güzellikler		"Yeşil Yalova"	Doğal Güzellik	Marmara'dan	Zümrüt Yalova vurgusu	-	-	Yalova	C. Şehir ve Manzara

B .29a			<i>“Boğaziçinde sabah”</i>							B. İstanbul
B. 29b	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Mehtapda İstanbul”</i>	Doğal Güzellik	Marmara’dan	Romantik izlenimler vurgusu	-	-	İstanbul	B. İstanbul
B. 29c			<i>“Boğaziçinde Akşam”</i>							B. İstanbul

B.30	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Eyübden Haliç”</i>	Doğal Güzellik	Marmara’dan	Romantik izlenimler vurgusu, İstanbul İç Liman sahası	-	-	İstanbul	B. İstanbul
B.31	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Çamlıcadan Marmara’ya bir bakış”</i>	Doğal Güzellik	Marmara’dan	Romantik izlenimler vurgusu, İstanbul dış Liman sahası	-	-	İstanbul	B. İstanbul
B.32	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Tortum şelâlesi”</i>	Doğal Güzellik	Doğu Anadolu’dan	Su vurgusu	-	-		C. Şehir ve Manzara

B.33	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Çoruh”</i>	Doğal Güzellik	Doğu Anadolu’dan	Su vurgusu	-	-	Erzurum	C. Şehir ve Manzara
B.34	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Ağrının eteğinde harman”</i>	Doğal Güzellik	Doğu Anadolu’dan	Dağ vurgusu	-	-	Ağrı, İğdır	C. Şehir ve Manzara
B.35	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Doğu Anadolu’ dan”</i>	Doğal Güzellik	Doğu Anadolu’dan	Bölgenin coğrafik yapısı	-	-	-	C. Şehir ve Manzara

B.36	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Kars-Artvin arasında bir manzara”</i>	Doğal Güzellik	Doğu Anadolu’dan	Bölgenin mezralarından bir örnek	-	-	Kars, Artvin	C. Şehir ve Manzara
B.37	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Kar ve bahar (Malatya)”</i>	Doğal Güzellik	Doğu Anadolu’dan	Dört mevsim Türkiye vurgusu	-	-	Malatya	C. Şehir ve Manzara
B.38	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Balık ağları”</i>	Doğal Güzellik	Karadeniz’den	Karadeniz’in tek doğal limanı: Sinop	-	-	Sinop	C. Şehir ve Manzara

B.39	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>"Haşhaş tarlası (Afyon)"</i>	Doğal Güzellik	İç Anadolu'dan	Bahar mevsimi vurgusu	-	-	Afyon	C. Şehir ve Manzara
B.40	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>"Pamukkale"</i>	Doğal Güzellik	İç Anadolu'dan	Doğal kaynaklar vurgusu	-	-	Denizli	C. Şehir ve Manzara
B.41	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>"Beyşehir gölü"</i>	Doğal Güzellik	İç Anadolu'dan	Su vurgusu	-	-	Konya	C. Şehir ve Manzara

B. 42a			“Namrun yaylası (Toros)”								C. Şehir ve Manzara
	4.2.3 Doğal güzellikler			Doğal Güzellik	Akdeniz’den	Yaylacılık vurgusu	-	-		Mersin	
B. 42b			“Namrun yaylasında bahar”								C. Şehir ve Manzara

B.43	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Toroslarda bir köy değirmeni”</i>	Doğal Güzellik	Akdeniz’den	Yaylacılık vurgusu	-	-	Mersin	C. Şehir ve Manzara
B.44	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Tarsus’da şelâle”</i>	Doğal Güzellik	Akdeniz’den	Su vurgusu	-	-	Mersin	C. Şehir ve Manzara
B.45	4.2.3 Doğal güzellikler		<i>“Mersin’de akşam”</i>	Doğal Güzellik	Akdeniz’den	Deniz vurgusu	-	-	Mersin	C. Şehir ve Manzara

Çizelge B.3: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Doğal güzellikler”*

EK C

ÜLKENİN İMARI										
Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
C.1	4.3.1 Barajlar		"Çubuk barajı (Ankara)"	Çubuk Barajı	Cumhuriyet' in ilk büyük mühendislik yapısıdır.	Çubuk Baraj Gölü ve Su Bendi	Etüt Planı: 1927 İnşaat Faaliyetler: 1930 - Açılış: 4 Kasım 1936	Yaptıran: Nafia Vekâleti	Ankara, Çankırı Yolu	E. Ekonomi ve İnşa

Çizelge C.1: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık "Barajlar"

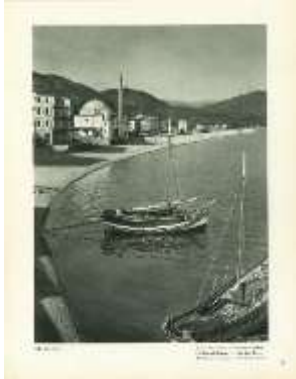
Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
C.2	4.3.2 Demiryolu		<i>“Toros dağlarında demiryolu”</i>	Bağdat Demiryolu Hattı Konya-Pozantı doğrultusu	Toros Ekspresi Hattı	Toros Ekspresi Hattı	Hattın Açılışı Kararı: 29 Ekim 1929	Yaptıran: Nafia Vekâleti ve Yabancı Sermaye iş birliği ile	Adana, Pozantı	E. Ekonomi ve İnşa
C.3	4.3.2 Demiryolu		<i>“Devlet demiryolları nın tamir atelyeleri (Eskişehir)”</i>	Anadolu-Osmanlı Kumpanyası, Eskişehir Cer Atölyesi, TÜLOMSAŞ	Anadolu Bağdat demiryolu ile, buharlı lokomotif ve vagon tamiri ihtiyacını karşılamak üzere açılmıştır	Cer Atelyesi (Kuvvet, çekiş gücü)	Anadolu-Osmanlı Kumpanya: 1894 Eskişehir Cer Atölyesi: 1920	Yapan: Almanya	Eskişehir	E. Ekonomi ve İnşa

Çizelge C.2: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Demiryolları”*

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
C.4	4.3.3 Köprüler		<i>“Bir demiryolu köprüsü”</i>	Adana Demirköprü	Adana Seyhan Nehri üzerinde yer alan köprü, çelik kafes tipi bir köprüdür.	Adana Demirköprü	-	Yapan: Almanya	Adana, Seyhan	E. Ekonomi ve İnşa

C.5a	4.3.3 Köprüler	 	<i>“Fırat üstünde büyük köprü”</i>	Karkamış Köprüsü	870 metre uzunluğunda olan köprünün 80 santimetre genişliğinde bir yaya yolu vardır.	Karkamış Köprüsü	1911 - 1913	Yapan: Almanya	Gaziantep, Karkamış (Suriye Sınırı)	E. Ekonomi ve İnşa
C.5b	4.3.3 Köprüler		<i>“Hayvan teknik”</i>							
C.6	4.3.3 Köprüler		<i>“Zonguldak-Bartın yolu”</i>	Kirazlık Köprüsü	Köprü kâgir gövdeli ve demir korkulukludur.	Kirazlık Köprüsü	Yapım Tarihi: 24 Ağustos 1932'den hemen önce	Yaptıran: Nafia Vekâleti	Zonguldak, Bartın	E. Ekonomi ve İnşa

Çizelge C.3: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Köprüler”*

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
C.7	4.3.4 Limanlar		"Boğaziçi"	İstanbul Limanı, Dış Liman Sahası	Sarayburnu ile Fındıklı Sarayı'nın kuzey köşesini birleştiren hattın dışında kalan tüm Marmara ve Karadeniz	İstanbul Limanı, Dış Liman Sahası	Devralınma : 1925 Nizamname : 7 Ağustos 1933	-	İstanbul	B. İstanbul
C.8	4.3.4 Limanlar		"Giresun limanı"	Giresun Limanı Hinterlandı	İsmi yabancı kaynaklarda "the hazelnut town" [fındık kasabası] Olarak geçmektedir.	Giresun Limanı Hinterlandı ve Hacı Miktad Camii	-	-	Giresun	C. Şehir ve Manzara

Çizelge C.4: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Mimari Yapılar "*Limanlar*"

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
C.9a	4.3.5 Turizm tesisleri		"Çelikpalas (Bursa)"	Çelikpalas	Bodrum üzerine iki otel katı ve çatıdan oluşan L plan şemasına sahiptir.	Çelikpalas otel binası	İnşaat Başlangıcı: 1930	Mimar: Giulio Mongeri İnşaat Faaliyetinin Başındaki Kişi: Hüsnü [Tümer] Yaptıran: Türk Anonim Şirketi	Bursa, Çekirge	C. Şehir ve Manzara
C.9b			"Çelikpalas-tan bakış (Bursa)"			Çelikpalas merdivenli giriş				
C.9c			"Çelikpalas kaplıcası (Bursa)"			Çelik suyu ile beslenen kaplıca yapısı				C. Şehir ve Manzara

C.10	4.3.5 Turizm tesisleri		<i>“Yalova’ da otel”</i>	Büyük Otel ve Gazinosu “Panorama Bahçesi”	Büyük Termal Otel 1929 -1938 yıllarında Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmıştır.	Yalova Büyük Otel binası ve havuzlu bahçe	İnşaatın Bitimi: 29 Kasım 1929	-	Yalova	C. Şehir ve Manzara
------	------------------------------	---	------------------------------	---	---	--	---	---	--------	---------------------------

Çizelge C.5: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Turizm tesisleri”*

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
C.11	4.3.6 Modern düzenleme		<i>"Galata Köprüsü"</i>	Yeni Cami Meydanı, İstanbul Limanı, Galata Liman Sahası	Yeni Cami Meydanı, İstanbul Limanı, Galata Liman Sahası	Yeni Cami Meydanı, İstanbul Limanı, Galata Liman Sahası	Nizamname : 7 Ağustos 1933	-	İstanbul	B. İstanbul
C.12	4.3.6 Modern düzenleme		<i>"Sultan Ahmed' den Ayasofya' ya Bakış"</i>	Ayasofya ile SultanAhmed Cami arasında yer alan park düzenlemesi	Ayasofya ile SultanAhmed Cami arasında yer alan park düzenlemesi	Ayasofya ile SultanAhmed Cami arasında yer alan park düzenlemesi	30 Ekim 1933'ten Evvelki bir tarih	-	İstanbul	B. İstanbul

C.13	4.3.6 Modern düzenleme		<i>“Beyazıt Meydanı”</i>	Beyazıt Meydanı	Havuz, İtfaiye teşkilatının su ihtiyacını karşılamak için yapılmıştır, aynı zamanda havuzun etrafı kamusal alan olarak kullanılmıştır.	Beyazıt Meydanı: II. Beyazıt Camii, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Beyazır Yangın Kulesi, İstanbul Üniversitesi merkez yerleşkesi giriş cephesi ve Havuz	Havuz: 1923 - 1924	Havuz: Asım Kömürcüoğlu	İstanbul	B. İstanbul
C.14	4.3.6 Modern düzenleme		<i>“Moda Koyu”</i>	Moda Deniz Kulübü Binası, Park (Koço) Lokantası	Moda Deniz Kulübü’nü Mustafa Kemal Atatürk himaye etmiştir.	Moda Deniz Kulübü Binası, Park (Koço) Lokantası	Açılış: 10 Temmuz 1935	Yaptıran: Mustafa Kemal Atatürk	İstanbul	B. İstanbul

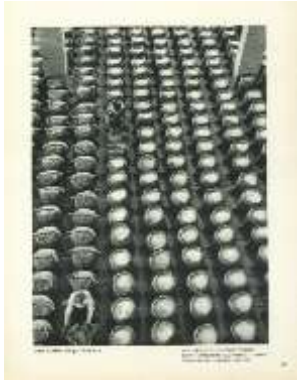
Çizelge C.6: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Modern düzenlemeler”*

EK D

ENDÜSTRİLEŞME										
Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
D.1	4.4.1 Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar		<i>"Deri ve kundura fabrikası (Beykoz - İstanbul)"</i>	Debbağhane-i Amire olarak kurulan yapı Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Kompleksi'ne dönüştürülmüştür.	Deri ve Kimya Sanayii Yapısı	Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Kompleksi	Debbağhane-i Amire: 1810 1923	Kurucu Firma: Sümerbank	İstanbul	E. Ekonomi ve İnşa
D.2	4.4.1 Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar		<i>"Pamuklu fabrikası (Adana)"</i>	Simyanoğlu Fabrikası Adana Milli Mensucat Fabrikası Milli Fabrika	Mensucat Sanayii Yapısı	Fabrikanın modern tesisatı	Fabrikanın Satın Alınması: 1924	Yaptıran: Aristidi Kozma Simyanoğlu	Adana	E. Ekonomi ve İnşa

D.3	4.4.1 Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar		<i>“İpekli fabrikası”</i>	Bursa Mensucat-ı Osmaniye AŞ İpekiş Fabrikası	Mensucat Sanayii Yapısı	Fabrikanın modern tesisatı	Kuruluş: 1910 İpekiş Fabrikası: 1930	Kurucu Firma: İş Bankası	Bursa	E. Ekonomi ve İnşa
D.4	4.4.1 Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar		<i>“Erdek Sardalyası”</i>	Erdek’te Tuzlu Balık yapan ve satan bir ticarethane	Gıda Sanayii Yapısı	Erdek’te Tuzlu Balık yapan ve satan bir ticarethanenin sardalya varilleri	1914	Özel Teşebbüs	Çanakkale (Gelibolu)	E. Ekonomi ve İnşa

Çizelge D.1: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık *“Osmanlı mirası ile gelen fabrikalar”*

Şekil No	Tez Çalışması Kategorisi	Fotoğraf	Fotoğraf İsmi	Mimarlık Tarihi ve Sanat Tarihi İçindeki Yeri	Yapının Genel Özellikleri	Fotoğrafta Görülen Mimari ve Sanatsal Yapılar	Yapım Yılı - Dönemi	Yapan Mimar Heykeltıraş - Yaptıran Kişi, Kurum	Bulunduğu Konum	Fotoğrafla Türkiye Albümü Kategorisi
D.5	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		<i>“Uşak şeker fabrikası”</i>	Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de İlk şeker üretiminin yapıldığı yerdir.	Gıda Sanayii Yapısı	Mimari Yapı Uşak şeker Fabrikası	İnşaat Faaliyetleri: 2 Ocak 1932	Yaptıran: Nuri (Efendi) Şeker Himaye eden: Sümer Bank	Uşak	E. Ekonomi ve İnşa
D.6	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		<i>“Şeker çuvalları (Eskişehir fabrikası)”</i>	Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de Açılan üçüncü şeker fabrikasıdır.	Gıda Sanayii Yapısı	Eskişehir Fabrikası’ndan Şeker çuvalları	Açılış: 6 Aralık 1933	Kurucu Firma: İş Bankası	Eskişehir	E. Ekonomi ve İnşa

D.7	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		<i>“Zeytin yağı barilleri”</i>	Manifaktür üretim dayalı İzmir’deki bir üretim atolyesi	Gıda Sanayii Yapısı	Manifaktür üretim dayalı İzmir’deki bir üretim atelyesinden variller	Yasa: 4 Ekim 1931	Özel Teşebbüs	İzmir	E. Ekonomi ve İnşa
D.8a	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar	 	<i>“Sömikok fabrikası (Zonguldak)”</i>	Türk Antrasit (Sömikok) Fabrikası [Semi-coke] (yarı kok)	Maadin Sanayii Yapısı Beş Yıllık kalkınma planı çerçevesinde oluşturulmuştur.	Mimari Yapı Birinci beş yıllık sanayi planı çerçevesinde açılan fabrikalardan.	Temel Atma: 15 Ağustos 1934 Açılış: 10 Aralık 1935	Kurucu Firma: İş Bankası	Zonguldak	E. Ekonomi ve İnşa
D.8b			<i>“Sömikok fabrikası (Zonguldak)”</i>							

D.9	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		<i>“Çimento fabrikası (Kartal - İstanbul)”</i>	Yunus Çimento Fabrikası * (Bina tamamen yıkılmıştır.)	Maadin Sanayii Yapısı	Yunus çimento fabrikası	12 Şubat 1929	Anadolu Çimentoları T.A.Ş Societe Financiere des Ciments (Belçika Firması)	İstanbul (Kartal)	E. Ekonomi ve İnşa
D.10	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		<i>“Cam fabrikası (Paşabahçe – İstanbul)”</i>	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası	Türkiye’nin ilk şişe cam fabrikasıdır.	Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası	Temel Atma: 14 Ağustos 1934 Açılış: 29 Kasım 1935	Kurucu Firma: İş Bankası	İstanbul, Beykoz	E. Ekonomi ve İnşa

D.11 a			"Çinicilik" (Kütühya)"							E. Ekonomi ve İnşa
D.11 b	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		"Çinicilik" (Kütühya)"	Manifaktür üretme dayalı bir çini atelyesi	Manifaktür üretme dayalı bir çini atelyesi	Manifaktür üretme dayalı bir çini atelyesinden çini tornası ve çini motifi	1936 Sanayi Sergisi kapsamında	-	Kütahya	E. Ekonomi ve İnşa
D.11 c			"Çinicilik" (Kütühya)"							E. Ekonomi ve İnşa

D.12 a	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		<i>“Pamuklu kombinası (Kayseri)”</i>	Sümerbank Kayseri Pamuklu Sanayii Müessesesi	Mensucat Sanayii Yapısı	Birinci beş yıllık sanayi planı çerçevesinde açılan fabrikalardan.	Temel Atma: 21 Mayıs 1934 Açılış: 16 Eylül 1935	Türk-Sovyet İşbirliği ile Kurucu Firma: Sümerbank	Kayseri	E. Ekonomi ve İnşa
D.12 b			<i>“Pamuklu kombinası (Kayseri)”</i>							E. Ekonomi ve İnşa
D.13	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar		<i>“Gülyağı fabrikasının imbikleri (Isparta)”</i>	Isparta Gülyağı Fabrikası	Kimya Sanayii Yapısı	Birinci beş yıllık sanayi planı çerçevesinde açılan fabrikalardan.	1935	Türk Gülyağcılığı Limited Şirketi Kurucu Firma: Sümerbank	Isparta	E. Ekonomi ve İnşa

D. 14a			“İzmir’ de bir tütün atelyesi”							
	4.4.2 Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar			İzmir Basmane Tekel Tütün Bakım Deposu	İzmir Konak’ta yer alan üç depo yapısından ilkidir.	İzmir Basmane Tekel Tütün Bakım Deposundan	Plan: 4 Ocak 1929	Mimar: Christani Nielsen	İzmir	E. Ekonomi ve İnşa
4. 14b			“İzmir’ de bir tütün deposu”							

Çizelge D.2: Fotoğrafla Türkiye Albümünde Kültür Varlıkları ve Çağdaş Mimarlık “Cumhuriyet dönemi kurulan fabrikalar”

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad

: Ganimet Atalay Talebazadeh

Lisans

: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sanat Tarihi